

Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет міжнародних відносин
Центр міжнародної безпеки та партнерства
Інститут міжнародних студій та безпеки
Вроцлавського університету
Українська Асоціація міжнародних студій
Представництво НАТО в Україні
Факультет суспільних наук
Католицького університету Івана Павла II у Любліні

**УКРАЇНА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ
СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ**

XI Міжнародна наукова конференція
16 травня 2025 року

Львів – 2025

УДК 327.56:007:004.056.5-049.5](477:100)(06)

Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Львів, 16 травня 2025 р.) / Упорядники: Мальський М.З., Лещенко Л.В., Кучик О.С., Вовк Р.В., Стручок Н.М. – Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка, 2025. – 309 с.

У збірнику вміщені тези виступів учасників Міжнародної наукової конференції «Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки». Висвітлено широке коло питань теорії та практики функціонування системи міжнародної безпеки та актуальних питань політичної, економічної, інформаційної безпеки. Особливу увагу приділено прикладним питанням безпеки України та Польщі на регіональному та глобальному рівні.

За зміст, оприлюднені факти, поданий цифровий та статистичний матеріал відповідальність несуть автори. Тези виступів опубліковані в авторській редакції.

Конференція проводиться під патронатом Ректора Львівського національного університету імені Івана Франка професора, Академік НАН України Володимира Мельника

© Центр міжнародної безпеки та партнерства, 2025
© Львівський національний університет імені Івана Франка, 2025

**UKRAINE AND TRANSFORMATION
OF INTERNATIONAL SECURITY SYSTEM**

XI International Scientific Conference
May 16, 2025

Lviv – 2025

Ukraine and Transformation of International Security System. Proceedings of the international scientific conference. (Lviv, May 16, 2025) / Ed. by: Malskyy M., Leshchenko L., Kuchyk O., Vovk R., Struchok N. – Lviv: Faculty of International Relations of the Ivan Franko National University of Lviv. – 2025. – 309 p.

The proceedings contain abstracts of the participants of International Scientific e Conference Ukraine and Transformation of International Security System”. A wide range of issues of theory and practice of the international security system and current issues of political, economic and information security are covered. Special attention is paid to applied security issues of Ukraine and Poland at the regional and global levels.

The authors are responsible for the content, facts and submitted digital and statistical material. Abstracts are published in the author’s edition.

Наукова рада конференції

Проф. Маркіян Мальський, Львівський національний університет імені Івана Франка

Доц. Олександр Кучик, Львівський національний університет імені Івана Франка

Проф. Кишитоф Коцюбінські, Вроцлавський університет (Республіка Польща)

Проф. Лариса Леценко, Вроцлавський університет (Республіка Польща)

Проф. Войтек Гізіцкі, Католицький університет Івана Павла II у Любліні (Республіка Польща)

Проф. Валентин Балюк, Університет Марії Кюрі-Склодовської, Люблін (Республіка Польща)

Доц. Роман Вовк, Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗМІСТ

<i>Ніна Беззубцева, Марія Кут.</i> Між деколонізацією та солідарністю: Україна, як тест світового порядку	10
<i>Ірина Богінська,</i> «Гра у посередника» у російсько-українському конфлікті: чи спроможні США підштовхнути сторони до швидкого миру?	16
<i>Орест Бойчук.</i> Зовнішньополітичні наративи Ф.Мерца в контексті російсько-української війни	22
<i>Vasylyna-Mykhaïlyna Burek.</i> Dynamika bezpieczeństwa w trójstronnej współpracy Ukrainy między transatlantyckimi gwarancjami a europejską podmiotowością strategiczną	28
<i>Катерина Вакуліч.</i> Екологічне відновлення після війни: розмінування, очищення територій та відновлення природи	34
<i>Діана Василюшин.</i> Роль країн Балтії у зміцненні східного флангу	38
<i>Роман Вовк.</i> Україна в європейській системі інформаційної безпеки	42
<i>Maksym Gardus.</i> Ukraine as a driver of sanctions policy: advocating for new restrictions against russian oil and gas at the international level	47
<i>Ірина Герлах, Ольга Забчук.</i> Економічна безпека України в умовах війни: поточний стан та головні виклики	52
<i>Мар'яна Гладиш.</i> Вплив російсько-української війни на безпеку регіону Балтійського моря	59
<i>Орест Гогоша, Надія Харченко.</i> Кризовий менеджмент як механізм гарантування національної Безпеки України: Роль державних органів в умовах гібридної війни	62
<i>Наталія Груцинська.</i> Вплив війни в Україні на трансформацію міждержавних відносин Центральної та Східної Європи	68
<i>Володимир Задорожний.</i> Російсько-українська війна: варіанти розвитку її закінчення	73
<i>Богдан Запотічний.</i> Діаспори та трансформація регіональної безпеки: приклад країн Балтії	83
<i>Ірина Кіянка, Ілля Туровський.</i> Інформаційна війна в системі міжнародної безпеки: можливості і загрози	86

<i>Оксана Козут-Ференс.</i> Особливості енергобезпеки України в умовах війни	89
<i>Катерина Корнієнко.</i> Міжнародно-правові аспекти регіональної безпеки	93
<i>Роман Кульчицький.</i> Сучасні тенденції міжнародно-правового співробітництва у боротьбі з кіберзлочинністю	95
<i>Марія Кут.</i> Економічна безпека як основа стабільності держави в умовах глобалізації	99
<i>Марія Кут, Віталій Нестерук.</i> Формат «5+2»: перспективи врегулювання Придністровського конфлікту в умовах широкомасштабної війни РФ проти України	101
<i>Олександр Кучик, Данило Щербина.</i> Ефективність санкцій проти військово-промислового комплексу в контексті історії й сьогодення	108
<i>Оксана Кушта.</i> Російське вторгнення в Україну як найбільший геополітичний виклик НАТО	115
<i>Анета Лех-Дебера.</i> Міграційна втома як індикатор виснаження ресурсів приймаючих країн: наслідки для України	117
<i>Катерина Лиска.</i> Російська агресія проти України як загроза сучасному міжнародному порядку	120
<i>Ольга Луковська.</i> Мистецтво як зброя. Фронтowa творчість офіцера ЗСУ Олексія Косатого	127
<i>Віталій Макар, Юрій Макар.</i> Російська агресія проти України – загроза європейській та світовій безпеці	129
<i>Зоряна Макогін, Богдан Гудь.</i> Роль аналітичних центрів у зовнішньополітичній сфері як чинника забезпечення міжнародної системи безпеки	134
<i>Зоряна Макогін, Катерина Студоляк.</i> Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки	138
<i>Маркіян Мальський.</i> Центральньо-європейська детермінанта зовнішньополітичної стратегії України	143
<i>Софія Милян.</i> Інформаційна війна Росії проти України як гібридна загроза міжнародній безпеці	144
<i>Jana Mysak.</i> Wpływ agresji państwa rosyjskiego na Ukrainę	

na rekonfigurację priorytetów i dynamiki współpracy w ramach Inicjatywy Trójmorza: implikacje dla regionalnego bezpieczeństwa i rozwoju	151
<i>Романа Міхель.</i> «Кризова» європеїзація України: прогрес та виклики сьогодення	157
<i>Anatoliy Mokiy, Roman Moskalyk.</i> Security guarantees and effective coalitions: perspectives of Baltic-Black Sea Alliance	163
<i>Дар'я Молчанова.</i> Підтримка України Францією: еволюція позиції у питаннях міжнародної безпеки	174
<i>Олексій Мороз.</i> Безпекова співпраця України та Німеччини в умовах повномасштабної російської агресії	181
<i>Даниїла Олійник, Степан Кошкаров, Даниїл Ніжний.</i> Глобальні статистичні стандарти цифрової валюти: нові реалії	190
<i>Лана Оселедцева, Зоряна Макогін.</i> Трансформація безпекової політики ЄС у контексті російсько-української війни	194
<i>Giorgi Pareshishvili.</i> Georgia-Ukraine relations dynamics during the russia-Ukraine war (based on 2022-2024 example)	200
<i>Юрій Пемпуть.</i> Інформаційна безпека України в системі публічного управління	203
<i>Григорій Перепелиця.</i> Хто здатен забезпечити оборону східного флангу Європи?	208
<i>Софія Присяжнюк, Юрій Присяжнюк.</i> Визнання юрисдикції Міжнародного Кримінального Суду Україною як механізм притягнення до відповідальності росії за воєнні злочини скоєні в Україні	214
<i>Наталія Романюк, Брездень Юлія.</i> Особистісна безпека та національні інтереси: держави-члени ЄС у контексті сучасних міграційних викликів	217
<i>Галина Сагура, Мар'яна Бігус.</i> Російсько-українська війна: реалії загроз міжнародній безпеці	224
<i>Valentyn Serdiuk.</i> From international policeman to international mediator	229

<i>Наталія Стручок.</i> Механізм державного регулювання антикризового врегулювання	238
<i>Юрій Теміров.</i> Дональд Трамп, американська зовнішньополітична традиція та світовий порядок	241
<i>Юлія Тимцуник.</i> Еволюція безпекової політики України в умовах російської агресії	246
<i>Ігор Тодоров.</i> Кінець трансатлантичного лідерства? Вплив політики Д.Трампа на архітектуру європейської безпеки та долю України	253
<i>Софія Федина, Марта Добранюк.</i> Небезпеки і виклики для міжнародної системи безпеки в контексті її трансформації	258
<i>Наталія Хомик.</i> Вплив Європейського Парламенту на правове регулювання охорони ґрунтів в ЄС	265
<i>Олег Цебенко, Сергій Аброт.</i> Розвиток оборонного співробітництва між ЄС та Україною	270
<i>Вячеслав Ціватий.</i> Багатостороння дипломатія та інструментарій «кризової дипломатії» в умовах трансформації міжнародної системи безпеки ХХІ століття: інституціональний, стратегічний і практичний виміри для України	273
<i>Тарас Шевчук.</i> Сила права чи право сили: ціннісна девальвація та міжнародно-правовий нігілізм у контексті сучасної російсько-української війни	281
<i>Наталія Яковенко.</i> Проблема лідерства НАТО в умовах рашистської агресії	288
<i>Oleksandr Yaroshchuk.</i> Environmental and climate challenges in the European Union's security policy	293
<i>Ростислав Гудь, Дарина Сех.</i> Трансформація безпекової інфраструктури країн Центрально-Східної Європи (на прикладі держав Тримор'я)	300
<i>Ірина Фатич.</i> Російсько-українська війна як загроза міжнародній безпеці: роль Великої Британії у підтримці України	304

*Ніна Беззубцева
Марія Кут
канд. екон. наук., доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

МІЖ ДЕКОЛОНІЗАЦІЄЮ ТА СОЛІДАРНІСТЮ: УКРАЇНА, ЯК ТЕСТ СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

Від часів включення українських земель до складу Російської імперії (XVIII століття) і аж до розпаду СРСР, український культурний, політичний і соціальний розвиток відбувався в умовах системного тиску, асиміляції та знецінення. Український національний проєкт не просто розвивався на тлі зовнішнього контролю — він активно знищувався імперськими режимами, особливо у ключові періоди активізації культурного життя.

Одним із найяскравіших прикладів цього є Розстріляне Відродження — термін, яким позначають масові репресії радянського режиму проти української інтелігенції у 1920–30-х роках. Представники нового покоління митців, філософів, науковців, таких як Микола Зеров, Лесь Курбас, Михайль Семенко, Микола Хвильовий, прагнули модернізувати українську культуру, вписати її у європейський контекст. Проте їхні спроби стали об'єктом цілеспрямованої політики знищення — через арешти, страти, цькування, доведення до самогубства. Як зазначає дослідник літератури Юрій Шевельов, «українське відродження 1920-х було задушене не через естетичні розбіжності, а тому, що воно становило небезпеку для радянської уніфікації ідеології» [17]

Історична тяглість такого колоніального мислення простежується і в сучасній російській агресії, що знову намагається нав'язати українцям роль «частини російського світу». Публічні заяви президента РФ Володимира Путіна про те, що «українці й росіяни — це один народ», є прямим запереченням права України на політичне, культурне та історичне самовизначення, що є ознакою класичного імперського дискурсу [15].

Тема постколоніального спротиву в Україні — не абстрактна або нова, а глибоко вкорінена в історичну пам'ять та сучасну політичну реальність. У глобальному контексті вона резонує з процесами

деколонізації в інших регіонах світу — зокрема, в Африці, Південно-Східній Азії чи Латинській Америці, де суспільства також намагаються подолати наслідки імперського панування та створити власні моделі розвитку.

Досвід України як країни, що чинить постколоніальний спротив російській імперській парадигмі, не є унікальним у глобальному вимірі. Схожі процеси простежуються в інших пострадянських державах, зокрема в Грузії, а також у країнах Східної Європи та глобального Півдня, які пережили періоди колонізації, культурної асиміляції та політичного домінування. Грузія часто розглядається в наукових дослідженнях як «лабораторія» неоімперських практик Росії. Як і Україна, Грузія постраждала від спроб зберегти контроль над «ближнім зарубіжжям», що виявилось у війні 2008 року, коли Росія вторглася на територію суверенної держави під приводом «захисту своїх громадян» в Абхазії та Південній Осетії. Цей кейс демонструє типовий інструментарій імперської політики — від маніпулювання національними меншинами до військового втручання. Як зазначає американський політолог Рональд Аслунд, «війна в Грузії стала першим тривожним дзвінком для Європи про повернення ревізіоністської Росії» [2].

Порівнюючи Україну та Грузію, варто звернути увагу на спільні риси, зокрема обидві країни стали об'єктом агресії після чітко заявленого курсу на євроатлантичну інтеграцію. В обох випадках Росія застосовує ідеологічне виправдання агресії через історичні, культурні або мовні аргументи.

Проте є й відмінності, Україна, на відміну від Грузії, є більшою за розмірами та відіграє ключову геополітичну роль у стримуванні Росії відносно Європейської частини. Крім того, повномасштабне вторгнення 2022 року спричинило безпрецедентний рівень міжнародної мобілізації на підтримку України, що трансформувало її у символ боротьби за нову архітектуру безпеки. Інші приклади постколоніального спротиву можна знайти в країнах Балтії, які після розпаду СРСР провели рішучу дерусифікацію та інтегрувалися до ЄС і НАТО.

Україна опинилася в центрі глобального протистояння між імперським реваншизмом і модерною демократією. Після розпаду СРСР залишки імперського мислення продовжували визначати

політику Російської Федерації, яка бачила Україну не як суверенну державу, а як «зону впливу». Повномасштабне вторгнення 2022 року стало кульмінацією цієї постколоніальної логіки. І показало важливу роль України як проміжного простору для захисту європейських цінностей та стабільності. Україна сьогодні стала щитом Європи. Її геополітичне розташування перетворило країну на простір, де відбувається боротьба за базові цінності європейської цивілізації — свободу, гідність, права людини та верховенство права. Цей “проміжний простір” — не лише географічний, але й ціннісний. Україна, попри численні виклики, довела свою відданість демократичним принципам. Підтримка цієї держави означає захист самої Європи, її ідентичності та стабільності в умовах зростання авторитаризму у світі.

Інтервенція Росії в Україну стала ударом по міжнародному праву. Принципи непорушності кордонів, суверенітету та невтручання були знехтувані. У цьому контексті підтримка України виходить за рамки локального конфлікту — вона є актом солідарності у боротьбі за світовий порядок, заснований на правах людини, демократії та верховенстві закону. Боротьба України символізує спротив глобальному регресу. Вона є живим прикладом того, як національна самосвідомість і прагнення до свободи можуть протистояти військовій перевазі і імперській логіці.

Україні як приклад нескореності демонструє свою згуртованість у волонтерському русі. Після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році волонтерський рух в Україні набув безпрецедентного масштабу. За даними дослідження, проведеного ГО «Інститут Республіка» у червні 2023 року, волонтерство охопило всі сфери суспільного життя України. Зокрема, майже 39 000 українців відкрили «банки» для збору коштів станом на травень 2023 року, що майже у вісім разів більше, ніж кількість офіційно зареєстрованих волонтерів у країні. Цей рух став не лише джерелом матеріальної підтримки для Збройних Сил України, а й символом національної єдності та самовідданості.

Культурна дипломатія стала також потужним засобом формування позитивного іміджу України у світі. З 2022 року Міністерство закордонних справ України з партнерами провели безліч проєктів культурної дипломатії, які мали значний резонанс. Ці ініціативи сприяють зміні наративів у міжнародному інформаційному просторі

та формують позитивний імідж України як держави, що бореться за свободу та демократичні цінності. Театри та форуми – як приклад розквіту системи визнання та отримання бажаних результатів. Конотопська відьма, до прикладу, збирала на своєму концерті у Львові пів мільйона гривень. В той час як Львів-молодіжна столиця Європи 2025 зібрала близько мільйона. І звичайно, мова не лише про цифри. МУР – розповідають про розстріляне відродження, Lviveus – як звучить Львів і все відбувається у розважальному форматі, що надає глядачеві бажання дослідити ці теми глибше та в подальшій перспективі допомогти розповісти про це світові.

Україна адаптувала свою дипломатію до умов війни, активно використовуючи цифрові інструменти та соціальні мережі для комунікації з міжнародною спільнотою. Колишній міністр закордонних справ Дмитро Кулеба зазначив, що Україна «перевинайшла дипломатію», поєднавши традиційні методи з новими підходами, такими як цифрова дипломатія та активна участь у соціальних мережах.

Медична сфера та ШІ, зокрема в реабілітаційному центрі UNBROKEN у Львові, ШІ використовується для персоналізованої реабілітації пацієнтів, центр обробляє медичні дані за допомогою алгоритмів ШІ, створюючи індивідуальні маршрути відновлення та виявляючи психологічні стани, такі як ПТСР через аналіз емоцій та поведінки пацієнтів. Також застосовується 3D-друк для створення протезів, що виготовляються з урахуванням точних анатомічних параметрів пацієнта. Від початку повномасштабного вторгнення лікарі центру провели десятки тисяч операцій, рятуючи життя та здоров'я пацієнтів з мінно-вибуховими та вогнепальними пораненнями.

У соціальній сфері стартапи розробляють застосунки, які розпізнають мову жестів і трансформують її в голосову мову. Такий функціонал вже тестують у кількох центрах надання адміністративних послуг. У публічних просторах Львова, Києва та Дніпра впроваджують ШІ-помічників для людей із порушеннями зору: спеціальні сенсори розпізнають перешкоди на шляху, а віртуальний голос повідомляє про навколишнє середовище.

У проєкті DeepState, що виник як карта бойових дій, також використовується аналіз великих даних і машинне навчання для

створення прогнозів та оновлення ситуації на фронті. У військовій сфері ШІ став ключовим інструментом в аналізі даних з поля бою. Українські дрони з системами комп'ютерного зору виявляють техніку, живу силу та артилерійські позиції ворога в реальному часі. Дані з камер дронів обробляються нейронними мережами, що дозволяє військовим миттєво отримувати координати цілей для ураження. Крім того, розроблено системи автоматизованого розпізнавання супутникових знімків, що дозволяє виявляти зміни в логістиці ворога або розгортання нових позицій. У сфері освіти платформа «Дія.Освіта» інтегрує ШІ для персоналізації навчального процесу. Штучний інтелект адаптує контент для користувачів із порушеннями зору, створюючи аудіоописи або адаптивні інтерфейси для людей із когнітивними порушеннями система перетворює складний текст на «легку мову».

Війна стала поштовхом до інновацій, і ШІ — один із ключових інструментів. Україна перетворює виклики на можливості, створюючи екосистему, де технології служать не лише ефективності, а й інклюзії та людяності.

Прагнення України стати частиною Європейського Союзу та НАТО — це не лише питання безпеки, а й вибір цінностей. Ця інтеграція є відповіддю на потребу в регіональній стабільності, захисті прав людини та економічному розвитку. Інтеграція також сприяє трансформації самої Європи, яка стає більш відкритою до нових членів, зважаючи на історичні обставини та актуальні виклики. Україна, у свою чергу, вносить у цю спільноту нову енергію, досвід опору та глибоку відданість європейським принципам.

Сучасний світ зіткнувся із загрозами від авторитарних режимів, які не визнають демократичних норм і підривають міжнародні інститути. Але водночас відкриваються нові горизонти для переосмислення глобальних стандартів — прав людини, рівності, інклюзії. Україна сьогодні виступає як лабораторія демократії, в якій народ формує свій порядок денний, контролює владу, і водночас бореться за виживання. Це унікальний досвід, який може бути використаний для глобального оновлення демократичних практик.

Стара архітектура безпеки, сформована після Другої світової війни та в часи Холодної війни, виявилася недостатньою у протидії сучасним загрозам. Війна в Україні стала тригером для переосмислення безпекових стратегій. Україна здобула практичний

досвід ведення війни нового типу — з гібридними елементами, кібератаками, економічним тиском і масовою пропагандою. Її досвід стає основою для нової моделі безпеки, де ключовими є не лише військові потужності, а й стійкість суспільства, цифрова безпека та ціннісна єдність союзників.

Україна сьогодні — це не просто поле бою чи жертва чергового імперського наступу. Це — жива межа між минулим і майбутнім, тест на спроможність світового порядку діяти згідно з власними цінностями. Її боротьба — це не лише за географічну цілісність, а й за право бути суб'єктом, а не об'єктом історії. У межах постколоніального нарративу Україна переосмислює себе не через приналежність до “старших братів” чи “цивілізаційних центрів”, а через активне творення нових сенсів — демократичних, інклюзивних, децентралізованих.

Її опір — це спротив не лише танкам і ракетам, а й імперському мисленню, яке не визнає меж, автономії чи іншості. І водночас — це солідарність: з тими, хто теж прагне бути почутим, захистити свою гідність, переосмислити свою роль у глобальному світі. Підтримка України — це не жест милосердя, а перевірка для міжнародної спільноти: чи здатна вона підтримувати справедливість, коли йдеться не про риторику, а про конкретні вчинки.

Україна в цьому сенсі стала дзеркалом, у якому відображаються як нові силові лінії геополітики, так і моральні дилеми ХХІ століття. Вона змушує Захід подолати свою постімперську ностальгію, відкинути подвійні стандарти, розпізнати голоси тих, кого століттями ігнорували. І саме тому її боротьба — не маргінальна, а центральна для глобальної трансформації.

Світовий порядок, який витримає цей тест, — це не повернення до минулого, а побудова нового: неієрархічного, діалогічного, здатного бачити цінність у різноманітті. І перший крок до цього — визнати, що Україна не лише заслуговує на солідарність, а й творить її. Не лише потребує підтримки, а й формує майбутній ландшафт свободи, справедливості та гідності.

Список використаної літератури та джерел:

1. [Ukraine's Future Vision and Current Capabilities for Waging AI-Enabled Autonomous Warfare](#)
2. Aslund, A. (2009). How the West Lost Georgia. Foreign Affairs.

3. Beissinger, M. (2002). *Nationalist Mobilization and the Collapse of the Soviet State*. Cambridge University Press.
4. Cornell, S.E. (2002). *Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus – Cases in Georgia*. Uppsala University.
5. deepstatemap.live
6. https://forbes.ua/war-in-ukraine/yak-ukraina-perevinayshla-diplomatiyu-rozpovidae-ministr-zakordonnikh-sprav-dmitro-kuleba-21082023-15523?utm_source=chatgpt.com
7. https://naub.oa.edu.ua/kulturna-dyplomatiya-ukrayiny-yak-skladovana-natsionalnoi-bezpeky/?utm_source=chatgpt.com
8. https://rubryka.com/2023/06/29/volonterskyj-ruh-v-ukrayini-z-pochatku-roku-kilkist-bazhayuchyh-dopomagaty-zroslo-majzhe-vdvichi/?utm_source=chatgpt.com
9. https://www.researchgate.net/publication/376973874_Harakteristika_volonters_kogo_ruhu_ta_motivacia_volonteriv_v_umovah_rosijsko-ukrainskoi_vijni_za_rezultatami_akisnogo_doslidzenna
10. Plokhy, S. (2015). *The Gates of Europe: A History of Ukraine*. Basic Books.
11. Snyder, T. (2010). *Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin*. Basic Books.
12. Забужко О. «Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій». — Київ: Факт, 2007.
13. Маланюк Є. «Книга спостережень». — Нью-Йорк: Сучасність, 1962.
14. Павличко С. «Дискурс модернізму в українській літературі». — Київ: Либідь, 1997.
15. Реабілітація у центрі «Незламні»: біонічне протезування, екзоскелети, 3D імпланти і лікування душ
16. Шевельов Ю. «Історія української літературної мови». — Харків: Акта, 2001.

Ірина Богінська
канд. істор. наук, доцент
Донецький національний університет
імені Василя Стуса (Вінниця)
<https://orcid.org/0000-0002-0038-7765>

«ГРА У ПОСЕРЕДНИКА» У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ КОНФЛІКТІ: ЧИ СПРОМОЖНІ США ПІДШТОВХНУТИ СТОРОНИ ДО ШВИДКОГО МИРУ?

Прихід до влади нової американської адміністрації створив нові очікування щодо подальшого перебігу війни Росії проти України. Ще

під час виборчої кампанії кандидат у президенти Д. Трамп сказав, що він зміг би завершити цю війну за один день [1]. Він також додав, що за його президентства ця війна взагалі б ніколи не розпочалася. За перші 100 днів президентства Д. Трампу довелося неодноразово відповідати на незручні запитання як щодо термінів, так і умов завершення російсько-української війни. У його відповідях було чимало характерних для політика-популіста висловів, як про наявність «власних дедлайнів», так і про «фігуру мови», якою він начебто оформив своє негативне ставлення до цієї війни [2]. Зрештою держсекретар М. Рубіо попередив: у разі відсутності прогресу США відмовляться від ролі посередника у переговорному процесі між Україною та Росією [3]. Чому «гра у посередника» себе вичерпала?

Прихід до влади Д. Трампа супроводжувався зміною президентської риторики щодо конфлікту між Росією та Україною з наголосом на його безглуздість та жакхливих гуманітарних наслідках для обох сторін. Назовні це виглядає як спроба понизити конфлікт до локального рівня – щось на кшталт «Югославія 2.0». Це зовсім не те, про що говорила попередня американська адміністрація Дж. Байдена, яка комунікувала конфлікт у контексті зміцнення міжнародного порядку, заснованого на правилах [4]. Зміна президентської риторики разом з «човниковою дипломатією» спецпосланців Келлога і Віткоффа, спроби журналістів дізнатися про деталі потенційної угоди, численні експертні оцінки миротворчих зусиль США підтримують присутність наративу російсько-українського конфлікту у медіасфері та у полі зору міжнародної спільноти.

В оцінках потенціалу посередництва США експерти фокусують увагу на різних аспектах: характеристиках посередника, мирних пропозиціях, особливостях конфлікту тощо. Наприклад, Т. Нафталі критикує Д. Трампа за ігнорування американської практики посередництва, неспроможність створити репутацію «нейтрального посередника» і очевидну поблажливість до російської інтерпретації конфлікту [5]. Дж. Айкенбері та Г. Джеймс відкидають спроможність Д. Трампа досягти всеохоплюючої мирної угоди, але рекомендують уважно поставитися до можливості досягнення часткових рішень, спрямованих на заморожування конфлікту і забезпечення стійкого і тривалого перемир'я [6]. Така точка зору, звісно, є привабливою для тих, хто переймається важкими гуманітарними наслідками війни та

побоюється нової фази ескалації конфлікту. Однак М. Сароте попереджає, що будь-яке мирне врегулювання, засноване на хибному розумінні причин конфлікту, призведе до неефективної угоди [7]. Крім того, мирні переговори можуть створити сприятливе середовище до наступної агресії, більшої за масштабом та наслідками. Про це нагадує М. Майкфол з посиланням на уроки переговорів США з Талібаном під час першого президенства Д. Трампа: умиротворення Талібану не створило миру [8]. Отже, оцінка потенціалу посередника щодо мирного врегулювання виявляється не менш важливою, ніж аналіз різних характеристик конфлікту.

З початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну США перетворилися на основного союзника, допомога якого є критично важливою для спроможності України продовжувати оборонятися. Залученість США у нову фазу російсько-українського конфлікту суттєво посилилася у порівнянні з періодом після анексії Криму (2014-2021 рр.). Американські дипломати не брали участі у Мінському переговорному процесі для вирішення конфлікту між Україною та самопроголошеними республіками, спонсором яких виступала РФ. Примітно, що до широкомасштабного вторгнення в Україну російська сторона подавала свою участь у Нормандському форматі та Тристоронній контактній групі як роль «посередника», а не учасника конфлікту. Спроба створити переговорний майданчик за участі США одразу після анексії Криму виявилася безрезультатною. Саме через участь США Женевський формат, створений у квітні 2014 р., вважався найкращим переговорним процесом з погляду України. Інші переговорні треки, на яких взаємодіяли США та РФ, не включали представників від України. Діяльність К. Волкера, спецпредставника Держдепартаменту США з питань України (2017-2019) за часів першої президентської каденції Д. Трампа та його зустрічі з помічником російського президента В. Сурковим пояснювалася у медіапросторі як спроба «створити ситуацію, щоб Росія захотіла припинити конфлікт» [9]. Втім, ця спроба посередництва США не мала результату. Більше того, спроби вже адміністрації Дж. Байдена вплинути (хоча і в інший спосіб) на рішення РФ про початок широкомасштабного вторгнення в Україну також виявилися безрезультатними.

Концептуально російське бачення конфлікту з Україною ґрунтується на безпекових загрозах, які пов'язуються з перспективою

членства України в НАТО. У випадку з Грузією Росії вдалося (принаймні на даний момент) відсунути таку перспективу. Після Бухарестського саміту НАТО в 2008 р. умовний «грузинський шлях» включав низку подій, як от: спробу відновити територіальну цілісність Грузії; російсько-грузинську війну (за офіційною російською версією «операція з примусу до миру»), яка завершилася за посередництва ЄС; повоєнну грузинську політику, породжену страхом повторення війни. Умовний «український шлях» ще не пройдено. Однак поточний момент став результатом відсторонення від влади схильного до компромісів з РФ президента В. Януковича, російської анексії Криму і створення самопроголошених республік на сході України, широкомасштабного вторгнення Росії в Україну і включення до складу РФ Луганської, Донецької, Запорізької та Херсонської областей (які де факто не повністю контролюються РФ). Наразі російські війська контролюють 20% території України, а спроба перенести воєнні дії на територію РФ (Курська операція ЗСУ) не досягла цілей, які можна було б використати за столом переговорів. Така ситуація на місці не сприяє укладенню угоди. Адже війни зазвичай завершуються двома способами: перемогою однієї сторони або глухим кутом. У війні Росії проти України жодна зі сторін ще не наблизилася до перемоги, але й глухого куту на театрі воєнних дій поки не спостерігається [8]. Тож чому адміністрація Трампа вирішила запропонувати посередництво?

Тривалий досвід посередництва США у міжнародних конфліктах нараховує більш ніж століття. Серед успішних прикладів зазвичай згадуються російсько-японська війна, Кемп-Девідські угоди за посередництва Дж. Картера, Дейтонські угоди за посередництва Р. Холбрука [5]. Історія про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї також зберегла свідчення про успішне посередництво США, яке унеможливило поглиблення конфлікту з Росією. Однак порушення Росією умов Будапештського меморандуму, який сприймався Україною як компенсація за передачу Росії ядерної зброї, підважує дієвість будь-яких гарантій за умов змін у глобальному або регіональному розподілі влади. Можна сперечатися або спробувати перекласти провину на попередників (як це робить Д. Трамп у випадку з Б. Обамою за анексію Криму в 2014 р.), але Росія зразка 1990-х рр. суттєво відрізняється від «путінської Росії». Те саме

стосується і США, можливості до посередницьких місій яких в «однополярному моменті» після Холодної війни були ширшими, ніж зараз.

Які важелі мають Сполучені Штати для утримання сторін конфлікту за столом переговорів? Важелями тиску, доступними президенту Трампу, є санкції США проти РФ та потрібні Україні поставки американської зброї. Президент США вже погрожував у соціальних мережах Росії запровадженням нових жорсткіших санкцій та оголошував про припинення воєнної допомоги Україні. Ці риторичні прийоми не мали очевидних ознак зрушення у переговорному процесі, а супроводжувалися лише періодичним відсуненням термінів очікуваних домовленостей. Американський посол у Росії (2012-2014 рр.), автор книги «From Cold War to Hot Peace: A US Ambassador in Putin's Russia» М. Макфол рекомендує Трампу розробити складний план, який би спонукав Україну номінально поступитися Росії частиною території в обмін на безпеку, яка означатиме вступ у НАТО [8]. За умов, коли сторони конфлікту не демонструють зацікавленості у переговорах, а контекст конфлікту містить чимало структурних обмежень для посередника, конструювання компромісу може виявитися нездійсненою місією. До того ж скасування санкцій навряд чи буде сприйматися російським керівництвом достатнім стимулом для ухвалення рішення про припинення війни проти України. Росії не потрібне «посередництво» США у конфлікті з Україною. Її керівництво охоче підтримує розмови про миротворчі ініціативи Трампа, сподіваючись на прямі переговори з США за порядком денним, в якому врегулювання «української кризи» було б похідним від вирішення інших проблем. Згадування «корінних причин» конфлікту очевидно стосуються питань контролю над озброєннями, архітектури європейської безпеки, правил конкуренції великих держав при переході до багатопольярного світового порядку. Присутність РФ за столом переговорів з США (чого унікала попередня адміністрація Байдена) є свідченням визнання її ролі як великої держави, яка має вплив на правила у світовій політиці. Цього не може не розуміти адміністрація Трампа. Тому її пропозицію «посередництва» щодо завершення російсько-української війни можна розглядати як пробний шар, запущений для того, аби побачити, чого справді США можуть досягти на даний момент у конфлікті з Росією (в якому вони не є третьою стороною), і

як можливі поступки за рахунок України можуть вплинути на російські розрахунки у конфлікті з США.

Список використаної літератури та джерел

1. Трамп щонайменше 53 рази казав, що закінчить війну в Україні за 24 години – CNN. *Укрінформ*. 26 квітня 2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3986303-trump-sonajmense-53-razi-kazav-so-zakincit-vijnu-v-ukraini-za-24-godini-cnn.html>
2. Трамп: заява про завершення війни між РФ та Україною «за один день» була образною. *Укрінформ*. 25 квітня 2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3986017-trump-zaava-pro-zaversenna-vijni-miz-rf-ta-ukrainou-za-odin-den-bula-obraznou.html>
3. Рубіо знову попередив, що США можуть відмовитися від «посередництва» між РФ і Україною. *Європейська правда*. 29 квітня 2025. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/04/29/7210551/>
4. Фесенко В. Саміт Байдена За демократію. Чим він важливий для України. *NV*. 23 березня 2023. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/bayden-provodit-samit-shcho-virishitsya-po-viyini-v-ukrajini-ostanni-novini-50314116.html>
5. Naftali T. Trump, Ukraine, and the Limits of Presidential Peacemaking. *Foreign Affairs*. May 2, 2025. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/trump-ukraine-and-limits-presidential-peacemaking>
6. Ikenberry J.G., James H. Would a Peace Deal in Ukraine Last? *Foreign Affairs*. March 12, 2025. URL: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/would-peace-deal-ukraine-last>
7. Sarotte M.E. Why They Fight? *Foreign Affairs*. April 9, 2025. URL: <https://www.foreignaffairs.com/reviews/why-they-fight>
8. McFaul M. How Trump Can End the War in Ukraine. *Foreign Affairs*. December 12, 2024. URL: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/how-trump-can-end-war-ukraine>
9. Курт Волкер: Ми повинні створити ситуацію, щоб Росія захотіла припинити конфлікт (24.01.2018). URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%82-%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D0%B5%D1%80-%D0%BC%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D1%96-%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8-%D1%81%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E-%D1%89%D0%BE%D0%B1-%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%8F-%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%BE%D1%82%D1%96%D0%BB%D0%B>

0-

%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BF%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B8-

%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82-24012018/video-42295752

Орест Бойчук

канд. політ. наук, доцент

Прикарпатський національний університет

імені В. Стефаника

ORCID: 0000-0002-0433-365X

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ НАРАТИВИ Ф. МЕРЦА В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Політичний ландшафт в Європі активно змінюється. Російсько-українська війна стає каталізатором таких змін, адже структура сучасної європейської безпеки перебуває під загрозою. Додатково, повторний прихід до влади Д. Трампа у Вашингтоні формує серед європейського політичного істеблішменту невпевненість до майбутнього на континенті, що в свою чергу викликає нові явища як серед суспільств європейського континенту, так серед європейського політикуму.

Після завершення холодної війни міжнародна система виглядала передбачуваною і характеризувалася постійним зростанням глобалізму над націоналізмом. Втім в останні кілька років – глобалізм стає ціллю на знищення для певного кола політиків. Парадоксально, що результатом глобалізму стало створення Європейського Союзу, де сама Німеччина відіграє одну з найважливіших ролей, а інколи і найважливішу.

Прихід до влади Д. Трампа в певній мірі ослабив ідею Європейського Союзу і викликав відчуття невпевненості в питанні колективної безпеки. Виступаючи у Мюнхені Дж. Д. Венс критикує ЄС через проблеми із міграцією та «свободою слова» натякає на тому, що ЄС не може повністю розраховувати на всеосяжну безпеку підтримку зі сторони США [13]

Д. Трамп по іншому бачить світову систему. В певній мірі його картина світу та інтереси співпадають із В. Путіним чи

Р. Т. Ердоганом – де держава є цивілізацію і її основне завдання зберегти велич «свого» [14]. Все більше виглядає на те, що глобальні ідеї формування світового порядку, побудовані на неореалізмі та подальшій інтеграції як в політичному, так економічному житті сильно критикуються зі сторони основних світових гравців. В міжнародні відносини повертається реалізм на основі націоналізму.

Цікаво те, що неоліберали, намагалися розглядати концепт націоналізму на прикладі України та її боротьби з Росією. У своїй статті «A Country of Their Own. *Liberalism Needs the Nation*» Ф. Фукуяма роздумував на двома непеєднуваними речами: націоналізм і неолібералізм у міжнародних відносинах [6]. Скоріш за все це було намагання лібералів пояснити російсько-українську війну. Втім реальність є іншою. І прихід до влади Д. Трампа це показав.

Виникає складне питання як країнам Європи, котрі підтримали ідею спільності та глобальності вистояти у «нестабільному» світовому порядку? Міжнародна система почала мінятися. Можливо не так швидко як говорять песимісти, але і не так повільно як стверджують оптимісти, котрі надалі зберігають віру у ліберальний світовий порядок.

Нашим питанням все ж залишається як Німеччина буде реагувати на ці зміни і наскільки зміняться зовнішньополітичні орієнтири новообраного канцлера від ХДС/ХСС Фрідріха Мерца?

Виборчий процес в Німеччині показав кардинальні зміни в запитах німецького суспільства. Більше того, розподіл за політичними пріоритетами зберігається між Східною та Західною Німеччиною. Виокремлюючи помітні риси виборчих настроїв німецького суспільства, слід звернути увагу на зростання крайніх правих та крайніх лівих популістів. Так за результатами виборів, Союз Сари Вагенкнехт (нім. Bündnis Sahra Wagenknecht) майже попав в Бундестаг. Не вистачило 14 тисяч голосів. Партія відома своєю підтримкою Росії, критикою підтримки України та критикою ідеї Європейського Союзу [1]. Цікавим є те, що доволі молода партія здобула непогані результати в Саксонії та Тюрингії, зайнявши третє місце в згаданих Ландтагах в минулому році.

Інша популістська партія Альтернатива для Німеччини (AfD) (нім. Alternative für Deutschland), втім крайньоправа, відома своїми скандальними подіями підтримки зі сторони Російської Федерації [2;

9]. Більше того партію підтримали мультимільярдер І. Маск та віцепрезидент США Дж. Д. Венс [7]. AfD подвоїла свій результат в порівнянні із минулими виборами і отримала 20% місць в Бундестазі. Нечуваний результат для крайньої правої партії в Німеччині після завершення Другої світової війни. Щоб детальніше зрозуміти це твердження треба знати культуру пам'яті в Німеччині, яка формувалася протягом останніх 80 років, де ідеї наближені до націоналізму були табу для пересічного німця. Втім ситуація змінилася в останньому десятилітті. Прикладовими є те, що AfD отримала основну підтримку в Східній Німеччині. Вочевидь для цього є дві причини. Перша – це значний вплив російських нарративів в цьому регіоні Німеччини поєднаний із пропагандою. А інший – історичний. Східна Німеччина не була обтяжена процесами «забуття минуло». В сукупності ці два фактори стали стимулом для виборчих настроїв.

Втім, подальше керівне урядове коло в Німеччині вже майже сформовано. Відбуваються останні приготування до остаточного підписання коаліційної угоди, котра буде формувати зовнішню та внутрішню політичні нарративи ФРН. На чолі уряду безперечно є новий канцлер Ф. Мерц, котрий на початку 2000-х років програв в політичній боротьбі А. Меркель та відійшов в бізнес. Саме завдяки його лідерству Християнсько-демократичний союз та Християнсько-соціалістичний союз (ХДС/ХСС) (нім. Christlich Demokratische Union und Christlich-Soziale Union) отримала перемогу на виборах до Бундестагу. Втім, розпорошене виборче поле, спричинене популістськими партіями призвело до того, що на останніх виборах християни отримали не найкращий все ж результати, якщо порівнювати із попередніми роками.

В такій ситуації буде працювати Ф. Мерц намагаючись в певній мірі балансувати задля своєї підтримки. Однак, зараз аналізуючи виступи нового канцлера, можемо спробувати виокремити основні пріоритети його діяльності в зовнішній політиці.

Найбільш важливе питання для сучасної Європи – це російсько-українська війна. Непослідовна риторика глави Білого дому наштовкує нас на припущення в бік зростання ролі Європи в підтримці України. Втім, чи достатньо для цього ресурсів у Європі? Питання риторичне. Станом на зараз – ні. В лютому -березні 2025 року Європа на чолі Франції та Британії намагалася взяти політичне

лідерство у підтримці України. Однак, ми спостерігали слабкість ФРН. Скоріш за все пасивність у заявах попередника О. Шольца на конференції у Лондоні, була спричинена політичним етикетом, де поле для прийняття рішень залишали вже за наступним канцлером.

Заяви Ф. Мерца свідчать про бажання посилити підтримку України. Так, у своїй промові на телебаченню у лютому 2025 року, після заяви Д. Трампа, про те, що Європі слід більше надіятися на себе, зазначив, що «Європі слід працювати над досягненням повної незалежності в сфері оборони» [10]. Звичайно це далекоглядно і такі кроки можливі у довгостроковій перспективі. Все ж, подальші заяви свідчили про бажання зі сторони канцлера-електа посилити європейські інститути безпеки і оборони та надати більшу підтримку Україні. Серед цього всього, новий канцлер зазначив, що планує передати далекобійні ракети Taurus, що не наважився зробити О. Шольц.

В процесі переговорів над коаліційною угодою, котра між іншим була підписана 5 травня [8], виникли дебати між ХДС/ХСС та Соціал-демократичною партією (нім. Sozialdemokratische Partei Deutschlands), коаліційним партнером, щодо передачі далекобійних ракет. Теперішній Міністр оборони Б. Пісторіус, і напевно, наступний [5], виступив проти цього рішення, зазначивши, що воно передчасне [12].

Ф. Мерцу необхідно буде балансувати не лише через обмеження коаліції, але і через значну роль в Бундестазі AfD, риторика якої між іншим призвела до падіння підтримки щодо допомоги Україні [3]. Протягом одного-двох місяців буде зрозуміло, чи вдасться Німеччина до такого кардинального кроку як передача далекобійних ракет Taurus.

Станом на зараз, у коаліційній угоді чітко написано, що Росія є найбільшою небезпекою для Європи. «[...] найбільша і найбезпосередніша загроза походить від Росії, яка вже четвертий рік веде жорстоку агресивну війну проти України, порушуючи міжнародне право, і продовжує масово озброюватися. Прагнення Владіміра Путіна до влади спрямоване проти міжнародного порядку, заснованого на правилах» [15, с. 125].

Тішить одне – Росія у наративах нового коаліційного уряду є першочерговою загрозою, що вочевидь свідчить про подальшу підтримку України на тому ж рівні, який був до цього. Додатково це викликає оптимістичні прогнози щодо посилення підтримки.

Трансатлантичні відносини залишаються ключовим пунктом у зовнішній політиці нового уряду. Так у коаліційній зазначається, що «[т]рансатлантичний альянс і тісна співпраця зі США залишаються для нас ключовими» [15, с. 125]. Хоча саме ставлення Ф. Мерца до США не є настільки ілюзорним, особливо щодо адміністрації Д. Трампа [4]. Тут варто очікувати складних перемовин щодо тарифів як із Німеччиною, так і з ЄС. Однак заради справедливості варто зазначити, що представники ХДС/ХСС завжди були прихильниками трансатлантичних відносин [11].

Все ж поряд із твердженням про трансатлантичні відносини, у коаліційній угоді зазначається про необхідність посилення Європейського Союзу, його подальшої інтеграції в політичній, безпековій та оборонній галузях. «Передумовами сильної зовнішньої політики Німеччини є її власна економічна та безпекова міць, а також інтегрована взаємодія зовнішньої політики, політики безпеки та політики розвитку. Особливу увагу ми приділимо сфері економічної безпеки. Вперше після закінчення Другої світової війни Німеччина та Європа повинні бути в змозі гарантувати власну безпеку в набагато більшому обсязі» [15, с. 125] – зазначається далі в тексті.

Підсумовуючи, зазначимо, що теперішній уряд Німеччини на чолі Ф. Мерца буде більше нагадувати останню каденцію А. Меркель із більшим акцентом щодо підтримки України та формування лідерства у Європі, появи нових європейських ініціатив в сфері безпеки та оборони і частковим охолодженням трансатлантичного партнерства, по крайній мірі до кінця каденції Д. Трампа. Однозначно треба зауважити, що уряд Ф. Мерц буде відчувати тиск зі сторони AfD щодо формування чіткої політики щодо російсько-української війни, трансатлантичних відносин та міграційної політики, котра скоріш за все стане більш жорсткішою. Варто наголосити також, що Німеччина буде в пошуку можливостей для розвитку відносин із глобальним Півднем та частково і обмежено із Китаєм.

Список використаної літератури та джерел:

1. Bündnis Sahra Wagenknecht – Vernunft und Gerechtigkeit. Konrad-Adenauer-Stiftung. URL: <https://www.kas.de/en/monitor/detail/-/content/buendnis-sahra-wagenknecht-vernunft-und-gerechtigkeit> (accessed: May 6, 2025).
2. Die Alternative für Deutschland – eine neue rechtspopulistische Partei? Heinrich-Böll-Stiftung. URL: <https://www.boell.de/de/2015/08/05/die->

- [alternative-fuer-deutschland-eine-neue-rechtspopulistische-partei](#) (accessed: May 2, 2025).
3. Die Alternative für Deutschland – eine neue rechtspopulistische Partei? Heinrich-Böll-Stiftung. URL: <https://www.boell.de/de/2015/08/05/die-alternative-fuer-deutschland-eine-neue-rechtspopulistische-partei> (accessed: May 2, 2025).
 4. German support for Ukraine under pressure from populists. DW. URL: <https://www.dw.com/en/german-support-for-ukraine-under-pressure-from-populists/a-70138863> (accessed: May 1, 2025).
 5. Friedrich Merz: An Atlanticist with no illusions about Trump's America. Le Monde. URL: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2025/02/16/friedrich-merz-an-atlanticist-with-no-illusions-about-trump-s-america_6738210_4.html (accessed: May 5, 2025).
 6. Friedrich Merz: Who will lead Germany's next cabinet? Politico. URL: <https://www.politico.eu/article/friedrich-merz-germany-spd-cdu-csu-cabinet-who-will-lead-key-ministries/> (accessed: May 5, 2025).
 7. Fukuyama F. Liberalism and Its Discontents. Foreign Affairs. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-04-01/francis-fukuyama-liberalism-country> (accessed: May 2, 2025).
 8. German election: Far-right AfD's Alice Weidel, Trump and Putin. DW. URL: <https://www.dw.com/en/german-election-far-right-afd-alice-weidel-trump-putin/a-71735104> (accessed: May 1, 2025).
 9. Germany updates: Conservative-led coalition signs agreement. DW. URL: <https://www.dw.com/en/germany-updates-conservative-led-coalition-signs-agreement/live-72433375> (accessed: May 3, 2025).
 10. Germany's AfD party and its ties to Russia. DW. URL: <https://www.dw.com/en/germanys-afd-party-and-its-ties-to-russia/video-69288776> (accessed: May 4, 2025).
 11. Germany's AfD party and its ties to Russia. DW. URL: <https://www.dw.com/en/germanys-afd-party-and-its-ties-to-russia/video-69288776> (accessed: May 4, 2025).
 12. Germany's Friedrich Merz offers hope for Ukraine amid the Trump nightmare. Politico. URL: <https://www.politico.eu/article/germanys-friedrich-merz-offers-hope-for-ukraine-amid-the-trump-nightmare/> (accessed: May 4, 2025).
 13. Germany's Merz calls for strong transatlantic ties. Le Monde. URL: https://www.lemonde.fr/en/united-states/article/2025/02/24/germany-s-merz-calls-for-strong-transatlantic-ties-but-ready-for-worse-case-scenario_6738507_133.html (accessed: May 6, 2025).

14. Germany's next government: Coalition parties disagree. Politico. URL: <https://www.politico.eu/article/germany-next-government-coalition-disagree-cdu-spd-friedrich-merz/> (accessed: May 6, 2025).
15. JD Vance makes pitch to Europe's right-wing voters. CNN. URL: <https://edition.cnn.com/2025/02/14/europe/jd-vance-munich-speech-europe-voters-intl/index.html> (accessed: May 3, 2025).
16. Kimmage M. The World Trump Wants. Foreign Affairs. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/world-trump-wants-michael-kimmage> (accessed: May 1, 2025).
17. Koalitionsvertrag 2025. URL: https://www.koalitionsvertrag2025.de/sites/www.koalitionsvertrag2025.de/files/koav_2025.pdf (accessed: May 2, 2025).

Vasylyna- Mykhailyna Burek
Lwowska Obwodowa Administracja Państwowa
Alumna Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
ORCID:0009-0008-3161-2970

DYNAMIKA BEZPIECZEŃSTWA W TRÓJSTRONNEJ WSPÓLPRACY UKRAINY MIĘDZY TRANSATLANTYCKIMI GWARANCJAMI A EUROPEJSKĄ PODMIOTOWOŚCIĄ STRATEGICZNĄ

Architektura globalnego bezpieczeństwa uległa fundamentalnym zmianom na początku nowego dziesięciolecia, co wymusiło rewaluację ustalonych norm międzynarodowych oraz sojuszy strategicznych. Pełnoskalowa agresja militarna federacji rosyjskiej przeciwko Ukrainie, rozpoczęta w 2022 roku, stała się punktem zwrotnym, wymagającym głębokiego przemyślenia parametrów europejskiego bezpieczeństwa i zakłócającym długo utrwalone protokoły międzynarodowe. To kluczowe wydarzenie stało się katalizatorem istotnych korekt w pozycjach dyplomatycznych, strategiach obronnych oraz formowaniu sojuszy na poziomie globalnym.

W ciągu ostatnich dziesięciu lat interakcje dyplomatyczne między Stanami Zjednoczonymi, Francją i Ukrainą przeszły wyraźną ewolucję, stanowiąc krytyczne wskaźniki zmiany globalnej dynamiki władzy. Stosunki te odzwierciedlają wszechstronne transformacje w paradygmatach bezpieczeństwa, priorytetach ekonomicznych oraz konfiguracjach dyplomatycznych. Systematyczna rekonstrukcja stosunków

międzynarodowych oraz nasilenie strategicznej rywalizacji między wielkimi mocarstwami, zwłaszcza USA i Rosją, spowodowały konieczność intensywniejszego zaangażowania Francji w zarządzanie europejskim bezpieczeństwem jako wiodącego aktora kontynentalnego.

Rok 2022 okazał się krytyczny dla kontynentu europejskiego – rosyjska inwazja na Ukrainę nie tylko podważyła stabilność europejskiego systemu bezpieczeństwa, ale również stworzyła bezprecedensowe wyzwania dla globalnego porządku pokojowego. Wydarzenia te zmusiły Francję do rewizji swojej strategii współpracy ze Stanami Zjednoczonymi i Ukrainą. Znaczenie Francji w tej trójstronnej konfiguracji stosunków znacznie wzrosło, szczególnie po transformacjach politycznych w USA w 2024 roku, kiedy administracja Donalda Trumpa znacznie ograniczyła poziom wsparcia dla europejskich partnerów.

Stosunki międzypaństwowe między USA, Francją i Ukrainą ulegały transformacji w kontekście globalnych zmian geopolitycznych, zwłaszcza po rozpoczęciu rosyjskiej agresji przeciwko Ukrainie w 2014 roku. Początkowy okres konfliktu charakteryzował się aktywnym zaangażowaniem Francji w inicjatywy dyplomatyczne, w tym mediacjami w ramach "Formatu Normandzkiego", gdzie Paryż wspólnie z Berlinem i Moskwą uczestniczył w negocjacjach dotyczących rozwiązania konfliktu. Strona francuska zajmowała stanowisko ukierunkowane na poszukiwanie kompromisowego rozwiązania między Ukrainą a Rosją, wspierając stabilność i starając się zapobiec bezpośredniej eskalacji konfrontacji. Jednocześnie Waszyngton udzielał znacznego wsparcia militarnego Kijowowi, zapewniając pomoc obronną poprzez dostawy broni oraz pomoc ekonomiczną.

Strategia Francji w tym okresie pozostawała wyważona, ponieważ Pałac Elizejski unikał zaostrzania stosunków z Kremlem, zdając sobie sprawę z potencjalnych globalnych konsekwencji takiego podejścia. Francja wybrała model intensywnego zaangażowania dyplomatycznego i poszukiwania zrównoważonych rozwiązań między głównymi stronami zaangażowanymi. W ramach tej strategii Paryż zainicjował szereg planów pokojowych, w tym plan Morela dotyczący rozwiązania sytuacji na Donbasie. Jednak brak uzgodnienia z ukraińską stroną co do kluczowych aspektów planu uniemożliwił osiągnięcie konstruktywnych rezultatów.

Po rozpoczęciu pełnoskalowego ataku Rosji na Ukrainę w 2022 roku, Francja dokonała strategicznego zwrotu ku bardziej aktywnej pomocy

Kijowowi. Rola Paryża w tym kontekście ewoluowała od dyplomatycznego pośrednika do jednego z kluczowych partnerów w zakresie pomocy wojskowej i ekonomicznej dla Ukrainy. W trakcie tej transformacji szczególnie znacząca stała się postawa Francji, która nie tylko konsekwentnie wspierała reżim sankcji wobec Rosji, ale także skoncentrowała się na pomocy technicznej i wysokotemperaturowej Ukrainie, co otworzyło nowe możliwości w zakresie wzmacniania potencjału obronnego państwa.

Francja, będąc jednym z wiodących państw europejskich, od dłuższego czasu kształtowała paradygmat kontynentalnego bezpieczeństwa. Od 2014 roku francuska strategia bezpieczeństwa stopniowo ewoluowała w odpowiedzi na rosnące zagrożenie ze strony Rosji. Początkowo Paryż utrzymywał neutralną pozycję, podkreślając priorytet mechanizmów dyplomatycznych i pokojowego rozwiązania, jednak po 2022 roku francuska strategia uległa kardynalnym zmianom z powodu konieczności reagowania na globalne wyzwania bezpieczeństwa.

W okresie przed 2022 rokiem Francja dążyła do utrzymania delikatnej równowagi między swoimi zobowiązaniami dyplomatycznymi, zwłaszcza w ramach Unii Europejskiej, a koniecznością konstruktywnej współpracy z Rosją w celu zapewnienia stabilności kontynentalnej. Jednak po rosyjskiej inwazji na Ukrainę Paryż porzucił tę umiarkowaną politykę i stał się jednym z głównych architektów reżimu sankcyjnego wobec Kremla, co stanowiło decydujący zwrot w podejściu do zapewnienia europejskiego bezpieczeństwa.

Jedną z fundamentalnych inicjatyw zrealizowanych przez Francję po 2022 roku była opracowanie koncepcji "strategicznej autonomii Europy", mającej na celu zmniejszenie zależności UE od zewnętrznych partnerów, zwłaszcza USA, w kwestiach bezpieczeństwa. Francja opowiadała się za wzmocnieniem europejskiej obronnej samodzielności, proponując tworzenie innowacyjnych mechanizmów reagowania na zagrożenia, takich jak europejskie siły szybkiego reagowania oraz zaktualizowane podejścia strategiczne do budowy infrastruktury wojskowej kontynentu.

Paryż energicznie działał na rzecz wzmocnienia potencjału obronnego Europy, w szczególności poprzez wprowadzenie wspólnych inicjatyw wojskowych i programów. Zintensyfikowano współpracę między państwami członkowskimi UE w zakresie opracowywania nowoczesnych systemów obronnych oraz przeprowadzania wspólnych ćwiczeń wojskowych, co przyczyniło się do zwiększenia gotowości europejskich

państw do potencjalnych konfliktów zbrojnych. Francja stała się aktywnym inicjatorem formowania europejskiej strategii wojskowej, zakładającej integrację regularnych sił zbrojnych oraz mobilnych jednostek szybkiego reagowania, zdolnych do operacyjnego odpowiadania na zagrożenia pojawiające się na wschodnim i południowym flance Europy.

Decydujący etap w rozwoju trójstronnych stosunków między USA, Francją i Ukrainą nastąpił po wyborach prezydenckich w USA w 2024 roku, kiedy Donald Trump powrócił na stanowisko głowy państwa. Zewnętrzna polityka administracji Trumpa, ukierunkowana na izolacjonizm i ograniczenie amerykańskiej obecności w sprawach europejskich, spowodowała fundamentalne zmiany w globalnej architekturze bezpieczeństwa. Francja, jako jeden z wiodących europejskich graczy, stanęła przed koniecznością rozszerzenia swojej roli w zapewnianiu kontynentalnego bezpieczeństwa.

Redukcja amerykańskiego zaangażowania w sprawy europejskie stworzyła strategiczną pustkę, którą Francja starała się wypełnić, kładąc nacisk na formowanie samodzielnej architektury obronnej Europy. Paryż znacząco wzmocnił swoją rolę w procesach dyplomatycznych i wojskowych związanych z Ukrainą, starając się zrekompensować zmniejszoną aktywność amerykańską w regionie. Francja kontynuowała dostawy wysokotemperaturowych systemów, w tym zestawów artyleryjskich "Caesar" oraz systemów obrony powietrznej, co pozwoliło Ukrainie osiągnąć większą autonomię w obronie przed rosyjską agresją.

Francja, we współpracy z innymi państwami europejskimi, zintensyfikowała wysiłki na rzecz zwiększenia swojego potencjału wojskowego. Wprowadzenie innowacyjnych inicjatyw strategicznych oraz pogłębienie współpracy politycznej z Unią Europejską pozwoliły Francji umocnić się jako wiodący czynnik europejskiego bezpieczeństwa.

Aktualna koniunktura polityczna w USA, ewolucja podejść dyplomatycznych Francji oraz dążenie Ukrainy do utrzymania suwerenności i integralności terytorialnej wymagają od wszystkich zaangażowanych stron wsparcia efektywnej współpracy na arenie międzynarodowej. W kontekście transformacji amerykańskiej polityki pod przewodnictwem Trumpa oraz rosnącej roli Francji w sprawach europejskich, interakcja między tymi trzema państwami nabiera kluczowego znaczenia dla stabilności nie tylko kontynentu europejskiego, ale także globalnej architektury bezpieczeństwa.

Główne kierunki dalszej współpracy są związane z rozwojem inicjatyw obronnych Unii Europejskiej, zapewnieniem bardziej intensywnej koordynacji między Francją a USA w zakresie strategii odbudowy Ukrainy, a także zagadnieniami związanymi z politycznymi i ekonomicznymi reformami w ukraińskim państwie. W tych warunkach Francja odgrywać będzie coraz ważniejszą rolę w utrzymaniu międzynarodowego porządku prawnego, balansując między własnymi interesami bezpieczeństwa a zobowiązaniami wobec Unii Europejskiej i NATO.

Stosunki trójstronne między Francją, USA i Ukrainą przeżywają złożony okres transformacji, wywołany eskalacją konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, zmianą politycznego przywództwa w USA oraz wzmocnieniem odpowiedzialności Europy za kontynentalną stabilność. Francja, jako wiodąca mocarstwo jądrowe w Europie, dąży do większej autonomii w kwestiach bezpieczeństwa, co sprzyja rozwojowi koncepcji europejskiej strategicznej podmiotowości. Strona francuska, przechodząc od ostrożnego pośrednika do aktywnego sojusznika Ukrainy, wypracowała unikalną strategię balansowania zdecydowanego wsparcia dla Kijowa z pragmatycznym uwzględnieniem własnych interesów w obszarze bezpieczeństwa i stabilności europejskiej.

Z drugiej strony Stany Zjednoczone, jako kluczowy dostawca pomocy wojskowej, po zmianie administracji w 2025 roku, wykazują wahania w swojej polityce, co stwarza ryzyko zmniejszenia wsparcia dla Ukrainy i wymaga redystrybucji odpowiedzialności między europejskimi partnerami.

Francja, wspierana przez Niemcy, wzmocniła swoje pozycje w kontekście bezpieczeństwa, przekształcając koncepcję strategicznej autonomii z teoretycznego postulatu w praktyczny mechanizm reagowania na wyzwania. Udział Francji w tworzeniu nowego kontekstu europejskiego bezpieczeństwa jest ściśle związany z jej przywództwem w sytuacjach kryzysowych, mobilnością dyplomatyczną oraz specyfiką technologiczną pomocy. Ukraina z kolei zachowała podmiotowość w trójstronnym formacie, demonstrując elastyczność w międzypaństwowej koordynacji, instytucjonalną odporność oraz zdolność do integracji zewnętrznej pomocy w procesy wewnętrznych transformacji.

Podkreśla się konieczność konsolidacji transatlantyckiego i europejskiego wektora polityki wobec Ukrainy, z uwzględnieniem rosnącej roli Francji jako strategicznego pośrednika. Efektywność przyszłej architektury bezpieczeństwa w Europie zależy bezpośrednio od wspólnej zdolności Paryża, Waszyngtonu i Kijowa do adaptacyjnego myślenia

strategicznego, utrzymania jedności w polityce powstrzymywania rosyj oraz wsparcia ukraińskiego państwa na zasadach suwerenności, integralności terytorialnej i demokratycznej modernizacji.

Przekształcenie trójstronnych stosunków między USA, Francją i Ukrainą stanowi ważny element strategii w zakresie europejskiego i globalnego bezpieczeństwa. Francja, dzięki swojej aktywnej roli i wzmocnionej roli w ramach Unii Europejskiej, znacząco przyczyniła się do kształtowania współczesnych standardów obronności w Europie. Z kolei zmieniająca się polityka USA, po powrocie Donalda Trumpa do Białego Domu, stawia przed tymi państwami nowe wyzwania, których rozwiązanie będzie wymagało dalszej współpracy i elastycznego podejścia do zmieniających się uwarunkowań geopolitycznych.

Bibliografia:

1. Domenico Montanaro, *From Ukraine to DOGE: Here's everything that happened with Trump this week*, [w:] <https://www.npr.org/2025/02/21/nx-s1-5304445/trump-week-doge-ukraine-eric-adams-new-york>
2. Lincoln M., *L'Ukraine, L'Europe et Trump*, [w:] https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2025/01/ObsEtatsUnis_2025_01_19_Europe_Note_FR.pdf
3. *Macron calls for 'calm' after Trump-Zelensky clash*, [w:] https://www.lemonde.fr/en/international/article/2025/03/01/macron-calls-for-calm-after-trump-zelensky-clash_6738715_4.html
4. *Macron defends Zelensky, says he'll urge Trump against being 'weak' with Putin*, [w:] <https://www.lefigaro.fr/international/macron-ecarte-de-la-rencontre-entre-trump-et-zelensky-l-elysee-dement-de-fausses-informations-20250429>
5. Булик, М., Валерія, С. (2024). *Як війна в Україні змінювала зовнішню політику Е. Макрона*. Суспільно-політичні трансформації у XXI столітті: локальні, національні та глобальні контексти, 112.
6. Замятін В., Юрчишин В., *Амбіції Франції на лідерство — реалістичність втілення*, [w:] <https://razumkov.org.ua/images/2024/05/01/2024-ПАКТ-7-RC.pdf>
7. Катасонова, П. Ю. (2021). Роль Франції у врегулюванні українсько-російського конфлікту.
8. *Нариси зовнішньої політики Франції: реконструкція перспективи Еммануеля Макрона*, [w:] https://www.iir.edu.ua/sites/default/files/2024-07/Реконструкція_візії_Еммануеля_Макрона.pdf

Катерина Вакуліч
Державний університет
"Київський авіаційний інститут"
ORCID 000900029532726X

ЕКОЛОГІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ПІСЛЯ ВІЙНИ: РОЗМІНУВАННЯ, ОЧИЩЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ПРИРОДИ

Навколишнє середовище відіграє важливу роль у існуванні людства. Війна є негативною дією, яка завдає шкоди екологічним нормам, спричиняючи смертність людства, забруднення ґрунтів, водойм та біорізноманіття. Екологічне відновлення після завершення воєнного конфлікту є важким та довготривалим між дисциплінарним процесом, який вимагає швидкого втручання урядових інституцій з питань екології. Порушення довкілля під час війни суперечить міжнародному праву та потребує міжнародної підтримки. Світова спільнота повинна допомогти Україні оцінити завдану шкоду, розробити заходи реагування, юридично оцінити і зафіксувати випадки екологічних злочинів для подальшого відшкодування збитків і притягнення винних до відповідальності.

Розглянемо ключові аспекти екологічного відновлення:

Розмінування - це як перший крок до екологічної безпеки. Заміновані землі можуть бути непридатними для сільськогосподарського використання десятки років. Відновлення включає очищення від токсичних речовин і покращення родючості ґрунтів. Це може зайняти від 5 до 30 років, залежно від ступеня забруднення та зусиль із відновлення. Особливо постраждалі території з природоохоронним значенням, які потребують специфічних заходів для відновлення ландшафтів і біологічного балансу, зокрема для зникаючих видів. Досвід Балканських країн свідчить, що процес може дійсно тривати понад багатьох років і деякі місця ще досі розмінують боєприпаси різних світових воєн. Тож, час для повного відновлення вимагатиме кількох поколінь.

Значний внесок в підтримку України зробив *Голова Української Ради Миру Михайло Згуровський* від імені українських недержавних організацій — Української Ради Миру та Ради з Екологічної Безпеки — звернувся до світової спільноти із закликом привернути увагу до

масштабів руйнування навколишнього середовища в Україні, наслідки якого виходять далеко за межі країни. Він підкреслив, що з початку війни у 2014 році, а особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 році, понад 300 тисяч гектарів української землі було екологічно забруднено. Однією з найсерйозніших загроз стало замінування понад 170 тисяч квадратних кілометрів української території, що становить близько 28% загальної площі країни. Замінування не лише вивело з обігу значні площі орних земель, але й загостило глобальну продовольчу кризу, особливо в країнах, що залежать від українського експорту зерна. Знищення понад 500 тисяч гектарів лісів і природоохоронних зон призвело до значної втрати біорізноманіття та підвищення викидів парникових газів, що негативно впливає на глобальну кліматичну стабільність. Підрив Каховської гідроелектростанції у 2023 році спричинив затоплення понад 100 тисяч гектарів земель, залишивши близько мільйона людей без доступу до питної води. Це створило загрозу транскордонного забруднення води та повітря, що вже торкається Польщі та Угорщини. Окупація Запорізької АЕС, обстріли та перебої з постачанням електроенергії створюють безпрецедентний ризик ядерної катастрофи, наслідки якої матимуть руйнівний вплив на здоров'я, економіку та довкілля всього континенту. Михайло Згуровський наголосив, що війна завдає непоправної шкоди здоров'ю українців, і тому Українська Рада Миру започаткувала програму «Мир та Здорова Україна», яка зосереджується на наданні психологічної допомоги пораненим військовим, ветеранам та переселенцям. Завдяки успішному українському стартапу — платформі «Розмова» — понад 750 професійних психологів вже надають підтримку постраждалим. Михайло Згуровський закликав міжнародну спільноту до рішучих та спільних дій, щоб покласти край цій війні, яка не тільки знищує нації, але й загрожує екологічній стабільності планети.

Ще хочу зазначити, що Україна, за даними ООН, є однією з найбільш замінованих країн світу. Внаслідок військових дій природному середовищу країни завдано збитків на суму, що перевищує 71 млрд доларів США. Під загрозою опинилися мільйони гектарів природних заповідників та території які знаходяться під захистом ООН. Для відновлення потрібно багато коштів, а кожен день лише збільшується кількість збитків російською федерацією.

Екологічні злочини, вчинені росією в Україні, не є поодинокими інцидентами — вони стали можливими через байдужість міжнародного права та інституцій. Росія порушила практично всі акти міжнародного права з екологічної безпеки, включно з Конвенцією ООН №92 про хімічну зброю, Конвенцією ООН 1976 року, що забороняє використання методів модифікації навколишнього середовища для військових цілей, та ключовими статтями Першого додаткового протоколу 1977 року до Женевської конвенції, та багатьма іншими. Наслідки цих дій є злочинами проти людяності відповідно до статті 7 Міжнародного кримінального суду, що стосується руйнування навколишнього середовища. Лише зміна ставлення міжнародної спільноти та об'єднання зусиль для допомоги Україні можуть зупинити цей руйнівний процес. Також варто звернути увагу на ризики, пов'язані з атомною енергетикою в зоні конфлікту, особливо з огляду на ситуацію на Запорізькій АЕС. Вона підкреслила важливість міжнародного моніторингу для запобігання можливим ядерним катастрофам і зазначила, що генеральний директор МАГАТЕ Рафаель Маріано Гроссі запропонував Президенту України Володимирі Зеленському програму допомоги, яка зазвичай надається країнам після стихійних лих та аварій. Така допомога свого часу надавалася Перу у 2022 році для очищення значних територій після розливу нафти, а також Туреччині та Сирії у 2023 році після землетрусу магнітудою 7,8. Перший етап допомоги Україні передбачав 2,7 млн євро, але у вересні 2024 року її обсяг був збільшений ще на 65%. Нині вивчаються нові можливості підтримки України у випадку ядерних катастроф, що можуть бути викликані військовими діями.

Але очищення територій після бойових дій, триває також і зараз, попри війну. Уряд України розділив процес розмінування на три основні напрями: першочергове очищення критичної інфраструктури, обстеження житлової забудови та очищення сільськогосподарських земель, яке є істотним для аграрного сектору, та важливим для економіки країни. Окрім державних зусиль, потрібно щоб до праць були залучені міжнародні, громадські організації, координовані центром гуманітарного розмінування, та залучення експертів з інших країн, які пройшли через подібні конфлікти, можуть значно прискорити та підвищити ефективність відновлювальних заходів.

Післявоєнна відбудова повинна включати принципи екологічної

сталості. Це означає, що нова інфраструктура, житло, транспорт мають бути енергоефективними, безпечними для довкілля, базуватися на відновлюваних джерелах енергії. Важливо використовувати екологічно чисті будівельні матеріали, зменшити кількість відходів під час будівництва та реалізувати проекти з озеленення міст і сіл.

Важливим фактором є водні ресурси. Руйнування дамб, забруднення річок нафтопродуктами, хімікатами, потрапляння важких металів до водозаборів — усе це створює довготривалі ризики для екосистем і здоров'я населення. Крім того, варто створити загальнодержавну програму моніторингу якості води, яка дозволить відслідковувати зміни та оперативно реагувати на загрози.

Не менш важливо враховувати психологічний аспект. Війна залишає глибокі травми в суспільстві, і природа може стати своєрідною терапією. Відновлення парків, скверів, доступу до зелених зон створює умови для покращення психоемоційного стану людей, зокрема ветеранів, дітей та переселенців. Активна участь громадян у природоохоронних ініціативах, волонтерство у посадці лісу чи прибиранні територій, сприяє формуванню відповідального ставлення до довкілля та підвищенню рівня громадянської свідомості.

Екологічне відновлення після бойових дій – це не просто технічний процес очищення земель від вибухонебезпечних предметів чи уламків техніки. Це масштабна багаторівнева трансформація простору, яка вимагає поєднання наукових знань, міжсекторальної співпраці, сталого підходу до природокористування та активної участі суспільства.

Зрештою, екологічне відновлення — це інвестиція у майбутнє. Від того, як ми підійдемо до цього завдання сьогодні, залежить якість життя наступних поколінь. Тому важливо вже зараз формувати бачення сталого післявоєнного розвитку, де природа — не лише жертва війни, а й основа національного відродження. Природа не повинна стояти осторонь – вона має стати основою безпеки, здоров'я та відновлення нації.

Список використаної літератури та джерел:

1. <https://dif.org.ua/article/yak-shvidko-rozminuvati-ukrainu-skilki-potribno-psiv-patroniv>
2. <fi.fr/uk/україна/20230415-для-відновлення-довкілля-після-війни-знадобиться-праця-не-одного-покоління-людей-науковець>

3. <https://hmarochos.kiev.ua/2022/10/25/zaminovane-ta-ponivechene-yak-vidnovlyuvatymetsya-ukrayinske-dovkilliya/>
4. <https://unn.ua/news/ukraina-potrebutatyme-desiatylit-dlia-vidnovlennia-ekosystem-pislia-viiny-kndise>
5. <https://svit.kpi.ua/2024/11/11/%D0%BE%D0%BE%D0%BD->
6. <https://suspilne.media/242112-u-radi-stvorili-deputatsku-grupu-vidnovlennia-ukrain/>

*Діана Василюшин
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

РОЛЬ КРАЇН БАЛТІЇ У ЗМІЦНЕННІ СХІДНОГО ФЛАНГУ

Країни Балтії — Литва, Латвія та Естонія — є не лише географічним, але й стратегічним форпостом східного флангу НАТО та Європейського Союзу. Розташовані на межі з Росією та Білоруссю, вони перебувають у зоні підвищеного ризику через агресивну політику Кремля, що особливо загострилася після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році. Російсько-українська війна стала каталізатором для переосмислення безпеки в регіоні, підкресливши необхідність посилення обороноздатності Балтійських країн. Водночас деколонізаційні процеси, спрямовані на подолання пострадянських і постімперських впливів, створюють унікальний контекст для формування політики безпеки. Ці процеси включають реформування освіти, медіапростору, історичної пам'яті та зміцнення національної ідентичності, що сприяє внутрішній стабільності та зменшенню вразливості до зовнішніх загроз. Ця теза досліджує роль країн Балтії у зміцненні східного флангу НАТО, аналізує сучасні виклики, з якими вони стикаються, та окреслює перспективи розвитку в умовах російської агресії та деколонізації.

Одним із головних викликів для країн Балтії є російська гібридна війна, яка поєднує кібератаки, дезінформаційні кампанії, економічний тиск і провокації на кордонах. У 2023 році Естонія зіткнулася з серією кібератак на урядові та фінансові установи, які експерти пов'язують із російськими хакерськими групами, такими як Fancy Bear. Ці атаки мали на меті не лише технічну дестабілізацію, але й підірив довіри громадян до державних інституцій та НАТО. Латвія та Литва також

повідомляли про зростання дезінформаційних кампаній, спрямованих на розпалювання соціальної напруги, зокрема серед російськомовного населення. Наприклад, у Латвії фіксувалися спроби російських медіа поширювати наративи про “утиски” російськомовних громадян, що створює додаткові виклики для соціальної єдності. Окрім цього, географічна близькість до Росії та Білорусі робить Балтійські країни вразливими до потенційних військових провокацій, таких як порушення повітряного простору чи маневри поблизу кордонів.

Внутрішні вразливості країн Балтії також ускладнюють їхню здатність ефективно протистояти зовнішнім загрозам. Незважаючи на значний прогрес у реформах після відновлення незалежності у 1991 році, інтеграція російськомовних меншин залишається складним питанням. У Латвії та Естонії російськомовні громадяни становлять відповідно 25% і 24% населення, і хоча більшість із них лояльні до своїх країн, Росія намагається використовувати цей фактор для дестабілізації. Наприклад, у 2023 році в Естонії було зафіксовано спроби російських агентів впливу активізувати проросійські настрої в Нарві, місті з переважно російськомовним населенням. Крім того, економічна нерівність і політична поляризація в окремих регіонах можуть послаблювати суспільну єдність. Обмежені ресурси — як економічні, так і людські — є ще одним викликом. Через невеликі розміри економік і населення (Литва — 2,8 млн, Латвія — 1,9 млн, Естонія — 1,3 млн) країни Балтії залежать від підтримки союзників по НАТО, що вимагає постійної координації та дипломатичних зусиль.

Попри ці виклики, країни Балтії відіграють провідну роль у зміцненні східного флангу НАТО. Вони демонструють відданість зобов'язанням Альянсу, витрачаючи на оборону значно більше рекомендованих 2% ВВП. У 2024 році Литва досягла показника 2,7% ВВП, Латвія — 2,4%, а Естонія — 2,3%, що дозволяє модернізувати збройні сили, закуповувати нове озброєння та інвестувати в кібербезпеку. Балтійські країни активно виступають за розширення присутності НАТО на своїй території. З 2017 року в кожній із країн розміщені батальйони передового базування НАТО, які очолюють Канада (Латвія), Велика Британія (Естонія) та Німеччина (Литва). Ці сили є стримуючим фактором проти потенційної агресії, але країни Балтії наполягають на подальшому посиленні, зокрема шляхом розгортання бригад і вдосконалення систем протиповітряної оборони.

Крім того, Балтійські країни активно підтримують Україну, надаючи військову допомогу (наприклад, Естонія передала Україні обладнання на суму понад 1% свого ВВП), що зміцнює їхню репутацію як надійних партнерів.

Деколонізаційні процеси відіграють важливу роль у зміцненні безпеки країн Балтії. Ці процеси включають реформи, спрямовані на подолання радянської спадщини та зменшення російського впливу. Наприклад, у 2023 році Латвія ухвалила закон про поступовий перехід шкіл російськомовних меншин на латиську мову навчання до 2025 року, що сприяє соціальній інтеграції та зниженню вразливості до російської пропаганди. Литва активно демонтує радянські пам'ятники та переосмислює історичні наративи, акцентуючи на національній боротьбі за незалежність. Естонія, у свою чергу, інвестує в цифровізацію та медіаграмотність, щоб протидіяти дезінформації. Ці кроки не лише зміцнюють внутрішню стабільність, але й сприяють формуванню єдиної національної ідентичності, що є важливим елементом безпеки в умовах гібридних загроз.

На міжнародній арені країни Балтії демонструють активну позицію, співпрацюючи з іншими державами регіону, зокрема Польщею, Фінляндією та Швецією. Наприклад, ініціатива “Балтійська співпраця” передбачає спільні військові навчання, обмін розвідданими та координацію в питаннях кібербезпеки. У 2024 році Литва та Польща підписали угоду про спільний розвиток прикордонної інфраструктури, що має стратегічне значення в контексті захисту Сувалкського коридору — потенційно вразливої ділянки між Білоруссю та Калінінградською областю. Крім того, вступ Фінляндії та Швеції до НАТО у 2023–2024 роках значно посилив безпеку Балтійського регіону, створивши умови для формування “балтійського щита” в межах Альянсу.

Перспективи зміцнення ролі країн Балтії у східному фланзі НАТО пов'язані з кількома стратегічними напрямками. По-перше, розширення присутності НАТО в регіоні залишається пріоритетом. У відповідь на російську агресію Альянс планує перейти від батальйонного до бригадного рівня присутності, що передбачає розміщення кількох тисяч додаткових військових. Це значно підвищить обороноздатність регіону та стане потужним стримуючим фактором. По-друге, країни Балтії активно розвивають кіберзахист і технології штучного інтелекту. Естонія, відома своїм досвідом у цифровізації, очолює

ініціативи НАТО з кібербезпеки, пропонуючи інноваційні рішення для захисту критичної інфраструктури. По-третє, деколонізаційні ініціативи, такі як реформування медіапростору, історичної пам'яті та освіти, залишатимуться ключовими для забезпечення внутрішньої стабільності. Наприклад, відмова від радянських наративів і просування національних цінностей сприяють єдності суспільства, що є важливим у протидії гібридним загрозам.

Економічний розвиток також відіграє важливу роль у перспективі безпеки. Балтійські країни інвестують у диверсифікацію енергетичних джерел, щоб позбутися залишкової залежності від російських енергоносіїв. Наприклад, Литва завершила будівництво терміналу скрапленого природного газу в Клайпеді, що забезпечує альтернативне постачання. Крім того, інтеграція в європейські транспортні та енергетичні мережі, такі як проєкт Rail Baltica, підвищує стратегічну стійкість регіону. Ці кроки не лише зменшують економічні ризики, але й зміцнюють позицію країн Балтії як повноправних членів ЄС.

У висновку, Литва, Латвія та Естонія є незамінними елементами східного флангу НАТО, демонструючи лідерство, стійкість і відданість принципам Альянсу. Попри виклики, пов'язані з російськими гібридними загрозами, внутрішніми вразливостями та обмеженими ресурсами, вони успішно поєднують оборонні реформи з деколонізаційними процесами. Їхня активна позиція в НАТО, співпраця з регіональними партнерами та підтримка України підкреслюють їхню стратегічну вагу. У перспективі розширення присутності НАТО, розвиток кіберзахисту, деколонізаційні ініціативи та економічна диверсифікація створять умови для безпечнішого Балтійського регіону. У контексті глобальних змін країни Балтії є прикладом того, як малі держави можуть мати значний вплив на міжнародну безпеку, сприяючи стабільності та протидіючи агресії.

Список використаної літератури та джерел:

1. Kasekamp, A. (2023). *The Baltic States and NATO: Security in the Shadow of Russia*. Routledge.
2. NATO. (2024). *Enhancing NATO's Forward Presence in the Baltic Region*. Official Report.
3. Estonian Ministry of Defence. (2023). *Cybersecurity Strategy 2023–2027*. Tallinn.

4. LETA. (2023). *Latvia Approves Language Reform in Education*. News Agency Report.
5. Smith, J. (2024). *Decolonization and Security: The Baltic Experience*. *Journal of Eastern European Studies*, 45(2), 123–140.

Роман Вовк
канд. фіз.-мат. наук, доцент
Львівський національний університет
імені І. Франка
ORCID: 0000-0002-9386-2704

УКРАЇНА В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Україна, опинившись на перетині геополітичних інтересів, розглядає європейську інтеграцію як ключовий вектор свого розвитку. В умовах війни з РФ питання інформаційної безпеки набуває особливої гостроти, оскільки кіберпростір став ареною не лише для міждержавного протистояння, а й для гібридних атак, спрямованих на дестабілізацію суспільства та підрив державного суверенітету. Зміцнення інформаційної безпеки є невід'ємною складовою національної безпеки України та важливим кроком на шляху до поглибленої інтеграції з Європейським Союзом. Україна займає одне з ключових місць в європейській системі інформаційної безпеки, адже український інформаційний простір постійно піддається атакам різного характеру і є своєрідним полігоном для випробування систем протидії та оборони. Співпраця України з країнами ЄС у сфері інформаційної безпеки охоплює правові, стратегічні та кооперативні аспекти в контексті євроінтеграційних прагнень України. Посилення інформаційної безпеки є не лише національним імперативом, але й передумовою для глибшої європейської інтеграції.

Європейська система інформаційної безпеки є багаторівневою структурою, що включає різноманітних акторів з визначеними сферами відповідальності. Ключову роль відіграють інституції Європейського Союзу, такі як Європейська Комісія, Європейський Парламент та Європейська Рада, які визначають загальну політику та стратегічні напрями у сфері кібербезпеки. Важливим елементом європейської системи є Агентство Європейського Союзу з

кібербезпеки (ENISA), яке надає експертну підтримку, проводить дослідження та сприяє співпраці між державами-членами ЄС у питаннях кібербезпеки. НАТО також відіграє значну роль у колективній кіберобороні, особливо в контексті зростання геополітичної напруженості та гібридних загроз. Водночас, кожна держава-член ЄС та НАТО здійснює власні зусилля на національному рівні, а також бере участь у спільних ініціативах та програмах.

Ключові політики та рамкові документи, що формують європейську інформаційну безпеку, включають Стратегію кібербезпеки ЄС, яка визначає стратегічні пріоритети у цій сфері. Директива NIS (щодо безпеки мережевих та інформаційних систем) спрямована на підвищення загального рівня кібербезпеки в ЄС шляхом встановлення вимог до операторів основних послуг та постачальників цифрових сервісів. Власну політику та різні ініціативи у сфері кібероборони формує НАТО з метою посилення кіберстійкості Альянсу та його членів. Рада Європи активно працює над питаннями кіберзлочинності та захисту даних, розробляючи відповідні конвенції та стандарти. Співпраця, обмін інформацією та взаємна допомога є фундаментальними принципами функціонування європейської системи інформаційної безпеки в сучасних умовах.

Європейський ландшафт інформаційної безпеки є багаторівневою системою, що включає різноманітних акторів зі своїми визначеними сферами відповідальності. Розуміння цих рівнів є надзвичайно важливим для аналізу потенційних точок інтеграції України. Акцент на співпраці та обміні інформацією в європейській системі вказує на те, що активна участь України в цих механізмах буде життєво важливою для її інтеграції.

Національна система інформаційної безпеки України насамперед базується на низці ключових законодавчих та регуляторних документів. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» визначає основні засади захисту інформації, що обробляється в таких системах. Закон України «Про інформацію» регулює відносини у сфері отримання, використання, поширення та зберігання інформації. Закон України «Про національну безпеку України» визначає інформаційну безпеку як одну з основних складових національної безпеки держави. Стратегія інформаційної безпеки України, затверджена Указом Президента, визначає

пріоритети, цілі та завдання у сфері захисту інформаційного простору держави. Важливим документом є також Стратегія кібербезпеки України, яка визначила стратегічні цілі та пріоритети забезпечення кібербезпеки держави на період до 2025 року.

Забезпечення інформаційної безпеки в Україні покладено на ряд інституційних структур. Рада національної безпеки і оборони України (РНБО) координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у цій сфері. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (Держспецзв'язку) є головним органом, відповідальним за формування та реалізацію державної політики у сфері кіберзахисту та інформаційної безпеки. Служба безпеки України (СБУ) здійснює контррозвідувальну діяльність у сфері інформаційної безпеки та протидіє кіберзагрозам. Міністерство цифрової трансформації України відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, включаючи аспекти кібербезпеки.

Розвиток системи інформаційної безпеки України відбувається в умовах постійних загроз, викликаних насамперед збройним вторгненням Росії. Кібератаки на критичну інфраструктуру та державні установи, а також масштабні дезінформаційні кампанії з боку агресора зумовлюють необхідність постійного вдосконалення правових та організаційних механізмів у цій сфері.

Впродовж останніх років Україна здійснює активні зусилля для узгодження свого законодавства та стратегій у сфері інформаційної безпеки з ключовими директивами та регламентами Європейського Союзу. Зокрема, відбувається адаптація національного законодавства до вимог Директиви NIS щодо кібербезпеки. Україна також бере участь в ініціативах ЄС та Ради Європи, спрямованих на боротьбу з кіберзлочинністю та захист даних. Концепція інформаційної безпеки України визначає одним із основних принципів гармонізацію інформаційного законодавства з нормами міжнародного права та правовими актами Європейського Союзу.

Україна постійно стикається зі значним спектром загроз у сфері інформаційної безпеки: кібератаки на об'єкти критичної інфраструктури та державні інституції завдають значної шкоди; масштабні кампанії з дезінформації та пропаганди з боку Росії, спрямовані на підрив довіри до державних інститутів, розпалювання внутрішньої нестабільності та дискредитацію євроінтеграційного

курсу України; гібридні військові тактики, що включають інформаційний вплив, також становлять серйозну загрозу для національної безпеки України.

Україна активно розвиває співпрацю з Європейським Союзом у сфері зміцнення інформаційної безпеки. Регулярно проводяться кібердіалоги між Україною та ЄС, під час яких обговорюються питання поглиблення співпраці у сфері кібербезпеки. Україна активно співпрацює з ENISA, Агентством ЄС з кібербезпеки, у питаннях обміну досвідом, розробки спільних ініціатив та гармонізації законодавства. Україна також бере участь у програмах ЄС, таких як Digital Europe та Horizon Europe, що надають можливості для співпраці у сфері кібербезпеки та цифрових технологій. Консультативна місія ЄС в Україні (EUAM Ukraine) також проводить навчання та надає експертну підтримку українським правоохоронним органам у сфері кібербезпеки.

Спільно із НАТО Україна бере участь у кібернавчаннях під назвою Locked Shields, що сприяє підвищенню рівня готовності українських фахівців до протидії кіберзагрозам, співпрацює з Агентством НАТО зі зв'язку та інформації (NCIA) у реалізації спільних технологічних проєктів. Також Україна висловила прагнення приєднатися до Об'єднаного центру передових технологій з кібероборони НАТО (CCDCOE) як постійний учасник. Достатньо продуктивна співпраця з НАТО відбувається через Програму вдосконалення військової освіти (DEEP), яка включає курси з кібербезпеки.

Окрім ЄС та НАТО, Україна розвиває партнерські відносини з іншими країнами та міжнародними організаціями у сфері кібербезпеки. До прикладу, підписано двосторонні безпекові угоди та меморандуми про співпрацю зі Сполученими Штатами Америки, спрямовані на поглиблення співробітництва у сфері кібербезпеки.

Співпраця України з ЄС охоплює широкий спектр питань – від стратегічного діалогу та узгодження політики до практичних ініціатив, таких як спільні навчання, навчальні програми та обмін інформацією, що свідчить про всебічний підхід до нарощування потенціалу України у сфері інформаційної безпеки. Форми співпраці мають різний масштаб: від діалогів на високому рівні до практичних заходів та спільних навчань, що підкреслює багатогранний підхід. Участь України в цих міжнародних партнерствах полягає не лише в

отриманні допомоги, але й у наданні власного унікального досвіду та експертизи у протидії реальним кіберзагрозам.

За теперішніх умов Україна відіграє стратегічно важливу роль у європейській системі інформаційної безпеки, особливо в контексті протидії зовнішнім загрозам та гібридній війні. Незважаючи на значні виклики, наша країна демонструє рішучість у зміцненні власного потенціалу в цій сфері та прагне до поглибленої інтеграції з європейськими структурами. Подальша гармонізація законодавства, посилення інституційної співпраці та активна участь у міжнародних ініціативах сприятимуть зміцненню позицій України як надійного партнера у сфері інформаційної безпеки та наближенню її до європейських стандартів. Поглиблена інтеграція України в європейську систему інформаційної безпеки матиме довгострокові переваги як для самої України, підвищуючи її стійкість до зовнішніх загроз, так і для ширшого європейського безпекового ландшафту, збагачуючи його унікальним досвідом України у протидії кіберзагрозам в умовах реального конфлікту.

Список використаної літератури та джерел:

1. Співробітництво Україна – ЄС – НАТО з протидії гібридним загрозам у кіберсфері. URL: <https://www.kas.de/documents/270026/4625039/UA+Ukraine+-+EU+-+NATO+cooperation+to+counter+hybrid+threats+in+cyber+sphere.pdf/c970b17f-d9db-aba3-7990-bb4441a3e041?version=1.0&t=1554283399244>
2. Стратегія кібербезпеки України: цілі та пріоритети // Армія Inform. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/08/27/strategiya-kiberbezpeky-ukrayiny-czilita-priorityty>.
3. Україна поглиблює співпрацю з кібербезпековими агенціями ЄС, НАТО та Румунії // Рада національної безпеки і оборони України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/6851.html>
4. Україна та ЄС провели кібердіалог для поглиблення співпраці на тлі російського вторгнення // EU4Digital. URL: <https://eufordigital.eu/uk/ukraine-and-eu-hold-cyber-dialogue-deepening-cooperation-amid-russian-invasion>.

*Maksym Gardus
European Humanities University
Vilnius, Lithuania
Politics and international relations
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7021-0181>*

UKRAINE AS A DRIVER OF SANCTIONS POLICY: ADVOCATING FOR NEW RESTRICTIONS AGAINST RUSSIAN OIL AND GAS AT THE INTERNATIONAL LEVEL

The full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine has raised the issue of using economic sanctions as a tool to deter the aggressor state. The energy sector, which provides a significant portion of the Russian budget revenues, has become one of the key targets for sanctions pressure. Since the beginning of the war, Ukraine has not only been a party to the aggression, but has also become an active actor shaping the international agenda on sanctions policy. The coordinated efforts of the Ukrainian authorities, diplomacy, civil society and the expert community have allowed to initiate and advocate a number of restrictive measures against the Russian energy sector at the level of the European Union, the United States, the United Kingdom and other partners.

A special place in this work is occupied by advocacy for a full embargo on Russian oil, restrictions on shipping insurance, the introduction of oil price ceiling mechanisms, and tighter control over the "shadow fleet" that circumvents sanctions restrictions. Along with the introduction of sanctions, Ukraine initiated investigations and analytical studies that provided evidence of violations, circumventions and shortcomings of the existing sanctions architecture.

Thus, Ukraine, being at the centre of the global struggle for the renewal of the security order, is actively shaping a new practice of applying sanctions in the field of international energy security. This practice combines state diplomacy, expert strategies and public pressure campaigns, creating a unique experience for the future reform of the international security system in general.

Since the beginning of the full-scale aggression, it has become clear that the Russian oil and gas industry remains a critical source of funding for the war against Ukraine. According to Atlantic Council analysts, revenues

from oil and gas exports accounted for more than a third of Russia's budget revenues in 2022-2023. These funds provide for military expenditures, propaganda financing, and stabilisation of the regime under sanctions pressure.

Despite the introduction of sanctions restrictions, including an embargo on maritime deliveries of crude oil to the EU and the price cap mechanism, Russia has managed to partially adapt by using the so-called "shadow fleet" and reorienting exports to the markets of India, China and the Middle East. As the Razom We Stand study shows, only a small proportion of ships transporting Russian oil are under sanctions simultaneously imposed by the US, EU, UK and Canada, allowing the Kremlin to make profits bypassing restrictions.

An additional threat is Russia's attempts to restart a number of gas routes to Europe through third countries, which could potentially bring the Kremlin more than €47 billion in revenue by 2030, as shown in the Razom We Stand report. The successful implementation of such projects would threaten Europe's strategic energy independence and financially strengthen the aggressor.

At the same time, the mechanisms for monitoring compliance with the sanctions remain fragmented. Ropes & Gray analysts note that certain restrictions, such as the ban on insurance or shipping financing, have limited effectiveness without a united front among the G7 and EU countries.

Despite these challenges, Ukraine has initiated an advocacy campaign at the level of diplomatic negotiations, expert interaction and public communication. In particular, the work of the Ermak-McFall Group, the Stop Bloody Energy campaign and a number of independent studies have become a source for initiating new packages of restrictions at the international level.

As a result, a key question arises: how to strengthen the effectiveness of the sanctions regime against the Russian energy sector and what are the best ways to strengthen Ukraine's role as a driver of these processes in the global security order.

Since the first months of the full-scale war, Ukraine has taken a proactive role in sanctions diplomacy aimed at the energy isolation of the Russian Federation. This process combined the institutional efforts of government agencies, active participation of the expert community, civil society campaigns and direct work with international partners.

One of the key instruments was the work of the Ermak-McFaul Group, which formulated systematic proposals for expanding sanctions in the energy sector. Their "Roadmap for Energy Sanctions" proposed a complete ban on maritime oil exports from Russia, restrictions on the refining of Russian oil in third countries, and sanctions against insurance companies servicing the "shadow fleet". Some of these recommendations were taken into account in the 10th and 11th EU sanctions packages.

At the same time, civil society was actively involved in generating political pressure. The Stop Bloody Energy campaign, initiated by the largest Ukrainian energy companies, mobilised international attention to the cooperation of Western corporations with the Russian energy sector. As a result, such giants as Shell, BP, and TotalEnergies announced their withdrawal from Russian projects or a significant reduction in operations.

In addition, investigative reports by Ukrainian think tanks played a key role. Razom We Stand's research on Russia's shadow fleet found that out of hundreds of vessels transporting Russian oil, only three were subject to simultaneous sanctions by all Western partners. This information became the basis for Ukraine's requests to the G7 partners to impose sanctions on key shipping companies, insurers and service operators servicing shadow shipments.

Another report by Razom We Stand highlighted the threat of reopening old gas pipelines and building alternative routes, which could provide the Kremlin with additional funding of €47 billion by 2030. The use of this information in advocacy campaigns at the European Commission and European Parliament level helped to raise awareness of the risks and intensify the discussion of restrictions on the gas sector.

However, despite the successes, some problems remain. According to Ropes & Gray's analysis, the Western sanctions architecture is fragmented, allowing Russia to exploit gaps to circumvent restrictions. The lack of full synchronisation between the sanctions regimes of the US, EU and other partners reduces the overall effectiveness of measures.

Maintaining the political will of allies is also an important challenge. As The Washington Post shows, in 2025, some political forces in Europe and the United States began to promote the idea of lifting or easing sanctions in exchange for so-called "peace initiatives," which creates dangerous risks for continuing pressure on the aggressor.

Thus, Ukraine has demonstrated that it can effectively act as a driver of

sanctions policy at the global level. However, further success depends on the ability to mobilise a broad international coalition to address gaps in sanctions, strengthen control over their implementation, and counter attempts to revise restrictions under the guise of peace talks.

The experience of the last three years has shown that Ukraine plays an extremely active and effective role in promoting new sanctions against the energy sector of the Russian Federation . Its advocacy activities are based on a unique combination of diplomatic initiatives, expert recommendations and civil society campaigns, which allows it to comprehensively influence both the adoption of new restrictions and the effectiveness of existing measures.

The results of Ermak-McFaul Group's work have proved that a systematic approach to sanctions development that takes into account not only immediate effects but also long-term strategic goals allows Ukraine's partners to make more targeted decisions. Civic campaigns such as Stop Bloody Energy have significantly increased public attention in Western countries to the role of energy corporations in financing aggression.

An analysis of practical results shows that:

- The successful advocacy of a full EU oil embargo demonstrated the effectiveness of Ukraine's multichannel diplomacy;
- Investigations into the shadow fleet have spurred discussions about the need to synchronise the G7 sanctions regimes;
- The use of analytical data on the gas threat from the Russian Federation (Razom We Stand) helped to convey to European partners the importance of blocking new export routes.

Based on the above, we can formulate key recommendations for further strengthening the sanctions policy against the Russian energy sector:

1. **Synchronise sanctions between major allies.** It is necessary to ensure that the sanctions regimes of the US, EU, UK, Canada and Japan are as consistent as possible and provide for the same set of restrictions on key elements of Russian energy exports.

2. **Strengthening control over circumvention schemes.** It is necessary to expand sanctions pressure on companies servicing Russia's "shadow fleet", including transshipment operators, insurance brokers and transport and logistics networks, and to create mechanisms for secondary sanctions against violators.

3. **Advocate for the extension of sanctions to the gas sector.** In view of Russia's attempts to resume gas exports through third countries,

Ukraine should advocate for sanctions on gas infrastructure and restrictions on new gas deals with Russian entities.

4. **Institutionalise the participation of Ukrainian experts and NGOs in the sanctions development process.** Formalised mechanisms should be created to involve Ukrainian analysts in consultations with international bodies on updating sanctions policy.

5. **Counter-narratives against lifting sanctions under the guise of "peace agreements".** Ukraine should actively work with foreign media and expert communities to prevent the reduction of sanctions pressure in exchange for potential political concessions to the aggressor.

Thus, Ukraine has all the prerequisites for further establishing itself as a driver of sanctions policy in the energy sector at the global level. Continued proactive advocacy will not only curb the aggressor's resources but also ensure the long-term sustainability of the new international security system.

1. List of references and sources:

2. Yermak-McFaul Group. [Online]. Available: <https://sanctions.kse.ua/en/yermak-mcfaul-group/>.
3. Ukrainian energy companies have launched Stop Bloody Energy, calling on the world to cease all cooperation with Russia [Online]. Available: <https://dtek.com/en/media-center/news/ukrainski-energokompanii-stvorili-proekt-stop-bloody-energy--zaklikayut-svit-pripiniti-spivpratsyu-z-rosi/>.
4. Report launch | Oil, gas, and war: The effect of sanctions on the Russian energy industry [Online]. Available: <https://www.atlanticcouncil.org/event/report-launch-oil-gas-and-war-the-effect-of-sanctions-on-the-russian-energy-industry/>.
5. European Commission. *Sanctions on energy* [Online]. Available: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine/sanctions-energy_en.
6. Office of Foreign Assets Control (OFAC). *Ukraine-/Russia-related Sanctions*. [Online]. Available: <https://ofac.treasury.gov/sanctions-programs-and-country-information/ukraine-russia-related-sanctions>.
7. Centre for Strategic and International Studies (CSIS). *Victory in Ukraine Starts with Addressing Five Strategic Problems*. [Online]. Available: <https://www.csis.org/analysis/victory-ukraine-starts-addressing-five-strategic-problems>.
8. Steve Hendrix and Siobhán O'Grady. *Europe backs Ukraine while still easing it toward U.S. peace deal*. The Washington Post, 25 Apr. 2025. [Online]. Available: <https://www.washingtonpost.com/world/2025/04/25/ukraine-europe-trump-russia-peace-deal/>.

9. Ropes & Gray LLP. Russia/Ukraine Crisis: U.S. Targets Russia's Energy Industry. Jan. 2025. [Online]. Available: <https://www.ropesgray.com/en/insights/alerts/2025/01/russia-ukraine-crisis-us-targets-russias-energy-industry>.
10. Russia's shadow fleet: Only 3% of vessels under sanctions from all partners - EU, UK, US, Canada <https://razomwestand.com/uk/tinovij-flot-rosiyi-lishe-3-suden-pid-sankcziyami-vsih-partneriv-yes-velikobritaniyi-ssha-kanadi/>
11. Restart of Russian gas pipelines will bring €4.7bn to Kremlin for war - new Razom We Stand report. Razom We Stand, 2025. [Online]. Available: <https://razomwestand.com/uk/perezapusk-rosijskih-gazoprovodiv-prinese-kremlyu-e47-mlrd-na-vijnu-novij-zvit-razom-we-stand/>.

Ірина Герлах

к.е.н., доцент

ORCID: 0000-0001-6568-5870

Ольга Забчук

Лівівський національний університет

імені Івана Франка

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ГОЛОВНІ ВИКЛИКИ

Одним із ключових елементів національної безпеки держави є економічна безпека. Пастернак–Таранушенко Г. трактував економічну безпеку як «стан держави, за якого вона забезпечена можливістю створення і розвитку розуму для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому, та зростання добробуту її мешканців» [1].

Низка міжнародних організацій теж дає власне визначення економічної безпеки. Міжнародна організація праці розглядає економічну безпеку з точки зору суспільства та трактує її як таку, що складається з базової соціальної безпеки, що характеризується доступом до базових потреб, котрі включають в себе охорону здоров'я, освіту, житло, інформацію та соціальний захист, а також безпеку, пов'язану з роботою [2]. Міжнародний комітет Червоного Хреста визначає економічну безпеку як здатність окремих осіб, домогосподарств або громад задовольняти свої основні потреби на постійній основі, дотримуючись принципів гідності [3].

Із проаналізованих підходів можна зробити висновок, що провідним та основоположним фактором, що впливає на стан

економічної безпеки є відсутність як зовнішніх, так і внутрішніх загроз, що потенційно можуть мати вплив як на державу загалом, так і на окремих суб'єктів господарювання, що функціонують в межах цієї держави. А сама економічна безпека на рівні країни – це стан відсутності зовнішніх та внутрішніх економічних загроз, який дозволяє забезпечувати економічний розвиток держави.

Економічна безпека України перебуває в процесі свого становлення з моменту здобуття незалежності у 1991 році. Період до повномасштабного вторгнення росії в Україну в лютому 2022 року відзначився як спадами рівня економічної безпеки держави, так і моментами стабільності та зростання. Динаміку зміни рівня інтегрального показника економічної безпеки України у період з 2010 до 2021 рр. представлено на рисунку 1.

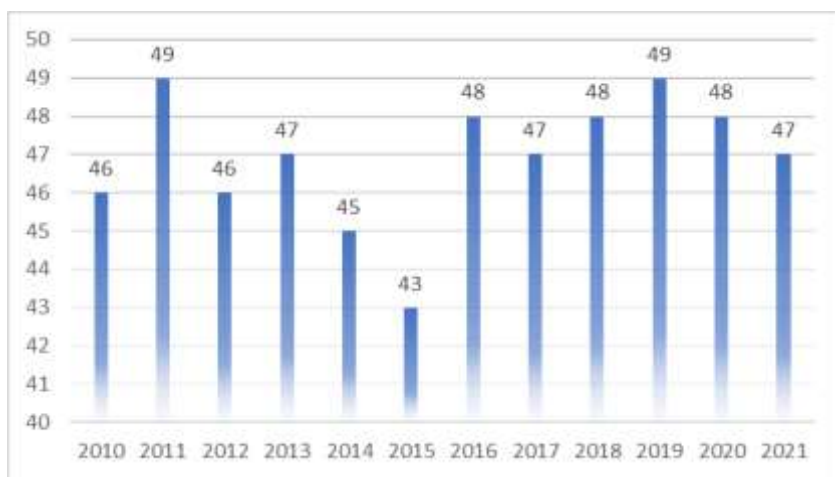

Рис.1. Динаміка зміни інтегрального показника рівня економічної безпеки України [4].

Варто зазначити, що, починаючи з 2022 року, оцінка інтегрального показника економічної безпеки України не здійснювалась через неможливість повного збору статистичної інформації в умовах дії воєнного стану.

Переламним етапом для економічної безпеки України був початок

російсько – української війни у 2014 році. Перш за все, погіршився стан національної безпеки України внаслідок воєнної агресії росії: анексії Криму та розгортання бойових дій на Донбасі. Негативного впливу зазнав кожен сектор економічної безпеки: реальний ВВП України знизився на 6%, також відбулось падіння внутрішнього попиту на 10.8% [5]. Знизився експорт продовольчих товарів, спостерігались дисбаланси у енергетичному секторі. Внаслідок втрати вуглевидобувної галузі та обмеження постачання газу Україна зіткнулась із дефіцитом енергоносіїв. Суттєво підвищився дефіцит платіжного балансу та рівень державного боргу.

Після відносної стабілізації та реабілітації від наслідків подій 2014 року світ сколихнула нова криза – пандемія Covid-19. Для економічної безпеки України найбільші виклики спостерігались в галузі соціальної та демографічної безпеки, а також відбулось різке скорочення внутрішньої економічної активності.

Та найбільшим ударом за весь період незалежності для України стало повномасштабне вторгнення росії 24 лютого 2022 року, що поставило під загрозу не лише економічну, але й національну безпеку держави, разом з тим сколихнувши рівень глобальної безпеки. Безперечно, внаслідок вторгнення кожна складова економічної безпеки України зазнала серйозного погіршення.

Виробнича та продовольча безпека. Повномасштабна російсько-українська війна спричинила суттєві збої у виробничих процесах країни, а продовольча галузь зазнала серйозних втрат. У 2022 році, згідно даних Глобального індексу продовольчої безпеки (GFSI), позиції України згідно ключових оцінюваних компонентів, зокрема економічної стабільності, фізичної доступності, якості та безпеки, а також природних ресурсів та загальної стійкості значно знизилась порівняно із минулорічними результатами. Глобальний індекс продовольчої безпеки України знизився із 62 (2021) до 58 (2022), а у загальному рейтингу серед країн вона опустилась на 13 сходинок, зайнявши 71 місце (2021 - 58) [6].

За даними ГО «Інститут Київська школа економіки», станом на початок 2024 року сума прямих збитків, завданих агропромислому комплексу України внаслідок повномасштабного вторгнення становить 10,3 млрд доларів США, основну частку втрат складають саме втрати посівних площ, знищення сільськогосподарської техніки, втрата зерносховищ [7].

У контексті втрат продовольчої галузі необхідно згадати про експортну проблему, з якою зіткнулась Україна через російське вторгнення. Внаслідок блокування росією українських портів різко скоротився експорт зернових, олійних культур, а також інших товарів, що спричинило зростання цін на продовольство у всьому світі. Позитивним кроком було укладення Чорноморської зернової угоди між Україною та росією за участі ООН та Туреччини, яка за період свого існування з 22 липня 2022 року до 17 липня 2023 року дозволила Україні експортувати близько 33 млн тонн зерна до 45 країн.

Проте, варто зазначити, що Україна перебуває на шляху до стабілізації галузі сільського господарства, продовольства та виробництва, оскільки показники 2024 року демонструють позитивну динаміку порівняно з 2022 та 2023 роками: згідно з даними Державної митної служби України, за підсумками 2024 р. зовнішньоторговельний оборот України агропродовольчою склав 32,66 млрд доларів США (на 11,5% більше показника 2023 р.), включаючи експорт в обсязі 24,84 млрд доларів США (+12,1 %) та імпорт – 7,82 млрд доларів США (+9,7 %). [8]

Енергетична безпека. До повномасштабного вторгнення українська енергетична галузь вважалась однією з найпотужніших у європейському регіоні. Доходи сектору енергопостачання становили 17% від загального ВВП країни, а до електроенергії мали доступ сто відсотків населення. Країна-агресор від лютого 2022 року завдала значних пошкоджень енергетичній галузі України, поставивши під загрозу загальну енергетичну безпеку України.

Станом на початок 2024 року, українська енергетична структура зазнала прямих збитків на суму приблизно 9 млрд доларів США [7].

Зовнішньоекономічна безпека. Зовнішньоекономічна активність України знизилась із початком повномасштабної війни. Зміна рівня зовнішньоекономічної безпеки держави тісно пов'язана із погіршенням продовольчої безпеки, оскільки однією з основних статей експорту довоєнного періоду для України була саме сільськогосподарська продукція. Відтак, скорочення посівних площ, знищення зерносховищ та елеваторів, експортні обмеження спричинені блокуванням росією морських портів та інші загрозливі фактори спричинили сповільнення динаміки зовнішньої торгівлі України з іншими державам.

Для порівняння, у 2021 році обсяг експорту України становив 68 млрд дол США, в той час як у 2022 році це значення знизилось до 44 млрд доларів США, а у 2023 досягло рекордно низького показника за останні 10 років – 35 млрд. Проте вже у 2024 відбулось суттєве зростання обсягів експорту до 42 млрд доларів США.[9]

Внаслідок війни змінилась також географічна структура експорту України. Якщо станом на січень 2022 року до топ – 10 країн-імпортерів української продукції належала росія, у 2024 році експорт до країни-агресора відсутній.

У 2021 році, ще до початку повномасштабної російсько – української війни, президентом України було затверджено «Стратегію економічної безпеки України до 2025 року», де було проаналізовано складові економічної безпеки у розрізі поточного рівня безпеки, ключових проблем та напрямів їх вирішення.

Зважаючи на безпекову ситуацію в Україні після 24 лютого 2022 року, очевидно, ухвалена стратегія втрачає свою актуальність, оскільки в результаті розгортання повномасштабної війни повністю змінився перелік загроз для кожної зі складових економічної безпеки держави, додалися нові виклики та унеможливилось впровадження процесу реалізації повноцінного комплексу заходів, затвердженому у «Стратегії економічної безпеки України до 2025 року». Відтак, як відповідь на «нові реалії» та шлях підтримки економічної стійкості України в умовах воєнного стану, у січні 2024 року Радою національної безпеки та оборони України було ухвалено рішення «Про невідкладні заходи із забезпечення економічної безпеки на період дії правового режиму воєнного стану» [10].

Порівняно зі стратегією економічної безпеки, затвердженою у 2021 році, цей документ має більш вузьке спрямування та містить уже конкретний перелік заходів, необхідність втілення яких зумовлене викликами воєнного часу.

Один з основних напрямів затверджених заходів полягає у забезпеченні функціонування підприємництва в Україні під час війни, саме тому було прийнято рішення щодо створення Ради з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану, ключовим завданням якої є підтримка діяльності українського бізнесу. До Ради були включені одні з найбільш впливових підприємців України, а метою її діяльності є аналіз поточного стану підприємницького сектору України, консультування уряду України щодо розробки та

імплементатії необхідних рішень щодо вирішення проблемних питань, а також сприяння налагодженню ефективної взаємодії між органами державної влади та господарськими організаціями та громадськими об'єднанням.

Безперечним залишається факт, що основною загрозою для економічної безпеки України є повномасштабна російсько – українська війна, котра перебуває у своїй активній фазі. Вона негативно впливає на кожну зі складових економічної безпеки та стала справжніми викликом для національної безпеки держави.

На зовнішньополітичному рівні пріоритетом для України залишається процес євроінтеграції, очікуваним результатом якого є вступ держави до Європейського Союзу. Реалізація плану відновлення секторів економічної безпеки можлива лише за умови залучення допомоги від країн-партнерів та налагодження сприятливих політичних, торговельних відносин з важливими гравцями на міжнародній арені. Через відсутність в Україні достатніх ресурсів для повноцінного забезпечення своїх потреб, особливо в умовах активної фази війни, зовнішня підтримка є необхідною.

Зовнішньополітичним шляхом укріплення та стабілізації національної безпеки України (а відтак й економічної) залишається приєднання держави до НАТО. Відносини Україна – НАТО розпочались ще зі здобуттям Україною незалежності у 1991 році, коли Україна стала членом Ради північноатлантичного співробітництва, а у 1994 році доєдналась до програми «Партнерство заради миру». Новим етапом співпраці з альянсом стало укладення Хартії про особливе партнерство у 1997 році, котра була доповнена Декларацією до Хартії у 2009 році. Наразі головною перешкодою для вступу України в НАТО залишається українсько – російська війна, проте саме членство в альянсі може надати гарантії колективної безпеки для України та забезпечити збереження її суверенітету і територіальної цілісності та оптимізувати зусилля у боротьбі проти держави – агресора.

Укріплення зовнішньоекономічної безпеки України полягає безпосередньо в посиленні зовнішньоекономічної взаємодії з наявними торговельними партнерами та налагодженні співпраці з іншими державами. Пріоритетом у зовнішній торгівлі для України залишаються країни – члени ЄС, тому подовження безмитної торгівлі в рамках співпраці Україна – ЄС відіграватиме важливу роль для

українського експорту. Новим напрямком у зовнішньоекономічній діяльності України з країнами Глобального півдня. Зокрема, економічно перспективним буде створення Зони вільної торгівлі України з Індією, котра може стати значимим партнером для Європейського Союзу загалом шляхом розвитку співпраці у галузі енергетики, екології, логістики та цифрової економіки.

Список використаних джерел та літератури:

1. Пастернак–Таранушенко Г. Економічна безпека держави: проблеми та механізми їх розв'язання. . Вісник НАН України. 1998. № 11–12. С. 67– 71.
2. Definitions: What we mean when we say «economic security». ILO Socio-Economic Security Programme. URL: <https://www.ilo.org/public/english/protection/ses/download/docs/definition.pdf> (date of access: 01.04.2025).
3. What is Economic Security? International Committee of the Red Cross. URL: <https://www.icrc.org/en/document/introduction-economic-security> (date of access 02.04.2025).
4. Показники економічної безпеки. URL: https://dostup.org.ua/request/pokazniki_iekonomichnoyi_bezpie_5#incoming-387368. (дата звернення: 02.04.2025)
5. 2014 рік: Економічні підсумки для України. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: http://www.ier.com.ua/files/Regular_products/Economic_Summary/ES_2014_ukr.pdf. (дата звернення: 03.04.2025)
6. Global Food Security Index 2022. Economist impact. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/> . (date of access 04.04.2025)
7. Звіт про прямі збитки інфраструктури та непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. Київська школа економіки. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf (дата звернення: 04.04.2025)
8. Державна митна служба України. Статистика та реєстри URL: <https://customs.gov.ua/en/statistika-ta-reiestri#statistika> (дата звернення: 04.04.2025)
9. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> . (дата звернення: 04.04.2025)
10. Про невідкладні заходи із забезпечення економічної безпеки на період дії правового режиму воєнного стану. Редакція від 25.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-24#Text> . (дата

звернення: 04.04.2025).

*Маріанна Гладиш
канд. пол.наук, доцент.
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА БЕЗПЕКУ РЕГІОНУ БАЛТІЙСЬКОГО МОРЯ

Російсько-українська війна, розпочата в 2014 році та загострена повномасштабним вторгненням у 2022 році, докорінно змінила геополітичний ландшафт Європи, особливо в регіоні Балтійського моря. Ця війна, що триває, не лише спричинила значні людські страждання та руйнування в Україні, але й глибоко вплинула на безпекову ситуацію в Європі. Одним із найбільш уразливих регіонів у цьому контексті є Балтійський регіон — зона стратегічного значення, що включає країни Балтії (Литву, Латвію, Естонію), а також Польщу, Швецію, Фінляндію та інші прибережні держави.

Одним із ключових наслідків війни стало зміцнення єдності країн Балтійського регіону в межах ЄС та НАТО. Побоюючись можливої агресії з боку Росії, ці країни активізували дипломатичну співпрацю, посилили обмін розвідданими та брали активну участь у запровадженні санкцій проти РФ.

Балтійський регіон тривалий час перебував у зоні стратегічного суперництва між НАТО та росією. Країни Балтії та Польща були серед перших, хто попереджав про загрозу з боку Москви ще до 2014 року. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, ці застереження набули актуального підтвердження, а безпекова парадигма в регіоні була докорінно переглянута. Найбільш резонансною подією стало рішення Швеції та Фінляндії — раніше нейтральних країн — подати заявки на вступ до НАТО. У 2023 році Фінляндія стала повноправним членом Альянсу, а Швеція завершила процес вступу у 2024 році. Це різко збільшило довжину сухопутного кордону НАТО з Росією (більш ніж на 1300 км) і зробило Балтійське море фактично "внутрішнім морем" Альянсу. Ці зміни ускладнюють стратегічне становище Росії в регіоні та посилюють обороноздатність

країн Балтії через кращу логістику, спільні навчання та координацію повітряної оборони.

Одним із найважливіших наслідків війни є зростання військової напруги в регіоні. Росія продовжує милітаризацію Калінінградської області, зокрема розміщенням ракетних систем «Іскандер», модернізацією флоту Балтійського моря і посиленням протиповітряної оборони. У відповідь країни Балтії закликали НАТО до посиленої військової присутності. У 2022–2023 роках НАТО розширило свою передову присутність (Enhanced Forward Presence), розмістивши багатонаціональні батальйони в Литві, Латвії, Естонії та Польщі, а також активізувало спільні навчання (наприклад, **Defender Europe, Baltic Operations**)[1]. Країни регіону і самі активізували зміцнення своєї військової присутності. Наприклад, Польща наростила свою армію до понад 300 тисяч осіб, що робить її однією з найбільших сухопутних сил у Європі.

Військова співпраця в регіоні Балтійського моря здійснюється в різних форматах, включаючи: 1) двосторонні угоди про співпрацю у сфері оборони з метою поглиблення відносин та вирішення конкретних питань безпеки; 2) регіональні ініціативи, зокрема в рамках BALTFDECOL (Baltic Defence College) - спільного навчального закладу, що забезпечує професійну військову освіту для офіцерів з країн Балтії та інших союзників[2]; BALTRON (Baltic Naval Squadron) - спільної військово-морської ескадри, призначена для виконання завдань з протимінної боротьби, пошуково-рятувальних операцій та морського спостереження і Baltic Air Policing - місії НАТО з патрулювання повітряного простору країн Балтії, які не мають власних можливостей протиповітряної оборони[3].

Військова співпраця країн Балтійського регіону охоплює широкий спектр напрямів, включаючи: обмін інформацією та розвідданими про потенційні загрози та проводять спільні розвідувальні операції; регулярні військові навчання для підвищення оперативної сумісності сил та відпрацювання спільних дій у кризових ситуаціях; розвиток військових можливостей, включаючи закупівлю озброєнь, модернізацію інфраструктури та підготовку особового складу та співпраця у сфері морської безпеки включає патрулювання морських шляхів, боротьбу з піратством та захист критичної морської інфраструктури.

Російська війна проти України також супроводжується потужними

кібер- і інформаційними атаками. Балтійські країни стали об'єктами кібератак на урядові сайти, енергетичні компанії та інфраструктуру. У відповідь створено спільні кіберцентри, зокрема *NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence* у Таллінні, який відіграє ключову роль у координації реагування[4]. Країни регіону також посилили боротьбу з дезінформацією, інвестуючи в незалежні ЗМІ, медіаграмотність та міждержавну співпрацю у сфері цифрової безпеки. Країни Балтії є одними з найактивніших у протидії російській дезінформації. Створено урядові структури та незалежні медіа-ініціативи для спростування фейків. Також посилено законодавство у сфері кібербезпеки. Наприклад, Естонія, яка зазнала масштабної кібератаки у 2007 році, стала лідером у створенні центрів кібероборони. У 2023 році країни регіону провели спільні навчання з кібероборони під егідою ЄС. Проти дезінформації активно діє Центр стратегічних комунікацій НАТО у Ризі.

Російсько-українська війна також викликала радикальні зміни в енергетичній політиці регіону. До 2022 року країни Балтії та Польща частково залежали від російського газу. Повномасштабне вторгнення в Україну пришвидшило їхній курс на енергетичну незалежність. **Литва**, першою серед країн ЄС, повністю припинила імпорту російського газу у 2022 році, зробивши ставку на термінал ЗПГ у Клайпеді, **Польща** завершила проєкт газопроводу **Baltic Pipe**, який з'єднує країну з норвезькими газовими родовищами через Данію, Швеція та Фінляндія інвестують у відновлювані джерела енергії та розбудову морських вітрових електростанцій.

Після підризу газопроводів "Північний потік-1 і -2" у вересні 2022 року зросла увага до захисту підводної критичної інфраструктури. НАТО та ЄС започаткували спеціальні місії з моніторингу морського дна Балтійського моря[5].

Громадська думка в країнах Балтії та Північної Європи істотно змінилася. Більшість населення підтримує посилення оборони, участь у НАТО та допомогу Україні. Зросла політична єдність у боротьбі з авторитарною загрозою зі Сходу. Країни Балтійського регіону стали найактивнішими прихильниками України. Вони надали суттєву військову, економічну та гуманітарну допомогу. Польща прийняла понад 3 мільйони українських біженців, а Литва, Латвія та Естонія надають озброєння, дрони, медичні комплекти та підтримують

Україну на міжнародній арені. Це сприяє формуванню регіональної коаліції солідарності, яка протидіє російському впливу[6].

Російсько-українська війна перетворила Балтійський регіон на один із головних вузлів протистояння між Росією та Заходом. У відповідь на загрози країни регіону активізували військову співпрацю, посилили кіберзахист, скоротили енергетичну залежність від Росії та стали активними гравцями в європейській політиці безпеки. Події останніх років свідчать про стратегічну важливість Балтійського моря для безпеки Європи загалом.

Список використаних джерел та літератури:

1. Baltic Defence College. Офіційний сайт. URL: <https://baltdefcol.org/>
2. European Commission (2023). *Energy Security in the Baltic Sea Region*. URL: <https://ec.europa.eu/energy>
3. NATO (2023). *Strengthening deterrence and defence on NATO's eastern flank*. URL: <https://www.nato.int>
4. NATO Air Policing. NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_127583.htm
5. NATO CCDCOE (2023). *Cyber Defence and the Baltic States*. URL: <https://ccdcoe.org>
6. UNHCR, European Council on Foreign Relations (2023). *Baltic States and the War in Ukraine*. URL: <https://ecfr.eu>

Орест Гогоша
0000-0002-6664-4736

Надія Харченко
0000-0001-6554-0321

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

КРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК МЕХАНІЗМ ГАРАНТУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Кризовий менеджмент є важливим елементом державного управління, спрямованим на запобігання, реагування та подолання кризових ситуацій. У сучасних умовах національна безпека України перебуває під значним тиском через сукупність зовнішніх і внутрішніх викликів, зокрема через гібридну війну, яку веде російська

федерація. Враховуючи багатогранність загроз, кризовий менеджмент набуває особливої актуальності як механізм забезпечення стабільності, захисту громадян та територіальної цілісності країни.

У контексті національної безпеки України кризовий менеджмент охоплює такі напрями:

- *запобігання кризам* – розробка механізмів раннього виявлення загроз і запобіжних заходів;
- *оперативне реагування* – реалізація заходів для нейтралізації кризових ситуацій;
- *подолання наслідків* – процес відновлення після кризових подій, спрямований на зменшення соціальних і економічних втрат.

Сучасна ситуація в Україні демонструє різноманітність загроз, що потребують комплексного підходу до кризового управління. Серед найбільш актуальних викликів можна виділити:

1. *Військові загрози*. Повномасштабна збройна агресія РФ, окупація територій, терористичні акти, використання сучасних військових технологій і безпілотних систем, що ускладнюють захист державних кордонів і внутрішньої безпеки.

2. *Кіберзагрози*. Постійні атаки на критичну інфраструктуру, державні та комерційні інформаційні системи, поширення дезінформації для дестабілізації ситуації всередині країни.

3. *Економічні загрози*. Санкції, торговельні обмеження, фінансова дестабілізація, інфляція, енергетична криза та знищення промислової та транспортної інфраструктури.

4. *Гуманітарні загрози*. Міграційні кризи, внутрішнє переміщення населення, проблеми з медичним забезпеченням, порушення прав людини на окупованих територіях, соціальна напруженість.

Розуміння цих загроз є необхідним для формування ефективної системи кризового менеджменту, що дозволяє не лише реагувати на виклики, а й запобігати їх виникненню.

В умовах гібридної війни, що ведеться російською федерацією проти України, кризовий менеджмент відіграє вирішальну роль у:

- захисті інформаційного простору від пропаганди та дезінформації;
- розвитку системи кіберзахисту та протидії цифровим загрозам;
- підтримці стабільності економіки в умовах військових дій;
- зміцненні міжнародної співпраці для протидії агресії.

З огляду на це, розробка ефективної стратегії кризового менеджменту є не лише актуальною, а й життєво необхідною для забезпечення стабільності, безпеки та суверенітету України в сучасних умовах.

Основними органами кризового менеджменту в Україні є:

1. *Рада національної безпеки і оборони України (РНБО)* – ключовий орган у стратегічному плануванні та координації заходів кризового менеджменту. Вона здійснює аналіз загроз, розробляє стратегії реагування та ухвалює рішення щодо комплексних заходів для забезпечення безпеки держави. Одним із важливих напрямів діяльності РНБО є вироблення нормативно-правових актів та координація міжвідомчої взаємодії силових структур, що дозволяє оперативно реагувати на кризи.

2. *Служба безпеки України (СБУ), Головне управління розвідки Міністерства оборони (ГУР) та Служба зовнішньої розвідки (СЗР)* відіграють критичну роль у протидії загрозам гібридної війни. Співпраця цих структур спрямована на збір та аналіз розвідувальних даних, виявлення агентурних мереж противника, боротьбу з терористичною діяльністю та кібератаками. Особливу увагу приділяють контррозвідувальній діяльності, захисту інформаційного простору від зовнішнього впливу та ефективно протидіяти гібридним загрозам, таким як дезінформація, кібератаки та підризна діяльність.

3. *Збройні Сили України (ЗСУ) та Національна гвардія* відіграють ключову роль у військовій складовій кризового менеджменту. ЗСУ здійснюють оборону держави, проводять операції зі звільнення окупованих територій, забезпечують захист критичної інфраструктури та мирного населення, координують мобілізаційні заходи та взаємодіють із союзниками. У співпраці з союзниками вони впроваджують сучасні військові технології, що підвищує ефективність оборони. Національна гвардія виконує завдання із забезпечення правопорядку, охорони стратегічних об'єктів та боротьби з диверсійними групами.

4. *Міністерство внутрішніх справ (МВС), Національна поліція та Державна служба з надзвичайних ситуацій (ДСНС)* координують дії у сфері забезпечення громадського правопорядку, запобігання кримінальним загрозам та боротьбу зі злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Особливу роль відіграють підрозділи ДСНС у реагуванні на техногенні аварії, розмінуванні та

евакуації населення з постраждалих територій.

Україна, перебуваючи в умовах гібридної війни з російською федерацією, змушена постійно адаптувати свої механізми кризового реагування. Основні стратегії включають заходи з оперативного планування, інформаційної безпеки, кіберзахисту та гуманітарної підтримки. Вони спрямовані на зниження ризиків, збереження суверенітету та забезпечення стабільності держави навіть у критичних умовах.

1. Оперативні плани для реагування в умовах гібридної війни з РФ. Гібридна війна, яку веде росія проти України, вимагає комплексного підходу до реагування. Основними елементами оперативних планів є:

- Військові заходи: розвиток та вдосконалення Збройних сил України, підготовка територіальної оборони, проведення регулярних навчань з моделювання можливих сценаріїв атак;
- Державне управління: посилення координації між силовими структурами, запровадження механізмів швидкого реагування в умовах воєнного стану, забезпечення ефективного управління мобілізаційними ресурсами;
- Співпраця з міжнародними партнерами: активізація військової та технічної допомоги від НАТО, США та країн ЄС, впровадження спільних оборонних проєктів;
- Економічна безпека: створення стратегічних запасів продовольства, енергоресурсів, медикаментів та інших критично важливих ресурсів.

2. Інформаційна безпека: боротьба з пропагандою та дезінформацією. В умовах гібридної війни інформаційний фронт є не менш важливим за військовий. Основні напрямки інформаційної безпеки включають:

- Протидія ворожій пропаганді: блокування дезінформаційних ресурсів, запровадження механізмів перевірки фактів, посилення державного контролю над стратегічно важливими ЗМІ;
- Посилення медіаграмотності населення: навчальні програми з розпізнавання фейкових новин, критичного мислення та перевірки джерел інформації;
- Активне поширення правдивої інформації: використання державних медіаресурсів, соціальних мереж, офіційних повідомлень для донесення до громадян перевірених даних;

- Координація з міжнародними партнерами: обмін розвідданими, спільні кампанії протидії дезінформації, взаємодія з такими організаціями, як ЄС та НАТО.

3. *Кіберзахист і боротьба з кіберзагрозами.* Російські хакерські угруповання регулярно здійснюють атаки на критичну інфраструктуру України, що вимагає постійного вдосконалення механізмів кіберзахисту. Основні заходи:

- Зміцнення кіберзахисту державних установ: модернізація серверів, використання сучасних шифрувальних технологій, залучення спеціалізованих підрозділів для виявлення та нейтралізації загроз;

- Розвиток приватного та громадського сектору в сфері кібербезпеки: підтримка українських ІТ-компаній, створення програм підготовки кіберфахівців, співпраця з науковими установами у сфері технологічних інновацій;

- Міжнародна координація: обмін досвідом з передовими країнами у сфері кіберзахисту, участь у спільних навчаннях з кібербезпеки, інтеграція в системи міжнародної кібероборони.

4. *Роль гуманітарних організацій у кризових ситуаціях.* Гуманітарні організації відіграють ключову роль у підтримці населення в умовах кризи. Їхня діяльність охоплює:

- Евакуацію цивільного населення: організація безпечних коридорів, забезпечення транспортом та притулком осіб, які вимушено залишають зони бойових дій;

- Допомогу біженцям та внутрішньо переміщеним особам: забезпечення житлом, харчуванням, медичною допомогою, сприяння в працевлаштуванні та інтеграції в нові громади;

- Медичну допомогу: надання медикаментів, мобільних госпіталів, психологічної підтримки для постраждалих;

- Координацію з міжнародними партнерами: залучення ресурсів від ООН, Червоного Хреста, міжнародних фондів та урядів інших країн для підтримки гуманітарних програм.

Україна продовжує удосконалювати свої механізми кризового реагування, враховуючи сучасні виклики та загрози. Комплексний підхід, поєднання військових, інформаційних, кібернетичних та гуманітарних стратегій дозволяє ефективно протистояти кризовим ситуаціям і захищати національні інтереси.

На основі проведеного аналізу можна зробити наступні *пропозиції щодо вдосконалення управління в умовах національної безпеки України*:

- *підвищення координації між органами влади шляхом створення єдиного координаційного центру кризового менеджменту;*
- *розвиток системи раннього попередження та прогнозування криз із використанням сучасних аналітичних інструментів та штучного інтелекту;*
- *посилення міжнародної співпраці у сфері кризового менеджменту, включаючи обмін досвідом, навчання персоналу та залучення міжнародних експертів;*
- *вдосконалення законодавчої бази шляхом прийняття нових нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення ефективності державного управління в кризових умовах;*
- *підвищення рівня професійної підготовки кадрів, що працюють у сфері кризового менеджменту, через запровадження спеціалізованих навчальних програм і тренінгів;*
- *забезпечення належного фінансування та ресурсного забезпечення органів, відповідальних за кризове управління, з метою оперативного реагування на загрози.*

Отже, підвищення ефективності кризового менеджменту в Україні вимагає комплексного підходу, що включає як організаційно-структурні зміни, так і вдосконалення нормативної бази та розвиток кадрового потенціалу. Впровадження запропонованих заходів сприятиме зміцненню національної безпеки України в умовах сучасних викликів та загроз.

*Наталія Грущинська
проф., д-р екон. наук
Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
ORCID: <https://orsid.org/0000-0002-5606-4666>*

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Війна в Україні стала визначальним чинником для формування нової реальності у Центральній та Східній Європі. Вона призвела до масштабних змін у системі міжнародних відносин, зокрема в політичній, економічній та безпековій сферах. Країни регіону, опинившись у безпосередній близькості до зони активних бойових дій, змушені були переосмислити свої зовнішньополітичні стратегії, економічну політику та концепції національної безпеки. Особливо помітними стали трансформації у сфері міждержавних відносин: держави Центральної та Східної Європи продемонстрували безпрецедентний рівень солідарності із Україною, активізували регіональні ініціативи та посилили взаємодію у політичній і військовій площині. Водночас, економічний вимір взаємин зазнав істотної перебудови, а саме було змінено логістику, торговельні маршрути, енергетичні зв'язки. Економічна дипломатія набула нового звучання, стаючи одним із ключових інструментів забезпечення національної безпеки та економічної стійкості.

Одним із центральних викликів стало питання міжнародної безпеки, що вимагає активізації оборонного співробітництва, розвитку нових безпекових форматів і пошуку ефективних механізмів регіональної взаємодії. Зростаюче значення отримали такі ініціативи, як «Тримор'я», «Люблінський трикутник», розширення співпраці в межах НАТО та Європейського Союзу.

Війна в Україні не тільки змінила баланс сил у Європі, але й започаткувала процес довгострокових змін у політичній архітектурі, економічних системах і безпекових стратегіях країн Центральної та Східної Європи.

Повномасштабна війна Росії проти України спричинила радикальні зміни у політичних відносинах між державами Центральної та Східної

Європи. Країни регіону, які й раніше мали складні стосунки з Російською Федерацією через історичні, безпекові та економічні питання, після 2022 року значно посилили координацію своїх зовнішньополітичних кроків, спрямованих на підтримку України та зміцнення регіональної стабільності. Однією з найбільш очевидних політичних трансформацій стало безпрецедентне згуртування держав регіону навколо України. Польща, Литва, Латвія, Естонія, Чехія, Словаччина та Румунія стали активними лобістами підтримки України на міжнародній арені. Вони першими надали військову, гуманітарну та політичну допомогу, ініціювали ухвалення численних пакетів санкцій проти росії в рамках ЄС, а також сприяли прискоренню процесу надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу. Польща, зокрема, проявила себе як стратегічний союзник України, організовуючи конференції донорів, транспортуючи гуманітарні вантажі та виступаючи за створення спеціального міжнародного трибуналу для розслідування злочинів агресії.

У відповідь на агресію росії виникли нові формати політичної взаємодії між країнами регіону. Особливого значення набула ініціатива «Люблінський трикутник» (Україна, Польща, Литва), яка перетворилася на важливий майданчик координації зовнішньополітичних позицій і безпекової співпраці. Держави-учасниці активно обговорюють питання інтеграції України в європейські структури, підтримки реформ і спільних заходів у сфері безпеки.

Розвиваються й інші формати, наприклад, взаємодія в рамках Ініціативи трьох морів «Тримор'я», що об'єднує країни від Балтійського до Чорного і Адріатичного морів, отримала новий імпульс завдяки усвідомленню важливості розбудови інфраструктурних, енергетичних та безпекових зв'язків без участі росії.

Одним із ключових наслідків війни став повний перегляд політик країн Центральної та Східної Європи щодо росії та її союзника Білорусі. Якщо до 2022 року деякі держави зберігали прагматичні відносини з росією, то після початку агресії більшість країн регіону переорієнтувала свої стратегії на жорстке стримування російського впливу. Уряди країн Балтії відкрито визнали росію державою-

спонсором тероризму, а Польща ініціювала обмеження дипломатичних контактів і повну перебудову своєї безпекової політики. Білорусь, яка надала свою територію для російського вторгнення, також опинилася під санкційним та політичним тиском.

Війна в Україні активізувала роль таких міжнародних організацій, як Європейський Союз і НАТО, у консолідації держав Центральної та Східної Європи. Країни регіону виступили за розширення ЄС і НАТО на схід, а також за посилення ролі цих організацій у гарантуванні безпеки.

Особливо важливою стала взаємодія в рамках НАТО, де країни Балтії, Польща, Словаччина та Румунія активно підтримали посилення присутності Альянсу на східних рубежах. Розширення НАТО за рахунок Фінляндії та Швеції стало ще одним важливим фактором для посилення безпекової архітектури регіону[1]. Крім того, ЄС запустив масштабні програми підтримки України та інших держав регіону, спрямовані на енергетичну незалежність, модернізацію інфраструктури та підвищення обороноздатності. Війна в Україні спричинила глибоку перебудову економічних зв'язків держав Центральної та Східної Європи. Перед країнами регіону постали виклики, пов'язані з розривом традиційних торговельних і енергетичних відносин із Росією та Білоруссю.

Після початку війни більшість країн Центральної та Східної Європи активно підтримали введення масштабних економічних санкцій проти росії та Білорусі, що передбачало відмову від імпорту російської нафти, газу, вугілля та обмеження у фінансовому секторі. Водночас це означало необхідність швидкої диверсифікації джерел постачання енергоносіїв і перебудови торговельних ланцюгів.

Країни Балтії, Польща, Чехія та Словаччина почали шукати альтернативні енергетичні рішення розвитку LNG-терміналів, нарощування імпорту з Норвегії, США, Катару. Логістичні маршрути для транспортування товарів також змістилися у напрямку Центральної Європи та Балкан, з активною роллю портів Польщі, Румунії та країн Балтії.

Інвестиції в інфраструктурні проекти, зокрема будівництво доріг, залізниць, LNG-терміналів і цифрових коридорів, стали важливою складовою економічної стратегії держав Центральної та Східної Європи. Україна також отримала статус партнера ініціативи

«Тримор'я», що відкриває перспективи інтеграції в регіональні економічні мережі.

Одним із найважливіших аспектів економічної дипломатії стало питання енергетичної безпеки. Після багатьох років залежності від російських енергоресурсів, країни Центральної та Східної Європи почали реалізовувати політику енергетичної незалежності.

Ключовими напрямками стали: диверсифікація постачання енергоресурсів, розвиток внутрішніх джерел енергії, включно з відновлюваними, спільні енергетичні проекти в рамках ЄС і НАТО[2].

Польща, наприклад, стала центром енергетичної кооперації регіону завдяки відкриттю Baltic Pipe - газопроводу з Норвегії через Данію. Також розширюється використання LNG-терміналів у Литві, Польщі та Хорватії. Енергетична безпека стала предметом нової економічної дипломатії, де переговори і контракти мають стратегічне значення для державної безпеки.

Важливим економічним викликом та можливістю для країн Центральної та Східної Європи стало питання повоєнного відновлення України. Вже сьогодні деякі держави регіону активно планують участь у проектах відновлення інфраструктури, енергетики, сільського господарства та цифрової трансформації. Польща, Чехія, країни Балтії, Румунія та Словаччина бачать у процесі відбудови України можливість не лише для підтримки сусідньої країни, але й для розвитку власної економіки, розширення бізнес-можливостей та інтеграції у спільний ринок.

Реалізація великих інвестиційних проектів за участю ЄС, Світового банку та інших міжнародних структур стає важливим завданням економічної дипломатії країн регіону.

Війна в Україні принесла значні зміни у сфері безпеки та оборони для держав Центральної та Східної Європи. У контексті агресії росії постала потреба в нових безпекових форматах і стратегічних підходах до забезпечення національної та регіональної безпеки. Держави, які раніше активно співпрацювали в рамках НАТО, а також за допомогою двосторонніх і багатосторонніх ініціатив, почали посилювати свої оборонні спроможності, розвивати нові формати співпраці і реагувати на нові виклики, які поставила перед ними війна.

Одним із найважливіших аспектів безпекових трансформацій стало посилення співпраці країн Центральної та Східної Європи в рамках

НАТО. З початком війни в Україні держави, що входять до Альянсу, ще більше усвідомили важливість колективної оборони та посилення військової присутності на своїх східних кордонах.

Країни Балтії, Польща, Румунія та Словаччина активно підтримали збільшення чисельності сил НАТО в регіоні, що стало відповіддю на загрозу з боку Росії. Військові підрозділи Альянсу були розгорнуті в Польщі, Румунії, Латвії та Литві, а також збільшилися військові навчання та спільні тренування. Це зміцнило стійкість Альянсу і дало державам Центральної та Східної Європи відчуття безпеки перед обличчям агресії росії[3]. Крім того, інтерес до інтеграції в НАТО з боку інших держав, зокрема України, став однією з головних тем на міжнародній арені, що ще раз підкреслює важливість цього військового блоку для забезпечення стабільності в регіоні.

На тлі військової агресії росії держави Центральної та Східної Європи змушені були значно модернізувати свої національні стратегії безпеки. Пріоритетними стали такі напрямки, як зміцнення обороноздатності, розвиток кібербезпеки, інвестування в новітні оборонні технології, а також активізація інформаційної безпеки. Крім того, країни, які раніше намагалися уникати прямої конфронтації з росією, тепер активно підтримують міжнародні санкції та є важливими партнерами для розширення впливу НАТО в Європі. Відновлення військової інфраструктури, а також підвищення боєздатності національних армій стали ключовими завданнями для більшості держав Центральної та Східної Європи[4].

Враховуючи сучасні виклики, країни Центральної та Східної Європи стали більш активно співпрацювати не тільки з НАТО, але й з іншими міжнародними організаціями, які можуть підтримувати їх у забезпеченні безпеки. Зокрема, це стосується Європейського Союзу, який в умовах війни також активізував свою зовнішню політику безпеки, пропонуючи країнам регіону підтримку у вигляді фінансових, гуманітарних та військових ресурсів.

Взаємодія з міжнародними інституціями, зокрема Організацією Об'єднаних Націй та ОБСЄ, дозволила координувати гуманітарну допомогу, відновлення інфраструктури, а також посилити міжнародний тиск на Росію через санкції. Співпраця з цими організаціями стала необхідною складовою стратегічного курсу держав Центральної та Східної Європи на забезпечення міжнародної безпеки.

Список використаної літератури та джерела:

1. Війна і тероризм. Інформаційний бюлетень. <https://www.coe.int/uk/web/compass/war-and-terrorism>
2. Madrid Summit Declaration, 2022 URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_196951.htm?selectedLocale=en (дата звернення 25.04.2025)
3. NATO's military presence in the east of the Alliance, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm (дата звернення 26.04.2025)
4. Піляєв І. Концепція регіону Центрально-Східної Європи. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2015/1778> (дата звернення 27.04.2025).
5. Плохій С. «Нова Східна Європа»: Геополітична примха чи історіографічна знахідка? URL: <http://www.historians.in.ua> (дата звернення 27.04.2025)
6. Коваль, В., & Семененко, О. (2023). Ірраціональні війни в контексті сучасної світової геополітичної обстановки: український аспект. *Міжнародний науковий журнал «Military Science»*, 1(1), 14-32. <https://doi.org/10.62524/msj> (дата звернення 27.04.2025)
7. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. С. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.

Володимир Задорожний
Національна Академія Сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ВАРІАНТИ РОЗВИТКУ ЇЇ ЗАКІНЧЕННЯ

Ідея про те, що несподівані наступи можуть принести вирішальні перемоги, почала вкорінюватися у військовій думці ще в XIX столітті. Але знову і знову війська, які здійснювали їх, показували, наскільки важко довести війну до швидкого і задовільного завершення. Європейські військові лідери були впевнені, що війна, яка розпочалася влітку 1914 року, може бути «закінчена до Різдва» - фраза, яка досі звучить, коли генерали висловлюються надто оптимістично; натомість бойові дії триватимуть до листопада 1918 року і

завершаться швидкими наступальними операціями, але лише після років спустошливої окопної війни вздовж майже статичних ліній фронту. У 1940 році Німеччина захопила більшу частину Західної Європи за лічені тижні за допомогою блицкригу, об'єднавши бронетехніку і авіацію. Але вона не змогла довести справу до кінця, і після початкового швидкого просування проти Радянського Союзу в 1941 році була втягнута в жорстоку війну з величезними втратами з обох сторін, яка закінчилася лише через майже чотири роки з повним розпадом Третього Рейху. Так само рішення японського військового керівництва здійснити раптовий напад на Сполучені Штати в грудні 1941 року закінчилося катастрофічною поразкою Японської імперії в серпні 1945 року. В обох світових війнах ключем до перемоги була не стільки військова доблесть, скільки неперевершена витримка. Проте, незважаючи на таку довгу історію затяжних конфліктів, військові стратеги продовжують формувати своє мислення навколо коротких війн, в яких все вирішується в перші дні, а то й години бою. Згідно з цією моделлю, все ще можна розробити стратегії, які застануть ворога зненацька швидкістю, напрямком і безжальністю початкової атаки. Визнаючи тенденцію до затягування війн, деякі стратеги почали попереджати про небезпеку впасти в оману щодо «короткої війни». Наголошуючи на коротких війнах, стратеги занадто покладаються на початкові плани бойових дій, які можуть не виправдатися на практиці - з гіркими наслідками. Більше того, нездатність підготуватися до тривалих війн створює власні вразливості. Для переходу від короткої війни до затяжної країни повинні пред'являти інші вимоги до своїх збройних сил і до суспільства в цілому. Їм також необхідно переоцінити свої цілі і те, на що вони готові піти заради їх досягнення.

Як тільки військові планувальники визнають, що будь-яка велика сучасна війна не може закінчитись швидко, вони повинні прийняти інший спосіб мислення. Короткі війни ведуться за допомогою будь-яких ресурсів, які є в наявності на той момент; довгі війни вимагають розвитку спроможностей, орієнтованих на мінливі оперативні імперативи, як це демонструє постійна трансформація війни з використанням безпілотних літальних апаратів в Україні. Короткі війни можуть спричиняти лише тимчасові перебої в економіці та суспільстві країни і не потребують розгалужених ліній постачання; тривалі війни вимагають стратегій для збереження підтримки населення, функціонування економіки та безпечних шляхів

переозброєння, поповнення запасів і поповнення війська. Тривалі війни також вимагають постійної адаптації та еволюції: чим довше триває конфлікт, тим більша потреба в інноваціях у тактиці і технологіях, які можуть призвести до прориву. Навіть для великої держави нездатність підготуватися до цих викликів, а потім піднятися, щоб відповісти на них, може мати катастрофічні наслідки.

Але справедливо також запитати, наскільки реалістично планувати війну, яка не має чіткої кінцевої точки. Одна справа - вести тривалу кампанію проти повстанців, і зовсім інша - готуватися до конфлікту, який буде супроводжуватися тривалими і значними втратами людей, техніки і боєприпасів протягом тривалого періоду. Для оборонних стратегів також можуть існувати значні перешкоди на шляху такого планування: армії, яким вони служать, може не вистачати ресурсів для підготовки до тривалої війни. Відповідь на цю дилему полягає не в підготовці до війн невизначеної тривалості, а в розробці теорій перемоги, реалістичних у своїх політичних цілях і гнучких у способах їх досягнення.

Переваги коротких війн - негайний успіх за прийнятну ціну - настільки очевидні, що немає жодних підстав свідомо розпочинати довгу війну. І навпаки, навіть допущення можливості того, що війна може стати затяжною, може видавати сумніви у здатності своїх збройних сил здобути перемогу над супротивником. Якщо у стратегів мало або зовсім немає впевненості в тому, що майбутня війна може бути короткою, то, можливо, єдиною розумною політикою буде не вступати в неї взагалі. Проте для такої країни, як Сполучені Штати, неможливо виключити конфлікт з іншою великою державою, подібною до них за силою, навіть якщо швидка перемога не гарантована. Хоча західні лідери мають зрозумілу огиду до втручання в громадянські війни, не виключено, що дії недержавного супротивника можуть стати настільки наполегливими і шкідливими, що прямі дії для усунення загрози стануть необхідними, незалежно від того, скільки часу це може зайняти. Ось чому військові стратеги продовжують будувати свої плани на основі коротких війн, навіть коли не можна виключити затяжного конфлікту. Під час холодної війни основною причиною, чому обидві сторони не виділяли значних ресурсів на підготовку до тривалої війни, було припущення, що ядерна зброя буде застосована рано чи пізно. У нинішню епоху ця

загроза залишається. Але перспектива перетворення конфлікту між великими державами на щось на кшталт катастрофічних світових воєн минулого століття лякає, додаючи актуальності планам, розрахованим на швидку перемогу за допомогою звичайних збройних сил. Стратегії ведення цього ідеального типу війни спрямовані, перш за все, на швидке просування, з елементом несподіванки і з достатньою силою, щоб пригломшити ворога до того, як він зможе підготувати адекватну відповідь. Нові технології ведення війни, як правило, оцінюються відповідно до того, наскільки вони можуть допомогти досягти швидкого успіху на полі бою, а не наскільки добре вони можуть допомогти забезпечити тривалий мир. Візьмемо штучний інтелект. Вважається, що, використовуючи ШІ, військові зможуть оцінювати ситуацію на полі бою, визначати варіанти, а потім обирати і реалізовувати ці варіанти за лічені секунди. Життєво важливі рішення незабаром можуть прийматися настільки швидко, що відповідальні, не кажучи вже про ворога, ледве встигатимуть оцінити те, що відбувається.

Тривалі бої, подібні до тих, що відбуваються зараз в Україні - коли обидві сторони прагнуть послабити потенціал одна одної, а прогрес вимірюється кількістю загиблих, знищеною технікою та виснаженими запасами боєприпасів - не лише розчаровують воюючі країни, але й забирають багато часу та коштів. В Україні обидві сторони вже витратили надзвичайні ресурси, і жодна з них не наблизилася до чогось, що нагадає перемогу. Не всі війни ведуться з такою високою інтенсивністю, як російсько-українська, але навіть тривалі нерегулярні бойові дії можуть завдати великої шкоди, що призводить до зростаючого відчуття безперспективності на додаток до збільшення витрат. В обох світових війнах ключем до перемоги була неперевершена витривалість. Хоча відомо, що зухвалі несподівані напади часто дають набагато менше, ніж обіцяли, і що розпочати війну набагато легше, ніж її закінчити, стратеги все ще побоюються, що потенційні вороги можуть бути більш впевненими у своїх планах швидкої перемоги і діятимуть відповідно. Це означає, що вони повинні зосередитися на ймовірній початковій фазі війни. Можна припустити, наприклад, що Китай має стратегію захоплення Тайваню, яка має на меті застати Сполучені Штати невідготовленими, залишаючи Вашингтону можливість реагувати у спосіб, який або не має жодної надії на успіх, або, швидше за все, значно погіршить

ситуацію.

Щоб передбачити таку несподівану атаку, американські стратеги присвятили багато часу оцінці того, як Сполучені Штати та інші союзники можуть допомогти Тайваню зірвати перші кроки Китаю - як це зробила Україна з Росією в лютому 2022 року - а потім ускладнити для Китаю проведення складної операції на деякій відстані від материка. Але навіть цей сценарій може легко призвести до затягування: якщо перші контрдії тайванських сил та їхніх західних союзників будуть успішними, і Китай загрузне, але не піде, Тайвань і Сполучені Штати все одно зіткнуться з проблемою подолання ситуації, в якій китайські війська будуть присутні на острові. Як показує досвід України, можна застрягти в затяжній війні через те, що необережний супротивник прорахувався з ризиками. Це не означає, що сучасні збройні конфлікти ніколи не закінчуються швидкими перемогами. У червні 1967 року Ізраїлю знадобилося менше тижня, щоб розгромити коаліцію арабських держав у Шестиденній війні; три роки потому, коли Індія втрутилася у війну за незалежність Бангладеш, індійським військам знадобилося лише 13 днів, щоб розгромити Пакистан. Перемога Великої Британії у 1982 році над Аргентиною у Фолклендській війні розгорталася досить швидко. Але після закінчення холодної війни відбулося набагато більше війн, в яких перші успіхи похитнулися, втратили динаміку або були недостатніми, перетворивши конфлікти на щось набагато більш нерозв'язне.

Дійсно, для деяких видів воюючих сторін поширена проблема тривалих воєн може стати важливою перевагою. Повстанці, терористи, бунтівники і сепаратисти можуть розпочинати свої кампанії, знаючи, що для підриву усталених владних структур знадобиться час, і припускаючи, що вони просто переживуть своїх могутніших ворогів. Група, яка знає, що навряд чи переможе у швидкій конфронтації, може визнати, що має більше шансів на успіх у довгій і важкій боротьбі, коли ворог буде виснажений і втратить моральний дух. Так, у минулому столітті антиколоніальні рухи, а останнім часом і джихадистські угруповання, розпочинали десятиліттями війни не через погану стратегію, а тому, що не мали іншого вибору. Особливо, коли вони стикаються з військовою інтервенцією потужної іноземної армії, найкращим варіантом для

таких організацій часто є дати ворогу втомитися від безрезультатної боротьби, а потім повернутися, коли настане слухний час, як це зробив Талібан в Афганістані. На противагу цьому, великі держави схильні вважати, що їхня значна військова перевага швидко придушить супротивника. Ця самовпевненість означає, що вони не усвідомлюють межі військової сили і тому ставлять цілі, які можуть бути досягнуті, якщо взагалі можуть бути досягнуті, лише шляхом тривалої боротьби. Ще більша проблема полягає в тому, що, наголошуючи на негайних результатах на полі бою, вони можуть нехтувати ширшими елементами, необхідними для досягнення успіху, такими як створення умов для тривалого миру або ефективне управління окупованою країною, в якій ворожий режим був повалений, але легітимний уряд ще не встановлений. Таким чином, на практиці виклик полягає не просто в плануванні довгих, а не коротких війн, а в плануванні війн, які мають дієву теорію перемоги з реалістичними цілями, незалежно від того, скільки часу може знадобитися на їх реалізацію.

Ефективна стратегія ведення війни - це питання не лише військового методу, але й політичної мети. Очевидно, що військові дії є більш успішними, коли вони поєднуються з обмеженими політичними амбіціями. Війна в Перській затоці 1991 року була успішною тому, що адміністрація Джорджа Буша-молодшого мала на меті лише вигнати Ірак з Кувейту, а не повалити іракського диктатора Саддама Хусейна. Вторгнення Росії в Україну у 2022 році могло б бути більш успішним, якби вона зосередилася на Донбасі, а не намагалася взяти під політичний контроль всю країну. З обмеженими амбіціями також легше йти на компроміс. Дієва теорія перемоги вимагає стратегії, в якій військові і політичні цілі узгоджені. Може статися так, що єдиний спосіб вирішити суперечку - це повна поразка ворога, і в цьому випадку на виконання завдання необхідно виділити достатню кількість ресурсів. В інших випадках військова ініціатива може бути взята на себе з твердим розрахунком на те, що вона призведе до якнайшвидших переговорів. Такою була позиція Аргентини в квітні 1982 року, коли вона захопила Фолклендські острови. Коли президент Єгипту Анвар аль-Садат наказав своїм збройним силам перетнути Суецький канал у жовтні 1973 року, він зробив це, щоб створити умови для прямих переговорів з Ізраїлем. Його збройні сили були відкинуті назад, але він виконав своє

політичне бажання. Недооцінка політичних і військових ресурсів противника є однією з головних причин провалу стратегій короткої війни. Аргентина припускала, що Велика Британія прийме доконаний факт, коли вона захопила Фолкленди, і не уявляла, що британці відправлять оперативну групу для звільнення островів. Війни часто починаються з помилкової віри в те, що населення країни-супротивника незабаром прогнеться під ударом. Загарбники можуть припускати, що частина населення підтримає їх, як це було під час вторгнення Іраку до Ірану в 1980 році і, якщо вже на те пішло, під час контрвторгнення Ірану до Іраку. Росія здійснила повномасштабний напад на Україну на основі подібного хибного розуміння: вона припускала, що існує обложена меншина - в даному випадку російськомовна - яка вітатиме її війська; що уряд у Києві не має легітимності і може бути легко повалений; і що обіцянки Заходу щодо підтримки України не матимуть особливого значення. Жодне з цих припущень не виправдалося в перші дні війни. Коли короткостроковий план війни не приносить очікуваної перемоги, перед військовими лідерами постає завдання досягти нового співвідношення між засобами і цілями. До вересня 2022 року президент Володимир Путін зрозумів, що Росія ризикує зазнати принизливої поразки, якщо не зможе відправити більше солдатів на фронт і не перевести свою економіку на всебічну військову основу. Як лідер авторитарної держави, Путін придушив внутрішню опозицію і зберіг контроль над засобами масової інформації, і йому не потрібно надто турбуватися про громадську думку. Тим не менш, він потребував нового нарративу. Стверджуючи до війни, що Україна не є справжньою країною і що її «неонацистські» лідери захопили владу в результаті перевороту в 2014 році, він не міг пояснити, чому країна не розпалася, коли по ній вдарили переважаючі російські сили. Тому Путін змінив свою версію: Він стверджував, що Україна використовується країнами НАТО, зокрема Сполученими Штатами і Великою Британією, для досягнення власних русофобських цілей.

Незважаючи на те, що спочатку Кремль представляв вторгнення як обмежену «спеціальну військову операцію», тепер він зобразив його як екзистенційну боротьбу. Це означало, що замість того, щоб просто зупинити Україну, Росія прагнула продемонструвати країнам НАТО, що її не зламати економічними санкціями або постачанням зброї в

Україну з боку Альянсу. Описуючи війну як оборонну, російський уряд говорив своєму народу, як багато поставлено на карту, а також попереджав, що тепер вони не можуть очікувати швидкої перемоги. Замість того, щоб зменшити свої цілі, щоб визнати труднощі перемоги над українцями в бою, Кремль збільшив їх, щоб виправдати додаткові зусилля. Анексувавши чотири українські області на додачу до Криму і продовжуючи вимагати підпорядкування уряду в Києві, Росія зробила війну важчою, а не легшою для завершення. Ця ситуація ілюструє складність завершення воєн, які не йдуть добре: можливість невдачі часто додає політичну мету - бажання уникнути вигляду слабкості і некомпетентності. Побоювання за репутацію були однією з причин, чому американський уряд тримався у В'єтнамі ще довго після того, як стало зрозуміло, що перемога недосяжна.

Заміна невдалої теорії перемоги на більш перспективну вимагає не лише переоцінки реальних сил противника, але й визнання помилок у політичних припущеннях, які лежали в основі початкових кроків. Припустимо, що заклик президента США Дональда Трампа до припинення вогню принесе свої плоди, і війна заморозиться на нинішніх лініях фронту. Москва може представити свої територіальні здобутки як свого роду успіх, але вона не зможе по-справжньому претендувати на перемогу, доки в Україні функціонує незалежний і прозахідний уряд. Якби Україна тимчасово змирилася з територіальними втратами, але змогла б наростити свої сили і отримати певні гарантії безпеки за допомогою своїх західних партнерів, результат все одно був би далеким від часто заявленої Росією вимоги демілітаризованої нейтральної України. Росія залишилася б керувати і субсидіювати зруйновану територію з невдоволеним населенням, при цьому їй довелося б захищати довгі лінії припинення вогню. І хоча Росія не змогла виграти війну, поки що вона не прогала. Вона була змушена відступити з деяких територій, завойованих на початку війни, але з кінця 2023 року вона повільно, але продовжує здобувати перемоги на сході. З іншого боку, Україна також не прогала, бо вона успішно протистояла російським спробам підпорядкування і змусила Росію платити високу ціну за кожний захоплений квадратний метр. Найголовніше, що вона залишається функціонуючою державою.

У сучасній війні різниця між «перемогою» і «не програшем» є життєво важливою, але її важко зрозуміти. Ця різниця не є інтуїтивно

зрозумілою через припущення, що у війні завжди буде переможець, а також через те, що в будь-який момент може здатися, що одна сторона виграє, навіть якщо насправді вона не перемогла. Ситуація «не програшу» не зовсім схожа на такі терміни, як патова ситуація і глухий кут, оскільки вони передбачають незначний військовий рух. Обидві сторони можуть бути «не у програші», коли жодна з них не може нав'язати перемогу іншій, навіть якщо одна або обидві можуть іноді покращити свої позиції. Ось чому пропозиції щодо завершення затяжних воєн зазвичай приймають форму закликів до припинення вогню. Проблема з перемир'ям, однак, полягає в тому, що сторони конфлікту схильні розглядати його як не більше, ніж паузу в бойових діях. Вони можуть мати незначний вплив на основні суперечки і просто надавати обом сторонам можливість відновитися і підготуватися до наступного раунду. Припинення вогню, яке завершило Корейську війну в 1953 році, триває вже понад 70 років, але конфлікт залишається невирішеним, і обидві сторони продовжують готуватися до майбутньої війни.

Більшість моделей ведення війни продовжують припускати взаємодію між двома регулярними збройними силами. Згідно з цією концепцією, вирішальна військова перемога настає тоді, коли сили противника більше не можуть функціонувати, і такий результат має перетворитися на політичну перемогу, оскільки переможена сторона не має іншого вибору, окрім як прийняти умови переможця. Після років напруженості та періодичних бойових дій одна сторона може опинитися в ситуації, коли вона може претендувати на беззаперечну перемогу. Одним із прикладів є наступ Азербайджану в Нагірному Карабасі у 2023 році, який, можливо, покладе край тридцятирічній війні з Вірменією. З іншого боку, навіть якщо збройні сили країни залишаються в основному неушкодженими, на її уряд може чинитися тиск з метою пошуку виходу з конфлікту через сукупні людські та економічні втрати. Або ж перспективи справжньої перемоги може не бути, як це зрозуміла Сербія у своїй війні проти НАТО в Косово в 1999 році. Коли одна зі сторін конфлікту переживає зміну режиму в країні, це також може призвести до раптового завершення бойових дій. Однак, коли вони закінчуються, тривалі війни, швидше за все, залишають по собі гірку і тривалу спадщину.

Сучасні конфлікти часто мають розмиті межі. Навіть у тих

випадках, коли вдається досягти політичного врегулювання, а не лише припинення вогню, конфлікт може не завершитися. Територіальні зміни і, можливо, суттєві економічні та політичні поступки з боку сторони, що програла, можуть викликати обурення і бажання відшкодування збитків серед населення, що зазнало поразки. Переможена країна може залишатися рішуче налаштованою на пошук шляхів відновлення втраченого. Такою була позиція Франції після втрати Ельзасу-Лотарингії на користь Німеччини в 1871 році після франко-пруської війни. У Фолклендській війні Аргентина претендувала на повернення території, яку вона втратила півтора століття тому. Більше того, для переможця захоплена і анексована ворожа територія все одно потребуватиме управління і охорони правопорядку. Якщо населення не вдасться підкорити, те, що спочатку може виглядати як успішне захоплення території, може в кінцевому підсумку обернутися нестабільною ситуацією тероризму і повстанського руху. На відміну від стандартних моделей війни, в яких бойові дії зазвичай мають чітку точку початку і таку ж чітку дату закінчення, сучасні конфлікти часто мають розмиті межі. Вони, як правило, проходять через стадії, які можуть включати війну і періоди відносного спокою. Візьмемо конфлікт Сполучених Штатів з Іраком. У 1991 році іракські війська були швидко розгромлені коаліцією на чолі з США у нібито короткій, вирішальній війні. Але оскільки Сполучені Штати вирішили не окупувати країну, війна залишила Саддама на чолі, а його постійна непокора створила відчуття незавершеної справи. У 2003 році, за президента Джорджа Буша-молодшого, Сполучені Штати знову вторглися до Іраку і здобули ще одну швидку перемогу, і цього разу баасистська диктатура Саддама була повалена. Але процес її заміни чимось новим прискорив роки руйнівного міжобщинного насильства, яке часом наближалось до повномасштабної громадянської війни. Частково ця нестабільність зберігається і донині. Оскільки громадянські війни і операції проти повстанців ведуться серед населення і в середовищі населення, цивільні особи несуть основний тягар шкоди від цих воєн, не тільки потрапляючи під навмисне міжконфесійне насильство або перехресний вогонь, але й через те, що вони змушені тікати з своїх домівок. Це одна з причин, чому ці війни, як правило, призводять до тривалого конфлікту і хаосу. Навіть коли держава, що втручається, вирішує піти, як це зробив Радянський Союз, а набагато пізніше

коаліція на чолі з США в Афганістані, це не означає, що конфлікт закінчується, а лише те, що він набуває нових форм.

Головний урок, який можна винести зі значного досвіду тривалих війн, полягає в тому, що їх краще уникати. У затяжних конфліктах необхідно буде перевести на військові рейки всю економіку і суспільство країни. Більше того, враховуючи інтенсивність сучасної війни, швидкість виснаження і вартість сучасного озброєння, нарощування інвестицій в нове обладнання і боєприпаси — все це може виявитися недостатнім для тривалого ведення майбутньої війни.

Богдан Запотічний

Львівськи національний університет

імені І. Франка

ORCID: 0009-0004-9671-0193

ДІАСПОРИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРИКЛАД КРАЇН БАЛТІЇ

Діаспори, усталені спільноти людей, об'єднаних національною чи етнічною ідентичністю, що проживають за межами своєї історичної батьківщини, все частіше стають впливовими недержавними акторами міжнародних відносин [1]. Діаспорні спільноти здійснюють вплив на зовнішню політику як держав перебування, так і батьківщини, мобілізуючи ресурси та політичний капітал всередині них обох. Через лобіювання, адвокацію та просування норм балтійські діаспори повпливали навіть на безпекову орієнтацію своїх країн, а саме на вступ до НАТО, що і буде проаналізовано. Аналіз ґрунтується на ліберальній теорії, яка підкреслює роль внутрішньої політики у формуванні поведінки держави на зовнішньополітичній арені яка розглядає діаспори як групи інтересів, що діють в рамках демократичних систем, та конструктивістському підході, зокрема теорії безпекової спільноти Адлера і Барнетта, яка підкреслює спільну ідентичність і довіру як основи для мирної міжнародної інтеграції [2].

Теорія безпекової спільноти визначає її як об'єднання держав, між якими війна стає малоймовірною завдяки взаємній довірі, спільним цінностям та інституціоналізації мирних змін [2]. Ключовим елементом цієї концепції є наявність транснаціональних зв'язків -

соціальних, культурних і політичних, - які сприяють взаємній ідентифікації. Карл Дойч і його послідовники визначають серед таких транснаціональних зв'язків міграцію і транскордонні стосунки, які «цементують» безпекову спільноту, формуючи спільну ідентичність і довіру між народами [2]. Втіленням цих транснаціональних зв'язків є також і діаспори: вони об'єднують різні суспільства через свою двоїсту приналежність. Балтійські діаспори стали прикладом цієї ролі, коли їхня активність впродовж в 1990-х і 2000-х років допомогла подолати розрив між пострадянськими балтійськими державами та західною безпековою спільнотою.

Після відновлення незалежності в 1991 році Естонія, Латвія і Литва визначили своїм пріоритетом інтеграцію в західні інституції, зокрема в НАТО. Однак членство в НАТО для них нових незалежних держав було далеко не гарантоване. Саме тому балтійські діаспори (головно в США) відреагували розпочали скоординовану лобістську кампанію з метою вплинути на громадську думку і офіційну політику в країнах перебування. Центральне місце в цих зусиллях займав Об'єднаний балтійсько-американський національний комітет (JBANC), який поєднував естонські, латвійські та литовські діаспорні організації [4]. Наприклад, у 1997 році представники JBANC виступали в Комітеті з міжнародних відносин Сенату США на підтримку розширення НАТО, а також організували зустрічі з американськими законодавцями і готували аналітичні записки [4]. Ці зусилля увінчалися успішним прийняттям на законодавчому рівні положень, що розглядають країни Балтії як такі, що мають право на вступ до НАТО, і передбачають військову допомогу для них: у 1998 році Конгрес США схвалив виділення коштів на підтримку оборонних реформ у країнах Балтії і включив формулювання, що підтримують їхнє майбутнє членство в НАТО.

Ще один приклад, вартий згадки, відбувся у 2001 році, коли балтійські діаспорні організації у США зібрали понад 25 000 підписів громадян з усіх п'ятдесяти штатів, щоб звернутися до Президента Джорджа Буша-молодшого з петицією про підтримку членства Естонії, Латвії та Литви в НАТО [4]. Ця кампанія не лише продемонструвала мобілізаційну спроможність діаспори, але й довела, що розширення НАТО користується широкою внутрішньою підтримкою.

Вплив діаспори не обмежувався політичним лобіюванням.

Експерти діаспори часто проводили такі публічні заходи, як Балтійські конференції з безпеки у Вашингтоні, які збирали політиків, науковців експертів для обговорення обґрунтування вступу Балтійських країн до НАТО. Водночас діаспори займалися публічною дипломатією, проводячи скоординовані інформаційні кампанії та встановлюючи партнерські відносини з аналітичними центрами та організаціями громадянського суспільства. Ці заходи мали на меті представити вступ Балтійських країн до НАТО в очах суспільства як питання національного інтересу, а також як історичної справедливості.

Ще одним виміром впливу діаспори були репатріанти – примітно, що Латвія та Литва обрали президентів в 1990-х роках, які прожили більшу частину свого життя на Заході – Вайру Віке-Фрейберга та Валдаса Адамкуса. Обрання їх на президентські посади не лише символізували роль діаспор у розвитку своїх держав, але й привнесло західний досвід і елементи політичної культури, а також сприяло дипломатичним відносинам із західними державами [5].

Завдяки поєднанню лобіювання, публічної дипломатії, залучення експертів та особистої адвокації, балтійські діаспори впливали як на настрої еліт, так і публічний дискурс, просуваючи інтеграцію своїх батьківщин у безпекові структури Заходу. Їхня робота створила транснаціональні мережі довіри та взаєморозуміння – відмінну рису концепції безпекової спільноти за Адлером та Барнеттом. Саміт НАТО в Празі у 2002 році, де країни Балтії отримали запрошення до членства, підтвердив багаторічні зусилля діаспори. Згодом представники діаспори були присутні разом із лідерами балтійських країн в березні 2004 року на церемонії підняття прапорів Естонії, Латвії та Литви поруч з прапорами інших держав-членів НАТО.

Таким чином, приклад країн Балтії ілюструє, що діаспори — це не просто культурні явища, які нагадують про ті чи інші історичні процес, а динамічні політичні актори, які функціонують як захисники національних інтересів і навіть агенти безпекових геополітичних трансформацій.

Список використаної літератури та джерел:

1. Shain Y., Barth A. Diasporas and international relations theory. *International Organization*. 2003. Vol. 57, no. 3. P. 449–479. URL: <https://doi.org/10.1017/s0020818303573015> (date of access: 02.05.2025).

2. Security Communities / ed. by E. Adler, M. Barnett. Cambridge University Press, 1998. URL: <https://doi.org/10.1017/cbo9780511598661> (date of access: 02.05.2025).
3. Keck M. E., Sikkink K. Activists beyond borders: Advocacy networks in international politics. Ithaca: Cornell University Press, 1998. URL: <https://doi.org/10.7591/9781501731991> (date of access: 02.05.2025).
4. The joint Baltic American national committee, inc. JBANC. URL: <https://jbanc.org/> (date of access: 02.05.2025).
5. Change and continuity: The role of returned diaspora in postcommunist politics in the Baltics. *Wilson Center*. URL: <https://www.wilsoncenter.org/event/change-and-continuity-the-role-returned-diaspora-postcommunist-politics-the-baltics> (date of access: 02.05.2025).

Ірина Кіянка

*доктор політичних наук, професор,
<https://orcid.org/0000-0002-3100-7796>*

*Ілля Туровський
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ: МОЖЛИВОСТІ І ЗАГРОЗИ

Стрімкий розвиток технологій та інформаційних мереж породжує фронтальну залежність від них безпекової та політичної сфер держав. З одного боку може здатись, що це все ж створює нові унікальні можливості для удосконалення різноманітних галузей внутрішньо- та зовнішньополітичної діяльності. Проте не лише держави, як актори міжнародних відносин, отримали переваги технологічного прогресу, а й недержавні актори та найрізноманітніші терористичні угруповання, тому наукових прогрес породжує нові виклики та загрози.

Інформаційна війна уособлює собою комплементарне поле інтересу оборонної системи та зовнішньої політики держав, що стрімко розвивається. Джерелом як інтересу так і неточності формулювання та конотації об'єкту і предмету в цій галузі є так звана інформаційна революція – яку очолює постійна бурхлива еволюція кіберпростору, мікрокомп'ютерів та пов'язаних з ними інформаційних технологій. Нечіткість вираження способів війни, приховані ідентичності сторін конфлікту, а також труднощі з ідентифікацією

засобів та технологій, що застосовуються, їхня складність та варіативність, характеризують феномен, який називаємо «гібридною війною».

Протягом усього часу суб'єкти інформаційних загроз кидають виклик інноваційним системам безпеки, виявляючи прогалини та проникаючи в глобально пов'язаний міжнародний «ландшафт», що становить важливу частину сучасного світу. Міжнародні організації та держави, які готуються до цієї невизначеності та підходять до своєї цифрової трансформації з орієнтацією на безпеку, у майбутньому матимуть кращі можливості для виживання та розвитку у цій дедалі більш ворожій екосистемі. Сучасні суб'єкти міжнародних відносин повинні підходити до проблеми безпеки з такою ж спритністю і завзяттям, як і ті актори, які їм протистоять. Групи нових, дедалі агресивніших, акторів все частіше орієнтуватимуться на організації, що забезпечують наземне та повітряне управління супутників, оскільки орбітальні технології стають дедалі критичнішими для глобальної інфраструктури міжнародної безпеки, а недержавні суб'єкти дедалі частіше звертаються до кібер-операцій як засобу асиметричної війни.

У світі, де інформація швидко досягає великої кількості людей у режимі реального часу за допомогою телебачення, Інтернету та соціальних мереж, сприйняття конкретної події легко сформулювати, вивести з колії, перекрутити та нав'язати. Через відсутність критичного мислення більшості населення, а також консервативний підхід у сприйнятті власних помилок та наївність, особливо в спільноті, яка має власне сприйняття та „істину”, поняття правди матиме обмежений у великих масштабах вплив на думку громадськості.

Розширюючи проблему безпеки на регіональному рівні, Б. Бузан та О. Вавр визначили поняття регіонального комплексу як сукупність елементів, чий імунітет чи незахищеність настільки взаємозалежні, що їхні безпекові проблеми не можуть бути проаналізовані або вирішені окремо. Але для того, щоб проаналізувати оборонну спроможність іншого регіону, ми повинні зосередитися на джерелах небезпеки, які можуть виникати та загрожувати міжнародній арені.

В останні роки кількість осередків незахищеності збільшилася за рахунок появи нових елементів та засобів ведення конфлікту, що

походять від таких явищ: інформаційна війна, пропаганда, інформаційні операції, кібервійни, кібертероризм, хакерські атаки та рефлексивний контроль. Нестабільність середовища безпеки визначається також внутрішніми факторами, пов'язаними з його поганими управлінням та інтеграцією.

Інформаційна війна створює альтернативні реалії, перекручуючи істину на основі даних та конкретних аргументів, використовуючи поєднання фактів, силогізмів, софізмів, пропаганди, інтерпретації та брехні. Альтернативна реальність перекручує сприйняття конкретної цільової групи населення, використовуючи комбінацію психологічних операцій, дезінформації та пропаганди, щоб маніпулювати та нав'язати громадськості вже чітко сплановані альтернативні реалії.

У широкому спектрі сучасних соціальних, національних і геополітичних процесів в час зростання чисельності, глибини та гібридності конфліктів у міжнародних та внутрішньодержавних відносинах військові безпекові доктрини починають оперувати такими термінами як «інформаційна війна», «кібервійна» та «електронна війна». Явища, які демонструють через цифрові засоби донесення інформації, є особливою ареною, які оперують як інформаційними та віртуальними, так і матеріальними об'єктами. Під сучасними інформаційними засобами ведення міжнародних конфліктів розуміють складну невизначену систему психологічних засобів впливу, спрямованих на масову свідомість та суспільну думку з метою досягнення певних поставлених цілей однієї із сторін, чи взагалі створення чітко визначеного симулякру, який формує коматозний стан суспільства, де достатньо складно визначити істину.

Список використаної літератури та джерел:

1. Бельська Т. В. Інформаційно-психологічна війна як спосіб впливу на громадянське суспільство та державну політику держави [Електронний ресурс] / Т.В. Бельська // Вісник Національного університету цивільного захисту України. – 2014. – Вип. 1. – С.1-8 – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VNUCZUDU_2_014_1_9.pdf
2. Близнюк А. Гібридна війна XXI століття. Пропаганда як основна складова у політичних, соціальних та етнічних протистояннях [Електронний ресурс] / INTERMARUM: історія, політика, культура. – 2015. – Вип 2. –

- C.390-399 – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/inhpc_2015_2_3_2.pdf
3. Гуріна Н. Інформаційне протиборство – один з головних напрямків політики сучасних міжнародних відносин [Електронний ресурс] / Н. Гуріна. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=13657.
 4. Гурковський В. І. Особливості застосування інформаційної зброї в умовах глобального інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / В. І. Гурковський // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=123>
 5. Дубас О. Інформаційна війна: нові можливості політичного протиборства [Електронний ресурс] / О. Дубас // Освіта регіону. – 2010. – № 1. – С.69–72 – Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/359257/>
 6. Barry, B. Peoples, states and fear [Electronic resource] / Barry Buzan // – 2000. – P.212.

Оксана Козут-Ференс

к. е. н., доцент

Львівський національний університет

імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6015-5205>

ОСОБЛИВОСТІ ЕНЕРГОБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Національна енергосистема є дуже чутливою до зовнішніх та внутрішніх шоків економічного і політичного середовищ, в контексті глобальної політики питання енергетики мають першочергове значення, а енергетична трансформація є неминучим процесом, який вплине на функціонування економік усіх країн світу. Здатність кожної країни справлятися з економічними та політичними шоками є різною, тому правильна енергетична політика може зменшити чутливість до потрясінь. Енергонезалежність та енергобезпека є пріоритетними завданнями для розвитку ефективної та раціональної національної енергосистеми.

Окрім того, енергобезпека є одним з ключових елементів

національної безпека будь-якої країни світу, не зважаючи на структуру національної енергосистеми, експортну залежність від викопних ресурсів, специфіку генерації та транспортування.

Російсько-українська війни вивела енергетичне питання на перші місця порядку денного, а енергобезпека набула важливості для державної екзистенції.

Генерації енергії в Україні з моменту відновлення незалежності до початку повномасштабної війни забезпечувалася ядерними електростанціями та викопними енергоресурсами, які в основному імпортувалися з Росії, Казахстану і Білорусії (див. рис. 1).

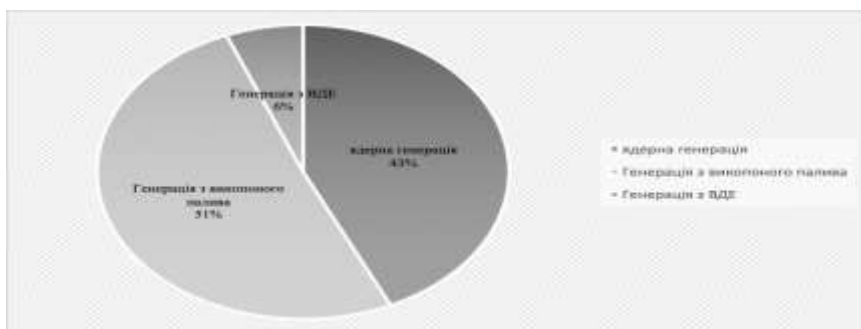

Рис. 1. Середньоарифметична частка генерації енергії з різних джерел в Україні (1991-2021 рр.)

Джерело: розраховано автором на основі даних Світового Банку [1]

Масові ракетні атаки по критичній інфраструктурі України завдала колосальних економічних та фінансових збитків країні, яка була змушена швидко адаптувати енергосистему до нових реалій, де енергобезпека є основою збереження функціонування національної економіки та забезпечення базових потреб населення. Тому в умовах війни основою національної енергобезпеки країни є розробка короткострокової енергетичної стратегії, яка зможе забезпечити необхідний обсяг ресурсів, об'єктів генерації енергії та забезпечити їх взаємодію через ланцюги поставок в умовах невизначеностей та постійних загроз (див. рис. 2).

Рис.2. Система ключових елементів національної енергобезпеки України в умовах війни

Джерело: власна розробка автора

Для забезпечення збалансованої взаємодії усіх елементів енергобезпеки, а, отже, забезпечення функціонування енергосистеми в умовах війни державна енергетична політика повинна забезпечити реалізацію відповідних завдань, які не лише підвищать рівень енергетичної незалежності, а й зменшать ймовірність фізичного руйнування критичних енергетичних об'єктів під час нападів агресора (див. рис. 3). Синергія реалізації окреслених завдань зможе сформувати ефективну політику енергобезпеки під час війни, яка стане основою для трансформації енергосистеми під час повоєнної відбудови.

Рис.3. Завдання, вирішення яких забезпечить збалансовану взаємодію ключових компонентів національної енергосистеми в умовах війни

Джерело: власна розробка автора

На тлі російсько-української війни енергетична безпека стала ключовою для підтримки національної економіки України; руйнування розподільчих мереж та критичної інфраструктури, а також брак викопних енергоресурсів, від яких залежить енергосистема країни, ще більше підкреслили необхідність реформ в енергетичному секторі, який, і так, до початку війни працював недостатньо ефективно та потребував суттєвих змін [2].

Особливості енергобезпеки країни в умовах війни базуються на зменшенні ризиків руйнування та забезпечення безперервності подачі енергії, тоді як енергобезпека країни у мирний період, окрім зазначених факторів базується на концепції сталого розвитку, в основі якої лежить формування вуглецево-нейтральної економіки та цифрової енергетики.

Запропонована автором теоретична система енергобезпеки країни в умовах війни, може стати, при її успішній імплементації,

поштовхом для формування збалансованої диверсифікованої національної енергосистеми в довгостроковому періоді та забезпечити швидке відновлення країни після завершення війни.

Список використаної літератури та джерела:

1. Офіційний сайт Світового Банку. DataBank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/EG.ELC.ACCS.UR.ZS>
2. Когут-Ференс О. І. Розвиток світового ринку енергетики: трансформаційний дискурс/ Монографія/ Івано-Франківськ – 2023. 231с.

Катерина Корнієнко
Київський авіаційний інститут

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Питання регіональної безпеки сьогодні посідає провідне місце у міжнародному дискурсі. У часи нестабільності, військових конфліктів, поширення гібридних загроз і зростання ролі недержавних акторів особливої ваги набуває саме правовий вимір взаємодії між державами. Міжнародне право виконує роль нормативного фундаменту, на якому вибудовуються принципи колективної безпеки, реагування на загрози та врегулювання конфліктів у різних регіонах світу.

Поняття “регіональна безпека” охоплює комплекс заходів, спрямованих на забезпечення стабільності у межах певного географічного простору. Вона залежить як від зовнішніх чинників, так і від внутрішньої ситуації в країнах регіону. Міжнародне право, зокрема Статут ООН, дає змогу державам вдаватися до колективних дій з метою збереження миру, передбачає механізми мирного врегулювання суперечок і забороняє застосування сили, окрім випадків самооборони чи санкціонованих дій Ради Безпеки ООН.

Регіональні організації, як-от НАТО, ОБСЄ, Європейський Союз, мають власну правову базу, яка у багатьох випадках узгоджена з нормами міжнародного права. Ці структури розробляють і впроваджують політики безпеки, здійснюють моніторинг ситуацій, організовують спільні навчання та підтримують миротворчі місії. Вони також мають інституційні механізми врегулювання спорів між країнами-учасницями. Наприклад, у рамках ОБСЄ активно

використовується інструментарій “м’якого впливу” та превентивної дипломатії.

Попри це, ефективність міжнародно-правових механізмів часто ставиться під сумнів. Приклади таких сумнівів – вторгнення Російської Федерації в Україну, агресія в Нагірному Карабасі, конфлікти на Балканах. У цих ситуаціях міжнародне право виявляється безсилим через відсутність чітких механізмів примусу або вето окремих постійних членів Ради Безпеки ООН, що блокує важливі рішення. Відтак виникає потреба реформування міжнародних інституцій, які відповідають за підтримання миру і безпеки.

Особливого значення набувають сучасні виклики, що не передбачені традиційними правовими нормами: кібербезпека, дезінформація, вплив соціальних мереж на політичну стабільність. В умовах цифрової трансформації міжнародне право має адаптуватися до нових типів загроз, що не завжди мають фізичний характер, але можуть мати колосальні наслідки для національної безпеки та стабільності регіонів. Так, атаки на інформаційну інфраструктуру можуть мати ефект, співставний із збройними конфліктами.

Також важливим аспектом є міжнародне гуманітарне право, особливо у контексті збройних конфліктів на території окремих регіонів. Женевські конвенції, Гаазьке право, рішення міжнародних трибуналів повинні не лише захищати цивільне населення, а й виступати механізмом притягнення до відповідальності осіб, винних у воєнних злочинах. Наявність судових інструментів, таких як Міжнародний кримінальний суд, створює підстави для відновлення справедливості, але, на жаль, не завжди гарантує реальні покарання.

На регіональному рівні варто звернути увагу на важливість укладення двосторонніх та багатосторонніх угод, які регулюють питання прикордонної безпеки, контролю над озброєннями, обміну розвідданими, а також врегулювання транскордонних загроз — таких як тероризм, торгівля людьми, нелегальна міграція. Такі угоди не лише сприяють стабілізації ситуації, але й формують культуру правового діалогу між сусідами.

Варто також згадати про роль держав у забезпеченні виконання міжнародних норм на національному рівні. Ратифікація міжнародних договорів, приведення внутрішнього законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, участь у міжнародних правових процесах — усе це підвищує рівень правової культури та сприяє укріпленню

регіональної безпеки.

Отже, міжнародно-правові аспекти регіональної безпеки охоплюють широкий спектр питань – від формування нормативної бази до реального механізму реалізації безпекових політик. В умовах зростання нестабільності, зміни форматів загроз та трансформації міжнародної системи правова складова безпеки стає все більш актуальною. Майбутнє стабільності у регіонах великою мірою залежатиме від здатності міжнародної спільноти адаптувати чинне право до нових умов і забезпечити його обов'язковість для всіх учасників міжнародних відносин.

Список використаної літератури та джерел:

1. Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). Security: A New Framework for Analysis. Lynne Rienner Publishers.
2. Waltz, K. N. (1979). Theory of International Politics. Addison-Wesley.
3. Nye, J. S. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. PublicAffairs.
4. International Court of Justice. (n.d.). <https://www.icj-cij.org>
5. United Nations Charter and Security Council Resolutions. <https://www.un.org/securitycouncil/>
6. NATO Official Documents. <https://www.nato.int>
7. OSCE Legal Frameworks and Agreements. <https://www.osce.org>
8. World Bank Reports on Fragility and Conflict. <https://www.worldbank.org>

*Роман Кульчицький,
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

У все більш оцифрованому світі кіберзлочинність стала однією з найскладніших і актуальних глобальних загроз. Від широкомасштабних атак програм-вимагачів, націлених на критичну інфраструктуру, до транснаціональних мереж, які організують фінансове шахрайство, ландшафт кіберзлочинної діяльності швидко розвивається як у масштабі, так і в складності. Транскордонний характер цих злочинів створює серйозну проблему для традиційних

правоохоронних механізмів і правової бази, вимагаючи скоординованої міжнародної реакції.

З розвитком технологій зростають і методи та інструменти, доступні кіберзлочинцям. Штучний інтелект, зашифровані комунікаційні платформи та темна мережа сприяли розвитку більш невлених і децентралізованих злочинних операцій. У відповідь держави та міжнародні організації розробляють міжнародно-правові інструменти, регуляторні реформи та стратегії правоохоронних органів для боротьби з цією зростаючою загрозою. Зокрема, міжнародні операції, такі як Operation First Light і Operation Jackal III, а також нормативно-правовий механізм, який ґрунтується на Будапештській конвенції про кіберзлочинність і Директиві ЄС NIS2, є прикладом глобальної відданості боротьби з кіберзлочинністю.

Розглянемо детальніше Operation First Light і Operation Jackal III.

В Операції First Light 2024 брали участь правоохоронні органи з 61 країни, спрямовані на боротьбу онлайн-шахрайством, таким як фішинг, романтичне шахрайство та інвестиційне шахрайство. Це призвело до 3950 арештів і арешту активів на суму 257 мільйонів доларів. Операція також заморозила 6745 банківських рахунків і врятувала 88 дітей, яких примусили до шахрайства [1].

Операція «Jackal III» була координувана Інтерполом та спрямована на західноафриканські організовані злочинні групи, зокрема на синдикат «Чорна сокира». Він охоплював 21 країну і призвів до приблизно 300 арештів, замороження понад 720 банківських рахунків і конфіскації активів на 3 мільйони доларів. Операція виявила складну діяльність цих груп з відмивання грошей і кіберзлочинності [2].

Ці операції підкреслюють важливість міжнародного співробітництва та необхідність узгоджених правових рамок для ефективної боротьби з кіберзлочинністю.

Будапештська конвенція про кіберзлочинність є основоположним договором, який сприяє співпраці між країнами-підписантами. Однак розбіжності в національних законах і можливостях правозастосування продовжують створювати проблеми у боротьбі з міжнародною кіберзлочинністю.

За останнє десятиліття міжнародно-правова реакція на кіберзлочинність значно вдосконалилася, приділяючи більшу увагу розбудові цілісної правової бази для захисту цифрової інфраструктури та персональних даних. Незважаючи на ці зміни, залишаються

проблеми з гармонізацією законів між юрисдикціями та забезпеченням своєчасної імплементації та виконання.

Ініціативи Європейського Союзу. Європейський Союз (ЄС) був на передньому краї розробки регуляторних механізмів для посилення кібербезпеки в країнах-членах:

Директива про мережеву та інформаційну безпеку (NIS2): Ця директива, яка набула чинності в 2023 році, є суттєвим оновленням початкової Директиви NIS 2016 року. NIS2 розширює коло критичних секторів, на які поширюються зобов'язання щодо кібербезпеки (включно з охороною здоров'я, енергетикою, цифровою інфраструктурою та виробництвом), а також запроваджує суворіші наглядові та примусові заходи. Зокрема, він зобов'язує країни-члени впроваджувати пропорційні технічні та організаційні заходи безпеки та створює можливості для міждержавної координації реагування на інциденти.

«Закон про кібербезпеку» (CRA): CRA – це нормативний акт ЄС, спрямований на забезпечення кібербезпеки продуктів із цифровими компонентами. Він запроваджує обов'язкові вимоги безпеки для виробників і розробників програмного забезпечення, в тому числі на етапах проектування та після виходу на ринок. Очікується, що CRA заповнить значні юридичні прогалини, зробивши кібербезпеку передумовою доступу до ринку.

Загальний регламент захисту даних (GDPR) має серйозні наслідки для боротьби з кіберзлочинністю, оскільки зобов'язує організації повідомляти про порушення даних і впроваджувати адекватні заходи безпеки. Недотримання вимог може призвести до значних фінансових санкцій, тим самим посилюючи підзвітність у сфері кібербезпеки в приватному секторі.

Будапештська конвенція про кіберзлочинність (2001) залишається найважливішим міжнародним документом, що стосується кіберзлочинності. Він забезпечує процесуальну правову основу для розслідування та судового переслідування правопорушень, скоєних за допомогою комп'ютерних систем, включаючи положення про міжнародну співпрацю, збереження електронних доказів і транскордонний доступ до даних.

Другий додатковий протокол (2022): прийнятий для посилення співпраці в рамках Будапештської конвенції, цей протокол розглядає

проблеми транскордонного доступу до даних і роль постачальників послуг у розкритті даних. Це зміцнює інструменти процесуального права та прискорює обмін інформацією між органами влади.

Окремої уваги заслуговує проект Конвенції Організації Об'єднаних Націй про кіберзлочинність. ООН розпочала роботу над розробкою нового глобального договору про кіберзлочинність. Хоча це має потенціал для стандартизації глобальних визначень кіберзлочинності та правоохоронних заходів, між державами-членами тривають дебати щодо визначень кіберзлочинності, захисту прав людини та обсягу повноважень правоохоронних органів [4].

Ці інструменти в сукупності сигналізують про перехід до більш проактивних, узгоджених правових заходів протидії міжнародній кіберзлочинності. Однак їхня ефективність обмежена розбіжністю в правових традиціях, політичною волею та невідповідністю ресурсів між націями [5].

Оскільки кіберзагрози продовжують розвиватися, правові системи в усьому світі стикаються з подвійною проблемою: ефективно реагувати на поточні загрози та передбачати ті, що на горизонті. Кілька юридичних і орієнтованих на політику стратегій мають бути пріоритетними, щоб побудувати готову до майбутнього структуру кібербезпеки.

Список використаної літератури та джерел:

1. European Commission. (2022). *Proposal for a Regulation on Cyber Resilience Act*. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/cyber-resilience-act>
2. European Data Protection Board (EDPB). (2020). *Guidelines on Personal Data Breach Notification under GDPR*. Retrieved from <https://edpb.europa.eu/>
3. <https://amihackerproof.com/5-major-cybersecurity-trends-to-know-for-2024-cybercrime-computerhacke>
4. Cyber Threats in Financial Transactions - Addressing the Dual Challenge of AI and Quantum Computing. (2024) Ahmed M. Elmisery, Mirela Sertovic, Andrew Zayin, Paul Watson
5. Public-Private Partnerships on Cybersecurity and International Law. (2024). Aleksander Kalisz

Марія Кут

к.е.н., доц.

<https://orcid.org/0009-0007-2782-683X>

Львівський Національний університет

імені Івана Франка

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У сучасному світі, що характеризується стрімкими глобалізаційними трансформаціями, економічна безпека набуває вирішального значення для забезпечення стабільного функціонування національних економік. Зміни у світовому фінансовому, торговельному та інформаційному середовищі створюють як нові можливості для економічного розвитку, так і серйозні виклики для суверенітету та стабільності держав.

Економічна безпека, згідно з науковими джерелами, визначається як здатність національної економіки забезпечувати сталий розвиток, протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам, підтримувати соціально-економічну стабільність та захищати стратегічні інтереси держави [1, 2].

Методологічною основою дослідження є системний, структурно-функціональний та компаративний підходи. У межах цих підходів розглянуто основні компоненти економічної безпеки: фінансову, енергетичну, ресурсну, інвестиційну, зовнішньоекономічну, інноваційну тощо [3].

Глобалізація є багатогранним процесом, який, з одного боку, сприяє інтеграції держав у світову економіку, а з іншого — підвищує їхню вразливість до зовнішніх економічних ризиків, таких як:

- глобальні фінансові кризи;
- транснаціональна конкуренція;
- залежність від імпорту критичних ресурсів;
- інформаційні та кіберзагрози;
- санкційна політика з боку інших держав [4].

Особливо гостро ці виклики стоять перед державами з відкритими економіками, обмеженими ресурсами або нестабільною політичною ситуацією.

У випадку України, основними загрозами економічній безпеці є:

- військовий конфлікт та його економічні наслідки;
- тінізація економіки;
- відтік капіталу та кваліфікованої робочої сили;
- критична залежність від імпорту енергоносіїв;
- нестабільна банківська система;
- високий рівень зовнішнього боргу [5, 6].

Для зміцнення економічної безпеки в умовах глобалізації доцільно:

1. Розробити національну стратегію економічної безпеки, яка б включала оцінку загроз та механізми їх нейтралізації.
2. Зміцнити інститути економічного управління, зокрема в частині антикризового планування та управління ризиками.
3. Диверсифікувати економічні зв'язки з міжнародними партнерами, уникати монозалежності.
4. Підвищувати енергетичну та продовольчу самодостатність.
5. Інвестувати в освіту, науку та інновації, що є довгостроковими засадами економічної стійкості.

Економічна безпека є фундаментом національної стабільності в умовах глобалізаційних процесів. Для країн, які прагнуть зберегти свій суверенітет і стійкість до зовнішніх викликів, пріоритетним завданням має стати формування ефективної політики економічної безпеки. У випадку України, зважаючи на внутрішні й зовнішні загрози, ця проблема набуває критичного значення.

Список використаної літератури та джерел:

1. Гальчинський А. С. Теорія економічної безпеки. — К.: Либідь, 2020.
2. Поручник А. М. Економічна безпека держави: сутність та структура // Економіка України. — 2021. — № 7. — С. 32–39.
3. Офіційний портал Міністерства економіки України. — <https://www.me.gov.ua>
4. Барановський О. І. Глобалізація і безпека національної економіки. — К.: Наука, 2019.
5. Аналітична доповідь до Щорічного послання Президента України до Верховної Ради «Про внутрішнє і зовнішнє становище України в 2024 році». — К.: НІСД, 2024.
6. Ситник Г. П. Економічна безпека: виклики та відповіді. — Харків: Право, 2022.

Марія Кут

к.е.н., доц.

<https://orcid.org/0009-0007-2782-683X>

Віталій Нестерук

Львівський Національний університет

імені Івана Франка

ФОРМАТ «5+2»: ПЕРСПЕКТИВИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРИДНІСТРОВСЬКОГО КОНФЛІКТУ В УМОВАХ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Широкомасштабне вторгнення РФ на територію України стало фактично ключовим фактором, який показав неспроможність старої безпекової системи ефективно та оперативно реагувати на кризи, які потенційно можуть перерости в конфлікт та війни, а що головне – за допомогою певних інструментів стримування уникнути чергових спалахів військових та невійськових конфліктів у світі.

Повертаючись до історичного контексту, який є важливим для аналізу сучасного стану врегулювання, важливо зробити акцент на причинах та перебігу конфлікту, оскільки це розуміння зможе надати чітке бачення того, чому сьогодні він перебуває в замороженому стані.

Придністровський регіон історично етнічно складався більшою мірою саме з молдаван, але через постійну російсько-турецьку боротьбу за вплив у Бессарабії та Чорноморському регіоні у 18-19 ст., був значною мірою спустошений, і молдаван, які там історично проживали та частково виїхали, асимілювали з українцями та росіянами, які в складі військових частин російської армії розквартирувались в Придністров'ї. Крім того, сусідня Румунія на той час намагалась румунізувати молдаван, які проживали на іншому березі Дністра, а Російська імперія в свою чергу спочатку використовувала протилежну тактику та надавала різноманітні привілеї, щоб перехилити мешканців Придністров'я на свою сторону (але така «лібералізація» тривала недовго і типова для Росії політика асиміляції та знищення національної ідентичності продовжилась). Така діаметрально протилежна політика двох країн заклала майбутнє негативне ставлення придністровців до Румунії та прорумунськи налаштованих молдаван, в яких вони бачили агресорів, а от в Росії

навпаки – позитивного актора [5].

Молдова, приблизно в сьогодні відомих нам кордонах, з'явилась у 1924 році, коли Радянська Росія в межах політики коренізації для знову ж таки «задобрення» бунтівних націй та націоналістичних рухів (в контексті Молдови також для мешканців Бессарабії, яка на той час майже повністю була в складі Румунії), вирішила надати культурну та на скільки на той час могла дозволити національну автономії, і було утворено МАРСР (Молдавську Автономну Соціалістичну Республіку), яка після завершення Другої світової війни була перетворена на повноцінного суб'єкта в складі СРСР – Молдавську Радянську Соціалістичну Республіку. Фактично СРСР вдався до того ж тактичного ходу, який Російська Імперія на практиці застосувала ще 100 років до цього.

Та як і 100 років тому, коренізацію замінила русифікація та радянська, яка постійно підкріплювалась міфами про загрозу нападу НАТО на СРСР, про «загниваючий» Захід та жахливу Західну культуру й інші наративи, якими РФ послуговується і сьогодні. Тобто людям десятиліттями вбивали в голову те, що там закордоном живуть агресори та антисистемні гравці, цінності яких є деструктивними для суспільства.

Так тривало до 1989 року, коли на хвилі курсу Михайла Горбачова на «гласність» та «перебудову», що фактично призвело до майже моментального краху системи терору, репресій та контролю за життям громадян 24/7, і всі націоналістичні рухи скористались можливістю нарешті отримати те, чого вони хотіли десятиліттями і те, що їм забороняли – право на власну мову, культуру та національну ідентичність.

Так і сталось в Молдові. В 1989 році Парламент МРСР ухвалив закон про статус молдовської мови як державної та про перехід на латиницю у правописі. Це в свою чергу супроводжувалось зростанням націоналізму та прорумунських настроїв. Такий розклад не сподобався мешканцям Придністров'я, які в цьому побачили загрозу для себе, адже вони чітко бачили в Румунії ворога та агресора, який може зашкодити їх існуванню і тому хотіли повернути старий порядок та суспільний устрій [3].

Незадоволення мешканців Придністров'я зростанням молдовського націоналізму переросло у проголошення у вересні 1990 року незалежності Придністров'я від МРСР. Тоді ще радянська влада не

змогла вирішити цей конфлікт, а у грудні 1991 році СРСР остаточно розпався на 15 незалежних держав.

Проте після цього конфлікт ще більше загострився, бо після розпаду Союзу Молдова намагалась за допомогою поліцейських та військових збройних формувань взяти ключові міста Придністров'я під контроль. Але тепер вже Російська Федерація не бажаючи втратити Молдову як свою сферу впливу на сусідню Румунію втрутилась в конфлікт на стороні Придністров'я і фактично змусила молдовську армію капітулювати.

1 серпня 1992 року було підписано мирну угоду між Молдовою, РФ та Придністров'ям, яка фактично легітимізувала Придністров'я як учасника майбутніх перемовин про врегулювання конфлікту, а також 14 російська армія, яка базувалась в Придністров'ї під приводом розміщення миротворчих сил фактично окупувала регіон [2].

Наразі існує два чинних механізми врегулювання конфлікту у Придністров'ї:

1. Формат 1+1, який фактично включає в себе представників уряду Молдови та лідерів сепаратистів. В межах цього формату відбуваються переговори в 11 профільних групах переважно стосовно соціально-економічних питань

2. До 2002 року існував формат 3+2, до якого входили Молдова та Придністров'я, а також ОБСЄ, Росія та Україна як посередники. У 2005 році було підписано Одеський протокол і цей формат був розширений до поточного 5+2, у який було включено США та ЄС як спостерігачів.

В межах цих двох форматів переговорів сторони дотримуються тактики "малих кроків", що передбачає розв'язання переважно соціально-економічних проблем та впровадження заходів з побудови довіри. Цей підхід було обрано для підготовки ґрунту для майбутнього комплексного врегулювання конфлікту, що включало б припинення російської військової присутності [7].

Основною цілю формату 5+2 є вирішення Придністровського конфлікту внаслідок досягнення домовленостей в межах трьох «кошиків» [7]:

- соціально-економічні питання;
- правові, гуманітарні та питання прав людини;
- політичні та безпекові питання.

Третій «кошик» мав би стати завершальним етапом врегулюванням конфлікту, але впродовж 2002-2021 років, до нього так і не змогли дійти хоча і в 2016-2017 роках було підписано угоди «Берлін» та «Берлін +», які стосувались освіти, гуманітарних та сільськогосподарських питань, оскільки сепаратисти в Придністров'ї не хотіли йти ні на які поступки Молдові і не бажали змінювати суспільний лад на більш прорумунський та націоналістичний манер, тягнучи себе ще більше в лона Росії.

Для досягнення цілей третього «кошики» було висунуто три плани від Росії, України та Молдови. Росія запропонувала «План Козака». Згідно з цим планом Молдова мала перетворитися на «асиметричну федерацію», Республіка зберігає єдність території, Придністров'я перетворюється на суб'єкт федерації, при цьому його територія не буде федеральною землею. ПМР, а також Гагаузія повинні були отримати особливий статус, власні три гілки влади – Конституцію й законодавство, державну власність, самостійний бюджет, податкову систему та інші атрибути свого автономного статусу. Представники Придністров'я мали б мати майже необмежений вплив в Парламенті Молдови. Тобто Росія фактично хотіла легітимізувати свою присутність в регіоні [7].

Цей план не прийняли США, ОБСЄ та ЄС як недемократичний та такий, що загрожує безпеці Молдови. Навіть тодішній Президент Молдови Воронін, який за підрахунками РФ мав би підтримати план виступив проти нього, побоюючись негативних наслідків. А от представники Придністров'я навпаки підтримали російський план.

На противагу плану Росії на початку 2005 року новий Президент України Віктор Ющенко запропонував так званий "План Ющенко", згідно з яким передбачено демократизацію та демілітаризацію Придністров'я. Кишинів прийняв український план і розпочав виконання своїх зобов'язань. Так, 22 липня 2005 року парламент Молдови ухвалив Закон № 173 «Про основні положення спеціального правового статусу місцевостей на лівому березі річки Дністер (Придністров'я)». Звісно, лідери РФ та Придністров'я були категорично проти цього плану.

Останнім планом, що стосувався саме третього «кошика» став план запропонований Президентом Молдови Ігорем Додоном у 2019 році, але далі обговорень він не пішов і закінчився, навіть не розпочавшись [6].

З боку США, ЄС та ОБСЄ не було висунуто жодних планів, що стосувались саме третього «кошика», а лише вищезгадані угоди «Берлін» та «Берлін +», які коригували перший та другий «кошики».

Так ситуація з переговорами стосовно Придністров'я тривала до 2022 року. Останнє засідання формату 5+2 мало б відбутись у 2021 році, але на прохання Молдови його мали б перенести (чого так і не сталось). До 2021 року існувало часткове порозуміння між Молдовою та Придністров'ям, оскільки обоє очільників були яскраво проросійськими і можна сказати тогочасний Президент Молдови Додон міг піти на поступки Росії. Мая Санду, яка з 2020 року очолює Молдову відкинула всі пропозиції Росії та закликала Путіна вивести війська з території Молдови. Після отримання негативної відповіді та розуміння того, що Росії не відмовиться від своїх позицій, Молдова чомусь заморозила вирішення конфлікту і сконцентрувалась на внутрішній політиці, економіці та євроінтеграції [4].

Початок повномасштабного вторгнення РФ в Україну та відсутність в Росії можливості за допомогою збройних сил підтримати сепаратистів у Придністров'ї фактично надав Молдові можливість за допомогою збройних сил та можливо підтримки з боку ЗСУ завершити існування так званої Придністровської Молдовської Республіки, але принаймні публічно про такий варіант ніхто не заявляв, а Мая Санду відкидала будь-які варіанти саме військового врегулювання.

Інші ж сторони переговорів фактично теж забули про Придністров'я, бо більш актуальним стало питання завершення війни в Україні, яка набагато більше впливає на економічну та безпекову ситуацію в Європі, ніж вже 30 років заморожений конфлікт у Придністров'ї.

Досить показовим для Придністров'я став конфлікт в Нагірному Карабасі, після чергового загострення якого і 2020 році та його фактично фінального вирішення у 2024-2025 роках Росія не допомогла Вірменії протистояти Азербайджану і лишила Єреван наодинці з Азербайджаном та Туреччиною.

Цікавою є думка колишнього віцепрем'єра Уряду Молдови з питань реінтеграції Влада Кульмінського. Він вважає, що саме 2025 рік може стати поворотним у врегулюванні конфлікту, оскільки, окрім відсутності в Росії механізму військового впливу на Молдову, вона

втратила також енергетичний вплив, адже після перекриття Україною поставок газу з Росії з 1 січня 2025 року, РФ не може постачати до Придністров'я обсяги газу, які були до того. Але РФ планує відновити безкоштовні поставки газу в ПМР, щоб зіграти на популістичній тезі про дешевий газ і електрику в ПМР та дорогий в Молдові, щоб показати «переваги» життя в ПМР іншим молдаванам [1].

Проте, на його думку, ця схема не спрацює і ПМР зануриться в ще більшу економічну кризу і потенційно втратить ще більше підтримки від РФ, що зіграє на руку Молдові для врегулювання конфлікту лише політичним шляхом, розраховуючи на безвихідне становище ПМР у коротко або середньостроковій перспективі [1].

І хоча зараз жодна з сторін формату 5+2 не повертається до можливості розморозити діяльність формату, Молдова, Україна, США, ЄС та ОБСЄ не допустять продовження перебування російських військових у Придністров'ї, оскільки це все ще є загрозою для України (такий собі законсервований ворог) та Молдови, а тому виведення військових РФ з Придністров'я залежить від того як закінчиться російсько-українська війна.

Питання врегулювання конфлікту принаймні в короткостроковій перспективі скоріш за все впаде лише на плечі Молдови і якщо Молдова захоче, то додатково заручиться підтримкою України, але США та ЄС не зацікавлені у вирішенні конфлікту на разі, бо вирішують суперечки між собою, особливо з приходом до влади Дональда Трампа в США, який ще раз більше віддаляється від ЄС. Тому питання виживання та позицій ЄС є більш важливим ніж Придністровський конфлікт.

Та як було згадано вище, саме Придністров'я переживає не найкращі часи і якщо Росія буде втрачати все більше факторів впливу на Молдову, в Придністров'я також не буде виходу і доведеться йти на поступки Молдові і шукати компроміси. Питання постає тільки в тому чи буде це відбуватись в формат 5+2 чи в форматі 1+1.

Підсумовуючи, можемо сказати, що формат 5+2 на разі вижив себе, бо більшість з його сторін зацентувались на інші проблеми, і Придністровський конфлікт їх не так цікавить як це було раніше, а тому скоріше за все переговори в форматі 5+2 не будуть відновлені.

Причиною цього стало не так повномасштабне вторгнення РФ проти України, а те, що чинна система світової безпеки є неефективною і замість пошуку шляхів вирішення конфлікту,

відбувається потурання агресору та в більшості відсутнє розуміння конфлікту як такого. Угоди «Берлін», «Берлін +» та подібні їм були просто потуранням Росії та Придністров'ю через боязнь ескалації.

Список використаної літератури та джерел:

1. "Ми не блефуємо": в Молдові відреагували на заяві Росії про "провокації" України в Придністров'ї. *Європейська правда*. – 2025. – Режим доступу до ресурсу : <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/01/21/7202950/> (дата звернення: 26.04.2025).
2. Бойко. О. Роль Росії у Придністровському врегулюванні: історичний екскурс. *Наукові записки. Серія : Історичні науки*. – 2022. – Вип. 4. – С. 80-87. – Режим доступу до ресурсу : <https://surl.li/vvmhru> (дата звернення: 26.04.2025).
3. Пояснюємо: чи може Придністров'я стати частиною РФ та які загрози для України. Пояснюємо суть конфлікту. *Espresso.TV*. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: <https://espresso.tv/poyasnuemo-chi-mozhe-pridnistrovya-stati-chastinoyu-rf-ta-yaki-zagrozi-dlya-ukraini-poyasnyuemo-sut-konfliktu> (дата звернення: 26.04.2025).
4. Филипенко А. Сценарії майбутнього Придністров'я: погляд з України. *Національний інститут стратегічних досліджень*. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-06/prydnistroviya_fylypenko_09022022_doi.pdf (дата звернення: 26.04.2025).
5. Фічора Т.І. Історична складова Придністровського конфлікту. *Сумська старовина*. – 2010. – №21-22. – С. 51. – Режим доступу до ресурсу : <https://starovyna.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/08/%D0%A4%D1%96%D1%87%D0%BE%D1%80%D0%B0.pdf> (дата звернення: 26.04.2025).
6. Ярошенко Я. Технології врегулювання сучасних міжнародних конфліктів на пострадянському просторі: молдавський досвід для України. *Регіональні студії*. – 2022. – Вип. 13. – С. 113-119. – Режим доступу до ресурсу : <https://www.relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/242/242> (дата звернення: 26.04.2025).
7. The Transnistrian Conflict: Background and Main Issues. *SCEEUS*. – 2021. – Режим доступу до ресурсу : <https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/publications/sceeu/the-transnistrian-conflict.pdf> (дата звернення: 26.04.2025).

Олександр Кучик
канд. істор. наук, доцент
ORCID 0000-0001-9767-9520

Данило Щербина
ORCID 0009-0004-8992-7968

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ЕФЕКТИВНІСТЬ САНКЦІЙ ПРОТИ ВІЙСЬКОВО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ Й СЬОГОДЕННЯ

Механізм санкцій почав широко застосовуватися ще у ХХ столітті у відповідь на загрози міжнародній безпеці та усталеному світовому порядку, порушення міжнародного права і/або фундаментальних прав людини. Він може приймати різноманітні форми, такі як економічні та дипломатичні санкції, ембарго тощо. Санкції можуть бути привабливими інструментами політики для урядів, які хочуть висловити невдоволення поведінкою певної країни, проте ефективність цього механізму впливу на політику підсанкційних держав залишається предметом дискусій. При цьому не можна не констатувати об'єктивну тенденцію кількісного збільшення застосування санкцій, що має місце протягом останніх років.

Санкції вводились і проти більшовицької росії в 1919 році, і проти СРСР у 1939-му. Однак, у першому випадку, незважаючи на міжнародну ізоляцію, більшовики змогли утримати владу та створити СРСР, а Велика депресія у країнах Заходу стала локомотивом сталінської індустріалізації, оскільки капіталістичні країни шукали нові ринки збуту та інвестиційні можливості. У другому ж випадку вже за два роки радянський тоталітарний режим став військовим союзником західних демократій, тож санкції, введені після агресії СРСР проти Фінляндії, змінилися «ленд-лізом» [0].

Розгляд санкційної політики у настільки давньому історичному контексті може здатися недоречним, тож перенесемось у період після Другої світової війни. З початком Холодної війни у 1949 році за ініціативою США було створено Координаційний комітет з експортного контролю (COCOM), який обмежував постачання в СРСР критично важливих для оборонної промисловості технологій та

обладнання. У 1962 році США і їх союзники запровадили ембарго на постачання труб великого діаметру для газопроводу «Дружба», метою якого було запобігання енергетичної залежності Європи від СРСР. У 1981 році з тих самих причин Рональд Рейган ввів санкції проти СРСР, що стосувалися обладнання для будівництва газопроводу «Уренгой-Помари-Ужгород», хоча формальним приводом було введення воєнного стану в Польщі. Втім, у 1970 році ФРН і СРСР підписали контракт на постачання газу, а вищезгадані санкції Рейгана довелося скасувати вже через рік через суперечності між США та їхніми західноєвропейськими союзниками [0].

На початку 1980-х США запровадили економічні обмеження проти СРСР через введення військ до Афганістану, включаючи заборону на постачання зерна. Однак СРСР почав купувати зерно в інших країнах, а США витратили понад \$2 млрд на викуп зерна у своїх фермерів, що завдало шкоди американській економіці. Загально визнаними зовнішніми причинами колапсу СРСР справедливо вважаються зовсім не вищезгадані санкції, а зниження світових цін на нафту разом з «перегонами озброєнь», ініційованими Стратегічною оборонною ініціативою президента Рейгана. Таким чином, різноманітні санкції, введені проти колишнього Радянського Союзу, радше не мали ефективного впливу на його зовнішню політику.

Іран вже 45 років існує під тиском міжнародних санкцій, перші з яких було введено США у відповідь на Ісламську революцію та захоплення американського посольства в Тегерані. У 1995 році до заморожування активів та торговельного ембарго додалася заборона на інвестиції в іранську нафтову та газову промисловість, а також продаж і технічне обслуговування літаків. У 2006 році Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію, яка вимагала від Ірану припинити програму зі збагачення урану, що згодом призвело до введення міжнародних санкцій, які обмежували експорт до Ірану продукції, пов'язаної з ядерною, ракетною та військовими галузями. Перегляд санкційного режиму в рамках «ядерної угоди» закінчився відновленням санкцій зі сторони США, втім, не підтриманим Євросоюзом. Нещодавно Рада ЄС розширила санкції проти Ірану через підтримку Тегераном війни росії проти України, а також збройних груп та організацій на Близькому Сході.

Перші санкції проти КНДР у фінансовій та торговельній сфері були

введені ще у 1950-х під час Корейської війни. У 1993 році Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію, яка вимагала від КНДР припинити свою ядерну програму. Наступного року США та КНДР уклали рамкову угоду, що передбачала заморожування ядерної програми в обмін на допомогу в енергетичній сфері. Втім, у 2016 році КНДР здійснила перше ядерне випробування, наслідком чого стала резолюція 1718 Ради Безпеки ООН, яка ввела заборону на експорт й імпорт зброї та товарів розкоші, заборону фінансових операцій з КНДР, обмеження інвестицій в північнокорейську економіку та інші санкції. У 2020-х санкції були посилені через продовження ядерних випробувань та запусків балістичних ракет. Цього року була створена Багатостороння група з моніторингу санкцій, до якої увійшли США, Південна Корея, Японія та інші країни.

Широкі санкції ЄС та США проти росії у 2014 році були введені у відповідь на анексію Криму та дестабілізацію ситуації на сході України. Економічні санкції включали обмеження доступу до фінансових ринків для російських банків та компаній, заборону на експорт високотехнологічного обладнання, в першу чергу для нафтової галузі, обмеження на торгівлю зброєю та військовими технологіями. Це не завадило їй розпочати у 2022 році повномасштабну агресію проти України, внаслідок чого оновлені санкції стали «безпрецедентними» за змістом, масштабом і охопленням. Утім, ця риторична формула політичних лідерів США та Європи лише підкреслила історично рекордний обсяг санкцій саме проти росії, адже санкції ООН проти Північної Кореї були масштабнішими за охопленням, а Іран знаходився під суворішими санкціями з боку США, включно із застосуванням вторинних санкцій. Протягом останніх років санкційний тиск невпинно зростав, кульмінацією чого стали санкції США проти «Газпромбанку» й десятків інших фінустанов росії, що в теорії мають обмежити можливості кремля продовжувати війну.

Беззаперечно, санкційний тиск справив вагомий вплив на російську економіку. Внаслідок цього з'являються дискусії щодо його ефективності, вірогідно інспіровані самою москвою [3]. Відзначається, що після введення негайних санкцій у зв'язку з російською інвазією 2022-го року, *«російська економіка відновилася після початкового удару, значною мірою завдяки вмілій фінансовій політиці та плануванню з боку Центрального банку росії та*

Міністерства фінансів, а також завдяки лазівкам у режимі санкцій, особливо щодо експорту нафти та газу... Чим більше посилюються санкції, тим більше вони завдають побічної економічної шкоди державам, що запроваджують санкції, та третім країнам». Уряду країни-агресора вкрай важливо довести «неефективність» санкцій, більшу їх шкідливість для самих ініціаторів, з метою повернення до «business-as-usual». Ці намагання не мають вводити в оману, адже скасування санкцій висувається росіянами як беззастережний пункт потенційних переговорів щодо припинення бойових дій в Україні. Зокрема, у червні 2024 року путін зазначив, що «...скасування санкцій проти Росії має бути зафіксовано в міжнародних договорах» [4].

Водночас, санкційний ефект є неоднорідним за секторами, що дійсно може бути предметом дискусій щодо теоретичних меж його ефективності. Практичний результат багаторічних санкцій українці мають можливість спостерігати під час регулярних повітряних тривог на тлі не вельми оптимістичних зведень з лінії фронту. Жодним чином не применшуючи їх вплив на економічні можливості агресора, варто задатися питанням: наскільки наявний санкційний режим вплинув на здатність військово-промислового комплексу країн нової «осі зла», тобто росії, Північної Кореї та Ірану (Китай наразі винесемо за дужки), випускати озброєння в достатній кількості та якості для багаторічного ведення повномасштабних бойових дій? Чи можливе суттєве вдосконалення санкційної політики, і чи призведе воно до бажаного ефекту? Надалі зосередимось виключно на цьому аспекті, повернувшись до певного історичного досвіду та розглянувши прогнозовану ефективність у контексті найближчого майбутнього.

Для розробки і виробництва передових озброєнь, а також їх наділення інтелектуальною складовою у випадку далекобійної високоточної зброї, необхідно використовувати сучасні потужні комп'ютерні засоби та прецизійне виробниче обладнання. Це є не прикметою нашого часу, а радше природною еволюцією озброєнь у паралелі зі стрімким розвитком комп'ютерних технологій. Вищезгадані санкції СОСОМ мали на меті придушення відповідних спроможностей СРСР. Утім, завдяки комбінації вдалого промислового шпигунства і креативної роботи радянських вчених, відставання від Заходу в цій галузі до моменту колапсу СРСР складало близько 5 років [5]. Як приклад можна навести мікропроцесор КР580ВМ80А

(1977 р.), що став копією американського Intel 8080A (1974 р.), тобто попри усі санкції відставання склало усього 3 роки (щоправда, саме цей проєкт було реалізовано українськими фахівцями з Київського НДІ мікроприладів) [6]. Багаторазова космічна система «Енергія-Буран» зовні була схожа з американським «Спейс-Шаттл» (креслення американського корабля советська розвідка здобула ще в середині 1970-х років), проте мала суттєві відмінності і безперечні переваги, зокрема спроможність виконувати політ та здійснювати посадку в автоматичному режимі, тоді як керування шаттлами відбувалося виключно «вручну». Окремі зразки західної техніки, такі як потужні комп'ютери DEC VAX, якимось чином потрапляли до конструкторських бюро в обхід санкцій СОСОМ. Для постачання великих партій високотехнологічних виробів використовувалися різноманітні «прокладки» у таких країнах, як Індія. Зокрема, «індійські» принтери RAVI-8010M являли собою японські Epson, де оригінальний логотип ховався за наліпкою. Траплялися і кричущі порушення санкційного режиму, як то скандал Toshiba-Kongsberg, коли прецизійні станки з числовим програмним керуванням були поставлені в обхід санкцій, і використовувалися для виготовлення гребних гвинтів атомних субмарин [7]. Таким чином, дійсно потужні та всеосяжні санкції проти військово-промислового комплексу СРСР в умовах Холодної війни аж ніяк не можна визнати ефективними.

Звісно, за декілька десятиліть обставини істотно змінилися, тому не можна безпосередньо екстраполювати цей досвід на поточні санкції проти російської федерації. Можна констатувати, що країна-агресор фактично втратила мікроелектронну промисловість [5, 8]. На це вказує і сама постановка задачі *«відтворити західні технології чіпів середини 2000-х років до 2028 року»* [9], яку росіянам навряд вдасться виконати через деградацію не лише науково-технологічних, а й розвідувальних спроможностей [10]. Таким чином, Москва просто змушена використовувати мікроелектроніку західного і/або китайського виробництва, адже останній усіляко намагається підтримувати власний технологічний рівень попри санкційну політику США [5]. При цьому вибір зроблено на користь власне західних зразків [11], що є яскравим індикатором побоювань Китаю щодо отримання санкцій за постачання мікроелектроніки північному сусідові. Це не заважає Китаю постачати чіпи військово-промислового комплексу КНДР, у тому числі й клони західних мікросхем [13].

Іншим аспектом є результат стрімкого розвитку мікроелектроніки протягом останніх десятиліть. Це робить можливим використання у зброї, зокрема крилатих ракетах та БПЛА, компонентів загального призначення, широко доступних на ринку. Це на порядок утруднює перекриття каналів постачання у порівнянні з часами санкцій СОСОМ. Подекуди ситуація доходить до абсурду, коли в російській федерації створюються сайти з каталогом мікросхем відомої західної компанії, які можна замовити обхідними каналами, при цьому сам перелік продукції отримується прямо з сайту виробника [12].

Як і за часів СРСР, Індія залишається великим хабом перекидання підсанкційної продукції. Гірше того, відсутність санкцій з боку США щодо Індії за закупівлю російського озброєння сприяла тому, що Делі активно розглядає можливість придбання радіолокаційних систем типу «Воронеж». Продаж цих систем може принести Кремлю мільярдні доходи, а також забезпечити широкий канал постачання підсанкційної електроніки [14].

Таким чином, поточні санкції щодо російської федерації мають беззастережний довготривалий вплив на різні сектори економіки країни-агресора. Скасування ряду санкцій однозначно буде предметом торгу під час майбутніх переговорів щодо «замороження» російсько-української війни. В той же час, санкції проти військово-промислового комплексу, особливо у галузі мікроелектроніки, не мають вагомого впливу на спроможності москви продукувати зброю, зокрема високоточну та далекобійну. Подібна ситуація мала місце і під час Холодної війни, втім безпосередні паралелі не є доречними. Минулорічні аналітичні висновки щодо впливу санкцій на ВПК залишаються в цілому актуальними [15], тенденції покращення їх ефективності не спостерігаються, Китай веде політику уникнення вторинних санкцій, натомість останні кроки Індії викликають занепокоєння.

Список використаної літератури та джерел:

1. Касьянов, Ю. (20 грудня 2021) Чи зупинять санкції Росію: чого вчить історія. Главред. URL: <https://opinions glavred.net/mister-nikto-i-zvat-ego-nikak-10328259.html>
2. Пикало, О. (21 листопада 2024) США запровадили санкції проти одного з найбільших банків Росії Газпромбанку. Forbes. URL:

- <https://forbes.ua/news/ssha-zaprovadili-sanktsii-proti-odnogo-z-naybilshikh-bankiv-rossii-gazprombanku-21112024-24990>
3. Johnson, J. (October 23, 2023) Are Sanctions on Russia Effective? How (Not) to Inform the Debate. PONARS Eurasia. URL: <https://www.ponarseurasia.org/are-sanctions-on-russia-effective-how-not-to-inform-the-debate%EF%BF%BC/>
 4. Руденко, О. (14 червня 2024) Путін назвав умови для переговорів з Україною та «остаточного завершення війни». Телеграф. URL: <https://news.telegraf.com.ua/ukr/novosti-rossii/2024-06-14/5857836-putin-nazvav-umovi-dlya-peregovoriv-z-ukrainoyu-ta-ostatocznego-zavershennya-viyuni>
 5. Міллер, К. (2024) Чипова війна. Боротьба за найважливішу технологію у світі. Наш Формат, 432 с.
 6. KP580BM80A. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%A0580%D0%92%D0%9C80%D0%90>
 7. Morehead, J.W. (1988) Controlling Diversion: How Can we Convert the Toshiba-Kongsberg Controversy into a Victory for the West. Northwestern Journal of International Law & Business, 9(2), 277-295. URL: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1255&context=njilb>
 8. Ялівець, Г. (6 грудня 2024) У Росії почалося банкрутство одного з найбільших заводів чипів. Його курував близький до Путіна ексміністр. Цензор.НЕТ. URL: <https://mbiz.censor.net/news/3523844/u-rosiyi-pochalosya-bankrutstvo-odnogo-z-nayibilshyh-zavodiv-chypiv>
 9. Ялівець, Г. (1 липня 2024) Уряд Росії доручив відтворити західні технології чипів середини 2000-х років до 2028 року. Цензор.НЕТ. URL: <https://biz.censor.net/news/3497535/rosiya-zbyrayetsya-vidtvoryty-zahidni-tehnologiyi-chipiv-seredyny-2000h>
 10. Грицишин, О. (9 грудня 2024) У Нідерландах затримали росіянина за участь у промисловому шпигунстві, - NOS. Цензор.НЕТ. URL: <https://m.censor.net/ua/news/3524053/u-niderlandah-zatrymaly-rosiyiskogo-shpyguna>
 11. Головне управління розвідки Міністерства оборони України. Іноземні компоненти у зброї. URL: <https://war-sanctions.gur.gov.ua/components>
 12. Nardelli, A., King I., Lin A. (December 9, 2024) Russia's Military Found a Surprisingly Simple Way to Buy US Chips. Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/news/features/2024-12-09/russia-s-military-buying-us-chips-from-texas-instruments-despite-sanctions>
 13. Defense Express (24 листопада 2024) КНДР для своїх балістичних KN-23 робить лише метал, але це не заважає РФ використовувати їх для терору.

URL: <https://defence-ua.com/army and war/kndr dlja svojih balistichnih kn 23 robit lishe metal ale tse ne zavazhaje rf vikoristovuvati jih dlja teroru-17273.html>

14. Defense Express (9 грудня 2024) Індія приглядається до російської РЛС «Воронеж» за \$4 млрд, бо закупила С-400 пройшла безкарно: і це не лише про гроші. URL: <https://defence-ua.com/weapon and tech/indija prigljadajetsja do rosijskoji rls voronezh za 4 mlrd bo zakupivlja s 400 projshla bezkarno i tse ne lishe pro groshi-17401.html>
15. Бобровицький, А., Гавриленко, Н., Гончарук, А., Ус, І., Широкий, Г., Юлдашев, Р. (2023) Міжнародні санкції як інструмент стримування російської агресії проти України. Аналітична доповідь. Центр зовнішньополітичних досліджень (Center for Foreign Policy Studies). Серія «Міжнародні відносини». URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-11/ad_sanktsii_do_verstky_na_site_17_11_2023.pdf

*Оксана Кушта
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

РОСІЙСЬКЕ ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ ЯК НАЙБІЛЬШИЙ ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИКЛИК НАТО

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року стало поворотним моментом для міжнародної безпеки. Вперше з часів Другої світової війни велика держава у Європі відкрито намагається військовою силою змінити кордони незалежної країни. Це поставило під загрозу не лише Україну, але й існуючу архітектуру безпеки в Європі та принципи міжнародного права. Україна, яка досі не є членом НАТО, географічно межує з країнами, які в Альянсі виконують роль східного флангу організації. Тому реальна загроза нападу чи провокацій змусила НАТО адаптуватися до нових викликів. «Стратегічна концепція НАТО 2022 року» вперше називає росію прямою загрозою міжнародній безпеці, суттєво зміцнює оборонну промисловість Альянсу, вдосконалює системи колективного реагування, посилює військову присутність на східному фланзі. Зокрема, було створено додаткові бойові групи в таких країнах як Словаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія (до 2022 року вони були лише в Польщі і країнах Балтії), посилюється патрулювання повітряної

поліції та кораблів НАТО в Балтійському регіоні і Чорному морі, будуються нові бази дислокування військ.

Відбувається переосмислення фінансової складової оборонної політики організації. До 2022 року багато європейських країн скорочували оборонні бюджети, орієнтуючись на дипломатію та «м'яку силу». Після російської агресії прослідковується різке збільшення витрат країнами Альянсу. За даними організації на 2024 рік 23 з 32 країн-членів досягли або перевищили цільовий показник витрат на оборону в 2% ВВП держави. Зокрема, Польща зобов'язалася щорічно витрачати 4% ВВП, балтійські країни – 2.5% ВВП, Франція затвердила оборонний бюджет на 2024-2030рр. у розмірі 413 млрд. євро тощо

Відбулася консолідація Альянсу: війна в Україні об'єднала країни НАТО, які раніше мали суперечності. Альянс діє єдиним фронтом, підтримуючи Україну на політичній арені, надаючи гуманітарну та військову (зокрема через платформу Рамштайн) допомогу, навчаючи українських військових, обмінюючись розвідданими тощо. Та все ж таки розбіжності всередині блоку існують досі. Це і різні підходи щодо країн Близького Сходу, Китаю, суперництво держав-членів в самому Альянсі тощо. Фактично триває чергова трансформація Альянсу, спровокована сучасними реаліями міжнародної безпеки.

Російське вторгнення в Україну стало поштовхом до чергового розширення блоку. Вступ Фінляндії (2023 рік) та Швеції (2024 рік) суттєво посилив північний фланг Альянсу і створив новий фронт стримування росії. Але, водночас, викликало нову хвилю ворожості з боку рф, яка публічно декларує, що «розростання» організації є безпосередньою загрозою її безпеці.

Важливо розуміти, що конфлікт в Україні відновив глобальне протистояння між блоком демократичних держав (НАТО, ЄС) та авторитарними режимами (росія, у перспективі, мабуть, Китай). Розпочався новий етап «холодної війни». І хоча НАТО зосереджене на євроатлантичному просторі, Альянс визнає Китай своїм стратегічним суперником. Китай, в свою чергу, продовжує розширювати свою військову присутність у Тихоокеанському регіоні, нарощує ядерний арсенал, використовує економічний вплив і технології (зокрема штучний інтелект та 5G) для посилення глобального впливу. Країни-члени Альянсу почали активніше обговорювати ризики співпраці з Китаєм в сфері безпеки. НАТО змушене готуватися до довготривалого

протистояння, в якому головну роль відіграватимуть не лише танки, а й кіберзасоби, штучний інтелект, економічна стійкість та інформаційна безпека.

Список використаних джерел:

1. Стратегічна концепція НАТО 2022 року [Електронний ресурс] режим доступу : https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_210907.htm
2. NATO, the Russian Invasion of Ukraine, and the 2022 Strategic Concept [Електронний ресурс] режим доступу : <https://gjia.georgetown.edu/2022/11/09/nato-the-russian-invasion-of-ukraine-and-the-2022-strategic-concept/>
3. 2022 - GENERAL REPORT - RUSSIA'S INVASION OF UKRAINE: IMPLICATIONS FOR ALLIED COLLECTIVE DEFENCE AND IMPERATIVES FOR THE NEW STRATEGIC CONCEPT [Електронний ресурс] режим доступу : <https://www.nato-pa.int/document/2022-russias-invasion-ukraine-implications-allied-collective-defence-and-imperatives-new>

*Анета Лех-Дебера
Львівський національний університет
Імені Івана Франка*

МІГРАЦІЙНА ВТОМА ЯК ІНДИКАТОР ВИСНАЖЕННЯ РЕСУРСІВ ПРИЙМАЮЧИХ КРАЇН: НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У сучасних умовах глобальної мобільності трудова міграція набуває особливого значення як фактор економічного розвитку та соціального переформатування як країн-донорів, так і країн-реципієнтів. Масовий та тривалий притік мігрантів, зокрема з України, до країн Європейського Союзу створює як позитивні ефекти, пов'язані з наповненням ринку праці, так і численні виклики для інституційної та соціальної системи приймаючих держав. У цьому контексті зростає актуальність дослідження феномену *міграційної втоми* як явища, що відображає стан перевантаження національних систем, викликаний інтенсивністю міграційних процесів. Даний термін використовується для характеристики ситуацій, коли країни-реципієнти стикаються з економічним, соціальним та політичним виснаженням, що провокує трансформацію суспільних настроїв, зміну політики щодо іноземних працівників і посилення внутрішніх

конфліктів. Дослідження міграційної втоми є важливим для розуміння перспектив трудової міграції з України та адаптації політики до нових реалій міждержавного співробітництва.

Міграційна втома (англ. migration fatigue) – це складне соціально-економічне явище, що виникає внаслідок тривалого та інтенсивного припливу мігрантів до країни-реципієнта. У таких умовах державні ресурси, ринок праці, система соціального забезпечення та інфраструктура можуть зазнавати значного перевантаження, що викликає відповідну реакцію з боку суспільства й політичних еліт. Це поняття фіксує не лише економічні й інституційні труднощі, але й зростання антиміграційних настроїв, зміну державної політики та загальне виснаження готовності до інтеграції нових мігрантів [5, 2].

У контексті економічного навантаження *«міграційна втома»* проявляється в кількох ключових аспектах:

- зростання конкуренції на ринку праці через інтенсивний приплив трудових мігрантів може призводити до перенасичення ринку праці, особливо в низькокваліфікованих секторах, що спричиняє тиск на заробітні плати, погіршення умов праці, а також соціальну напругу серед місцевих працівників [4].

- перевантаження соціальних та економічних систем, збільшення кількості мігрантів створює додаткове навантаження на медичні, освітні та соціальні послуги, що потребує значного фінансування з бюджету приймаючої країни. Це може призводити до зниження якості послуг або до зростання недовіри серед громадян до державної політики [1].

- зниження соціальної стабільності, нерівномірний розподіл ресурсів та доступу до послуг може викликати міжетнічні конфлікти, поглиблення ксенофобських настроїв та радикалізацію частини населення. Зокрема, такі тенденції спостерігаються в країнах Центральної та Східної Європи, де уряди все частіше переглядають міграційну політику під впливом суспільного тиску [3].

У політичному контексті *«міграційна втома»* є маркером зміни ставлення до міграційної політики. Вона супроводжується зростанням підтримки антиміграційних партій, жорсткішанням законодавства щодо працевлаштування іноземців та зниженням обсягів інтеграційної підтримки.

Наслідки для України полягають не лише у можливіму зменшенні попиту на українську робочу силу, але й у ризику зміни політики

щодо українських мігрантів у приймаючих країнах, можливе скорочення програм легалізації, посилення контролю за міграційними потоками, а також уповільнення процесів інтеграції, що негативно вплине на українських громадян за кордоном та трансфер грошових переказів до України.

Міграційна втома сигналізує про межу спроможності країн-реципієнтів інтегрувати великі потоки трудових мігрантів без шкоди для власної економіки, соціального балансу та політичної стабільності. Умови, що її формують, включають перенасичення ринку праці, посилення навантаження на систему охорони здоров'я, освіти та соціального захисту, а також зростання ксенофобських настроїв і політичного радикалізму. Для України наслідки посилення міграційної втоми в приймаючих країнах можуть бути суттєвими: від обмеження можливостей працевлаштування за кордоном до зниження обсягів грошових переказів і посилення міграційного тиску на внутрішній ринок праці. У цьому контексті важливим завданням є розробка адаптивної міграційної політики України, спрямованої на підтримку трудових мігрантів за кордоном, розвиток двосторонніх механізмів співпраці та створення умов для реінтеграції повернутих громадян. Також доцільно враховувати фактор міграційної втоми у прогнозуванні та регулюванні міграційних процесів, формуванні міжнародних домовленостей і соціально-економічного планування.

Список використаної літератури та джерел:

1. Dustmann C., Frattini T. The fiscal effects of immigration to the UK // *The Economic Journal*. 2014. Vol. 124, No. 580. P. F593–F643.
2. Krings T. Migration and social cohesion: Europe's challenge // *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2010. Vol. 36, No. 9. P. 1365–1381.
3. Kovács M., Szalai J. Migration, social cohesion and the welfare state in Central and Eastern Europe // *Journal of Comparative Policy Analysis*. 2013. Vol. 15, No. 2. P. 122–140.
4. OECD. *International Migration Outlook 2023*. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: <https://www.oecd.org/migration/> (дата звернення: 04.05.2025).
5. Triandafyllidou A. *Migration and the refugee crisis in Europe: Challenges and perspectives*. Cham: Springer, 2022.

Катерина Лиска
«Київський авіаційний інститут»
ORCID: 0009-0008-0497-0019

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ЗАГРОЗА СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПОРЯДКУ

Система міжнародних відносин, якої дотримувались світові держави після Другої світової війни сьогодні переживає глибоку кризу, яка спричинена безліччю політичних, економічних, культурних, соціальних і, що не менш важливо, військових перетворень. Після закінчення Другої світової війни нині світ впритул наблизився до нового глобального світового військового конфлікту, а нічим не виправдана, і що найважливіше, вчасно не покарана збройна агресія росії проти України остаточно порушила існуючий світовий порядок.

Система міжнародних відносин – це своєрідний набір норм та правил поведінки, який визначений світовими державами та прийнятий ними до обов'язкового виконання як комплексний багатофункціональний набір комунікацій між політичними, економічними, культурними, релігійними, соціальними та іншими вимірами людського співіснування, метою якого є недопущення світових воєн, глобальних чи локальних конфліктів. Однак система міжнародних відносин – це динамічна політична організація структури міжнародної взаємодії, яка зобов'язана реагувати на виклики та загрози, вживати дієвих засобів для їх усунення для збереження своєї дієздатності. У іншому випадку існуюча міжнародна система переживає кризу, апогеєм якої стає війна і, як наслідок, відбувається формування нової системи.

Офіційною наукою визначено чотири великі системи міжнародних відносин, починаючи від 1648 р. (Вестфальська мирна система) до 1945 р., коли була сформована сучасна система міжнародних відносин (Ялтинсько-Потсдамська), яка з певними трансформаціями (розпад СРСР, розпуск ОВД, поява нових держав в Європі та Азії, перехід від біполярного до багатополярного світу) продовжує існувати (чи проходить етап свого завершення) сьогодні.

Варто зупинитись детальніше на цій системі міжнародних відносин. До 1991р. Ялтинсько-Потсдамська система являла собою

протистояння двох світів (ідеологій, економічних систем, військових блоків, поглядів на права людини та політичний режим), яке можна охарактеризувати феноменом «холодна війна». Після 1991 р., з розпадом СРСР і новою конфігурацією сил на політичній мапі Євразії відбувається формування однополярної (90-ті рр. XX ст.) та переходом до багатополлярної системи міжнародних відносин. Однак не все так просто. З розпадом соціалістичного (авторитарного) блоку глобальним лідером залишився ринковий (демократичний) блок, який уособлювали США та країни Європейського Союзу та НАТО (як економічний та військовий виміри). Саме до останнього силового центру почали тяжіти звільнені з радянського ярма країни. Геополітичним результатом цих процесів стало розширення ЄС та НАТО, і формування нової архітектури співробітництва з країнами, які на той час не отримали привілеїв щодо вступу до економічного чи військового союзів.

Але з іншого боку політично-військових барикад залишилась росія, яка, втративши «радянську велич», зберегла імперські амбіції помножені на політичне нахабство разом із заграванням та шантажем Європи і США.

Процес розпаду Варшавського блоку супроводжувався «оксамитовими революціями» у Східній Європі та зміщенням прорадянських партійних кіл пройшов відносно мирно (за виключенням Румунії), а нова влада досить швидко знайшла можливість інтегруватись в європейську спільноту.

Розпад СРСР, який теж визначають як умовно мирний, мав безліч політичних наслідків. По перше, розпад Союзу саботували як лідери з центру, так і партійні діячі на місцях, але розпаду СРСР, зокрема й того, в чий руках опиниться «ядерна кнопка», і потенційної появи ще трьох ядерних держав боялися як в Європі, так і США. Щодо останньої варто згадати приїзд Дж. Буша-старшого та його «Kuiv Chicken speech», у якій президент США замість підтримки суверенітету України засудив її «суїцидальний націоналізм» [5].

А що ж у цей час росія? Б. Єльцин однією рукою добровільно підписує у Біловезькій пущі угоду, за якою СРСР припиняє своє існування, а іншою – угоду про створення СНД, яке потім буде намагатись переформатувати за принципом «СРСР 2:0». Проголосивши себе правонаступницею СРСР, єльцинська, а пізніше

путінська росія не довго «гралась у демократію». Головною помилкою світової спільноти було не сприяння деконструкції фактично занепакої держави, якою став СРСР, а включення однієї з його частин – РФ у міжнародну систему як фактичного його спадкоємця. Це виявилось справжньою катастрофою, оскільки означало ототожнення РФ з імперським минулим та штовхало Москву до агресії та війни [7].

З 1992 до початку 2000-х росія спровокувала та розв'язала ряд великих воєн:

✓ 1992-1993рр. – втручання у внутрішню політику Молдови та створення проросійського сепаратистського квазідержавного утворення – Придністров'я, конфлікт з яким на політичній арені не вирішений і досі.

✓ 1992-1993рр. – Абхазька війна, в якій росія підтримала сепаратистський регіон Грузії, який також став не визнаною в світі квазідержавою, а війна велась з порушенням усіх воєнних законів.

✓ 1994-1996рр. та 1999-2009рр. – Перша і Друга чеченські війни, в яких росія продемонструвала надлюдську жорстокість, порушення правил ведення війни, геноцид чеченського народу, абсолютне невиконання жодних двосторонніх та міжнародних договорів і найголовніше, вкотре довела тезу, що «жоден договір з нею не вартує паперу, на якому був написаний».

✓ 2008 р. – росія розв'язала війну проти Грузії, приводом до якої став захист «російськомовного населення» сепаратистських регіонів Південної Осетії і раніше відторгнутої від Грузії Абхазії. Наслідком війни стало безжальне бомбардування грузинських міст та обстріли цивільних [2].

Окремі відносини були вибудовані між росією та Україною. До середини нульових між двома країнами було укладено близько 300 договірних зобов'язань поважати суверенітет України та запевнень у вічній дружбі [6], включаючи договори про державний кордон та його недоторканість, який підписаний у 1997р., а у 2003р. уже відбудеться провокація навколо острова Тузла [3].

Паралельно з цим, ще з початку розпаду СРСР, росія спільно зі світовими ядерними країнами здійснює багатовекторний тиск на Україну по ядерному роззброєнню, зменшенню українського військового потенціалу та чисельності збройних сил, переділу Чорноморського флоту СРСР між двома країнами та дислокації Чорноморського флоту рф в українському Криму. Не можемо

оминути увагою і «Будапештський меморандум», під гарантії якого Україна втратила свій ядерний статус і добровільно відмовилась від ядерної зброї за нечіткі і політично неліквідні гарантії безпеки від росії, США, Великої Британії, Франції та Китаю.

З 1991 по 2014 рр. росія проводила щодо України «гібридну політику»: на політичній арені здійснювала тиск та запускала свої політичні проекти в український політикум, в економіці – газовий шантаж, торгівельні війни тощо, в гуманітарній сфері активно використовувала «культурну дипломатію» та м'яку силу (активно використовуючи попкультуру, кіно та творчі проекти), розповсюджуючи і насаджуючи наративи про «один народ», «старшого брата», «єдність культур» та «спільність минулого» [7]. І тут варто відмітити, що відсутність з боку України єдиної концепції національного розвитку з акцентом на розвиток саме української ідентичності через освіту та культуру, а з іншого, спільне, більш як 300-річне співіснування в межах єдиного державного (освітнього, культурного) простору призвело до деяких особливостей взаємного сприйняття двох народів, які не можна ігнорувати. Для українців росія значуща, але тільки як точка відштовхування, що допомагає усвідомленню своєї української ідентичності. Для росіян же Україна, навпаки, точка постійного тяжіння, ревнивої уваги, об'єкт поглинання як чогось «споконвічного свого» і трансформації за власним зразком і подобою» [4]. Тож для свідомих проєвропейських патріотичних українців зі здоровою націоналістичною позицією руйнація СРСР, побудова демократичного суспільства в Україні, революційні перетворення 2004 та 2013 рр. стали тими сходинками, які захищали їх від росії з її деспотизмом, репресіями та імперським шовінізмом. Але в росії з кожним новим кроком України в сторону демократії посилювались тенденції до повернення України в орбіту своїх геополітичних інтересів. І тут події 2013-2014 рр. стали своєрідним рубежем у відносинах двох держав.

2014 р. росія окупувала Крим та почала дестабілізаційні дії з подальшою війною в Донецькій та Луганській областях, реалізуючи сценарій, який був прописаний ще у 2004 р. на з'їзді депутатів-регіоналів з їхніми московськими кураторами у Северодонецьку, коли планувалось розіграти карту з «народними республіками».

Шляхом масштабних військових дій в Україні та ядерного шантажу

міжнародної спільноти Москва реалізує свою головну мету реставрації радянської імперії. Зухвала спроба реанімувати імперію через військове вторгнення на територію сусідньої держави, попри очевидну неспроможність здійснення її повної окупації, завдала нищівного удару міжнародному порядку, створеному після Другої світової війни. Агресивна політика росії підірвала базовий принцип міжнародної політико-правової системи, що декларує рівноправ'я націй і народів, засуджує війни та пропагує мир в усьому світі. Зокрема, російська федерація демонстративно порушила Гельсінський Прикінцевий Акт, що стверджує принцип незмінності кордонів у Європі та декларує пріоритетність захисту прав людини. Агресія рф зруйнувала принципи і цілі Статуту ООН та поставила під сумнів функціонування міжнародних безпекових інституцій, побудованих на принципах верховенства права та зобов'язаннях сприяти їхній реалізації в міжнародних процесах [7].

Незважаючи на відверто агресивну політику росії, світові лідери та міждержавні організації не вжили дієвих заходів для зупинки агресії та притягнення росії до політичної, економічної і військової відповідальності. Навпаки, гаранті світової безпеки та стабільності міжнародних відносин (США та Європа, НАТО та ЄС) вдалися до політики своєрідного «умиротворення агресора 2:0», що спрямоване на країну, в якій деструктивне політичне мислення, розвинений «культ власної величі», помножений на нафто-газові долари, імперські амбіції та другий у світі ядерний потенціал.

А наріжним каменем суперечки в цьому питанні стала Україна, її геополітичний вибір та вектор цивілізаційного розвитку. Але з'ясуємо реакцію гарантів безпеки України та світових лідерів по відношенню до агресії росії. Це і відмова України від ядерної зброї та передача її на користь росії, і дислокація Чорноморського флоту рф на території українського Криму, і скорочення українських збройних сил та озброєння, і позаблоковий статус України з постійними «політичними істериками помноженими на економічно-газовий шантаж» з боку росії, і Бухарестський саміт 2008 р., коли Україна і Грузія не отримали ПДЧ щодо НАТО. І навіть після анексії Криму у 2014 р. та початку російської агресії на сході України, ні НАТО, ні інші політичні чи військові сили не доклали достатніх військово-політичних зусиль аби покарати агресора дієвими економічними санкціями та притягнути до політичної відповідальності. І Мінськ-1 (2014 р.) та Мінськ-2 (2015 р.),

Варшавський саміт НАТО 2016 р. тому яскравий приклад.

У 2017 р. Д. Трамп як 45-му президенту США були надані рекомендації «Розширюючи американську силу. Стратегія поширення участі Сполучених Штатів Америки у Світовому порядку на конкурентних засадах». Одним зі співголів проєкту виступив Р.Каган, автор відомої критичної щодо зовнішньої політики США в останнє десятиліття програмної статті «Супердержави не йдуть на пенсію». У доповіді, зокрема, констатується: «США мають достатню військову, економічну та політичну силу, щоб відігравати провідну роль у захисті правового міжнародного порядку (зруйнованого російською федерацією шляхом незаконної анексії АР Крим та збройним вторгненням на схід України)» [1]. Отже, для наступного президента принципове питання полягає не в тому, чи є в Америки необхідні засоби для більш активного міжнародного лідерства, а в тому, чи американській уряд має належну політичну волю для цього» [6]. На підставі заяв Д. Трампа вже як 47 президента США, можна зробити висновки, що американська еліта втратила політичну волю щодо утримання глобального лідерства, тоді як політика «умиротворення 2:0» призвела не тільки до найстрашнішого після Другої світової війни конфлікту в Європі, але вона спричинила ескалацію в світі та формування нової «вісї зла», яку складають світові автократичні режими, такі як росія, Китай, Іран, Північна Корея та їх менш амбітні сателіти, які за прикладом росії, прагнуть задовольнити свої геополітичні інтереси за рахунок суб'єктності міжнародних акторів.

Сьогодні спостерігається певна ерозія існуючого світового порядку, а Ялтинсько-Подстамська система міжнародних відносин не відповідає існуючим викликам. Відповідно, суттєво зростає загроза масштабних регіональних і, навіть, глобальних конфліктів із застосуванням ядерної зброї (наприклад, у регіональному конфлікті між Індією та Пакистаном, які де-факто є ядерними державами). Поряд із цим, впродовж останніх років відбувається стрімка руйнація усієї системи інституційно-правової підтримки міжнародних відносин та повернення великих держав від політики співробітництва до стратегії конфронтації.

Тож, підсумовуючи все вище зазначене, можна зробити висновок, що світова політика на початку ХХІ ст., одним з системних елементів якої була «політика умиротворення» росії, зазнала краху і світ на

сьогодні, як ніколи, наближається до глобального конфлікту, а міжнародні організації, система міжнародного права та міжнародних відносин потребує повного перебалансування з обов'язковим притягненням до кримінальної, економічної та моральної відповідальності усіх без винятку агресорів та їх сателітів.

Список використаної літератури та джерел:

1. Campbell K., Kagan R., et al. Extending American Power. Strategies to Expand U.S. Engagement in a Competitive World Order. – Washington: Center for a New American Security, May 2016 URL: <http://www.cnas.org/extending-American-power>
2. Від поступок Кремлю до нової агресії: як умиротворення росії веде до нових конфліктів? URL: <https://rchr.org.ua/publications/yak-umyrotvorennya-rosiyi-vede-do-novyh-konfliktiv/>
3. Все починалося з Тузли: коли російські ЗМІ почали «воювати» проти України URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/26/vse-pochynalosya-z-tuzly-koly-rosijski-zmi-pochaly-vouyvaty-proty-ukrainy/>
4. Кісь Р. Передчуття великої агонії (Есхатологізм і танатологія російської душі) // Кісь Р. Фінал Третього Риму (Російська ідея на зламі тисячоліть). URL: https://uamoderna.com/images/biblioteka/Kis_Roman/kis-7.pdf
5. Коглета по київськи (промова) URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%82%D0%BB%D0%B5%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%BE-%D0%BA%D0%B8%D1%97%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8_\(%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%82%D0%BB%D0%B5%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%BE-%D0%BA%D0%B8%D1%97%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8_(%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0))
6. Політичні проблеми міжнародної безпеки у сфері протидії розповсюдженню ядерної зброї (кін. XX - поч. XXI ст.): монографія (ел. вид.) /за ред. Кудряченка А.І., Потехіна О.В. Київ: ДУ «Інститут всевітньої історії НАН України», 2019. 235 с. URL: <https://ivinas.gov.ua/images/978-966-02-8814-0.pdf>
7. Російська війна проти України як тригер змін міжнародної безпеки: базові наративи : аналіт. доп. / [Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська]. Київ : НІСД, 2024. 49 с. (Серія «Міжнародні відносини») URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-01/analit_dop_narativi_17012024.pdf

*Ольга Луковська
доктор мистецтвознавства, професор,
Львівський палац мистецтв*

МИСТЕЦТВО ЯК ЗБРОЯ. ФРОНТОВА ТВОРЧІСТЬ ОЛЕКСІЯ КОСАТОГО

Олексій Косатий – талановитий живописець, лауреат обласної премії з образотворчого мистецтва імені Івана Труша, випускник архітектурного факультету Національного Університету Львівська політехніка, член Національної Спілки художників України, сьогодні офіцер 71 окремої егерської бригади десантно-штурмових військ Збройних Сил України.

Графічні невеличкі замальовки, створені на маленьких клаптиках паперу, розповідають історії, пережиті митцем – про смерть і життя, про страх, біль, страждання і ненависть до ворога, а також про безмежну мужність, любов і віру в Перемогу.

Ці фронтові нотатки, виконані звичайними скетч маркерами та гелевими ручками, стали своєрідною арттерапією для митця, який виплескує свої емоційні стани на папір. Свою увагу Олексій Косатий акцентує на портретах побратимів, які щоденно пліч-о-пліч воюють проти ворога.

Багато тих, хто дивиться на нас з портретів, на превеликий жаль, вже відійшли героями у вічність, інші – сивочолі й зовсім юні, продовжують свою боротьбу.

Емоційністю позначені й невеличкі краєвиди, замальовані митцем. Настроеві місцини східної України, які ще донедавна дихали миром і спокоєм, виглядають напружено й тривожно в очікуванні ворожих прильотів.

Фронтові замальовки Олексія Косатого маленькі за розмірами, але містять в собі глибокі сенси, даю можливість зазирнути в душу автора, відчути емоції, переживання, втрати воїна. Переглядаючи ці вирвані клапті війни, варто задуматись над своїм життям та чином, а також вклонитись тим воїнам, які назавжди залишаться в нашій пам'яті й в наших серцях.

Твори Олексія Косатого демонструвалися у Львівському палаці мистецтв в річницю повномасштабного вторгнення росії в Україну. Виставку «Лінія вогню. Фронтові замальовки» символічно було присвячено усім героям, які полягли в бою за незалежність України, а також бійцям, які продовжують воювати на передовій.

Творчість Олексія Косатого є яскравим прикладом того, як мистецтво може стати потужним інструментом для вираження емоцій і переживань у складні часи. Можна стверджувати, що мистецтво – це зброя, яка має здатність впливати на людську свідомість і формувати суспільні настрої.

Його роботи не лише документують реалії війни, а й спонукають глядачів до роздумів про цінність життя, мужність та патріотизм. Завдяки простоті виконання та глибині змісту, фронтові замальовки художника стають не просто свідченням його особистого досвіду, а й пам'яттю нації, що бореться за свою свободу.

Кожен малюнок закликає до єдності та підтримки, нагадуючи про важливість пам'яті та вшановуючи тих, хто ціною власного життя захищає майбутнє України.

Графічні твори художника дістали великого розголосу та поширення. Після палацу мистецтв виставка постійно мандрує іншими виставковими просторами, в тому числі й за кордоном. Ми тішимося, що наш герой живий та здоровий і докладемо максимум зусиль, щоб його мистецькі фронтові історії побачили якомога більше глядачів.

Віталій Макар

доктор політичних наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0001-8994-4582>

Юрій Макар

доктор історичних наук, професор
<https://orcid.org/0000-0002-7904-828X>
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ – ЗАГРОЗА ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ТА СВІТОВІЙ БЕЗПЕЦІ

Проблематика XI Міжнародної наукової конференції, яку проводить Львівський університет у взаємодії з українськими та зарубіжними співорганізаторами є, на нашу думку, доречною реакцією на події, що відбуваються не лише в Європі, але й загалом у світі внаслідок неспровокованої агресії Російської Федерації проти незалежної України.

Автори поданої теми доповіді для участі у форумі поставили собі за мету, по-перше, подати своє бачення причин і характеру збройного нападу північно-східної сусідки на Українську державу, а, по-друге, спробувати спрогнозувати наслідки цього акту порушення будь-яких норм міжнародного права, що стосується міждержавних взаємин. Ми добре розуміємо, що не робимо, образно кажучи *відкриття Америки*, проте подаємо і свою думку щодо вияснення проблеми. Для підтвердження сказаного можна зіслатися на реакцію європейських і світових лідерів та світової громадськості на дії РФ, які все більше і більше розкривають реальні плани поведінки останньої не лише щодо України.

Поведінка Росії – царської, радянської і теперішньої путінської – вказує безпосередньо на її експансіоністську поведінку. Як колись, так і тепер її політика спрямована якщо не на пряме заволодіння територіями, то в усякому випадку на політичне домінування в Євро-Азійському регіоні, а, по можливості (особливо тепер) в усьому світі. Проте, існує ряд чинників як тоді, так і тепер, які не дають їй можливості втілити свої наміри у життя. Амбіціями світової потуги, образно кажучи, хворіла і царська Росія, яка щоправда, себе і світ

переконувала, що ніякої України, зрештою й українців, як окремого від росіян етносу, немає і ніколи не було. Тому вона намагалася *освоїти* Балкани, які демонстративно *визволяла* від турецького панування. Мала проблеми з Кавказом і Центральною Азією, за яку конфліктувала з тодішньою Англією.

Усі дії царизму більшовики, захопивши владу в Росії внаслідок т. зв. *жовтневого перевороту*, який з плином часу перетворився на *велику жовтневу революцію* із *всесвітньо-історичним значенням, гнівно засудили*, розсекретивши усі її таємні угоди. Але рівночасно проповідували ідею т. зв. *світової соціалістичної революції*. Наміри її здійснення, зокрема на прикладі Німеччини провалилися. Заклик до насильницької зміни характеру цивілізаційного процесу ідеологи більшовиків на чолі з Леніним згаяли, проте, як показало майбутнє, вже по Другій світовій війні, не відмовилися від претензій на світове панування. Перші спроби переділити Європу тодішній СРСР намагався розпочати спільно з гітлерівцями ще з середини 30-х років, завершивши це укладенням *Пакту про ненапад* та закріпивши його *Договором про дружбу і кордони того самого 1939 року*, здійснивши черговий поділ Польщі, що відновила свою незалежність по Першій світовій війні. Хоч дивна дружба двох агресорів тривала недовго, але вона дозволила кремлівському керівництву поневолити прибалтійські народи, відібрати значні території у Фінляндії, *визволити* західних українців і білорусів від Польщі, а заразом українців Північної Буковини і Північної та Південно-Західної Бессарабії від Румунії. Все це СРСР здійснював у згоді з гітлерівською Німеччиною. Проте, відвертий конфлікт між обома агресорами не став неочікуваним. За сучасними твердженнями, гітлерівці випередили своїх недавніх союзників на короткий відрізок часу, напавши, буцім-то віроломно і неочікувано на Радянський Союз.

По закінченню Другої світової війни, яку в СРСР називали *великою* та ще й *вітчизняною*, останній опинився серед переможців, принагідно приписуючи собі роль головного *переможця*, передусім в Європі, а особливо *визволителем* тих держав, над якими встановив своє панування на тривалий час, у тому й над своєю *Зоною окупації* Німеччини, проголосивши там Німецьку Демократичну Республіку на протигагу Федеративній Республіці Німеччини. Виникнення двох німецьких держав стало проявом спроби радянського керівництва перерозподілу впливів у Європі та світі. За нею слідували намагання

СРСР втрутитися у процес розпаду світової колоніальної системи. Проте, себе він не вважав колоніальною імперією, пропагуючи народам Азії, Африки і Латинської Америки спокусливу *соціальну революцію* не лише у колишніх колоніях, а й закликом до повалення існуючих владних власних систем. Радянський Союз не обмежився просто закликами, а здійснював конкретні кроки практичного характеру – політичного, економічного і військового характеру, що не могло пройти повз увагу США і відроджуваних європейських держав.

Розгорілася *холодна війна*, яка зруйнувала і без того слабку радянську економіку, не кажучи вже про визрівання у самому СРСР тенденції до визволення народів від російського засилля, особливо після *Гельсінської наради* 1975 року.

Про можливий розпад Радянського Союзу внаслідок названих причин на Заході заговорили ЗМІ, з'явилися наукові дослідження. Зокрема англійський історик Пол Кеннеді опублікував у другій половині 70-х років об'ємисту монографію *Піднесення і падіння великих потуг: економіка, зміни і військовий конфлікт від 1500 до 2000-х років*, 1987 року. Француженка Елен д'Анкосс 1978 року видала книгу про розпад СРСР під назвою *Розколота імперія*, пізніше перекладена англійською і російською мовами. Пол Кеннеді написав про всі *колоніальні імперії*, починаючи з Середньовіччя. При цьому він сконцентрував увагу насамперед на економічних причинах їх злету і падіння. Радянському Союзові, на нашу думку, автор приділив особливу увагу як такому, що панував над багатьма народами і теж мав неодмінно розпастися.

Проте, світові лідери, побоюючись радянської ядерної зброї, всіляко намагалися утримати цілісність держави, яка розвалювалась. Безпосереднім доказом сказаного служать передусім приїзд до тодішньої радянської України американського президента Джорджа Буша старшого та британської прем'єрки Маргарет Тетчер. Річ у тому, що вони добре розуміли значення України для *союзу незламного*, який власне розламувався. На Заході панувала ілюзорна думка, що зброя масового знищення, якою володів СРСР, розповзеться внаслідок його розвалу по нових державах і загроза світового конфлікту значно зростає. Само собою, московські правителі не уявляли собі своєї державності без України. Проте *союз* розпався.

В останнє п'ятиріччя його існування з приходом до влади Михайла

Горбачова, якого обрали першим, і до речі останнім президентом СРСР, докладалися колосальні зусилля до збереження цілісності держави, що розвалювалась на очах. Навіть у березні 1991 року провели загальносоюзний референдум з єдиним питанням, чи хочуть народи й надалі жити в *оновленому Союзі*. Тоді навіть в Україні дві третини опитаних підтримали оту фіктивну єдність. Проте, компартійне керівництво, очолюване Леонідом Кравчуком, під тиском громадського руху за визволення, вирішило провести ще один референдум, разом з виборами президента України, що сталося 1 грудня 1991 року. Наслідки добре відомі – понад 90 відсотків мешканців республіки висловилися за незалежність держави.

Озброєнні наслідками референдуму новообраний Президент України Леонід Кравчук поїхав на зустріч з лідерами Росії та Білорусі, де вони утрюх визнали факт припинення існування СРСР і створили на його розвалинах Співдружність Незалежних Держав, у якій Україна ніколи не стала повноправним членом, а лише асоційованим, і всіяко уникала участі в інших структурах новотвору. Відразу впадає у вічі парадокс. З одного боку, Росія формально вийшла зі складу СРСР раніше від України, 26 грудня 1991 року визнала її незалежність у визначених кордонах. Разом з тим зволікала з їх делімітацією, а особливо з демаркацією. Тим не менше, у грудні 1994 року підписала Будапештський меморандум і виступила, разом з іншими державами, гарантом територіальної цілісності України.

Поведінка РФ явно вказувала, що вона не змирилась з втратою контролю над Україною. Першою спробою вторгнення на українську суверенну територію була, як відомо, висадка росіян на острові Тузла, неподалік Криму. Можливих окупантів відкинули. Однак РФ вишукувала все нові і нові можливості повернення собі України, включно з насадженням проросійської влади, що й сталося за часів президентства Віктора Януковича. Після його втечі з України Кремль вирішив *захистити конституційний лад* у нашій державі, оголосивши владу у Києві *бандеровско-жидовської хунтой*. З цією метою захопили Крим та Донецьку і Луганську області, вигадуючи легенди для оправдання своїх дій і забувши про свою роль гаранта територіальної цілісності України.

А початок повномасштабного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року РФ оголосила *спеціальною військовою операцією* нібито для захисту російськомовних мешканців нашої держави. З того часу і до

тепер неодноразово мінялися заяви кремлівських лідерів щодо мети отої зловісної СВО. Були навіть заяви того ж Путіна, що РФ не потрібні українські землі, бо своїх є достатньо. Проте, з середини 2023 року переважають заяви, що Росія має повернути собі відібране в неї у грудні 1991 року. А ще більш відверті – Україна штучна держава, визнана Леніним, що українці не є окремим від росіян етносом, тобто повторюються наративи ще з часів царизму.

Загалом поведінка Росії щодо України ототожнюється тепер з замахом на історичний лад у Європі, на зміну світопорядку загалом. Така її поведінка не обіцяє нічого доброго насамперед державам Балтії, іншим, суміжним країнам України, що колись входили до т. зв. *Соціалістичної співдружності*. РФ прагне розвалити Євросоюз, НАТО. Україна – за наявних обставин – це лише початок втілення агресивних планів Росії у перспективі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Багатомірний рашизм: початок і кінець (збірник статей). Укл. В.С.Огрязко. Київ: ДП «ГДП», 2023.
2. Кармазіна М., Бевз Т., Ротар Н. Інтеграційні перспективи України в контексті російської агресії в Криму та на Донбасі: аналіз підходів парламентських політичних сил: монографія. – К. ППіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018.
3. Макар В., Макар Ю. Російський ресентимент: його застосування на прикладі України. *Wschód Europy- Studia humanistyczno-społeczne*. Vol. 10, 2/2024, s. 41-56.
4. Макар Ю. «Спеціальна військова операція» Російської Федерації проти України: причини і характер. *Ukraińcy i ich sąsiedzi na przestrzeni wieków: polityka, gospodarka, religia, kultura i życie codzienne*. Т. IV. Ukraińskie Towarzystwo Historyczne w Polsce. Słupsk-Warszawa, 2024, s. 343-360.
5. Макар Ю. Сто років тому і тепер: намагання російської Федерації утримати Україну в сфері своїх геополітичних інтересів. *Ukraińcy i ich sąsiedzi na przestrzeni wieków: polityka, gospodarka, religia, kultura i życie codzienne*. Т. III. Ukraińskie Towarzystwo Historyczne w Polsce, Słupsk-Warszawa, 2022, s. 379-407.
6. Огрязко В. Доля недоімперії. Київ, ДП «ГДП», 2022.
7. Плохий С. Російсько-українська війна. Повернення історії. Харків: КСД, 2023.
8. Стратегічне партнерство Польщі та України в умовах зміни міжнародної системи. Точки зору Польщі та України. Наук. ред. Марек Петрась, Валентин Балюк, Григорій Перепелиця. Люблін: УМКС, 2024.

9. D'Encausse H. *Decline of an Empire: Soviet Socialist Republics in Revolt*. London, 1982.
10. Kennedy P. *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. New York, 1987.

Зоряна Макогін,

к.е.н., доцент

ORCID: 0000-0001-8559-8141

Богдан Гудь,

докт. істор. наук, професор

ORCID: 0000-0002-6811-2696

Львівський національний університет

ім. І. Франка

РОЛЬ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ ЯК ЧИННИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ

Прийняття ефективних зовнішньополітичних рішень в умовах глобалізаційних змін для будь-якої держави набувають особливого значення. Добре продумана та зважена зовнішня політика спроможна забезпечувати величезні економічні переваги, згладжувати гострі конфлікти та сприяти вирішенню актуальних світових проблем. В такому разі надзвичайно важливо якомога оперативніше приймати помірковані та перевірені політичні рішення. Тому особливої ваги набувають аналітичні центри, метою створення яких є вплив на міжнародну політику, глобальні економічні процеси, безпеку, кліматичні питання та навіть цифрові трансформації.

Як правило, аналітичні центри мають офіційний веб-сайт, сторінки в соціальних мережах, періодичні видання. Також, вони видають книги, аналітичні доповіді та записки, інформаційні буклети, які спрямовані на аудиторію спеціалістів та органів державної влади. Аналітичні центри взаємодіють між собою, внаслідок чого, формуються круглі столи та проводяться конференції разом з іншими центрами вироблення політики, створюються експертні групи, які підкріплюють свою вагомість та стабільний розвиток проведенням спільних заходів та аналітичних робіт. Успішним прикладом такої взаємодії є двостороння співпраця українського центру економічних

та політичних досліджень імені О. Разумкова з відомими дослідницькими установами. У США, перш за все це – Atlantic Council, у Великій Британії досить успішний – Chatham House, та відомий центр Stiftung Wissenschaft und Politik у Німеччині, з якими проводяться колективні заходи. Важливим чинником функціонування та пріоритетності think tanks є присутність представників цих центрів у складі консультативних органів при державних структурах. Таким чином, вони беруть участь в політичному житті країни та є прямими учасниками міжнародної політики [1].

Варто відмітити, що на початку 1990-их років в Україні почали також створюватися нові інститути та дослідницькі центри, think tanks. Відтоді була створена значна кількість потужних та досить дієвих структур, які в Україні мають назву неурядових аналітичних центрів. Поступова демократизація і становлення України, як самостійної держави у європейській і світовій геополітиці сприяли розвитку і впливу цих центрів на внутрішні процеси, які виникали внаслідок подій і тенденцій світового рівня. Як і в країнах Європейського Союзу, в Україні аналітичні центри розвивалися не тільки внаслідок внутрішньої підтримки, а й за значної допомоги ззовні. Українські неурядові аналітичні центри слідували переважно європейським стандартам правової держави, публічної політики та співробітництва органів влади з інститутами громадянського суспільства, зокрема – з think tanks. Проте, українські фабрики думок так само як і більшість аналітичних центрів з пострадянських країн, зіткнулися з неготовністю влади та суспільства до вироблення публічної політики і використання європейського досвіду, щодо участі в цьому структур «третього сектору», відповідно, зіткнулися з проблемою відсутності попиту на свою діяльність і залежності від зовнішніх джерел фінансування [2].

З 2009 року університет Пенсільванії публікує глобальний рейтинг експертно-аналітичних центрів, що займаються вивченням публічної політики, економіки, соціальної діяльності, екології, безпеки й інших сфер суспільного життя, так званий Think Tank Index. Характерно, що до десятки держав, що мають найбільшу кількість дослідницьких центрів, увійшли (2021 р.): США, Китай, Індія, Великобританія, Пд. Корея, Франція, Німеччина, Аргентина, Бразилія та В'єтнам (рис. 1).

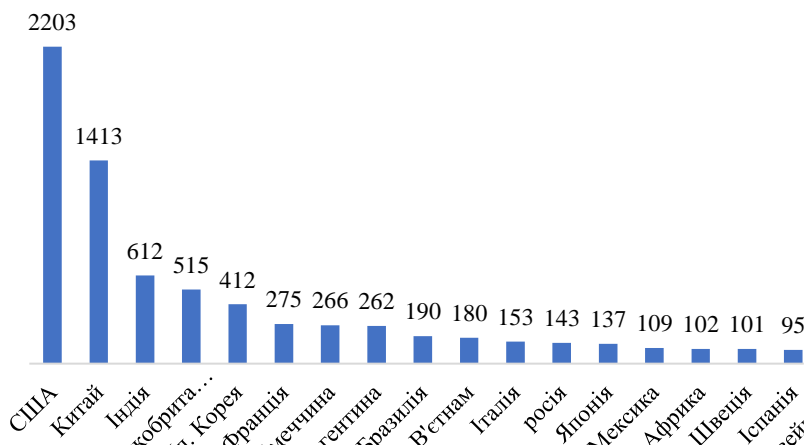

Рис. 1. Глобальний розподіл аналітичних центрів за країнами у 2021 р. За: [3]

Україна за кількістю аналітичних центрів займає 19 місце у світі (налічується близько 90 таких центрів). Найбільш відомими є (станом на 2020–2024 рр.): *Центр економічної стратегії (ЦЕС)*, який відомий глибокими дослідженнями про бюджет, державні підприємства, фінансову політику; *Український інститут майбутнього (UIF)* - один із найактивніших центрів із прогнозування та стратегічного аналізу; *Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД)* - спрямування: економічна політика, міжнародна торгівля, МСБ, реформи; *Центр Разумкова* - один із найстаріших і найвідоміших think tank в Україні, який публікує регулярні соціологічні опитування; *Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва (Фонд ДІ)* - спеціалізується на соціології, виборах, громадській думці; *Центр "Нова Європа"* - фокусується на зовнішній політиці, євроінтеграції, відносинах з ЄС, НАТО та *VoxUkraine* - економічні дослідження, аналітика політики, перевірка фактів (fact-checking).

Варто відмітити, що велика кількість мозкових центрів, широкий спектр бачення досліджуваних проблем є своєрідним показником ефективності зовнішньої і внутрішньої політик держав. Непрямий вплив неурядових аналітичних центрів здійснюється через формування громадської думки. Нині «мозкові центри» часто використовують відкриті брифінги, публічні виступи експертів для

поширення власних ідей. Велика кількість друкованих матеріалів у вигляді доповідей, журналів, монографій, прес-релізів, освітніх матеріалів розповсюджується у суспільстві (зокрема, через інші неурядові організації). Численні центри мають тісний зв'язок із засобами масової інформації. Мета цих заходів – якомога глибше акумулювати в суспільство конгломерат ідей, сформований дослідниками, аналітиками, експертами «мозкових центрів» [4].

Для прикладу, найвідоміші аналітичні центри світу здатні впливати на світову політику через дослідження найбільш важливих проблем розвитку країни у різних сферах, її внутрішньої і зовнішньої політики, національної безпеки і оборони, та вироблення політичних рекомендацій для осіб, які приймають політичні рішення (policy makers) [5, с. 87]. Серед найбільш відомих світових аналітичних центрів варто виділити: *Brookings Institution (США)* - заснований у 1916 році, один із найстаріших у світі та відомий своїм впливом на американську політику; *Chatham House (Велика Британія)* – спеціалізується на міжнародній політиці, глобальній безпеці, зміні клімату; *Carnegie Endowment for International Peace (США + глобальні філії в Європі, Азії, Близькому Сході)* - спеціалізується на міжнародних конфліктах, дипломатії, демократії; *RAND Corporation (США)* – потужний аналітичний центр у сфері оборони, безпеки, стратегічного прогнозування; *Bruegel (Бельгія)* - один із провідних європейських економічних think tanks, який фокусується на євроекономіці, ринках, фінансах; *CSIS — Center for Strategic and International Studies (США)* – надзвичайно впливовий аналітичний центр у темах безпеки, геополітики, нових технологій, який публікує великі дослідження про Китай, росію, оборонну політику; *Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI, Швеція)* - головний центр дослідження озброєнь, конфліктів, контролю над зброєю, дані якого активно використовуються в ООН і в медіа.

Таким чином, тенденції кількісних змін аналітичних центрів у різних регіонах світу за останні десять років засвідчують їх стабільність у розвинутих країнах та інтенсивне зростання у країнах з висхідною економікою. Це при тому, що протягом цих років ми спостерігали глибинні зміни у світовій політиці та економіці, а особливо – у технологіях. Тому, роль аналітичних центрів у забезпеченні міжнародної системи безпеки надзвичайно важлива і

багатогранна. Вони виступають як інтелектуальні посередники між знанням і політичними рішеннями, сприяючи більш обґрунтованим і стратегічним підходам до глобальної безпеки.

Список використаної літератури та джерела:

1. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/novyny/kоротkyi-vyklad-enerhetychnoi-stratehii-ukrainy-do-2035-roku>
2. Чегорська Г. Р., Прихненко М. І. Аналітичні центри в Україні та їх роль у формуванні зовнішньої політики держави. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/1121096-22265-1-10-20211111.pdf>
3. 2021 Global Go To Think Tank Index Report. URL: <https://repository.upenn.edu/entities>.
4. Клименко О.А. Мозкові центри як фактор впливу на політику держави в країнах Заходу. URL: <https://vmv.kytmu.edu.ua/series/vipusk6/8.pdf>
5. Макогін З. Я., Гудь Б. В. Стратегічний аналіз та прогнозування зовнішньої політики як складова реалізації безпекового середовища держави // Міжнародні конфлікти у сучасному світі: від регіонального протистояння до глобального суперництва. Матеріали міжнародної наукової конференції (Львів, 17 грудня 2024 р.) / Упорядники: Мальський М. З., Кучик О. С., Вовк Р. В. – Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка, 2024. – 202с. (с. 86-90)

Зоряна Макогін

к.е.н., доцент

ORCID: 0000-0001-8559-8141

Катерина Студоляк

Львівський національний університет

імені Івана Франка

УКРАЇНА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ

Повномасштабна агресія росії проти України стала каталізатором перегляду засад міжнародної безпеки та ролі держав у регіональних союзах. Внаслідок акту цієї агресії, держави-учасники міжнародних і регіональних союзів мають можливість глибше зрозуміти та перефразувати стан військового напруження, загрози і викликів щодо власної безпеки у сучасному світі.

Ефективність РБ ООН вкотре була поставлена під сумнів після того, як цей орган не зміг попередити російську агресію проти України. 26 лютого 2022 р., через два дні після початку вторгнення, Рада Безпеки зібралася, щоб обговорити резолюцію із закликом припинити атаку, але росія наклала вето на цю ініціативу. [1, с. 18]. Ці дії безумовно свідчать про низьку впливовість вище вказаного органу в критичних ситуаціях. Найбільш нагально має бути висунуте питання перегляду положення щодо використання права вето.

Україна відіграє активну роль у трансформації міжнародних механізмів колективної безпеки, зокрема шляхом поглиблення співпраці з НАТО та ЄС. Її дипломатичні ініціативи та військова стратегія сприяють формуванню нових підходів до глобальної безпеки, що змінюють усталені принципи та структуру традиційних альянсів. Завдяки українському впливу міжнародні організації, зокрема НАТО, адаптують свої стратегії до сучасних викликів, приділяючи особливу увагу оперативному реагуванню на загрози гібридного характеру. Зокрема, важливою є участь України у розробці спільних підходів до міжнародної інформаційної безпеки та демілітаризації кіберпростору під егідою ООН [2, с. 9].

Трансформація міжнародної системи безпеки в умовах війни в Україні має однозначно величезний вплив як на національну безпеку так і на зовнішні зв'язки. Зокрема, зміни у глобальних політичних та економічних відносинах вимагають від України гнучкості та стратегічного підходу до управління своєю безпекою. Для всіх українців стала відчутна небезпека навіть в онлайн режимі: постійні кібератаки впливають на буденне життя, до того ж постійний тиск на енергетичну структуру впливає не позитивно на вирішення попередніх проблем. Критичні зміни у військових альянсах, а також нові шляхи міжнародного співробітництва змушують Україну змінювати політику оборони, зокрема в процесах співпраці з НАТО та ЄС. Водночас зміна ролі держав, що не належать до основних геополітичних блоків, ставить Україну в умови, коли їй необхідно балансувати між різними зовнішніми силами та забезпечувати свою незалежність та безпеку. З метою виправдання власних очікувань та реагувань на критичні ситуації, для України постає питання впровадження активних заходів дипломатії аби підкріпити свою обороноздатність та зміцнити співпрацю з міжнародними партнерами.

Окрім того, важливою є внутрішня стабільність та розвиток національної економіки, що дозволяє країні залишатися сильним гравцем на міжнародній арені.

Для системного та цілісного сталого відновлення необхідно розробити рамкові вимоги на національному рівні [4, с. 5]. Повоєнна відбудова України є одним із найважливіших етапів для держави. Для ефективної реалізації відновлення необхідна чітка стратегія, що охоплює економічні, інфраструктурні, соціальні та екологічні аспекти. Важливу роль у цьому процесі відіграє «План відновлення України», який передбачає широке залучення ресурсів та партнерів. Успіх реалізації плану залежить від координації з міжнародними донорами, фінансовими інституціями ЄС та організаціями розвитку. Також важливим є залучення приватного сектору, який може стати рушієм інновацій і джерелом інвестицій. Відбудова має ґрунтуватися на принципах прозорості, сталості та довгострокового розвитку.

Війна в Україні постала наймасштабнішою загрозою стабільності в Європі з часів Другої світової війни, радикально змінивши безпекову ситуацію на континенті. Її наслідки виходять за межі національного рівня, спричиняючи кризу довіри до міжнародних механізмів безпеки, порушення економічної стабільності, а також масову міграцію. Агресія Росії проти України поставила під сумнів дієвість існуючих міжнародних інституцій, зокрема ООН, та актуалізувала необхідність реформування глобальної системи безпеки. Європейські країни, усвідомлюючи реальність загрози, активізували зусилля щодо зміцнення обороноздатності й переглянули свої підходи до зовнішньої політики. Україна ж, опинившись на передовій боротьби за демократичні цінності, стала центральним елементом у новій безпековій архітектурі Європи.

Інформаційна війна стала одним із ключових інструментів впливу в умовах сучасних конфліктів і становить серйозну загрозу міжнародній безпеці. Її характер визначається широким використанням дезінформації, маніпуляцій громадською думкою, кібератак і пропагандистських кампаній. Російсько-українська війна наочно продемонструвала масштаби й наслідки інформаційної агресії, яка охоплює не лише воюючі сторони, а й глобальний інформаційний простір. Такі методи дестабілюють внутрішню ситуацію в державах, підривають довіру до демократичних інституцій та ускладнюють міжнародну взаємодію. Ефективне протистояння інформаційним

загрозам вимагає створення спільних стандартів інформаційної безпеки, підвищення медіаграмотності населення та посилення співпраці між державами. У нових умовах саме боротьба за правду та об'єктивність стає важливим елементом захисту суверенітету і стабільності. Оскільки такі маніпуляції переважно носять прихований характер, то погрози адресатом сприймається, в основному, неусвідомлено. Захисні дії його також залишаються непоміченими, а у випадках, коли вони проявляються, їм приписуються, прийнятні для даних умов, пояснення. Поведінкові прояви захисту від маніпуляцій, загалом, виглядають звично і пристойно [3, с. 69].

Україна поступово інтегрується в європейський безпековий простір, перетворюючись із об'єкта зовнішньої допомоги на активного суб'єкта формування безпекової політики. В умовах повномасштабної війни вона не лише захищає власний суверенітет, а й виступає форпостом європейської безпеки на східному фланзі. Український досвід протистояння гібридним загрозам, кібератакам та інформаційній агресії стає цінним для партнерів у НАТО та ЄС. Співпраця з цими структурами набуває системного характеру — від обміну розвідданими до участі у спільних навчаннях і розробці стратегічних документів. Така взаємодія не лише підсилює обороноздатність України, а й змінює саму архітектуру європейської безпеки, з урахуванням нових реалій і викликів.

Війна також вплинула на безпеку експлуатації атомних структур, тим самим поставивши під загрозу можливість розповсюдження радіоактивних елементів. За доповіддю національного управління з ядерної безпеки Міністерства енергетики США, нехтування принципами ядерної безпеки є постійною свідомою поведінкою росії щодо України [3, с. 100]. Вона поставила під загрозу безпеку експлуатації АЕС, підвищуючи ризик виникнення надзвичайних ситуацій, наслідки яких будуть відчутні далеко за межами України. Проблеми ядерної та енергетичної безпеки під час російсько-української війни продовжують залишатися у фокусі світової карикатуристики.

В умовах повномасштабної війни Україна не лише захищає свою територіальну цілісність, а й активно впливає на формування нових підходів до міжнародної безпеки. Російська агресія стала каталізатором перегляду стратегій та альянсів, зокрема у межах НАТО

та ЄС, де Україна активно співпрацює, просуваючи свої безпекові інтереси. Українська дипломатія сприяє формуванню нових механізмів колективної безпеки, що орієнтовані на протистояння гібридним загрозам, тероризму та зовнішній агресії. Завдяки своїй стійкості в боротьбі з росією, Україна демонструє новий підхід до концепції національної безпеки, який акцентує на важливості інтеграції у глобальні безпекові структури. Зміцнення співпраці з міжнародними партнерами та активне просування ідеї колективної безпеки також підвищує роль України як одного з ключових суб'єктів європейської та глобальної безпеки. Таким чином, Україна стає не лише об'єктом безпекових змін, а й активним суб'єктом, здатним впливати на формування майбутнього міжнародного порядку. Враховуючи нинішні реалії, Україні важливо продовжувати інтеграцію в міжнародні механізми безпеки, що дозволить не лише забезпечити свою стабільність, а й внести вагому лепту в підтримку миру в Європі.

Список використаної літератури та джерел:

1. Трансформація системи міжнародної безпеки і подальша роль України. 2022. URL: <https://adastra.org.ua/blog/transformaciya-sistemi-mizhnarodnoyi-bezpeki-i-podalsha-rol-ukrayini>
2. Михальський В. Роль України у формуванні нової системи міжнародної безпеки після 2022 року. Львів: Львівський торговельно-економічний університет, 2025. 11 с.
3. Галамай Я. Гібридні загрози для міжнародної безпеки: розуміння та протидія. Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Львів, 12 травня 2023 р.) / Упорядники: Мальський М.З., Лещенко Л.В., Кучик О.С., Вовк Р.В. – Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка, 2023. – 130 с.
4. Повоєнне відновлення України: відбудова заради кращого майбутнього. Київ, 2022. URL: <https://www.dossier.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/post-war-reconstruction-UA.pdf>
5. Парахонський, Б. О., Яворська, Г. М. Російська війна проти України як тригер змін міжнародної безпеки: базові наративи : аналіт. доп. Серія : Міжнародні відносини. НІСД, 2024. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.02>

*Маркіян Мальський
доктор екон. наук, професор
Львівський національний університет
імені І. Франка*

ЦЕНТРАЛЬНО-ЄВРОПЕЙСЬКА ДЕТЕРМІНАНТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

Динамічні зміни європейського політичного ландшафту викликані неспровокованою агресією росії проти України, порушенням всіх норм міжнародного права та руйнуванням фундаментальних засад світового порядку спричинили редефініцію концепту Центральної Європи в плані розширення її меж за рахунок нових членів, в першу чергу України.

В основі зовнішньополітичної стратегії України поступово стає домінуючим дискурс «Центральна Європа» в основі якого наголос на прагненні до європейського цивілізованого вибору, важливості європейських цінностей і стандартів.

Головна мета реалізації цього дискурсу не тільки переконання народів Європи у геополітичній, історичній, культурно-ментальній приналежності України і українців до європейської цивілізації, а також практичне використання досвіду схожого євроінтеграційного прагнення країн постсоціалістичного простору, яке було реалізоване власне через дискурс «Центральної Європи». Сьогодні концепт «Центральна Європа» - а) ефективний теоретичний конструкт в геополітиці; б) об'єкт політичного, суспільного та наукового аналізу; в) конкретний практичний інструмент дипломатичної діяльності багатьох країн регіону.

З геостратегічної точки зору цей дискурс виявився дійовим інструментом виходу постсоціалістичних країн зі сфери впливу росії і отримав винятковий статус у зовнішній політиці і політиці європейської безпеки.

Різка зміна геополітичного контексту спонукає Україну формувати нові ініціативи і нові напрямки тісної співпраці у рамках вже існуючих та нових дипломатичних, військово-політичних та інфраструктурних проєктів країн Центральної Європи: Східне Партнерство, Тримор'є, Вишеградська четвірка, Люблінський

трикутник, трилог Польща – Туреччина – Румунія, Європа Карпат, союз Британія – Польща – Україна, тощо. Як геополітичне утворення Центральна Європа стає важливим елементом практичної політики, вимагає спеціальної професійної уваги та розробки дійових дипломатичних механізмів використання можливостей співпраці держав у галузі політики, безпеки, оборони.

*Софія Милян
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ГІБРИДНА ЗАГРОЗА МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

У сучасних умовах динамічного розвитку всесвітньої інформаційної мережі, цифрової трансформації різних сфер суспільного життя інформаційна війна становить загрозу для національної та міжнародної безпеки. Адже дезінформація, кібершпигунство, інформаційні атаки, хакерство, фішинг, витік даних та інші загрози є інструментами ведення інформаційної війни.

У контексті стрімкого розвитку інформаційних технологій та активного використання окремими державами інформації як геополітичної зброї, поняття гібридної війни та інформаційної війни набули нового змісту та тісно переплелися. Ці два явища взаємодіють у новий спосіб, оскільки мережевий простір перетворився на свого роду поле бою, де спостерігаються конфлікти новітнього типу із застосуванням комбінованого політичного, військового та інформаційного впливу. Такі конфлікти відбуваються без формального оголошення війни, проте з реальними наслідками для суверенітету та безпеки держав.

Інформаційна війна стала ключовим компонентом гібридної стратегії російської федерації проти України. Беззаперечним підтвердженням того, що росія ще у 2014 р. розпочала гібридну війну на території нашої держави, є цілий комплекс деструктивних дій, які мали скоординований характер, зокрема:

- Застосування нерегулярних збройних формувань, (в т. ч. під прикриттям мирного населення) під гаслами і виглядом громадянської війни;

- Використання тактики залякування, шантажу та провокацій;
- Ведення агресії без офіційного оголошення війни;
- Системне спотворення фактів та маніпуляція історичними наративами;
- Захоплення адміністративних будівель, об'єктів критичної інфраструктури та силових установ із залученням бойовиків;
- Порушення агресором норм міжнародного права, повне ігнорування положень Женевських конвенцій щодо правил ведення війни;
- Системна практика викрадення людей (представників місцевої влади, активістів, журналістів та ін.);
- Застосування фізичного насильства, тортур, залякування цивільного населення насильства;
- Здійснення терористичних актів, диверсій та підривної діяльності з метою дестабілізації ситуації та ін.

Варто виокремити наступні наслідки інформаційної війни у сучасному світі:

1. Зростання ризику ескалації конфліктів – глобальний контекст сучасних інформаційних конфліктів значно збільшує ризики того, що протистояння у мережевому просторі, або за допомогою інформацію переросте у традиційну війну. Це можна обґрунтувати тим, що саме інформаційна війна застосовується задля дестабілізації політичної ситуації у ворожій країні, що у свою чергу може призвести до військового втручання.

2. Зростання можливості виникнення нових конфліктів – глобальний характер інформаційної війни збільшує ймовірність виникнення нових конфліктів, адже створюються сприятливі умови доступу більшої кількості учасників і зацікавлених сторін. Виникає ймовірність виникнення міжкультурних розбіжностей та конфліктів, що може спровокувати антиглобалізаційні настрої серед різних суспільств.

3. Зростання складності конфліктів – у зв'язку із швидким та глобальним характером поширення інформації буває важко встановити точне джерело інформаційної атаки, що набуває певного роду гібридності. Сучасні інформаційні системи дозволяють зловмисникам використовувати ботів, які здатні створювати враження масштабного впливу, приховуючи істинне джерело атаки.

Незаконна анексія Криму, тимчасова окупація регіонів Донецької та Луганської областей, а тепер повномасштабна війна в нашій державі є наслідками тривалого, систематичного та цілеспрямованого впливу інформаційної війни росії. Антиукраїнська інформаційна війна вплинула не лише на інформаційний, а й на державний суверенітет України. Від початку повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 року, ворожа пропаганда активізувалась. Багато фейкових новин поширилися через провідні місцеві телеканали, які досі активно використовують пропагандистські матеріали для виправдання своєї агресії. Ворожі ЗМІ, як традиційні, так і електронні, продовжують розповсюджувати інформацію про так званих «неонацистів» або «нацистів» в Україні. Цей наратив слугує спробою зменшити значення та суб'єктність України на міжнародній арені.

Таким чином, тактика ведення сучасної інформаційної війни є частиною більш масштабного військового конфлікту між агресором (росією) та Україною. Серед головних цілей російської пропаганди були дискредитація української влади, військових і суспільства в цілому. Психологічна агресія, яка здійснюється шляхом впливу на масову свідомість, волю громадян, підлив інформаційної інфраструктури та дезінформування суб'єктів прийняття економічних та політичних рішень – основна форма ведення інформаційної війни. Сучасні інформаційні технології забезпечують миттєве поширення інформації по усьому світу, створюючи умови, в яких інформаційна війна набуває глобального характеру, а її наслідки можуть відчуті усі країни світу.

У лютому 2022 року росія розпочала повномасштабне вторгнення на територію України, застосувавши широкий арсенал засобів – від авіації, десантних і піхотних підрозділів до важкої бронетехніки та ракетного озброєння. Водночас ворожа держава підготувалась до ведення інформаційної війни. Інформаційний фронт став невід'ємною складовою гібридної стратегії агресора. Ознакою цього виявилось синхронне поширення дезінформації та фейкових новин у міжнародних медіа, в яких йшлося про:

- Звинувачення США у тому, що війна проти України є вигідною для Америки, в контексті того, що це послаблює росію, відповідно Китай, і також відбувається зростання цін на енергоресурси американського експорту;
- Шкідливість та неефективність санкцій для країн, які їх запровадили;

- Наголошення на тому, що українсько-російський «конфлікт» не матиме значного впливу на міжнародні та глобальні процеси;
- Звинувачення США у шантажі та тиску на європейські країни, які не хочуть підтримувати Україну, але піддаються тиску США.

В умовах російської агресії інформаційна політика України зазнала кардинальних змін та було доклато багато зусиль задля захисту державного інформаційного простору. Інформаційна війна росії посприяла виявленню слабких сторін, в подальшому сприяла активізації роботи над захистом інформації та інформаційного простору України.

У сфері національної інформаційної безпеки для збереження державного суверенітету, стійкості суспільства та безпечного функціонування інформаційного простору Україну вирізняють життєво важливі інтереси такі як:

- Протидія проявам інформаційної залежності або блокади України, нейтралізація інформаційної експансії з боку іноземних акторів;
- Ефективна співпраця органів державної влади та інститутів громадянського суспільства у процесі формування національної інформаційної політики;
- Коригування та реалізація державної політики в інформаційній сфері;
- Інтеграція України у світовий міжнародний простір.

Важливою ініціативою Міністерства інформаційної політики України є впровадження «інформаційних військ» задля покращення безпеки інформаційного простору держави. Метою даного проекту є об'єднання користувачів соціальних мереж, неурядових організацій та інших груп задля спільної боротьби з російською пропагандою та донесення достовірної інформації суспільству. Вищезгадане міністерство задіяло значний обсяг різноманітних ресурсів задля створення сприятливих умов для координації спільних зусиль та дотримання демократичних стандартів.

Національна безпека України систематично зазнавала різного роду впливів зі сторони росії, це відбувалось до та під час незаконної анексії Криму, воєнних дій на Сході України та в подальшому під час повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року. В першу чергу, займаючи певні території України, окупанти припинили роботу всіх українських ЗМІ та транслювали російське телебачення, радіо та використовують найрізноманітніші засоби пропаганди. Саме в таких

умовах важливо своєчасно протидіяти неправдивій та упередженій інформації на особистісному, суспільному та державному рівнях.

У сфері забезпечення інформаційної безпеки державна політика виступає як:

- захист життєво важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз. Враховуючи ситуацію, це напрям концентрується на протидії загрозам у військово-політичних цілях;
- захист суверенітету, політично-соціальна підтримка стабільності, територіальної цілісності України. Забезпечення постійного вдосконалення існуючої системи інформаційної безпеки Збройних Сил, військових формувань та інших інститутів, що включають в себе й сили інформаційного протиборства.
- захист критичної інформаційної інфраструктури. Підвищення захищеності критичної інформаційної інфраструктури та стійкості її функціонування.
- постійний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Підтримка сучасного та швидкого розвитку системи забезпечення інформаційної безпеки, а саме галузі інформаційних технологій;
- забезпечення участі України в міжнародній системі безпеки. Роль держави у формуванні міжнародної системи інформаційної безпеки на різних рівнях: від двостороннього до глобального.

Важливим кроком Верховної ради України стало запровадження воєнного стану в державі через пряме повномасштабне вторгнення росії 24 лютого 2022 року. Президент України підписав Указ «щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану». Документ передбачав реалізацію єдиної інформаційної політики як пріоритетного напрямку національної безпеки, забезпечення якої реалізується шляхом об'єднання усіх загальнонаціональних телеканалів, програмне наповнення яких складається переважно з інформаційних та/або інформаційно-аналітичних передач на єдиній інформаційній платформі стратегічної комунікації - цілодобовому інформаційному марафоні.

У квітні 2025 року Президент України підписав Закон, що стосується захисту інформації та кібербезпеки державних інформаційних ресурсів (№ 4336-IX). Цей закон передбачає: погодження національної системи реагування на кіберінциденти, кібератаки та кіберагресії; функціонування національної системи обміну інформацією про вказані загрози; введення штатних посад для

спеціалістів з кібербезпеки в державних установах і на об'єктах критичної інфраструктури.

Російська інформаційна війна виступає як системний інструмент гібридної агресії, що становить безпосередню загрозу міжнародній безпеці. За результатами розслідування Сенату США у 2016 році було підтверджено, що РФ втручалася у президентські вибори в США через кампанії в Facebook, Twitter та YouTube, внаслідок чого понад 126 мільйонів американців зіткнулися з контентом, створеним російським «Агентством інтернет-досліджень». У 2017-2019 роках у Франції, Німеччині та Іспанії були зафіксовані спроби підризу виборчих процесів через фальшиві новини, пов'язані з імміграційними питаннями, безпекою та НАТО. У країнах Балтії (зокрема, Латвії) та Словаччині активізувалися прокремлівські Telegram-канали та ЗМІ, які працюють на дискредитацію європейської підтримки України. У 2022 році рф поширювала неправдиві наративи про так звані «біолабораторії США в Україні», які були спростованими Держдепом США та ВООЗ, але які набули популярності в Китаї, Індії та Латинській Америці. Після звільнення Бучі в квітні 2022 року Москва активізувала широкий масштаб дезінформаційної кампанії, заперечуючи факти масових вбивств, розповсюджуючи відеоматеріали з фейковими сценами та коментарі через Russia Today, Sputnik та соціальні мережі. У відповідь Європейський Союз заблокував ці медіа на своїй території. Одночасно в країнах Африки та Близького Сходу триває діяльність російських маніпулятивних структур, таких як Wagner Group, які не тільки беруть участь у бойових діях, а й активно змінюють інформаційний контекст, підриваючи довіру до західних партнерів через місцеві медіа. Ці приклади демонструють, що інформаційна агресія росії не є ізольованим явищем, а системною загрозою, що впливає на політичну стабільність, міжнародні альянси та здатність глобальної спільноти колективно реагувати на виклики безпеки.

Український інформаційний простір виявився вразливим до інформаційних атак з боку російської федерації. Інформаційна війна росії проти України призвела до людських та матеріальних втрат, крім того інформаційна війна стала прикриттям агресії рф проти України та виступає її невід'ємною складовою. Також за допомогою інформаційної зброї поширювалась ксенофобія, тероризм та

дискредитація українського суспільства та влади. Після повномасштабного вторгнення російської федерації, Україна продовжує активно розробляти та впроваджувати нові механізми захисту інформаційного простору держави та світу загалом. Україна вчиться протидіяти російським злочинам та вже розробила низку ініціатив, що забезпечують інформаційну безпеку держави. Важливо працювати над медіаграмотністю та критичним мисленням громадян, що виступає ключовою навичкою у сучасних глобальних умовах, сприяє правильній оцінці та вмілому використанню інформації, дозволяє вчасно розпізнавати різного роду маніпуляції та дезінформацію.

Системний і цілеспрямований інформаційний вплив, який здійснює росія, має глибокі наслідки для міжнародної безпеки та глобальної стабільності. Інформаційна війна рф охоплює інформаційний простір держав-союзників України, створює нові загрози міжнародній безпеці, свідомо підриваючи стабільність міжнародних альянсів, зокрема ЄС і НАТО, а також загрожуючи цілісності демократичних інститутів. Російська пропаганда і дезінформація сприяють загостренню конфліктів, внутрішній дестабілізації держав та поглибленню політичних розколів. Це підриває довіру громадян до політичних систем, дозволяючи популістським і екстремістським рухам набрати сили, що може призвести до серйозних політичних криз у різних регіонах в майбутньому. Сприяння скоординованій співпраці держав, створення міжнародних стандартів для боротьби з пропагандою і дезінформацією, а також забезпечення посиленого контролю за інформаційним простором є вкрай важливими. Шляхом реалізації єдиної міжнародної стратегії можливо ефективно протистояти російському інформаційному впливу та сприяти стабільності демократичних інститутів по всьому світу.

*Jana Mysak,
Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych,
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie*

WPLYW AGRESJI PAŃSTWA ROSYJSKIEGO NA UKRAINĘ NA REKONFIGURACJĘ PRIORYTETÓW I DYNAMIKI WSPÓLPRACY W RAMACH INICJATYWY TRÓJMORZA: IMPLIKACJE DLA REGIONALNEGO BEZPIECZEŃSTWA I ROZWOJU

Inicjatywa Trójmorza (3SI, TSI, 3M, 3S) powstała jako regionalna platforma współpracy między dwunastoma, a obecnie trzynastoma państwami członkowskimi Unii Europejskiej (UE), położonymi strategicznie między trzema morzami: Bałtyckim, Adriatyckim i Czarnym. W wyniku zasadniczego naruszenia porządku międzynarodowego, jakim była agresja rosyjska na integralność terytorialną Ukrainy w lutym 2022 r., regionalne formaty współpracy międzynarodowej zyskują nowe znaczenie strategiczne. W tym kontekście Trójmorze zyskuje na znaczeniu jako kluczowy instrument wielostronnej dyplomacji Ukrainy. Celem niniejszej analizy jest zbadanie i wyjaśnienie wpływu agresji państwa rosyjskiego na Ukrainę na priorytety strategiczne i dynamikę współpracy w ramach TSI, a także zbadanie, w jaki sposób zmiany te odpowiadają na zmieniające się wyzwania w zakresie bezpieczeństwa regionalnego i jakie mają one implikacje dla przyszłego rozwoju tej inicjatywy.

Zainicjowana w 2015 r. przez ówczesną prezydent Republikę Chorwacji Kolinde Grabar-Kitarović i prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy, oficjalnie zatwierdzona podczas szczytu w Dubrowniku w 2016 r., TSI od samego początku kładzie nacisk na potrzebę wzmocnienia transgranicznych powiązań infrastrukturalnych między państwami członkowskimi. Początki Inicjatywy sięgają lat 2012–2013 i są wynikiem debaty między polskimi elitami biznesowymi a Ianem Brzezinskim, amerykańskim ekspertem ds. bezpieczeństwa i polityki międzynarodowej. Początkowa faza rozwoju koncepcji skupiała się na zidentyfikowaniu komplementarnych ścieżek rozwoju Europy Środkowej i Wschodniej, łączących korzyści płynące z członkostwa w UE i Sojuszu Północnoatlantyckim (NATO) z pilną potrzebą wzmocnienia infrastruktury regionalnej i podniesienia poziomu bezpieczeństwa w szerokim zakresie.

Kluczowym etapem poprzedzającym oficjalne utworzenie 3SI był udział analityczny grupy ekspertów Atlantic Council (AC), który zaowocował opublikowaniem w listopadzie 2014 r. raportu „Completing Europe. From the North-South Corridor to Energy, Transportation, and Telecommunications Union” (Dopełnienie Europy. Od korytarza północ-południe do unii energetycznej, transportowej i telekomunikacyjnej) w listopadzie 2014 r. we współpracy z Central Europe Energy Partners (CEEP). Ten dokument stał się podstawą dla dalszych prac nad inicjatywą 3SI. Inicjatywa Trójmorza została oficjalnie uruchomiona podczas Zgromadzenia Ogólnego ONZ w Nowym Jorku w dniu 29 września 2015 r., a jej operacyjny punkt wyjścia ustalono na pierwszym szczycie, który odbył się w Chorwacji w 2016 r.

Kamieniem milowym działań TSI były coroczne szczyty szefów państw, które stanowią platformę do strategicznego dialogu i instytucjonalizacji współpracy na szczeblu rządowym. Kwestie bezpieczeństwa regionalnego, pilna potrzeba solidarności z okupowanym państwem oraz konieczność przeciwdziałania destabilizującym wpływom rosyjskim naturalnie wysunęły się na pierwszy plan, stwarzając Ukrainie nowe strategiczne możliwości prowadzenia aktywnej i wielowymiarowej dyplomacji na tym forum.

W latach 2016–2020 w ramach 3SI intensywnie pracowano nad instytucjonalizacją i konceptualizacją mechanizmów współpracy, co doprowadziło do utworzenia Funduszu Trójmorza. Równoległe z tym procesem zacieśniono współpracę ze Stanami Zjednoczonymi, które zadeklarowały znaczące wsparcie finansowe dla Inicjatywy. Jednak od 2020 r. tempo rozwoju 3SI uległo spowolnieniu, częściowo z powodu pandemii COVID-19, a częściowo z powodu niepełnego wykorzystania wsparcia finansowego zadeklarowanego przez kluczowych partnerów.

Istotny postęp w funkcjonowaniu 3SI nastąpił w wyniku agresji rosyjskiej na Ukrainę w lutym 2022 r. Agresja państwa rosyjskiego miała nie tylko tragiczne skutki humanitarne, ale także głęboko wpłynęła na mechanizmy współpracy regionalnej. Po pierwsze, państwa Trójmorza rozpoczęły intensywniejszą współpracę w dziedzinie bezpieczeństwa energetycznego, koncentrując się na większej dywersyfikacji źródeł energii i rozbudowie infrastruktury w tym obszarze. Zawieszenie lub ograniczenie dostaw gazu przez rosyjskie władze spowodowało intensyfikację wysiłków na rzecz budowy terminali LNG, inwestycji w odnawialne źródła energii oraz rozwoju infrastruktury transportowej umożliwiającej szybki dostęp do

alternatywnych źródeł energii. Wydarzenie to stało się katalizatorem zacieśnienia współpracy w ramach 3SI, zmuszając do ponownego zdefiniowania priorytetów strategicznych i dostosowania się do nowych realiów bezpieczeństwa regionalnego. Solidarność z Ukrainą i potrzeba wzmocnienia odporności regionu na zagrożenia zewnętrzne stały się głównymi osiami przyszłych działań Inicjatywy. Innym ważnym obszarem współpracy była kwestia infrastruktury obronnej oraz bezpieczeństwa wojskowego i logistycznego w obliczu zagrożenia wojną. W ramach TSI państwa członkowskie zintensyfikowały współpracę w dziedzinie obronności, w tym wspólne manewry wojskowe, budowę wspólnych obiektów obronnych i modernizację sprzętu.

Podczas VII szczytu Trójmorza, który odbył się w Rydze w dniu 20 czerwca 2022 r., Ukraina uzyskała status członka stowarzyszonego. To kluczowe wydarzenie formalnie włączyło Ukrainę do struktur współpracy 3SI, otwierając przed tym krajem nowe możliwości promowania swoich interesów. Utorowało to również drogę do współpracy w ramach inicjatywy w zakresie projektów infrastruktury strategicznej realizowanych w dziedzinie transportu, energii i cyfryzacji. Udział w TSI, która zrzesza państwa członkowskie UE, jeszcze bardziej wzmocnił aspiracje Ukrainy do przystąpienia do UE, umacniając jej więzi z regionem. Platforma inicjatywy ułatwiła kontakty z przedsiębiorcami i inwestorami, co może zmobilizować wsparcie gospodarcze. Aktywny udział w debatach na temat bezpieczeństwa w ramach inicjatywy dał również możliwość wywarcia wpływu na kształtowanie strategii bezpieczeństwa regionalnego.

Po inwazji rosyjskiej na Ukrainę 3SI przyspieszyła realizację kluczowych projektów związanych z bezpieczeństwem energetycznym. Przykładem jest budowa terminali LNG, m.in. w Polsce (Świnoujście) i Chorwacji (Krk), które stały się ważnymi elementami dywersyfikacji źródeł dostaw gazu, umożliwiając import LNG ze Stanów Zjednoczonych, Kataru i innych krajów. Terminale LNG w Polsce i Chorwacji odegrały kluczową rolę w zapewnieniu stabilności energetycznej nie tylko tych krajów, ale także krajów sąsiednich, w tym Ukrainy, która pomimo wojny nadal importuje gaz przez tzw. korytarz północny, korzystając z infrastruktury w ramach Inicjatywy Trójmorza.

Z kolei projekt budowy gazociągu między Polską a Litwą, ukończony w 2022 r., umożliwił większą dywersyfikację źródeł energii w regionie, co pozwoliło na swobodny transfer gazu z różnych źródeł w ramach 3SI.

Projekt ten znacząco przyczynił się do zmniejszenia zależności państw bałtyckich od rosyjskiego gazu, stanowiąc część szerszej strategii mającej na celu ograniczenie wpływów państwa rosyjskiego w regionie.

W obliczu agresji rosyjskiej Inicjatywa stała się również platformą do budowy nowych korytarzy transportowych, mających na celu nie tylko zaspokojenie potrzeb gospodarczych regionu, ale także wsparcie Ukrainy w dostawach sprzętu wojskowego i pomocy humanitarnej. Szczególnie znaczenie w kontekście wojny zyskał projekt Via Carpatia, którego celem było połączenie Morza Bałtyckiego z Morzem Adriatyckim.

Szczyt 3SI, który odbył się w Wilnie w 2024 r., stał się punktem zwrotnym w kontekście stosunków Ukrainy z tą grupą regionalną. Aktywny udział prezydenta Wołodymyra Zełenskiego w szczycie stał się swego rodzaju *signum temporis*, symbolizującym determinację Ukrainy do wykorzystania TSI jako ważnego forum międzynarodowego do artykułowania swoich strategicznych interesów. W przyjętej deklaracji uczestnicy jednogłośnie potępiли bezprawną i nieuzasadnioną agresję państwa rosyjskiego, wzywając do izolacji agresora na arenie międzynarodowej i wykorzystania zamrożonych aktywów rosyjskich do odbudowy Ukrainy.

Podkreślenie strategicznego znaczenia projektów infrastrukturalnych, takich jak Via Carpatia i Rail Baltica, nie tylko ze względu na ich potencjał gospodarczy, ale także kluczową rolę w zapewnieniu mobilności wojskowej i wzmocnieniu bezpieczeństwa regionalnego, stanowi część szerszej strategii Ukrainy mającej na celu zwiększenie odporności regionu na potencjalne zagrożenia hybrydowe i militarne. Decyzja o rozszerzeniu listy priorytetowych projektów ITS o inicjatywy Ukrainy i Republiki Mołdawii świadczy o konkretnym zaangażowaniu Inicjatywy w długoterminowe wsparcie dla tych krajów, wykraczające poza zwykłe deklaracje.

3SI stanowi doskonałe forum dla tworzenia i wzmocnienia strategicznych partnerstw regionalnych. Aktywny udział przedstawicieli Ukrainy w szczytach szefów państw i forach biznesowych stwarza wyjątkowe możliwości bezpośredniego dialogu z przywódcami i głównymi decydentami państw członkowskich, w tym kluczowymi sojusznikami, takimi jak Rzeczpospolita Polska, Republika Litewska, Republika Czeska i Rumunia. Ta bezpośrednia interakcja sprzyja skutecznej koordynacji działań na różnych poziomach współpracy oraz tworzeniu trwałego kapitału politycznego, gospodarczego i bezpieczeństwa. Podczas

inauguracji Kongresu Samorządów Lokalnych Państw Trójmorza w Lublinie premier Mateusz Morawiecki podkreślił, że TSI jest nierozzerwalnie związana z istnieniem wolnej i suwerennej Ukrainy, stwierdzając, że „nie będzie Trójmorza bez wolnej i niepodległej Ukrainy”. W swoim oświadczeniu, odnosząc się do rozmów z prezydentem Zełenskim w Kijowie, podkreślił strategiczne znaczenie Ukrainy dla przyszłości Inicjatywy, zwłaszcza w kontekście planowanych powiązań energetycznych i infrastrukturalnych, które staną się podstawą odbudowy Ukrainy po konflikcie.

Podczas szczytu z okazji dziesiątej rocznicy Inicjatywy Trójmorza, który odbył się w Warszawie w dniach 28 i 29 kwietnia 2025 r., format ten osiągnął symboliczną i rzeczywistą dojrzałość, stając się stałym elementem światowych formatów politycznych kształtujących politykę regionalną i międzynarodową. Jak podkreślił prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda podczas uroczystości w Zamku Królewskim, dziesięć lat istnienia Inicjatywy było okresem przekształcania ambitnej idei w konkretną rzeczywistość, która przyczyniła się do uruchomienia wielu projektów mających realny wpływ społeczno-polityczny w krajach regionu. Do najważniejszych osiągnięć należą inwestycje w infrastrukturę strategiczną, takie jak Via Carpatia i linia kolejowa Rail Baltica, ale zakres działań Inicjatywy był znacznie szerszy i obejmował łącznie 140 projektów priorytetowych oraz liczne inicjatywy oddolne w dziedzinie współpracy gospodarczej, naukowej i energetycznej.

Podczas szczytu w Warszawie znacznie poszerzono grono partnerów strategicznych i współpracujących. Do dotychczasowych partnerów strategicznych – Stanów Zjednoczonych, Japonii i Niemiec – dołączyły Turcja i Hiszpania, co świadczy o rosnącym zainteresowaniu i zaangażowaniu szerszego grona podmiotów międzynarodowych w realizację agendy Trójmorza. Czarnogóra i Albania uzyskały status partnerów, obok Ukrainy i Mołdawii, co podkreśla perspektywę większego otwarcia inicjatywy na Bałkany Zachodnie. Uzgodniono również, że Republika Chorwacji będzie gospodarzem jedenastego szczytu Inicjatywy w 2026 r., symbolicznie zamykając i otwierając kolejny cykl prezydentury w ramach tego formatu. Dziesiąty szczyt w Warszawie był zatem nie tylko jubileuszowym podsumowaniem dotychczasowych osiągnięć, ale także platformą do ustalenia nowych kierunków strategicznego rozwoju Inicjatywy w nieustannie zmieniającym się otoczeniu geopolitycznym.

Analiza rozwoju 3SI w kontekście agresji państwa rosyjskiego wobec Ukrainy ujawnia znaczącą transformację priorytetów strategicznych i dynamiki współpracy. Początkowo skoncentrowana na rozwoju infrastruktury i wzroście gospodarczym, Inicjatywa przeszła znaczącą reorientację w obliczu fundamentalnego zagrożenia dla bezpieczeństwa regionalnego. Wzmocnienie bezpieczeństwa energetycznego, rozbudowa strategicznej infrastruktury transportowej i cyfrowej oraz aktywne wsparcie dla Ukrainy stały się kluczowymi osiami współpracy. Paradoksalnie, agresja rosyjska nadała Inicjatywie Trójmorza nową, bardziej strategiczną i geopolitycznie znaczącą rolę, umacniając współpracę regionalną w obliczu wspólnego wyzwania. Dziesiąty szczyt, który odbył się w Warszawie w 2025 r., potwierdził trwałość i znaczenie tego formatu, który z platformy inicjatyw infrastrukturalnych stał się kluczowym podmiotem kształującym bezpieczeństwo i rozwój Europy Środkowej i Wschodniej. Przyszłość Inicjatywy będzie zależała od jej zdolności do skutecznej realizacji strategicznych projektów, pogłębiania współpracy z kluczowymi partnerami oraz dostosowania się do szybko zmieniającego się otoczenia geopolitycznego, w którym agresywna polityka rosyjska pozostaje kluczowym czynnikiem kształującym dynamikę regionu.

References:

1. Błaszczak, J. "Different Forms of Summit Diplomacy. Case Study Analysis of the Visegrád Group, the Bucharest Nine, and the Three Seas Initiative." *Romanian Journal of European Affairs* 24.1 (2024): 127-141.
2. Górka, M., 'Trójmorze się powiększy: nowi członkowie i partnerzy', *Defence24*, 2023. URL: <https://defence24.pl/geopolityka/trojmorze-sie-powiekszy-nowi-czlonkowie-i-partnerzy>.
3. Jarnicki, D. "Status and Importance of the Three Seas in Construction of Contemporary Global Security Architecture." *Nowa Polityka Wschodnia* (2024): 60.
4. Juri, L. "The Three Seas Initiative: Regional cooperation or a military project for New Europe?." *Dela* 62 (2024): 87-106.
5. Kowal, P. and Agnieszka Orzelska-Stączek. *Inicjatywa Trójmorza: geneza, cele i funkcjonowanie*. Vol. 3. Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, 2019.
6. Nitzske A. Inicjatywa Trójmorza. Role – funkcje – kontrowersje z perspektywy teorii europeizacji. *Rocznik Integracji Europejskiej-Yearbook of*

European Integration. 2022.

7. Sarnowski, K., 'Morawiecki: Nie będzie Trójmorza bez wolnej Ukrainy', *i.pl*, 2022. URL: <https://i.pl/morawiecki-nie-bedzie-trojmorza-bez-wolnej-ukrainy/ar/c3-16419627>.
8. Three Seas Initiative Investment Fund, 'U.S. International Development Finance Corporation and the Three Seas Initiative Investment Fund agree to term sheet for up to US\$300 million in financing', *3SIIF*, 2020. URL: <https://3siif.eu/news/u-s-international-development-finance-corporation-and-the-three-seas-initiative-investment-fund-agree-to-term-sheet-for-up-to-us300-million-in-financing>.
9. Three Seas Initiative, 'Riga Summit 2022', *Three Seas Initiative*. URL: <https://3seas.eu/about/past-summits/riga-summit-2022>.
10. Wawer, M., 'Inicjatywa Trójmorza: ostra krytyka Rosji. Węgry z odrębnym stanowiskiem', *Business Insider Polska*, 2023. URL: <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/inicjatywa-trojmorza-ostra-krytyka-rosji-wegry-z-odrebnym-stanowiskiem/b7cvq84>.
11. Wirtualna Polska, 'Trójmorze: Andrzej Duda na szczycie w Słowenii. Powołano do życia ważną inicjatywę', *Wirtualna Polska*, 2019. URL: <https://wiadomosci.wp.pl/trojmorze-andrzej-duda-na-szczycie-w-slowenii-powolano-do-zycia-wazna-inicjatywe-6389013535860353a>.

Романа Міхель
канд. екон. наук

Львівський національний університет
імені І. Франка

ORCID: 0000-0001-8204-7600

«КРИЗОВА» ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ УКРАЇНИ: ПРОГРЕС ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Європеїзація України є одним із найскладніших процесів у сучасній європейській політиці, в якому переплітаються демократизація, безпекові дилеми та трансформаційна сила зовнішнього управління ЄС. З моменту здобуття Україною незалежності в 1991 році її траєкторія коливалася між прагненням до європейської інтеграції та тяжінням до пострадянських геополітичних реалій. Революція Євромайдану 2013-2014 років, анексія Криму Росією та війна з Росією остаточно визначили пріоритети України. Ці події стали індикатором розвитку громадянського суспільства,

громадської відповідальності, справжніх цінностей. Громадянське суспільство дуже вчасно скористалось цим моментом і фактично дотиснуло уряд, щоб був напрацьований дієвий План дій, з чіткими індикаторами. І, найголовніше, це сприяло втіленню взятих Україною зобов'язань, постійному моніторингу. Наступним важливим кроком стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, політичну частину якої було підписано 21 березня 2014 року, а економічну частину – 27 червня 2014 року.

В той час як до 2022 року науковці широко аналізували роль УА в каталізації антикорупційних реформ та приведенні українського законодавства у відповідність до *acquis communautaire*, війна докорінно змінила динаміку європеїзації, перевіривши на міцність демократичні інститути в умовах екзистенціальних загроз. З політичної точки зору європеїзація змінює структури управління, сприяючи адміністративному та законодавчому узгодженню. Економічно європеїзація проявляється через єдиний ринок, участь у єврозоні та фіскальній координації. За межами ЄС європеїзація використовує «м'яку силу» через розширення та політику сусідства [3], а угоди про асоціацію стимулюють реформи в державах-претендентах.

Вторгнення Росії спричинило безпрецедентні геополітичні та інституційні зрушення. Швидко надання ЄС статусу кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року посилило критерій обумовленості, пов'язуючи перспективи вступу з реформами судової системи, децентралізацією та забезпеченням прав меншин. У свою чергу, ЄС посилив підтримку України, надаючи фінансову, технічну та політичну допомогу для реалізації цих реформ. Однак війна створила подвійний імператив: підтримання демократичного врядування та мобілізацію зусиль для національного виживання.

У рамках Угоди про асоціацію після 2022 року можна виділити кілька ключових напрямів конвергенції між Україною та ЄС у сфері розбудови демократії: (1) реформи у сфері верховенства права; (2) розвиток громадянського суспільства; (3) підтримка свободи слова та незалежних ЗМІ; (4) підтримка місцевого самоврядування та децентралізації. Зупинимось детальніше на кожному з них.

Реформи у сфері верховенства права. Верховенство права є одним із основних принципів демократії, і його зміцнення є критично важливим для України. Після 2022 року ЄС активно підтримував

реформи в українській судовій системі, включаючи створення Вищого антикорупційного суду у 2018 році та реформу прокуратури. Зокрема, Реформування органів прокуратури розпочалося з прийняттям Закону України від 19.09.2019 № 113-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» [5]. Ці заходи спрямовані на забезпечення незалежності судів, боротьбу з корупцією та захист прав громадян.

Розвиток громадянського суспільства. Громадянське суспільство є важливим елементом демократичного суспільства. ЄС підтримує розвиток українських неурядових організацій (НУО), які відіграють ключову роль у моніторингу реформ, захисті прав людини та підвищенні прозорості державного управління. Після 2022 року фінансування ЄС для українських НУО значно зросло, що дозволило їм активніше залучатися до процесів прийняття рішень.

«Проект ЄС для розвитку громадянського суспільства в Україні» – це комплексна програма, спрямована на підтримку та зміцнення громадянського суспільства в Україні. Він фінансується Європейським Союзом та має на меті сприяти розвитку активного та впливового громадянського суспільства, яке відіграє ключову роль у демократичному розвитку країни [4].

Проект Ради Європи «Молодь за демократію в Україні: Фаза III» у співпраці з Міністерством молоді та спорту України реалізують тривалу програму «Доступ до молодіжної роботи» для новостворених громадських організацій, що працюють з молодими людьми. У лютому 2024 року було підписано грантові угоди для підтримки 10 грантів новостворених громадських організацій загальною сумою 70 000 євро [6].

Підтримка свободи слова та незалежних ЗМІ. Свобода слова та незалежність засобів масової інформації є важливими елементами демократії. Після 2022 року ЄС надавав підтримку українським ЗМІ, зокрема через фінансування проектів, спрямованих на підвищення якості журналістики, боротьбу з дезінформацією та захист журналістів. Це особливо важливо в умовах війни, коли інформаційна безпека стає критичною.

Європейська федерація журналістів (*European Federation of Journalists – EFJ*) реалізує низку важливих проектів, спрямованих на підтримку українських ЗМІ та журналістів. Ці проекти охоплюють

різні аспекти, включаючи фінансову допомогу, захист прав журналістів, боротьбу з дезінформацією та підвищення якості журналістики.

Для прикладу наведемо декілька проєктів, які зараз діють в Україні. Проєкт *“Support for Independent Media in Ukraine”* (Підтримка незалежних медіа в Україні). Цей проєкт надає фінансову та технічну підтримку незалежним ЗМІ, які працюють в умовах війни. *“Safety Fund for Ukrainian Journalists”* (Фонд безпеки для українських журналістів): Цей проєкт надає фінансову допомогу українським журналістам для покриття базових потреб, таких як житло, їжа та медична допомога [1].

Підтримка місцевого самоврядування та децентралізації. Децентралізація є ключовою реформою, спрямованою на підвищення ефективності місцевого самоврядування та забезпечення громадянської участі у прийнятті рішень. ЄС підтримує цей процес через фінансування проєктів, спрямованих на розвиток інфраструктури, підвищення кваліфікації місцевих чиновників та залучення громад до управління. Фінансування здійснюється головню за допомогою інструменту Європейської політики сусідства та програм транскордонного співробітництва.

Важливим джерелом для оцінки стану свободи, демократії та прав людини в Україні є звіт міжнародної правозахисної неурядової організації *Freedom House* за 2024 рік є. Цей аналіз дозволяє зрозуміти, як війна з Росією, внутрішні реформи та міжнародна підтримка впливають на демократичний розвиток країни.

Згідно зі звітом *Freedom House*, Україна у 2024 році отримала загальну оцінку 49 балів зі 100 у рейтингу глобальної свободи, що класифікує країну як «частково вільну» (див. рис. 1 і 2) [2]. У порівнянні з довоєнним періодом Україна дещо погіршила свій результат, оскільки у 2021 році показник глобальної свободи становив 60 з максимальних 100 балів. Ця оцінка відображає як прогрес у демократичних реформах, так і виклики, пов'язані з війною та внутрішніми проблемами.

У сфері політичних прав Україна отримала 30 з 40 балів. Ключовими факторами, що вплинули на оцінку сфери політичних прав були позитивні зміни у сфері верховенства права та боротьби з корупцією, вплив війни на свободу слова, права людини та функціонування демократичних інститутів, та активна роль

громадянського суспільства у підтримці демократії. Це відображає значний прогрес у функціонуванні політичних інститутів, але також підкреслює проблеми, пов'язані з війною. Зокрема, Україна не може провести конкурентні вибори, оскільки війна створила труднощі для організації голосування на окупованих територіях. У країні зберігається висока конкуренція між політичними партіями, але війна обмежила можливості для повноцінної політичної діяльності. Невирішеними залишаються також питання боротьби з корупцією та бюрократією.

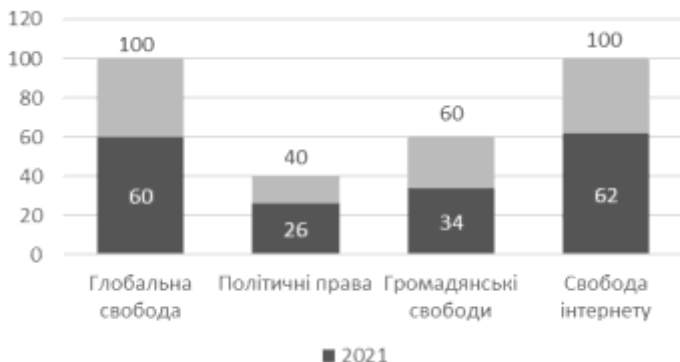

Рис. 1. Оцінка стану свободи, демократії та прав людини у 2021 році

Джерело: складено автором за [2].

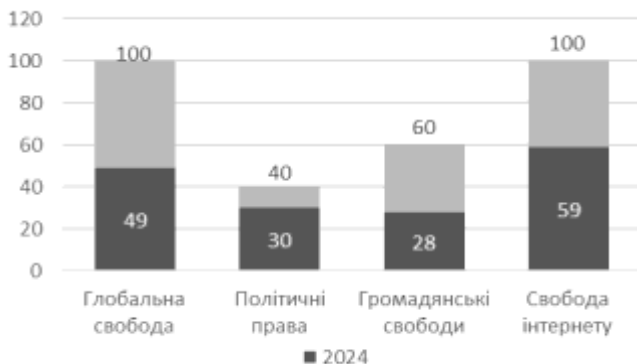

Рис. 2. Оцінка стану свободи, демократії та прав людини у 2024 році

Джерело: складено автором за [2].

У сфері громадянських свобод Україна отримала 31 з 60 балів. Ця оцінка відображає як позитивні зміни, так і серйозні виклики, зокрема в умовах війни. Основними аспектами, що вплинули на оцінку наступні критерії:

- Свобода слова: незалежні ЗМІ продовжують функціонувати, але війна призвела до обмежень у доступі до інформації на окупованих територіях. Дезінформація та пропаганда також залишаються серйозними загрозами.

- Свобода зібрань: громадянське суспільство залишається активним, але війна обмежила можливості для проведення масових акцій протесту.

- Права меншин: Україна продовжує робити кроки щодо захисту прав меншин, але війна створила додаткові труднощі для цього процесу.

Оцінка «частково вільна» відображає як прогрес, так і виклики, з якими стикається країна. Підтримка з боку міжнародної спільноти, зокрема ЄС, є ключовим фактором для подальшого розвитку демократії в Україні. Війна з Росією залишається основним фактором, що впливає на стан свободи в Україні. Наслідком цього стало обмеження громадянських свобод на окупованих територіях, підвищення ролі безпеки у суспільному житті, що іноді обмежує права людини.

Таким чином, проведений аналіз свідчить, що європеїзація України є складним і багатогранним процесом, який зазнав значних трансформацій під впливом російської агресії. Війна стала каталізатором для поглиблення співпраці з ЄС, особливо у сфері демократичних реформ. Угода про асоціацію, а згодом і статус кандидата, активізували процеси у сфері верховенства права, розвитку громадянського суспільства, підтримки свободи слова та децентралізації, що підтверджується конкретними програмами та фінансовою підтримкою з боку ЄС.

Водночас, війна створила безпрецедентні виклики для демократичного розвитку. Обмеження політичних та громадянських свобод, складнощі з проведенням виборів та боротьба з наслідками війни стали серйозними перешкодами. Усі ці перешкоди створюють підґрунтя для формування поняття «кризової європеїзації», яка відображає цю унікальну ситуацію, де зовнішнє управління ЄС та внутрішня потреба у реформах відбуваються в умовах екзистенційної

загрози.

Незважаючи на складнощі, Україна демонструє стійке прагнення до європейських цінностей та продовжує впроваджувати необхідні реформи за підтримки ЄС. Подальша конвергенція у сфері демократії є ключовим елементом на шляху до повноцінного членства України в Європейському Союзі.

Список використаної літератури та джерела:

1. European Federation of Journalists. (2024). *Projects*. <https://europeanjournalists.org/projects/>
2. Freedom House. (2024). *Ukraine*. In Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-world/2024>
3. Grabbe, H. (2006). The EU's transformative power. In *Palgrave Macmillan UK eBooks*. <https://doi.org/10.1057/9780230510302>
4. Європейський простір. (2024). *Снівпраця EUProstir з проектами ЄС на підтримку громадянського суспільства в Україні*. <https://euprostitr.org.ua/about-together>
5. Офіс генерального прокурора (2025). *Результати реформування прокуратури*. <https://gp.gov.ua/ua/posts/rezultati-reformuvannya-prokuraturi>
6. Офіс Ради ЄС в Україні (21 лютого 2024). *Рада Європи підтримує десять проектів новостворених громадських організацій з відкритою молодіжною роботою* <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/council-of-europe-supports-ten-projects-of-newly-established-ngos-on-open-youth-work>

Anatoliy Moki

*D.Sc. (Economics), Professor,
Dolishny National Academy of Sciences of Ukraine”
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8455-1421>*

Roman Moskalyk

*PhD (Economics), Associate Professor
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0003-1144-139X>*

SECURITY GUARANTEES AND EFFECTIVE COALITIONS: PERSPECTIVES OF BALTIC-BLACK SEA ALLIANCE

Security Guarantees in Terms of russian Imperialism: What Really Matter? In terms of russian imperialism, the goal of each state being under

the threat is to provide security guarantees of its country. President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy claims about security guarantees for Ukraine from the beginning of full-scale russian-Ukrainian war.

What is effective security of the state neighboring with such aggressor as russia? As states by many experts the russia cannot stop itself and cannot be trusted. Historically russia could be influenced by a force scenario, not by appeasement. We argue the best security guarantees can include:

1. Strong professional army.
2. New generation of weapon, unmanned systems.
3. Strong defense-tech industry that are highly profitable and boosting the economy.
4. Uniting with real allies who share the same values and face the same threats.

In our opinion these mechanisms can be transformed into:

1. Own factor: professional army, weapons, drones, defense-tech.
2. Foreign factor: real allies – those having the same threats and values.

The two factors can be interdependent. In terms of political realism, the countries will be more likely to support warring country if it is strong. The world likes the strong, the winners. Because the winners write history. Evolution shows that weaker nations or entire civilizations were destroyed by stronger, more technological, more cohesive and united ones. Relying on others, on stronger ally can be risky. A stronger ally in terms of situational realism may have other interests or other threats or simply being unstable. It destroys trust.

In our opinion Ukraine's strong professional army is the key element of victory over the russian invasion. Why Ukraine needs victory, not the compromise on territory? Because this will become a precedent for redrawing borders in any part of the world. Will ceasefire lead to long-lasting peace or to regrouping of troops? Theory of geopolitics claims that an empire develops as long as it grows and if an empire stops, it declines.

We argue that russian style of expanding is close to Mongol empire as Muscovy or Moscovia was a vassal of Mongol Golden Horde the longest as other Eastern Europeans. Genghis Khan innovated the warfare principle: instead of honoring captured leaders and enslaving soldiers, he executed the leaders (to prevent them from rebelling against him) and he recruited local soldiers into his army. He created a reputation of an equal opportunity employer. The more lands Genghis Khan conquered, the bigger his army became.

Comparing Military Power of russia, Ukraine, Europe, NATO. To understand the military power of allies and enemy we are to compare the quantitative and qualitative indicators of armed forces of russia, Ukraine, European countries separately and all NATO allies.

So russian army is 2.4 mln personnel, including 1.5 mln active militaries with combat knowledge [1, 2]. Armed Forces of Ukraine are 880 thousand and other enforcement agencies 340 thousand, total defense forces 1.2 mln personnel [1, 3]. If russia occupies Ukraine using Genghis Khan's approach, russian army to be 3.6 mln (2.4 mln plus 1.2 mln).

Armed forces of all NATO members are 3.44 mln personnel: 1.69 mln armies of all European countries, except Turkey; 0.36 mln army of Turkey; 1.33 mln the U.S. army [1, 4]. We wonder whether Europe can rely on the U.S. army? Can Turkey play its own game when Europe will be passive?

All European armies to be 2.1 times less than reinforced russian army with occupied Ukraine, not including Belarusian and North Korean armies. Besides European army has no intense combat experience. If one combatant equals two soldiers without combat experience, European army to be 4.2 times less than reinforced russian army.

We can point out the following advantages of russian armed forces: 1.5 mln active militaries, including about 600 thousands in Ukraine; almost unlimited manpower reserves in case of forced mobilization; war economy working 24/7; strong in radio electronic warfare; production of drones and testing them at the battle field, using technologies and components, mainly of Chinese origin; long range missiles both ballistic and cruise including intercontinental; own nuclear weapons in large declared quantity; a dictatorship that simplifies decision-making; intelligence service of russia has agents in Ukraine and Europe; fossil fuels based economy is well financing the war.

We can point out the following disadvantages of russian Armed Forces: combat aircraft limited by fourth generation, not fifth; russia lost about 30% of Black Sea fleet due to Ukrainian sea drones and no ability to deliver reserves into the Black Sea; insufficiency of air defense due to the huge territory; incomplete combat intelligence data; poor command treating soldiers as expendable material, so poor motivation of soldiers; lack of armored vehicles due to losses on the Ukrainian front; corruption and theft of military property by warrant officers; despite all the hype, russian nuclear arsenal (at least partly) may no longer work or to be inefficient due

to maintenance problems, modernization program delays, technical and financial incapability.

Analyzing the Armed Forces of Ukraine, we can emphasize on the following advantages: the largest army in democratic Europe 0.88 mln militaries; combat experience of new generation war; adaptability, flexibility, mobility; technologies of unmanned systems and testing at the battle field; joint production of weapons including with Germany, Lithuania, Turkey; new missiles and jet-drones recently made in Ukraine; intelligence service of Ukraine has agents in Russia; experience of radio electronic warfare; reforms in the army as forming corps uniting 15 thousand soldiers, 5 brigades as well as digitalization in army; warriors are still mainly motivated, proactive, inventive, rather psychologically resilient.

Analyzing the Armed Forces of Ukraine, we can emphasize on the following disadvantages: not enough combat aircraft, pilots and air defense; dependance on allies' intelligence data; shortage of shells, missiles, long-range drones, radio-electronic warfare; still restrictions to use allies' weapons on Russian territory; limited manpower reserves; warriors are greatly exhausted fighting from 2022 or 2014; forced mobilization of unfit and not motivated; low financial reward for fatal risk; long-term rotation on the battle field; average age of Ukrainian soldiers 40+ years old; no nuclear weapon umbrella.

In our opinion the Armed Forces of Europe can have the following advantages: about 1.69 mln militaries; strong combat aircraft and air defense systems; intelligence data; radio electronic warfare; technologies of unmanned systems; nuclear weapon umbrella announced by France unless the U.S.

In our opinion the Armed Forces of Europe can have the following disadvantage: no combat experience; limited manpower reserves; European armies cannot attack Russia but can support Ukrainian army and protect air.

Combined defense expenditure of NATO from the beginning of Russian-Ukrainian war in 2014 till 2024 increase at 56% from US\$ 943.22 billion in 2014 till US\$ 1474.4 billion in 2024 [5]. Top ten countries with largest defense budget in 2025, include such NATO countries as the United States, the United Kingdom, France, as well as Ukraine in tenth place in the ranking (table 1).

Rank	Country	Defense Budget, billion US\$
1	United States	895.00
2	China	266.85
3	russia	126.00
4	India	75.00
5	Saudi Arabia	74.76
6	United Kingdom	71.50
7	Japan	57.00
8	Australia	55.70
9	France	55.00
10	Ukraine	53.70 ¹

Table 1. Top ten countries with largest defense budget in 2025, billion US\$

Note 1: In addition to the defense budget Ukraine allocates also extrabudgetary funds.

Source: [5].

We argue that allies can provide the following support for Ukrainian army:

1. Land forces in northern, southern and central part of Ukraine. However, the allies' armed forces present in Ukraine will definitely require high combat risk bonuses and insurance. Ukrainian professional army with the same bonuses and insurance could be more effective having combat experience.

2. Protection of sky against russian missiles by aircraft and air defense systems in west and central Ukraine. This will have double benefit for allies: protecting Ukraine's sky and test allies' aircraft and anti-missile systems.

3. Intelligence data.

4. Joint production of military systems.

5. European allies can share "nuclear umbrella" for Ukraine.

Global Players' Interests Around the russian-Ukrainian War.

Recently, the United States perform signals that are challenging the paradigm on which entire generations of Europeans have built their

worldview. The US is pursuing a policy of American isolation or deglobalization or offshore balancing. The leaders of the United States are signaling to quickly arrange truce and withdraw from the war in Europe, including withdrawal of their troops from Europe.

China is watching the entire confrontation from the periphery. Obviously, China will benefit from 'bad' peace or 'good' hostilities, taking advantage of russian resources and their market.

It seems that Europe has decided that its security is in the hands of Europeans. Ukraine is a keystone in European security. It is important to get rid of political illusions and realistically look at the threats. If to treat russia with unjustified appeasement, this can lead to the next step of its imperialism, which is a matter of time. Especially if russia feels Europe's weakness and tests NATO's security guarantees.

Which countries can be the next target? Baltic countries, Finland, Norway, Poland, Moldova in fact have a land border with russia or russian supported enclaves.

Seems Europe is ripe for solving the russian problem, which it has been avoiding since russia invaded Georgia in 2008 and Ukraine in 2014. Europe is taking over the leadership from the U.S.

The EU's aid to Ukraine is US\$ 145 billion for three years of full-scale war [6]. It is 0.3% of its GDP, counting 3-year GDP of the EU-27 as US\$ 54 billion.

According to GTBT channel experts, US\$ 1 trillion is needed to end this war and this war [7]. It is 1.85% of the GDP of the EU-27 for 3 years. If so, Europe would realize 2 goals: these funds would go to European defense production and russia would be neutralized by the hands of the Ukrainian army.

NATO Secretary General Mark Rutte calls for European countries to allocate 3.5% of GDP to defense [8]. That amount is almost twice more than estimated amount Ukraine requires to neutralize russia (1.85% of GDP of the EU-27 as we mentioned above).

However, we can observe that European military initiatives supporting Ukrainian army decreases as the distance of EU countries from russia increases. Some European countries may argue why should they spend billions on a russian threat that is a couple of thousand kilometers far away. It seems by 2025, the EU had not reached the internal trust to treat interests and threats of all members fairly. Hope was in the United States, but it is fading. If Europe continues to be apathetic, hostilities could spread to the

EU. Portuguese and Spanish can obviously remain calm, they are not the first in line.

Ukraine, being on the war front faces insufficient support from the allies and is forced to draw back with intense fighting. At the same time, Ukraine is developing its own defense industry and professional army. The resilience of the Ukrainian army, which made great losses for russian army, shows that russia cannot fight for long. Estimates show that russia can still fight for 1-5 years, depending on strikes on russia [7].

The russian economy operates in wartime mode, producing 24 hours, 7 days per week. Their absurd society still accepts the war costs. In January 2025, putin issued new order for the military mobilization of russian reservists with plan to mobilize next soldiers in 2025 [9]. russians are intensively mobilizing Ukrainians from the occupied territories. Looks like Genghis Khan's plan is in action there. russian government has political legitimization to continue the war. Institute for the Study of War (ISW) informs that according to the russian Public Opinion Research Center 67% of russian citizens support the war in Ukraine [10]. As per russian propaganda their army fights with West in the territory of Ukraine. They do not allow the information that small Ukraine has been destroying the "second strongest army in the world".

Intermarium or Baltic-Black Sea Alliance. Recently in 2025, the Coalition of the Willing has begun to form of those countries having common interest, threat and determination against russia.

Some experts incl. Piotr Kulpa, Polish statesman, Valentyn Haidai, director of the Intermarium Institute, Ukraine, experts of 'Good Times Bad Times Ukraine' channel, emphasize the importance of alliance of Baltic-Black Sea countries to oppose the russian imperialism as their independence, as the highest value of Baltic-Black Sea countries, hangs in the balance. What will be the main goal of this alliance? To protect its own independence, which is currently threatened by the Kremlin. This goal seems to be different from the current U.S. strategy or the divided interests in the EU.

The Baltic-Black Sea countries are less restrained in its intention to dismantle russia. If supporting Ukraine leads to the collapse of Kremlin, it would be an achievement.

The states of Intermarium can unite against a common enemy, rather than rely on the shaky behavior of other NATO allies. The core of this

alliance is to be Poland and Romania with 54 million population, 65% of the population of Germany, 50% of the German economy. Slovakia and Hungary obviously are to be there, however their governments still declare pro-russian narratives. On the northern front of the Alliance are to be: Finland, which has the longest border with Russia, and a history of wars with Soviet Union; Sweden, which would be the next target in the event of an attack on sparsely populated Finland; Norway, which borders Russia and competes with it in the Arctic region.

The Baltic states having limited combat capabilities and the difficult defense of their territory, also to be included in the Alliance. Important, they shall increase their defense spending greatly.

Moldova having direct borders the pro-russian enclave Transnistria, spends on defense 8.6% of its GDP [5]. So, Moldova is to be the Alliance's member, but shall clear itself of Russian agents inside. In the event of the fall of the Lukashenko regime, Belarus can also be considered as a potential member of the Alliance.

Ukraine is to be strategic partner of the Baltic-Black Sea Alliance. Immediate accession of Ukraine to NATO is not possible due to NATO's clauses. But Ukraine has a large army and experience of a new generation war, that weakens the Russian army on the battlefield. Ukraine can become a full-fledged member of the Baltic-Black Sea Alliance when the hostilities end.

Supporting States of Baltic-Black Sea Alliance. Czechia is at risk after the fall of Ukraine and Poland. However General Petr Pavel, the President of Czechia, greatly supports Ukraine in the war. Bulgaria is at risk after the fall of Ukraine and Romania. But Bulgaria is also a supporter of Ukraine.

Turkey plays a critical role in the Black Sea, controlling Bosphorus, access to the Black Sea from the Mediterranean. Turkey has deep historical/cultural ties to Ukraine's Crimea and declares the territorial integrity of Ukraine. Turkey has 0.36 mln army with combat experience in Syria and sides it produces unmanned systems with Ukraine.

Denmark is far from Russia but is the great supporter of Ukraine and the partner of Nordic and Baltic states. Netherlands produces ships and radar equipment, and is a great supporter of Ukraine.

Germany is the largest economy in the EU, has strong military industries. Germany abolished restrictions on militarization in its Constitution, investing in defense as well as in Ukraine.

The United Kingdom, although far from RF, demonstrates great involvement. Historically, the British have opposed Russian empire. Besides, the UK has nuclear-weapons.

France is rather far from Russia, however it is an active supporter of Ukraine. France has full cycle production of strategic weapons including jet fighters, submarines, nuclear weapons.

Military power of Baltic-Black Sea Alliance. Let us analyze the quantity of the allies' armies: Poland - 202 thousand militaries, Romania – 81 thousand militaries, Finland, Sweden and Norway together 72 thousand militaries, the Baltic states together 48 thousand militaries [11]. Total 403 thousand militaries, that is not enough as Russia's army is 2.4 mln personnel (1.5 mln active militaries). Therefore, the Armed Forces of Ukraine (880 thousand militaries) and Turkey (355 thousand militaries) are important for the Alliance. Total armed forces of the Baltic-Black Sea Alliance with Ukraine and Turkey is 1.64 mln militaries. Together with France (200 thousand militaries), the UK (185 thousand militaries), Germany (181 thousand militaries), and Netherlands (41 thousand militaries). Total armed forces of the Baltic-Black Sea Alliance can be 2.25 mln militaries.

From a technological point of view, the Baltic-Black Sea Alliance is much stronger than Russia, having or will have about 500 jet fighters (F-35 Lightning II, JAS 39 Gripen, F-16 Fighting Falcon); advanced military machinery, including tanks (Leopard-2, Abrams, K-2), rocket launcher and self-propelled guns (Himars, K-9, Krab), armored vehicles (CV 90, Borsuk, Rosomak), air defense systems (NASAMS, CAMM-ER, SAMP-T). The Baltic-Black Sea Alliance has already the latest military technologies, and cooperation can further strengthen the potential.

Suggested Obligations of the Baltic-Black Sea Alliance can include:

1. To allocate at least 5% of GDP to defense. 7% is more adequate to correspond to Russia's 6-8%.
2. To cooperate in Defense-Tech industries.
3. To exchange intelligence data.
4. To develop cooperation in space.
5. To standardize weapons and ammunition for efficient logistics.
6. To develop offensive ballistic missiles.
7. To implement the same Article 5 as in NATO – an attack on one is an attack on the entire alliance.

Why repeat NATO's obligations in this new Alliance? The fact is that

NATO relies on the USA. If the USA does not intervene, then NATO will collapse. It seems the USA suppose that Article 5 of NATO cannot be considered ironclad. If the Baltic-Black Sea countries were doubly protected by Article 5, then the strategic uncertainty in the Kremlin would increase. If upon hypothetical attack on Narva, Estonia, the Baltic-Black Sea countries immediately intervene, then Article 5 of NATO will be alive and allows the USA and others to come to the aid.

Nuclear Weapon Issue. The Baltic-Black Sea Alliance would enter into direct confrontation with a nuclear power. As per opinion of the GTBT experts, there can be three solutions [4]:

1. Development of conventional offensive forces with damage equivalent to nuclear weapons.
2. With the Alliance strengthening, own nuclear program may emerge, especially in Sweden and Poland.
3. “Nuclear umbrella” of France or the United States.

France can provide a “nuclear umbrella” as recently France declared. The UK is excluded since the U.S. control their arsenal. The US can also likely provide the Baltic-Black Sea Alliance with “nuclear umbrella” because:

- The US are interested in preventing a nuclear war.
- It does not require a physical American presence in the war.
- The US are not interested in spreading nuclear weapons.

However, the “nuclear umbrella” must go beyond the current NATO declarations. The Alliance may demand participation in a nuclear program on a much larger scale than at present. The goal here is to create strategic uncertainty for Kremlin about who will make the decision to deploy weapons of mass destruction - the Americans or the collective states.

Contribution Balance in the Baltic-Black Sea Alliance. Theoretically NATO should treat security interests of all member states relatively equally, but it is natural that countries with greater military power dominate. The U.S. may ask why they, as the most powerful state in economic and military terms, should dilute our interests with states smaller 6 times (like Germany) or 600 times (like Estonia)? Differences in potential lead to different interests.

In the Baltic-Black Sea Alliance, we can observe a healthy balance: common threat from the East, relatively comparable potential, balance of contribution: southern component to provide strong army, combat experience and natural resources while northern component – economic

power, strong institutions and technologies.

The Baltic-Black Sea Alliance should not abandon established formats such as the EU or NATO. The goal of the Alliance is to take matters into its own hands, and not rely on others, who are less interested. The Alliance shall remain open to cooperation with all willing democratic countries.

Conclusions. Intermarium or Baltic-Black Sea Alliance is an initiative to strongly respond to russian aggressor, combining those who have the same threats. Economic and military power of this Alliance is comparable with russia's authoritarian alliance and can be greatly developed.

The Baltic-Black Sea countries can watch the expansion of russian imperialism, relying on a different willingness of some EU states or on unstable overseas ally. Acting individually, Baltic-Black Sea countries are exposed to significant risk. While a large group of highly motivated countries can be strong power. Trust built between the Baltic-Black Sea countries can become something more substantial than a defense alliance.

References:

1. The Largest Armies in Europe Are 6 to 7 Times Smaller Than Russia's: A Look at Europe's Top Ten Armies. Available at: <https://united24media.com/war-in-ukraine/the-largest-armies-in-europe-are-6-to-7-times-smaller-than-russias-a-look-at-europes-top-ten-armies-5252> .
2. Comparison of Ukraine and Russia Military Strengths (2025). Available at: <https://globalfirepower.com/countries-comparison-detail.php?country1=ukraine&country2=russia> .
3. The President Named the Size of the Ukrainian Army (in Ukrainian). Available at: <https://slovoidilo.ua/2024/01/29/novyna/bezpeka/prezydent-nazvav-chyselnist-ukrayinskoyi-armiyi> .
4. Estimated number of active military personnel in NATO in 2025, by member state. Available at: <https://www.statista.com/statistics/584286/number-of-military-personnel-in-nato-countries/> .
5. *Global Firepower Ranking 2025*. Available at: <https://globalfirepower.com/defense-spending-budget.php> .
6. EU Assistance to Ukraine, February 2025. Available at: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2025/2025.02.24%20EUDEL%20WAS%20Two-Page%20on%20EU%20Assistance%20to%20Ukraine%20%28February%29%201%200.pdf> .
7. Good Times Bad Times Ukraine. It's time for Intermarium 2.0 in the fight against Russia. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=zBRr1Nxbj-w> .

8. NATO to discuss increasing defense spending to 3.5% of GDP – Rutte. Available at: <https://newsukraine.rbc.ua/news/nato-to-discuss-increasing-defense-spending-1738494206.html> .
 9. Russia Will Draft Reservists For Military Training This Year. Available at: <https://militaryni.com/en/news/russia-will-draft-reservists-for-military-training-this-year/>.
 10. Poll in Russia shows high public support for war against Ukraine, ISW reports. Available at: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2025/02/7/7497113/> .
- Infographic: Army Sizes of NATO, Russia, and Ukraine. Available at: <https://www.visualcapitalist.com/infographic-army-sizes-of-nato-russia-and-ukraine/>

Дар'я Молчанова
Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
ORCID 0009-0005-1470-816X

ПІДТРИМКА УКРАЇНИ ФРАНЦІЄЮ: ЕВОЛЮЦІЯ ПОЗИЦІЙ У ПИТАННЯХ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Із початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну французьке керівництво обрало обережну лінію поведінки, спрямовану на збереження каналів дипломатичної комунікації з Москвою. Президент Франції Еммануель Макрон неодноразово акцентував на необхідності діалогу та закликав міжнародну спільноту уникати кроків, що могли б спричинити "приниження росії", вважаючи це запорукою можливого мирного врегулювання. Реальна допомога Україні на початковому етапі обмежувалася переважно гуманітарними ініціативами, політичними деклараціями підтримки та участю у спільних санкційних механізмах, узгоджених у межах Європейського Союзу та НАТО.

Обережність французької політики пояснювалася прагненням зберегти власні дипломатичні позиції у європейському просторі, а також бажанням запобігти небезпечній ескалації конфлікту, яка могла б мати наслідки для всієї Європи.

Проте поступове наростання воєнних злочинів, масові порушення норм міжнародного гуманітарного права та зміна настроїв серед європейських суспільств спричинили перегляд початкової стратегії Парижа. Відтак Франція почала дедалі активніше підтримувати

Україну як у двосторонньому форматі, так і в рамках загальноєвропейських та євроатлантичних безпекових механізмів.

Метою даного дослідження є всебічний аналіз трансформаційних процесів у зовнішній політиці Франції стосовно України в контексті безпекового співробітництва, окреслення основних тенденцій двосторонньої взаємодії та визначення перспектив поглиблення стратегічного партнерства в умовах сучасних викликів для європейської та глобальної стабільності. Розв'язання повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України у 2022 році зумовило переорієнтацію пріоритетів міжнародної безпеки та підкреслило критичну важливість зовнішньої підтримки у забезпеченні суверенітету та територіальної цілісності української держави. У цьому контексті особливе значення набуває співпраця з Французькою Республікою — одним із ключових суб'єктів європейської інтеграції та державою-членом Північноатлантичного альянсу (НАТО).

На початковому етапі збройного конфлікту офіційна позиція Франції характеризувалася виваженим дипломатичним підходом. Водночас ескалація воєнних дій та загострення безпекової ситуації спричинили перегляд зовнішньополітичної стратегії Парижа, що вилилось у послідовне нарощування військової, економічної та гуманітарної підтримки України у 2023–2025 роках. Поступовий розвиток зовнішньополітичних пріоритетів Франції вказує як на посилення міжнародної солідарності з Україною, так і на переосмислення підходів до формування нової архітектури європейської безпеки.

Після початку повномасштабної російсько-української війни Франція стала одним із найрішучіших союзників України у Європі. Проте така позиція Парижа не виникла раптово: її витoki сягають ще Сорбоннської промови Еммануеля Макрона 2017 року, яка започаткувала так звану "доктрину Макрона". Її ключовими елементами стали прагнення до європейського суверенітету, посилення геополітичного позиціонування об'єднаної Європи та особлива роль Франції як балансира ("*puissance d'équilibre*") між Заходом і Сходом [1].

З початком російської агресії Франція опинилася перед необхідністю швидко адаптувати свою зовнішню політику до нових

реалій. Ще у доктринальному документі Strategic Update (2021) було визнано відродження стратегічної та військової конкуренції з боку Росії. Однак навіть після початку війни французька політика певний час базувалася на поєднанні "діалогу і твердості" щодо країни-агресора. Це пояснювалося баченням майбутньої Європи, у якій, за задумом Макрона, мало би бути місце і для Росії, а також спробами переосмислення архітектури безпеки і довіри на континенті [2].

У той час, коли російська агресія наростала й Росія почала атакувати цивільні об'єкти та вчиняти численні воєнні злочини, французька політика зазнала значних змін. Макрон поступово відмовився від звичних табу, зокрема щодо розширення ЄС і НАТО. Підтримка заявки України на вступ до ЄС навесні 2022 року стала не лише сигналом для країн Східної Європи, але й демонстрацією нового бачення об'єднаної та суверенної Європи, що вимагає тіснішого діалогу з цими країнами. Франція також прагне використати "вакуум можливостей", який виникає через нерішучість інших європейських лідерів, і посилити власний вплив у питаннях безпеки та оборони ЄС. Макрон неодноразово наголошував, що Спільна політика безпеки і оборони ЄС майже не просунулася з 2022 року, і саме Франція може стати драйвером змін у цьому напрямку.

Таким чином, сучасна французька політика щодо України базується на прагненні до європейського суверенітету, підтримці розширення ЄС і НАТО, а також на активному переосмисленні ролі Франції як балансира у європейській системі безпеки. Еволюція цієї політики від "діалогу і твердості" до рішучої підтримки України відображає глибокі трансформації у стратегічному мисленні французького керівництва, викликані російсько-українською війною та новими викликами для європейської безпеки.

У 2014–2021 роках позиція Франції щодо конфлікту на сході України характеризувалася прагненням до активної дипломатичної ролі, стратегічного балансування та збереження європейської єдності. Як підкреслює Гезіне Вебер, Франція з перших днів російської агресії розглядала врегулювання конфлікту на Донбасі як ключове питання для європейської безпеки, але уникала надмірної ескалації у відносинах із Росією. Франція стала одним із головних рушіїв Нормандського формату, у якому разом із Німеччиною виступала посередником між Україною та Росією. Вебер зазначає, що Париж намагався зберігати стратегічну автономію, поєднуючи підтримку

територіальної цілісності України із закликами до діалогу з Москвою. Такий підхід дозволяв Франції залишатися впливовим гравцем у переговорах, але водночас обмежував її здатність тиснути на Росію чи ініціювати радикальні зміни у політиці ЄС щодо санкцій [3].

Важливою особливістю французької політики було прагнення уникати як надмірного тиску на Москву, так і поступок, які могли б підірвати довіру України до західних партнерів. Вебер підкреслює, що Париж дотримувався «реалістичного підходу», намагаючись збалансувати інтереси безпеки, стабільності та власної стратегічної автономії. Це проявлялося у дипломатичних ініціативах, організації самітів, а також у підтримці Мінських домовленостей, які залишалися основою для мирного врегулювання попри відсутність реального прогресу [3].

З приходом до влади Еммануеля Макрона французька політика зберігала цю лінію: Париж посилював дипломатичні зусилля, але не відмовлявся від ідеї діалогу з Росією. Водночас Франція залишалася одним із ключових партнерів України у питаннях санкційної політики та підтримки європейської інтеграції, але уникала однозначної конфронтації з Москвою, прагнучи зберегти можливість для компромісу в майбутньому.

Таким чином, у 2014–2021 роках Франція відіграла роль архітектора компромісу, поєднуючи підтримку України із збереженням каналів діалогу з Росією. Ця стратегія дозволяла Парижу залишатися впливовим посередником, але водночас обмежувала його можливості для ініціювання рішучих змін у врегулюванні конфлікту.

Французька підтримка України в умовах повномасштабної війни (2022–2025)

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року Франція значно посилсила свою підтримку Києва, поєднуючи військову допомогу, політичну солідарність та дипломатичні зусилля. Франція надала Україні військову допомогу на суму понад 2,6 млрд євро, включно з сучасними системами протиповітряної оборони, артилерією, бронетехнікою, боєприпасами та іншими матеріалами, а також підтримала підготовку близько 10 тисяч українських військових. Крім того, Франція ініціювала створення коаліції далеkobійної зброї для України, що свідчить про прагнення Парижа координувати зусилля союзників у підтримці

обороздатності України [2]. Політична підтримка Франції проявляється у рішучих заявах на найвищому рівні. Президент Макрон неодноразово засуджував агресію Росії, підкреслював важливість підтримки України та наголошував на необхідності європейської інтеграції України як стратегічної мети. Міністр закордонних справ Жан Ів ле Дріан акцентував увагу на тотальності війни та критиці імітації Росією переговорів про мир.

Французька підтримка України у 2022–2025 роках є багатогранною і поєднує військову допомогу, політичну солідарність та активну дипломатичну діяльність. Цей комплексний підхід відображає прагнення Франції зміцнити обороноздатність України, підтримати її європейські амбіції та сприяти стабільності у європейській системі безпеки.

Двостороннє співробітництво України та Франції у сфері оборони та безпеки є важливим елементом підтримки України з боку Франції, особливо в умовах повномасштабної війни з Росією. Це співробітництво охоплює різні аспекти, включаючи навчання військових, постачання озброєння та техніки, спільні проекти у сфері оборонної промисловості, а також політичну та дипломатичну підтримку. Французькі інструктори передають українським військовослужбовцям досвід та знання, необхідні для ефективного використання західного озброєння та техніки. Крім того, Франція бере участь у спільних проектах з Україною у сфері оборонної промисловості. Зокрема, йдеться про співпрацю у виробництві та модернізації озброєння, а також про обмін технологіями. Це сприяє зміцненню обороноздатності України та розвитку її власного оборонно-промислового комплексу.

Важливим кроком у розвитку двостороннього співробітництва стала Угода про співробітництво у сфері безпеки між Францією та Україною, підписана у 2024 році. Ця угода визначає основні напрями співпраці у сфері безпеки, включаючи обмін інформацією, спільні навчання та операції, співпрацю у сфері кібербезпеки, а також підтримку реформ у секторі безпеки України. Угода також передбачає конкретні зобов'язання сторін щодо підтримки України у захисті її суверенітету та територіальної цілісності. Зокрема, Франція зобов'язується надавати Україні військову та фінансову допомогу, а також сприяти її інтеграції до європейських та євроатлантичних структур безпеки [4].

Двостороннє співробітництво України та Франції у сфері оборони та безпеки є важливим фактором зміцнення обороноздатності України та забезпечення її безпеки в умовах російської агресії. Це співробітництво має стратегічний характер і спрямоване на підтримку суверенітету та територіальної цілісності України, а також на сприяння її європейській та євроатлантичній інтеграції.

В умовах триваючої російсько-української війни питання стратегічної автономії Європейського Союзу (ЄС) набуло особливого значення, а Франція, як одна з провідних європейських держав, відіграє ключову роль у формуванні безпекової політики ЄС щодо України. Аналізуючи концепцію стратегічної автономії, слід зазначити, що вона передбачає здатність Європи самостійно визначати та реалізовувати власні інтереси у сфері безпеки і оборони без надмірної залежності від третіх сторін, зокрема США.

Франція під керівництвом президента Еммануеля Макрона активно просуває ідею посилення європейського суверенітету, що включає зміцнення оборонних спроможностей ЄС, розвиток спільної політики безпеки та оборони, а також координацію дій у відповідь на виклики, пов'язані з російською агресією проти України [2]. У цьому контексті українське питання стає центральним елементом у формуванні нової архітектури європейської безпеки, де Франція прагне виступати як лідер і балансує сила між інтересами Заходу та необхідністю діалогу з Росією.

Франція демонструє лідерство в підтримці України, поєднуючи жорстку позицію щодо російської агресії з прагматичним підходом до дипломатії, виступає за посилення оборонної співпраці в ЄС і водночас за збереження стратегічної автономії, що дозволяє Європі діяти більш самостійно на міжнародній арені, не повністю покладаючись на трансатлантичні зв'язки [5].

У цьому контексті Франція підтримує європейську інтеграцію України як частину більш широкої стратегії зміцнення безпеки континенту. Водночас позиція Парижа щодо членства України в НАТО залишається обережною, що відображає прагнення уникнути ескалації конфлікту з Росією, але при цьому не відмовлятися від підтримки суверенітету і територіальної цілісності. Українське питання в контексті стратегічної автономії ЄС є одним із ключових напрямків зовнішньої політики Франції. Париж прагне сформувати

європейську безпекову архітектуру, здатну ефективно протистояти викликам, зберігаючи при цьому баланс між жорсткістю у відношенні до агресора та готовністю до діалогу. Роль Франції як лідера у цьому процесі визначає подальший розвиток безпекової політики ЄС та перспективи України у європейському просторі.

Аналіз зовнішньополітичної стратегії Франції щодо України засвідчив суттєву трансформацію її позиції у сфері міжнародної безпеки впродовж останнього десятиліття. Якщо на початкових етапах конфлікту Франція демонструвала обережну та балансуєчу дипломатію, прагнучи одночасно зберегти комунікацію з Росією та підтримувати міжнародне право, то після 2022 року її підхід зазнав кардинальних змін. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало поворотним моментом, що актуалізував необхідність рішучої та послідовної підтримки української держави. Франція поступово перейшла від символічних дипломатичних кроків до конкретних дій у сфері безпеки: надання військової допомоги, укладення двосторонніх безпекових угод, активна участь у формуванні європейської позиції щодо України. Така еволюція французької політики свідчить не лише про переосмислення власної ролі у європейській безпековій архітектурі, а й про готовність брати на себе лідерство у забезпеченні стратегічної стабільності континенту.

У сучасних геополітичних умовах Франція продовжує відігравати важливу роль у підтримці України як на рівні ЄС та НАТО, так і у двосторонньому форматі. Перспективи подальшого поглиблення українсько-французького співробітництва у сфері оборони, кібербезпеки та протидії гібридним загрозам є ключовими не лише для зміцнення обороноздатності України, а й для формування нової моделі колективної безпеки в Європі.

Список використаної літератури та джерела:

1. Офіційний вебсайт UK In A Changing Europe, «Foreign and security policy under Macron: “puissance d'équilibre?»», (2022). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukandeu.ac.uk/foreign-and-security-policy-undermacron/>
2. ПОЛІТИКИ ФРАНЦІЇ: РЕКОНСТРУКЦІЯ ПЕРСПЕКТИВИ ЕММАНУЕЛЯ МАКРОНА / За ред. Остапенко К., Паламарчука В., Федя Н., Ткачука Є. – Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2024.

3. Weber, G. (2022). A Case for French Leadership on Ukraine. War on the Rocks.
4. Agreement on security cooperation between France and Ukraine. Élysée. Доступно онлайн: <https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2024/02/16/agreement-on-security-cooperation-between-france-and-ukraine>
5. Macron the Hawk: Why Europe Should Follow France's Lead on Ukraine. Foreign Affairs. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2023-05-15/macron-hawk-why-europe-should-follow-frances-lead-ukraine>

Олексій Мороз
канд. політ. наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: 0000-0001-7946-426X

БЕЗПЕКОВА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Сьогодні Німеччина, найвпливовіша країна ЄС, є одним з головних європейських та глобальних міжнародних партнерів України. Взаємини Києва та Берліна у сфері безпеки тривалий час були досить суперечливими, обтяженими складною спадщиною німецької «східної політики» часів «холодної війни», залежними від українського негативного впливу довгих років особливих відносин Німеччини з РФ. Зараз вони зазнають глибоких змін.

У десятиліття глобального протистояння СРСР та Заходу ФРН була однією з найсильніших, за своїм військово-промисловим потенціалом, країн НАТО, а її збройні сили, попри заборону мати ядерну зброю – найбільшими серед усіх армій демократичних країн на європейському континенті. При цьому у рамках Північноатлантичного альянсу завдання стратегічного стримування Радянського Союзу покладалося на ракетно-ядерні сили США та Великої Британії.

Швидкий та досить несподіваний крах радянського блоку ствердив серед західних лідерів переконання, що стратегічна загроза з боку Москви зникла, і що у Росії поступово стабілізується режим, з яким можливо розвивати нормальні партнерські взаємини. У такому контексті, після об'єднання Німеччини засади її зовнішньої політики визначив «консенсус щодо розбудови багатосторонніх міжнародних

інституцій та сприяння багатосторонньому співробітництву у різних сферах на базі дотримання міжнародного права в рамках концепції ліберального міжнародного порядку» [1, с. 24]. Німецька політична еліта прагнула до дипломатичного вирішення міжнародних конфліктів, вважаючи переговори та превентивну дипломатію першими та головними засобами дій на міжнародній арені. Застосування німецьких збройних сил поза територією Німеччини вважалося можливим лише за рішенням Ради Безпеки ООН, яке, як відомо, може бути ухвалене лише за згоди усіх п'яти держав – постійних членів.

Коріння такого, ліберального та радше пацифістського, підходу німецького політикуму до міжнародних відносин варто було шукати передусім у тих політичних та культурних трансформаціях, через які проходила ФРН після Другої світової війни, у поступовому переосмисленні німецьким суспільством її спадку та питання про роль Німеччини у війні. Після десятиліть, протягом яких домінувало радше небажання звертатися до цієї теми, витиснення її з металюного простору країни, ставлення західнонімецького суспільства до досвіду війни загалом змінилося. Його основою стало визнання провини німців за злочини нацистського режиму, беззастережний осуд німецької політики часу Другої світової війни. Важливою стороною трансформації дискурсу пам'яті про війну стало визнання історичної провини Німеччини перед країнами, які постраждали від нацистської агресії. У політичній площині це знайшло вияв у «новій східній політиці» (Neue Ostpolitik) канцлера Віллі Брандта, втілений у повному визнанні ФРН усіх територіальних підсумків Другої світової війни та нормалізації відносин з НДР та іншими східними сусідами.

Така політика мала ще одну грань, яку можна визначити як «радянську/російську». У контексті осмислення німцями ролі своєї країни у Другій світовій війні як ролі агресора, а також країни, що скоїла у ході війни жакливі злочини, жертвою агресії нацистського режиму поставав й Радянський Союз, що звично ототожнювався у свідомості більшості німців з Росією. Модель пам'яті про війну, основою якої стала ідея покути за злочини нацистів, а ядром пам'яттевого дискурсу – злочин Голокосту, передбачала водночас й намагання ігнорувати злочини радянського режиму, зокрема, такі, як масові насильства щодо жінок на окупованій території Німеччини [2, с. 124]. Концепція відповідальності обох тоталітарних режимів –

радянського та нацистського – за розв’язання війни відкидалася.

У визначенні підходів до розвитку відносин з Росією, визнання історичної провини німців за Другу світову війну породжувало тезу про етичну неприпустимість повторення сценаріїв минулого, комплекс «вічної провини» Німеччини. Цей емоційно-психологічний аспект у відносинах Москви і Берліна гармоніював із окресленими вище загальними засадами німецької зовнішньої політики після краху СРСР та об’єднання Німеччини. Водночас, він сприяв тому, що офіційний Берлін послідовно намагався не бачити швидкого, після недовгої паузи, відродження російського мілітаризму, перетворення демократичних процедур на бутафорію та ствердження в РФ агресивного реваншистського режиму.

Будуючи відносини з Москвою, канцлер Герхард Шрöder (1998 – 2005 рр.) узяв курс на дуже тісну співпрацю в економічній та енергетичній сферах, зокрема, у постачанні до ФРН дешевого російського газу, що здавалося надзвичайно вигідним з погляду інтересів німецького бізнесу. Німецькі політичні еліти воліли вважати, що широка економічна співпраця допоможе демократичній трансформації Росії [1, с. 25]. Чималий економічний зиск для самої Німеччини від такої співпраці, вочевидь, вельми сприяв оптимістичному сприйняттю політичних процесів в РФ.

У роки канцлерства Ангели Меркель, зближення РФ та ФРН лише посилювалося. Ф.-В. Штайнмаєр, міністр закордонних справ Німеччини у 2005 – 2009 рр. та у 2013 – 2017 рр., обстоював концепцію нової європейської східної політики, у рамках якої Москва розглядалася як стратегічний партнер у розбудові загальноєвропейської стратегії безпеки. Натомість, «...безпекові виклики та загрози, згенеровані або спровоковані Росією, Берлін старанно оминав» [1, с. 25]. Попри гостру критику з боку країн Балтії, Східної Європи, США, апогеєм російсько-німецького зближення стало дороговартісне та економічно недоцільне будівництво двох газогонів дном Балтійського моря («Північний потік – 1» та «Північний потік – 2»), головною метою якого було створення можливості постачати природний газ до Німеччини в обхід території України.

На тлі зближення з Москвою, через «російську призму» формувалося й ставлення Берліну до України [1, с. 25]. Проевропейський вибір України, ідеологічні та політичні засади якого

відповідали загалом базовим німецьким політичним цінностям, нібито зустрівач схвалення у Берліні, принаймні у його гуманітарних та ціннісних аспектах. Проте, усе більше загострення стосунків України з Росією, що рухалася неоімперським курсом, сприймалося у Берліні як украй небажане, і Німеччина усіяко намагалася уникати залучення у російсько-українські відносини на боці Києва, тримаючись звичної лінії «посередництва» та «дипломатичного врегулювання». Відзеркаленням такої позиції було категоричне небажання канцлерки А. Меркель навіть обговорювати можливий вступ України до НАТО, проти якого рішуче заперечувала Москва. Натомість, уряди Меркель почали скорочення видатків на оборону, фізичні обсяги своїх озброєнь, їхнє виробництво та експорт, усе більше послаблюючи реальний військовий потенціал Німеччини.

Першим серйозним випробуванням традиційної лінії Берліну у стосунках з Москвою та Україною стали події 2014 р. – російська анексія Криму та фактична російська окупація, за допомогою сепаратистських «проксі», частини території Донецької та Луганської областей України. Агресивні дії Росії стали шоком для німецької еліти, яка звикла думати, що у Європі ХХІ століття таке брутальне порушення міжнародного права є неможливим. У критичній ситуації, Берлін, хоча й вдався до запровадження певних санкцій проти Росії, дуже обмежених та по суті недієвих, головні зусилля зосередив на пошуку дипломатичного врегулювання конфлікту, уникненні ескалації його військової складової, спираючись при цьому на свої «особливі» відносини з РФ. Німеччина рішучо відмовилася від військової підтримки України, вважаючи це безперспективним. Зокрема, А. Меркель на Мюнхенській конференції з безпеки 2015 р. відверто заявляла: «Я не можу уявити жодної ситуації, в якій покращене озброєння української армії приведе до ситуації, коли Путін буде настільки вражений, що програє у військовому плані» [3, с. 47]. Визнаючи формально Росію новим безпековим викликом для Європи, Німеччина, прагнучи поєднати непоєднане, водночас продовжувала наполягати на неможливості створення архітектури європейської безпеки без участі Росії [1, с. 28]. Берлін зіграв певну роль у досягненні угод про припинення вогню на Сході України, що також містили загальні контури можливого політичного врегулювання конфлікту із залученням маріонеткових квазідержавних утворень – т. зв. «ДНР» та «ЛНР», підтримуваних та контрольованих Москвою.

Україна погодилася на ці угоди у критичній ситуації, щоб зупинити кровопролиття, натомість у Берліні мали ілюзію, що вони можуть стати основою для міцного миру, і вважали їх своїм дипломатичним досягненням у ролі посередника між РФ та Україною.

Зрештою, московський режим, прагнучи знищити Україну як самостійну державу із проєвропейською орієнтацією, вдався до повномасштабного військового нападу. 24 лютого 2022 р. стало моментом краху усієї попередньої стратегії дій Німеччини щодо Росії та України. Вочевидь шоковані таким розвитком подій, німецький уряд та політичні еліти, що рішучо засудили дії агресора, мали швидко реагувати на нову ситуацію, усвідомлюючи (після кількох невдалих спроб) неможливість діяти за звичним у попередні роки сценарієм посередництва у конфліктах та побудови безпекової архітектури за участю Москви. Нове завдання у сфері безпеки резюмувала міністерка закордонних справ Анналена Бербок: «У найближчому майбутньому відносини з Росією Путіна можуть бути лише про безпеку від Росії, а не безпеку з Росією» [1, с. 29]. Виступаючи у бундестазі 27 лютого 2022 р., канцлер Олаф Шольц заявив про «Zeitenwende» – «зміну часів» у німецькій безпековій політиці, необхідність масштабного переозброєння бундесверу, створення для цього спеціального фонду у 100 млрд. євро.

Проте першою гострою проблемою, з якою у короткий час повинна була впоратися Німеччина, була проблема жорсткої залежності країни від постачань російських енергоносіїв, передусім природного газу, яке на початку 2022 р. становило 55 % усього його імпорту до країни. Намагаючись перешкодити підтримці України, Кремль під фальшивим приводом зупинив постачання «блакитного палива». Улітку 2022 р. вибухи на балтійських газогонах (їх організатори залишаються невідомими) вивели їх з ладу, роблячи на певний час таке постачання фізично неможливим. Проте, коаліційний уряд О. Шольца, завдяки комплексу енергійних заходів (перенесення термінів остаточної зупинки останніх АЕС, розбудова спеціальних терміналів та закупівля зрідженого газу, заходи економії та ін.) зумів уникнути кризи та фактично позбутися енергетичної залежності від Москви [4].

Іншим гострим питанням стало питання військової підтримки України, що змогла витримати перший удар агресора та на деяких ділянках змусити його відступити. Київ звертався до усіх союзників із

наполегливими проханнями про надання зброї. З боку Німеччини, певною перешкодою стала сильна інерція попередніх десятиліть «пацифістської» політики, зокрема, і теза про зумовлену історичною провиною німців за злочини нацизму неприпустимість застосування німецької зброї проти росіян – колишніх жертв нацизму. У таких міркуваннях, усупереч здоровому глузду, Росія та СРСР ототожнювалися, а питання про жертви та страждання України у Другій світовій війні просто не ставилося. Іншою проблемою було дуже жорстке правове регулювання застосування німецької зброї за межами Німеччини, що також гальмувало ухвалення рішень про надання зброї.

Ще одним чинником, що стримував надання Україні військової допомоги, став страх німецького керівництва перед можливим безпосереднім залученням Німеччини у війну з ядерною державою, який підсилювали постійні брутальні погрози Москви. Нарешті, війна дуже контрастно висвітлила ще одну проблему – стану та надто малої чисельності німецьких збройних сил, а також малих запасів зброї, зумовлену багатьма роками скорочення військового бюджету та армії. За даними Кільського інституту, якщо у 2004 р. Німеччина мала 423 бойові літаки, то у 2021 р. – 226, основних бойових танків було відповідно 2398 та 339 одиниць (скорочення більше ніж у сім разів!), гаубиць – 978 та 121 одиниці [5]. Дуже скоротилося й виробництво зброї. Оголошена О. Шольцем програма переозброєнь розгорталася надто повільно, і лише з 2023 р. ФРН почала істотно збільшувати військовий бюджет, щоб досягнути рівня оборонних витрат, більшого за мінімальні 2 % ВВП країни, як цього вимагається від членів НАТО. На тлі швидкого зростання виробництва зброї у Росії, критично низькі темпи розгортання військово-промислового потенціалу Німеччини восени 2024 р. дали підстави М. Шулярику, голові Кільського інституту, заявити, що «Zeitenwende» канцлера Шольца на той момент виявилось порожньою риторикою[5].

Попри названі стримуючі фактори, військова допомога Німеччини поступово стала важливою складовою бойового потенціалу ЗСУ, оновлення його військово-технічного компоненту. Вона здійснювалася та продовжує здійснюватися як безпосередньо, так і через внески Німеччини до Європейського фонду миру ЄС, з якого країнам – членам ЄС можуть компенсувати витрати на військову підтримку України. У цьому фонді Німеччина виступає найбільшим

донором, отримавши з нього компенсацію власних видатків на дуже незначну суму у 31 млн. євро [6]. Станом на початок 2025 р., ФРН безпосередньо передала Україні зброї та амуніції зі складів Бундесверу на суму близько 5,2 млрд. євро. Також, на території країни пройшли військову підготовку більше 10 тисяч українських військовослужбовців, витрати на що оцінюються у 282 млн. євро. [6] Величезне значення для протистояння російській агресії мали отримані від Німеччини пускові установи та ракети американської системи ППО «Петріот», а також новітній німецький ЗПК «IRIS-T», радары, боєприпаси. Важливу роль на полі бою відіграють німецькі БМП, артилерійські системи, танки (Україна отримала близько 120 танків, переважно «Леопард 1 А5», раніше знятих з озброєння). ФРН здійснює лікування та реабілітацію поранених українських бійців. Усього вже надана, а також виділена на наступні роки Німеччиною Україні оборонна допомога оцінюється у 28 млрд. євро[6].

Потужним імпульсом для переведення декларованого «Zeitenwende» у площину реальних дій та розгортання процесу відновлення воєнного потенціалу Німеччини виявилось повторне обрання на посаду президента США правого популіста Дональда Трампа. Новий глава американської держави та його однодумці керуються неоізоляціоністським та унілатералістським підходом до зовнішньої політики країни, відверто заявляючи, що безпека Європи має бути справою самих європейців. Важливим аргументом при цьому для команди Д. Трампа є фінансовий. Поки що не відкинувши формально американських зобов'язань у рамках НАТО, нова влада у Вашингтоні дала зрозуміти, що участь США у блоці не гарантована. Отже, у ситуації цілком можливого «виходу» Сполучених Штатів з Європи давно очевидна потреба у переозброєнні європейських країн набула дуже гострого характеру, поставила перед необхідністю швидких та реальних дій вже зараз.

Кроком історичної ваги для Німеччини, що має важливу проєкцію й на безпекові стосунки Берліна та Києва, стало внесення 18 березня 2025 р. поправки до Конституції країни, якою скасовувалося встановлене раніше конституційне обмеження розміру державного боргу країни. Це обмеження було найважливішою правовою перешкодою для збільшення оборонних видатків. Виступаючи у парламенті під час дискусії, міністр оборони Борис Пісторіус

підкреслив, що головною загрозою безпеці Європи та Німеччини зараз є Росія, що країна зіштовхнулася із викликом історичного значення, і саме німцям доведеться узяти на себе центральну роль у спільних зусиллях Євросоюзу із посилення своєї оборони [7]. Зміна до Конституції дозволить майбутнім німецьким урядам без конкретних правових обмежень збільшувати безпекові видатки, що є необхідним для відновлення військового потенціалу країни, а відтак і її можливостей для оборонної підтримки України. Перші рішення з подальшого посилення військової допомоги Києву вже були ухвалені.

Отже, стосунки України з Німеччиною у безпековій сфері від початку 2000-х років опинилися у залежності від курсу Берліну на тісну співпрацю з Москвою. Хоча німецький політичний істеблішмент сприймав позитивно обрані Україною демократичні орієнтири розвитку, розбудову економічних та політичних взаємин з Європою, усі німецькі уряди прагнули не допустити конфронтації з Москвою, що натомість послідовно намагалася повернути Україну під свій вплив. Гібридна війна, розпочата РФ проти нашої країни 2014 р., анексія Криму спонукали Берлін вдатися до радше символічних санкцій проти Росії, але головні зусилля зосередити на ролі посередника у пошуках політичного врегулювання. Енергетична залежність від Росії та чималий зиск від економічної співпраці з авторитарним та шовіністичним російським режимом дуже сприяли обережності ФРН у стосунках з Москвою.

Повномасштабний російський напад на Україну у лютому 2022 р. змусив Німеччину до радикального перегляду своїх взаємин з Україною та Росією у безпековій сфері. Німеччина беззастережно підтримала Україну у її боротьбі за суверенітет та територіальну цілісність, зуміла за короткий термін практично позбутися енергетичної залежності від РФ та розгорнути масштабну військову допомогу Україні. Війна, вкупі з провалом усіх початкових зусиль Берліну з дипломатичного врегулювання, також виявила критично небезпечні наслідки багатьох років політики скорочення збройних сил, демілітаризації країни, порівняну слабкість її нинішнього військового потенціалу та обмежені можливості для самостійних дій в умовах глибокої кризи міжнародного порядку. Реальна перспектива відходу США від ролі головної опори НАТО та системи європейської безпеки зрештою змусила ФРН усунути правові перешкоди для радикального збільшення оборонних видатків, розпочати реалізацію

амбітної програми відновлення свого військового потенціалу. Це рішення також сприятиме посиленню військової підтримки України. На тлі цілковитої невизначеності актуальних та майбутніх безпекових відносин зі США, для Києва оборонна співпраця з Берліном набуває усе більшого стратегічного значення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Подворна О. (2022). Російсько-українська війна як фактор трансформації зовнішньої та безпекової політики ФРН. Історико-політичні проблеми сучасного світу: 36. наук. статей. Чернівці : ЧНУ, 2022. Т. 46. С. 22–34.
2. Гриневич В. (2011). Політика пам'яті Другої світової війни в Україні: у пошуках ідентичності та консолідації. ПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Наукові записки. Вип. 4 (54). 2011, липень-серпень. С. 111–127.
3. Горюнова Є. (2022). Зовнішня політика ЄС щодо російсько-української війни (2014 –2022 рр.). Науковий журнал «Політикус». Вип. 4–2. 2022. С.45–51. DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-spee7>
4. Гурков А. (2022). Як ФРН так швидко пододала залежність від газу з Росії? URL: <https://www.dw.com/uk/ak-frn-vdalosa-tak-svidko-podolati-zaleznist-vid-gazu-z-rosii/a-64247753> 30.12. 2022
5. Germany is rearming too slowly to stand up to Russia. URL:<https://www.ifw-kiel.de/publications/news/germany-is-rearming-too-slowly-to-stand-up-to-russia/> 10.09.2024
6. Представництва Федеративної Республіки Німеччина в Україні. Військова допомога для України. URL:<https://ukraine.diplo.de/ua-uk/2549080-2549080?openAccordionId=item-2646874-1-panel> 17.03.2025
7. Жолквер М. (2025). Бундестаг дозволив величезний держборг. Як це було. URL: <https://www.dw.com/uk/bundestag-dozvoliv-veliceznij-derzborg-ak-ce-bulo/a-71967170> 18.03.2025

*Даніїла Олійник
Національного інституту стратегічних досліджень,
ORCID 0000-0001-8144-6482*

*Степан Кошкаров
Чернівецький кооперативний фаховий коледж
економіки і права
ORCID 0009-0009-3597-5944*

*Данеїл Ніжний
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»,
ORCID 0000-0003-1220-9218*

ГЛОБАЛЬНІ СТАТИСТИЧНІ СТАНДАРТИ ЦИФРОВОЇ ВАЛЮТИ: НОВІ РЕАЛІЇ

Світ стикається з численними глобальними викликами, включаючи цифрові перетворення у всіх секторах економіки зі швидко зростаючими обсягами даних. Набувають важливості такі нові аспекти економіки, як глобалізація, цифровізація, нові фінансові проблеми, неформальна економіка та їх зростаюча економічна взаємопов'язаність у платіжному балансі країн.

Цифрові активи трансформують індустрію фінансових послуг завдяки своїм унікальним можливостям підвищувати ліквідність реальних активів, забезпечувати доступ до міжнародних приватних ринків та здійснювати ефективніші транзакції. 2024 рік ознаменувався значними змінами в ландшафті цифрових активів, зокрема, завдяки схваленню біткойнів біржових інвестиційних фондів (*ETF*), що демонструє зростаючий інституційний попит щодо цифрових активів [1].

Очікується, що уряди країн займуть більш сприятливу та проактивну позицію щодо цифрових активів, потенційно створюючи регуляторне середовище, яке сприятиме інноваціям та впровадженню технології блокчейну. Еволюція блокчейну нині виходить за рамки його фундаментальної ролі у забезпеченні крипто валют і стає трансформаційною силою в бізнес-операціях, фінансових послугах та цифровій безпеці. Ця трансформація особливо очевидна в таких ключових сферах, як токенизація активів на платформах

криптовалютної торгівлі та рішень щодо цифрових платежів, де базова технологія блокчейн забезпечує підвищену прозорість транзакцій, незмінність та масштабованість операцій.

Розумінням та адаптацією до цих змін є, в першу чергу, використання нових можливостей у кредитуванні, платежах, управлінні активами та операційній ефективності. Внаслідок цього виникає потреба у досягненні максимальної гармонізації національної статистичної системи з макроекономічною статистикою та впровадженні оновлених стандартів. З цією метою Статистичною комісією ООН 5 березня 2025 року був прийнятий оновлений міжнародний статистичний стандарт для статистики національних рахунків - *Системи національних рахунків 2025 року (SNA 2025)*. Впровадження *SNA 2025* спрямоване на забезпечення послідовного складання міжнародної порівнянної статистики національних рахунків відповідно до найкращої практики, що дозволить урядам проводити порівняльний аналіз своїх економік та приймати обґрунтовані рішення на основі даних.

Прийняття *SNA 2025* збіглося в часі з випуском МВФ сьомого видання «*Посібника з інтегрованого платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції (BPM7)*», який спрямовує країни на підготовку міжнародної порівнянної статистики та виробництво високоякісних даних, що відображають економічні реалії в глобальному середовищі [2]. *BPM7* містить оновлені глобальні статистичні стандарти зовнішнього сектору, включаючи платіжний баланс та інтегровану міжнародну інвестиційну позицію і відображає ключові зміни у світовій економіці, такі як зростаюча економічна взаємопов'язаність, цифровізація та інновації на фінансових ринках.

Країнам рекомендується впровадити обидва стандарти до 2030 року, де загальна стратегія впровадження системи національних рахунків (*SNA*) та платіжного балансу (*BPM*) має бути ключовим стратегічним пріоритетом і, серед іншого, включати оцінку готовності країн до трансформаційних перетворень та етапи впровадження з урахуванням глобальних змін [3].

Адаптація існуючих джерел даних, бізнес-реєстрів та основ підприємств, класифікацій та інформаційних технологій, а також підготовка оцінювання національних рахунків і зовнішніх рахунків на основі *SNA 2025* та *BPM7*, включаючи ретроспективний аналіз, має

слугувати поетапному впровадженню стандартів *SNA/BPM7*.

ЄС планує на основі *SNA 2025* переглянути новаторські наукові відкриття у сфері спостереження за Землею і впровадити в 2025 р. модельний план впровадження *SNA/BPM7* [4] у національних/зовнішніх рахунках для відображення нових економічних подій у таких сферах, як глобалізація, цифровізація та фінансові інновації. Гармонізовані перегляди контрольних показників з урахуванням ретроспективного аналізу включають нові джерела даних та суттєві зміни в методології, зокрема, щодо цифровізації та її впливу на виробництво, споживання, торгівлю та інші аспекти, що створює потребу в підвищенні видимості цифрових продуктів та видів діяльності в макроекономічних рахунках. Це передбачає як зміни в системах класифікації, так і складання тематичних рахунків стосовно цифрових товарів та послуг з інформацією про дані, штучний інтелект (ШІ) та хмарні обчислення. Таким чином, МВФ оновлює стандарти платіжного балансу, щоб відобразити цифрові активи, включаючи криптовалюти. Це означає, що криптовалюта стає частиною офіційної економіки та фінансової системи, що вимагає нових зобов'язань щодо звітності та визнання пов'язаних з цим ризиків. Криптоактиви та пов'язані з ними цифрові активи поділяються на дві категорії: ті, що призначені для використання як загальний засіб обміну; та інші цифрові активи, такі як токени цінних паперів. Таким чином криптовалюти, такі як біткойн, тепер класифікуються як невироблені, нефінансові активи, тоді як деякі токени розглядаються аналогічно до акцій. Активи, які мають цінність, але не пов'язані з виробничим процесом, класифікуються як капітальні активи без жодних фінансових зобов'язань. Такий оновлений стандартизований підхід покращує відстеження транскордонних криптовалютних потоків капіталу через звітність.

Окрім того, невзаємозамінні токени (*NFT*) в стандартах визначаються як їх цифрові записи, розміщені на блокчейні, які пов'язані з цифровим або фізичним активом, але відрізняються від цього активу. Власне, в *BPM7* надається класифікація та визначення різних типів крипто активів, а також акцентується особлива увага на технології розподіленого реєстру (*DLT*) та блокчейнів у забезпеченні децентралізованого клірингу платежів.

В *BPM7* врегульована також різниця між токенами та фінансовими інструментами. Токени поділяються на взаємозамінні

та незамінні, додатково розрізняючи їх залежно від того, чи несуть вони зобов'язання. Криптовалюти без зобов'язань, такі як біткойн, розглядаються як невироблені активи, тоді як стейблкоїни, забезпечені зобов'язаннями, класифікуються як фінансові інструменти. Токени, пов'язані з такими платформами, як *Ethereum* або *Solana*, можуть бути схожими на акціонерні капітали і розглядаються аналогічно інвестиціям в іноземні акції, що узгоджує цифрові токени з традиційними системами фінансової звітності.

Визнання крипто-сервісів через діяльність зі стейкінгу та майнінгу розглядатиметься як виробництво послуг. Валідації майнінгу та стейкінгу мають обліковуватися як експорт або імпорт комп'ютерних послуг, винагороди за стейкінг можуть бути класифіковані як дохід, залежно від характеру володіння.

Таким чином, в міжнародній практиці глобальне впровадження та майбутнє використання стандартів *SNA/BPM7* слугує орієнтиром для офіційної статистики протягом наступних років і покликане забезпечити єдину систему для включення криптовалютної транснаціональної діяльності до національних рахунків. Кожна країна самостійно вирішуватиме, як застосовувати цей єдиний набір статистичних методологій для прийняття обґрунтованих рішень на основі цифрових даних.

Україна має найближчим часом долучитися до впровадження нових стандартів та підготувати детальну національну стратегію щодо їх впровадження із залученням Національного банку України, Міністерства фінансів України, Міністерства цифрової трансформації України, Державної служби статистики України науковців, асоціацій та ін. для управління процесом оновлення. Цьому сприятиме скоординована співпраця національної статистичної системи з такими форумами, як Конференція ОЕСР з національних економічних та фінансових рахунків [5] і Групою експертів СЕК з національних рахунків та інших форумів для впровадження оновленої статистики державних фінансів (GFSM) та компіляції грошово-кредитної та фінансової статистики (MFSMCG) з урахуванням новітніх цифрових перетворень у всіх секторах економіки.

Список використаних джерел

1. The Future of Bitcoin ETFs in 2025: Key Trends and Developments. URL: <https://osl.com/academy/article/the-future-of-bitcoin-etfs-in-2025-key-trends->

- and-developments
2. Press Release – IMF and the Statistical Community Release New Global Standards for Macroeconomic Statistics.URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2025/03/20/pr25072-imf-and-statistical-community-release-new-global-standards-for-macroeconomic-stats>
 3. Strategy for Implementing 2025 SNA and BPM7.URL: https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/aeg/2024/M27/M27_06_Implementation_Strategy_2025SNA.pdf
 4. Update of the Macroeconomic Statistical Standards: BPM, SNA, GFSM, MFSDMCG. URL:<https://www.amf.org.ae/sites/default/files/publications/2025-01/2.%20IMF-Update%20of%20the%20Macroeconomic%20Statistical%20Standards.pdf>
 5. OECD Conference on National Economic and Financial Accounts.URL: https://www.oecd.org/en/publications/serials/national-accounts-of-oecd-countries-financial-accounts_g1g11fe7.html

*Лана Оселедцева
Зоряна Макогін,
канд. екон. наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ТРАНСФОРМАЦІЯ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Європейський Союз упродовж десятиліть позиціонував себе як глобальний актор, що ґрунтує свою зовнішню політику переважно на механізмах «м'якої сили»: підтримці демократичних реформ, дипломатії, економічній інтеграції та міжрегіональному співробітництві. Однак повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало точкою зламу у європейській системі безпеки, поставивши під сумнів дієвість старих стратегій. У цих умовах ЄС був змушений переглянути свою безпекову ідентичність, виробити нові інструменти впливу і сформуванати більш активну, геополітично вмотивовану політику.

Ключовим елементом цього процесу стало ухвалення у березні 2022 року документа Strategic Compass for Security and Defence [3], який визначив пріоритети оборонної політики ЄС до 2030 року. Документ закріпив концепцію стратегічної автономії, визначив росію

як довгострокову загрозу та поставив завдання зміцнення військових спроможностей країн-членів. Вперше у стратегічному мисленні ЄС з'явилося визнання необхідності використання не лише політичних та економічних інструментів, а й оборонного компоненту для захисту європейських інтересів.

Важливою віхою стала інституціоналізація безпекових зусиль у Східній Європі, зокрема через створення EUMAM Ukraine — Європейської військової допоміжної місії для підготовки українських військових на території ЄС. Станом на кінець 2024 року місія підготувала понад 60 000 солдатів, а до кінця 2025 року ця цифра має сягнути 75 000. Водночас ЄС забезпечив рекордний рівень військової підтримки України через Європейський фонд миру (European Peace Facility) — понад 5,6 млрд євро, що включає постачання техніки, амуніції, логістичну підтримку та обслуговування критичної інфраструктури [1].

Не менш важливою стала цивільна компонента безпеки, що реалізується через місії на кшталт EUAM Ukraine, яка з 2014 року надає стратегічну підтримку реформам сектору цивільної безпеки в Україні. Після 2022 року мандат місії розширився: з'явився акцент на підтримку деокупованих територій, розслідування воєнних злочинів, кібербезпеку та боротьбу з корупцією. Таким чином, безпекова політика ЄС у Східній Європі охоплює як військову, так і інституційну стійкість. У межах підтримки інших країн регіону слід відзначити відкриття EU Support Hub for Internal Security and Border Management in Moldova (2023), який забезпечує координацію дій ЄС з молдовськими структурами у сфері протидії транскордонній злочинності, торгівлі людьми, контрабанді та кіберзагрозам. Участь у цьому хабі беруть провідні європейські агентства: Frontex, Europol, CEPOL, що свідчить про нову якість співпраці. Крім того, посилилася інформаційна та кібербезпекова складова політики ЄС. Такі ініціативи, як East StratCom Task Force та платформа EUvsDisinfo, відіграють ключову роль у викритті дезінформаційних кампаній рф в Україні, Молдові та Грузії. Одночасно створюються кіберцентри стійкості в Києві та Кишиневі, а ENISA (Європейське агентство з кібербезпеки) координує підготовку кадрів, аудит цифрової безпеки та впровадження стандартів ЄС у партнерських країнах [2].

Енергетична безпека стала ще одним критичним вектором. 3

початку війни ЄС зменшив імпорт російського газу з 45 % до 18 % (на 2024 рік), активно диверсифікуючи постачання через LNG-термінали, проекти Baltic Pipe, розширення інфраструктури в Греції, Італії, Польщі. Україна, попри припинення транзиту російського газу (2025), зберігає стратегічне значення як партнер у сфері енергетичної безпеки. ЄС надає їй підтримку у відновленні енергосистем, зруйнованих внаслідок ударів РФ, включно з трансформаторами, генераторами, тепловими модулями.

Гуманітарна стійкість і робота з внутрішньо переміщеними особами також стали частиною безпекової політики. ЄС надає країнам регіону фінансування для адаптації біженців, підтримки освіти, охорони здоров'я та інтеграції ветеранів — особливо в Україні, Молдові та Польщі, що свідчить про усвідомлення комплексного характеру безпеки, де гуманітарний та соціальний виміри відіграють роль не меншу, ніж військовий.

До 2022 року безпекова політика Європейського Союзу формувалася у рамках концепцій, які підкреслювали його цивільно-гуманітарний профіль і відмову від активної мілітаризації. Документ European Security Strategy (2003) декларував намір ЄС стати стабілізаційним актором через дипломатію, багатосторонність і управління конфліктами, уникаючи силового впливу. Пізніше, Global Strategy for the EU's Foreign and Security Policy (2016), ухвалена на тлі кризи в Сирії та російської анексії Криму, вже містила натяки на потребу «принципового прагматизму», але все ще не визначала Росію як загрозу. Лише Strategic Compass (2022) став справжнім поворотним пунктом, у якому ЄС чітко заявив про свою стратегічну автономію, визначив РФ як безпековий виклик і вперше акцентував на розвитку військових спроможностей.

Однією з причин затягування мілітаризації ЄС була історична пам'ять про катастрофічні наслідки двох світових воєн, що сформувала європейську ідентичність навколо пацифізму, верховенства права та політики стримування. Крім того, наявність НАТО як основного гаранта безпеки для більшості країн-членів ЄС призводила до того, що власні оборонні ініціативи розглядалися як дублювання. Лише після виходу Великої Британії з ЄС (Brexit), російської агресії в Україні та зміни політичного клімату почала визрівати ідея про необхідність самостійної європейської безпекової архітектури. На цьому тлі окремі країни стали локомотивами нової

політики. Франція системно просуває ідею стратегічної автономії ЄС, виступаючи за формування спільної оборонної промисловості та незалежності від США у стратегічних рішеннях. Німеччина після 2022 року оголосила про політичний поворот — “*Zeitenwende*” — та створення спеціального оборонного фонду у 100 млрд євро, що ознаменувало кінець політики військової стриманості [4]. Водночас Польща посилила свою роль як лідера східного флангу ЄС і НАТО, ставши не лише основним логістичним вузлом допомоги Україні, а й одним з ініціаторів посилення східної безпекової політики ЄС.

Питання координації між ЄС і НАТО на східному напрямку набуло нової актуальності. Попри різні мандати, ці організації дедалі тісніше співпрацюють: ЄС фокусується на цивільних, інформаційних, кібер- та гуманітарних інструментах, тоді як НАТО забезпечує оборонну парасольку. Спільна декларація ЄС–НАТО, ухвалена у 2023 році, засвідчила намір діяти узгоджено в умовах гібридних загроз і зростання агресії з боку третіх держав. Така синергія дозволяє Європі не лише реагувати на виклики, а й формувати нову, гнучкішу систему багаторівневої безпеки у Східній Європі.

З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну Європейський Союз не лише активізував оборонну співпрацю між державами-членами, але й почав формувати нову військово-промислову політику. Однією з ключових ініціатив стало впровадження програми ASAP (Act in Support of Ammunition Production), спрямованої на масштабне виробництво боєприпасів для потреб Збройних Сил України. Ця ініціатива покликана усунути структурні вузькі місця в європейській оборонній промисловості, підвищити здатність країн-членів до спільного постачання снарядів і створити передумови для довгострокової автономії у військових поставках. Додатково ухвалено створення фонду EDIRPA (European Defence Industry Reinforcement through common Procurement Act), який фінансує кооперацію між державами-членами щодо спільного придбання військової техніки, модернізації озброєння та розвитку національних виробництв.

У сфері стратегічних комунікацій ЄС продовжує відігравати важливу роль East StratCom Task Force, що працює над викриттям дезінформації, зокрема російської, у країнах Східного партнерства. У рамках ініціативи створено платформу EUvsDisinfo, яка щотижня

публікує приклади дезінформаційних повідомлень у соцмережах, телебаченні та прокремлівських ЗМІ. Активність Task Force значно зросла після 2022 року: були запущені кампанії у Twitter/X, Facebook, Telegram із залученням журналістів, фактчекерів і цифрових активістів з України, Молдови та Грузії. Зростання фінансування на медіаграмотність, підтримку незалежних медіа та навчання цифровій безпеці стало важливим елементом негласної «інформаційної оборони» ЄС.

Україна, попри відсутність повноправного членства в ЄС, дедалі активніше інтегрується в оборонні ініціативи Євросоюзу. Зокрема, Київ бере участь у спільних проєктах PESCO (Permanent Structured Cooperation) як партнер, а також співпрацює з EDA (European Defence Agency) у межах технічної підтримки, обміну даними та модернізації військової інфраструктури. На політичному рівні Україну дедалі частіше визнають частиною «європейської безпекової тканини», що підтверджується включенням у спільні оборонні плани, навчальні місії та довгострокові рамкові угоди. Таке партнерство не лише підвищує обороноздатність України, а й створює прецедент поступової інтеграції країни до системи європейської оборони ще до формального вступу.

Водночас не слід ідеалізувати потенціал Європейського Союзу як військово-політичного актора. Серед ключових структурних обмежень — відсутність спільної європейської армії, що унеможлиблює оперативну мобільність без залучення національних сил. Крім того, механізм прийняття рішень у межах Спільної зовнішньої та безпекової політики (CFSP) ґрунтується на принципі консенсусу, що часто призводить до блокування ініціатив через розбіжності між країнами-членами. Також спостерігається дисбаланс між східними та західними країнами ЄС: східні члени (Польща, країни Балтії) демонструють більшу рішучість у питанні стримування РФ, тоді як західні столиці іноді виявляють стриманість або вагання.

На тлі активізації європейської безпекової політики Російська Федерація вдалася до активної контрреакції як на дипломатичному, так і на інформаційному рівнях. Офіційні заяви МЗС РФ звинувачують ЄС у «мілітаризації Східної Європи» та розпалюванні конфлікту через поставки озброєння. Одночасно активізувались гібридні інструменти: дезінформаційні кампанії, зокрема щодо ЄС у Молдові, спроби політичної дестабілізації в регіоні, провокації на

кордонах, втручання у внутрішні процеси країн Східного партнерства. Ці дії підтверджують, що зростання ролі ЄС у безпековій архітектурі Східної Європи розглядається Кремлем як пряма загроза його геополітичному впливу.

Отже, після 2022 року Європейський Союз фактично перейшов до нової моделі безпекової присутності у Східній Європі. Вона базується на принципах стратегічної автономії, поєднанні військових і цивільних інструментів, цифровій інтеграції та гібридній стійкості. Водночас країни Східного партнерства більше не розглядаються як периферія, а як невід’ємна частина загальноєвропейської архітектури безпеки. Інституційна, технічна та політична підтримка цих держав є не лише проявом солідарності, а й елементом внутрішньої стабільності самого ЄС.

Список використаної літератури та джерел:

1. EUAM Ukraine official website [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.euam-ukraine.eu> (дата звернення: 16.04.2025).
2. European Peace Facility support to Ukraine [Електронний ресурс] / Council of the European Union. – 2024. – Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu> (дата звернення: 16.04.2025).
3. Strategic Compass for Security and Defence [Електронний ресурс] / European External Action Service. – Brussels, 2022. – Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence_en (дата звернення: 16.04.2025).
4. XI Міжнародна наукова конференція «Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки», 15–16 травня 2025 р., Львів [Електронний ресурс] / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Режим доступу: https://www.ispc.org.ua/conf_05_2025 (дата звернення: 16.04.2025).

*Giorgi Pareshishvili,
PhD in Political Sciences
Advisor to the Rector at Caucasus
International University, Tbilisi, Georgia;
orcid: 0009-0006-0485-0880*

GEORGIA-UKRAINE RELATIONS DYNAMICS DURING THE RUSSIA-UKRAINE WAR (BASED ON 2022-2024 EXAMPLE)

This abstract examines the complex dynamics of Georgian-Ukrainian relations against the backdrop of the Russia-Ukraine war from 2022 to 2024. The research analyzes how Georgia's historical experience with Russian aggression influenced its diplomatic, humanitarian, and political responses to Ukraine's crisis. Despite similar geopolitical vulnerabilities, the study reveals nuanced differences in official Georgian policy versus public sentiment, highlighting the tension between pragmatic neutrality and moral solidarity. The paper explores several key dimensions: diplomatic positioning in international forums, humanitarian aid initiatives, economic cooperation amid regional instability, and security policy adjustments. Special attention is paid to the domestic political divisions within Georgia regarding Ukraine support, reflecting broader tensions between Euro-Atlantic aspirations and Russian geopolitical pressure. The research concludes that Georgian-Ukrainian relations during this period demonstrated both the enduring strength of bilateral cultural and historical bonds, as well as the constraints imposed by Georgia's complex security environment and internal political polarization. These findings contribute to understanding how small post-Soviet states navigate regional conflicts involving Russia while balancing sovereignty concerns with strategic realities.

The Russian full-scale invasion of Ukraine in February 2022 dramatically altered the geopolitical landscape of Eastern Europe and the post-Soviet space, creating new challenges for countries with similar historical experiences of Russian aggression (Kakachia & Lebanidze, 2023). Georgia, having experienced its own war with Russia in 2008, found itself in a particularly complex position—balancing solidarity with Ukraine against pragmatic considerations of its own vulnerable security situation.

Prior to the 2022 escalation, Georgian-Ukrainian relations were characterized by mutual support and shared Euro-Atlantic aspirations. Both

countries participated in initiatives like the GUAM Organization for Democracy and Economic Development and maintained consistent diplomatic backing for each other's territorial integrity against Russian occupation (Gogolashvili, 2022). The 2008 Russo-Georgian War and Ukraine's initial support for Georgia established a foundation of solidarity that would later be tested during the intensified Russia-Ukraine conflict.

Official Diplomatic Response

Georgia's official response to Russia's invasion demonstrated what terms "complex pragmatism." While Georgia co-sponsored UN resolutions condemning Russian aggression and provided humanitarian assistance, its government notably avoided implementing economic sanctions against Russia or providing military aid to Ukraine (Minesashvili, 2023). This measured approach reflected Georgia's precarious security situation with 20% of its territory under Russian occupation and ongoing threats of potential escalation along occupied borders.

The discrepancy between official government policy and public sentiment became increasingly apparent. Massive pro-Ukraine demonstrations in Tbilisi reflected widespread public solidarity with Ukraine, often in direct contrast to the government's more cautious stance (Zurabishvili, 2023). This divergence mirrored broader domestic political divisions between the ruling Georgian Dream party's pragmatic approach and opposition demands for stronger support for Ukraine.

Humanitarian and Economic Dimensions

Despite political complications, Georgia demonstrated significant humanitarian solidarity. By mid-2023, Georgia had accepted over 25,000 Ukrainian refugees, providing them with healthcare access, education support, and simplified administrative procedures (Ministry of Foreign Affairs of Georgia, 2023). Civil society organizations launched numerous initiatives supporting displaced Ukrainians, reflecting strong grassroots solidarity.

The economic dimension of bilateral relations during this period revealed both challenges and adaptations. Trade patterns were disrupted by war-related logistical difficulties, yet both countries worked to maintain economic connections. Georgia's strategic position as a potential alternative transit route for Ukrainian exports gained renewed importance as Black Sea shipping faced Russian blockades (Kipiani, 2024).

Security Policy Implications

The war fundamentally affected security calculations in Tbilisi. While reaffirming its commitment to NATO and EU integration, Georgia adopted what some analysts described as a "hedging strategy"—maintaining its strategic course while avoiding provocations that might trigger Russian aggression (Tsitsishvili, 2023). This approach generated tensions with Ukraine, whose leadership occasionally criticized Georgia's positions as insufficiently supportive.

Georgian security experts increasingly focused on analyzing Ukrainian battlefield experiences for lessons applicable to Georgia's defense planning. The effectiveness of asymmetric warfare tactics, digital resilience, and civil defense preparations became central themes in Georgian security discourse (Maisuradze, 2024).

Domestic Political Context

The Russia-Ukraine war intensified political polarization within Georgia. Opposition parties frequently accused the government of pro-Russian sympathies, while authorities defended their approach as necessary protection of national interests (Meskhidze, 2023). This polarization peaked during controversial legislation debates, including the "foreign agents" law that opponents claimed mirrored Russian legislative restrictions on civil society.

Public opinion research conducted in 2023 revealed that approximately 78% of Georgian citizens supported Ukraine in the conflict, with 86% viewing Russia as the primary threat to Georgian national security (Caucasus Research Resource Center, 2023). This strong public sentiment often contrasted with the more measured government positions.

Conclusion

The dynamics of Georgian-Ukrainian relations during 2022-2024 revealed the complex interplay between historical solidarity, pragmatic constraints, and domestic political factors. While maintaining principled support for Ukraine's sovereignty and providing humanitarian assistance, Georgia's government pursued a cautious approach reflecting its vulnerable security environment. This study demonstrates how small post-Soviet states must navigate regional conflicts involving Russia while balancing values-based foreign policy with existential security concerns.

The case of Georgian-Ukrainian relations during this critical period offers valuable insights into the limitations and possibilities of bilateral cooperation between states facing similar external threats but different immediate security calculations. As the conflict continues to evolve, these

dynamics will likely remain subject to further adjustments based on regional security developments and domestic political shifts in both countries.

References:

1. Caucasus Research Resource Center. (2023). Public attitudes in Georgia: Annual survey report.
2. Gogolashvili, K. (2022). Georgia and Ukraine: Shared vulnerabilities in an unstable neighborhood. *European Security Studies*, 36(4), 189-205.
3. Kakachia, K., & Lebanidze, B. (2023). Between solidarity and self-preservation: Small state responses to Russian aggression. *Journal of Eurasian Studies*, 14(2), 76-92.
4. Kipiani, T. (2024). Economic resilience amid regional conflict: Georgian-Ukrainian trade adaptations. *Black Sea Economic Review*, 12(1), 45-61.
5. Maisuradze, D. (2024). Learning from Ukraine: Military lessons for Georgian defense planning. *Caucasus Security Studies*, 8(2), 112-128.
6. Meskhidze, G. (2023). Domestic polarization and foreign policy choices in Georgia. *Post-Soviet Affairs*, 39(3), 267-284.
7. Ministry of Foreign Affairs of Georgia. (2023). Report on humanitarian assistance to Ukraine.
8. Minesashvili, S. (2023). Balancing act: Georgia's foreign policy dilemmas during the Russia-Ukraine war. *Foreign Policy Analysis*, 19(2), 213-229.
9. Papava, V. (2023). Complex pragmatism: Small state strategy in times of regional conflict. *International Studies Quarterly*, 67(1), 145-159.
10. Tsitsishvili, D. (2023). Security hedging strategies in the South Caucasus. *Contemporary Security Policy*, 44(3), 352-371.
11. Zurabishvili, T. (2023). Public diplomacy and civic solidarity: Georgian society's response to Ukraine's crisis. *Journal of Public Diplomacy*, 5(2), 178-193.

Юрій Пемпусь
Національний університет «Львівська Політехніка»

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Питання забезпечення інформаційної політики як складової національної безпеки сьогодні для України стоять на одному рівні із захистом суверенітету і територіальної цілісності, забезпеченням її економічної безпеки. Роботи над концепцією інформаційної безпеки

України спрямовані на систематизацію питань, які поєднані в проблему забезпечення інформаційної безпеки країни, на визначення методів та засобів захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави в інформаційній сфері, на створення засад для формування державної політики інформаційної безпеки, розвитку інформаційного простору країни. Інформаційний простір – середовище, де здійснюється формування, збір, зберігання та розповсюдження інформації.

Постановка питання про інформаційну безпеку в інформаційній сфері має особливе значення для України, розвиток якої орієнтовано на комплексну інтеграцію у світове співтовариство, що неможливе без урахування інформаційного чинника.

Це потребує замислитися над перспективами розвитку інформаційного суспільства в Україні, для чого передусім необхідно визначити потреби й можливості щодо масового використання інформаційних технологій. Разом з тим необхідно враховувати, що саме інтенсивний розвиток інформаційних технологій призвів до нових загроз потенційного використання інформаційно-технічних досягнень у цілях, несумісних з підтримкою безпеки інформаційної сфери і стабільності функціонування сучасного суспільства. На цій підставі в умовах глобалізації інформаційного суспільства проблема інформаційної безпеки в інформаційній сфері державного управління є актуальною і набуває соціально все більш значущого характеру.

Стрімкий розвиток та інтеграція інформаційних технологій у сферу публічного управління супроводжується рядом ризиків пов'язаних з інформаційним простором та інформаційною безпекою. Як зазначалось Sean Henry, який вважається одним з найбільш авторитетних та впливових фахівців Федерального бюро розслідувань (США) з питань комп'ютерної злочинності «найбільш суттєву загрозу в даний час представляють вже не «вільні молодики-хакери», а наступні три джерела інформаційних атак:

- організовані злочинні групи, які, як правило, орієнтуються на сектор фінансових послуг і постійно нарощують кількість і різноманітність своїх атак;
- закордонні державні структури, які цікавляться крадіжкою даних, в тому числі інтелектуальної власності, з компаній-розробників, урядових агентств і корпорацій - військових підрядників;

- терористичні групи, які шукають нові способи впливу на політику держави за допомогою масштабних кібератак на критично важливі об'єкти інфраструктури» [1].

На сьогодні майже усі сфери життя людини перейшли у площину цифрового інформаційного простору. Функціонування як комерційних, так і державних установ тією чи іншою мірою залежить від комп'ютерних систем та мережі Інтернет. Окрім цього, пандемія Covid-19 призвела до посилення дистанційної комунікації за допомогою Інтернет мережі. З одного боку, використання нових технологій дозволило державам підвищити ефективність та доступність роботи підприємств та установ. З іншого боку, така залежність від функціонування Інтернет-мережі активно використовується іншими недобросовісними державами та організованими злочинними групами, що мають на меті завдати шкоди як окремому громадянину та і державі в цілому.

Оскільки метою інформаційних атак є знайти слабку та вразливу ланку в інформаційних системах органів держуправління, справедливим буде висловлювання, що інформаційна безпека органу держуправління наряду залежить від інформаційної безпеки кожного окремого держслужбовця[2].

В свою чергу безпека кожного окремого держслужбовця наряду залежна від власної цифрової компетентності, яка включає в себе не лише вміння використовувати комп'ютерні засоби в професійній діяльності, а й відповідати викликам кібер-ризиків, уникати небезпек в цифровому просторі, зберігати конфіденційні дані, вміти ефективно впроваджувати електронні послуги для громадян та вирішувати проблемні ситуації за допомогою цифрових технологій.

Розуміння того наскільки вразливим є певний орган публічного управління чи окремих держслужбовців до викликів інформаційної безпеки визначається тим наскільки розвиненою, стійкою та всеохоплюючою є система внутрішнього контролю як превентивної складової в системі інформаційної безпеки[3].

Внутрішній контроль інформаційної безпеки розглядається як періодичну систему збору та оцінки інформації для визначення того, чи забезпечують всі системи інфорпростору держслужбовця належний стан захищеності інформаційних активів та інформаційної інфраструктури, збереження властивостей інформаційних активів

(доступності, цілісності чи конфіденційності) на цільовому рівні відповідно до встановлених критеріїв в умовах постійного впливу зовнішніх та або / внутрішніх загроз з дотриманням вимог національного та міжнародного законодавства. Система внутрішнього аудиту є невіддільною складовою забезпечення кібербезпеки інфопростору публічного управління.

Найпоширенішими типами інцидентів є розповсюдження шкідливого програмного забезпечення, фішинг, шкідливе підключення, компрометація облікового запису та компрометація системи[4].

Для прикладу, результатом вдалої “фішингової” атаки може бути як і крадіжка персональних даних чи коштів публічного управління, так і отримання доступу до його інформаційного середовища. Отримавши доступ до інформаційного середовища шахраї можуть одноразово скопіювати (вкрасти) інформацію, наприклад бази даних чи дані з файлової системи або встановити шкідливе програмне забезпечення яке здатне протягом тривалого часу надсилати дані (в тому числі електронне листування) з системи публічного управління в середовища власниками яких є шахраї. Крадіжка персональних даних робить вразливими всі системи, доступ до яких має управлінець, це зумовлене тим що серед вкрадених даних може бути інформація потрібна для аутентифікації, що в свою чергу відкриває двері для різних видів кібератак.

Звідси випливає що шахраї отримавши доступ до персонального інфопростору державного управління можуть отримати повний доступ до інфорпростору органу держуправління[5].

Успіх “фішингового” шахрайства має прямий зв’язок з обізнаністю людей які мають доступ критично важливих даних з правилами інформаційної безпеки та інформаційною гігієни.

Зважаючи на наведені вище приклади, кожна країна, піклується про інформаційну безпеку громадян, розробляє і впроваджує різноманітні державні програми, що сприяють забезпеченню належного рівня знань щодо інформаційної гігієни, та методів поведіння з інформацією а також сприяють формуванню інформаційного суспільства або окремих його складових. Відповідні процеси відбуваються і в Україні[6].

Повноцінна інтеграція України в Євросоюз і європейський інформаційний простір, є неможлива без проведення ефективної

інформаційної політики, а саме без заходів, спрямованих на підвищення ефективності інформаційного забезпечення курсу України на приєднання до ЄС. Важливою проблемою в цьому контексті є дослідження ситуації, яка склалась в інформаційному просторі нашої держави. Окрім того, необхідною складовою забезпечення ефективності процесу євроінтеграції є формування позитивного зовнішньополітичного іміджу нашої країни та забезпечення інформаційної присутності України в світі. Першочерговим є збереження балансу інтересів держави і світового співтовариства та забезпечення її національного інформаційного суверенітету. Проте, прагнення України приєднатись до європейської спільноти, зокрема інформаційної, слід розглядати не лише з точки зору існуючих проблем, але й дати оцінку можливим перспективам.

Список використаної літератури та джерела:

1. Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. матеріалів наук.-практ. конф., (Київ, 24 трав. 2017 р.). – Електрон. дані. – Київ: Нац. акад. СБУ, 2017. – 348 с.
2. Боднар І. Р. Роль держави у формуванні інформаційної політики [Текст] / І. Р. Боднар. – Вісник ЛКА. – Львів: Видавництво ЛКА. – Випуск 34. – Серія економічна. – 2011. – С. 291-296.
3. Боднар І. Р. Сучасні реалії інформаційного суспільства: проблеми становлення та перспективи розвитку: монографія [Текст] / І. Р. Боднар. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2013. – 320 с.
4. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці / О. С. Власюк. – К. : НІСД, 2016. – 528 с
5. Внутрішній ринок Європейського Союзу та міжнародна економічна інтеграція [Текст] : навч. посіб. / О. А. Решота. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. —156 с.
6. Вступ до політичної аналітики: Навч. посіб. / Авт. кол.: С.О.- Телешун, О.Р.Титаренко, І.В.Рейтерович, С.І.Вировий; За заг.ред. С.О.Телешуна. - К.: Вид-во НАДУ, 2006. - 220 с.

*Григорій Перепелиця,
доктор політичних наук, професор,
інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка.
ORCID:0000-0003-4000-1334*

ХТО ЗДАТЕН ЗАБЕЗПЕЧИТИ ОБОРОНУ СХІДНОГО ФЛАНГУ ЄВРОПИ?

Протягом останніх років найбільш суттєві зміни в системі міжнародних відносин були пов'язані вже не з трансформацією інститутів та режимів часів „холодної війни”, як це було в 90-і р. ХХ – на початку ХХІ ст., а з новітньою динамікою глобальних і регіональних процесів, спрямованих на перебудову світової ієрархії та закріплення нового балансу сил в світі в цілому та в окремих його регіонах. Головний системний конфлікт в міжнародних відносинах другого і третього десятиліття ХХІ ст. полягає в прагненні низки держав, що значно зміцнили свій економічний, військовий та політичний потенціал суттєво збільшити свій вплив на світову політику та намаганні визнаних світових лідерів утриматися на домінуючій, або провідних ролях в міжнародній системі.

Ця тенденція знайшла своє відображення у відносному занепаді гегемонії США, русі світової системи до мультиполярності нового типу, трансформації низки міждержавних політичних інститутів глобального і регіонального рівня та загостренні ідеологічної боротьби на тлі зростання міжнародної гетерогенності. Криза американської гегемонії є явищем тривалим й визначатиме картину світової політики достатньо довго. Після вересня 2001 року занепад американської гегемонії здавався періодом „організованого хаосу”: інерція американської могутності та потужний вплив спільних євроатлантичних цінностей гарантували відносно мирний перехідний період. Однак світова фінансова криза 2008 р. внесла суттєві корективи, похитнувши те співвідношення сил, що окреслилося після війни США в Іраку та поразки в Афганістані. В цих умовах значно прискорився процес системної дестабілізації в цілому та всілякого роду авантюричних зовнішньополітичних кроків зокрема.

Протягом останніх років в міжнародній системі тривали пошуки

такої самоорганізації, яка б компенсувала брак американської могутності. Серед декількох можливих моделей із різним ступенем кооперативності/конкурентності/протистояння до останнього часу на перший план висувалася своєрідна конкурентна багатополярність із достатньо низьким рівнем антагонізму, що обумовлено посиленням такого структурного параметру, як зростання взаємозалежності, інтегрованості в міжнародній системі. Згодом, з посиленням тренду до багатополярності, паралельне конкурентне існування таких форматів як G 7, G 20, БРІК перетворилось в певне ідеологічне протистояння на ідеологічній (демократія/авторитаризм) та геополітичній основі (американізм/анти-американізм) як між цими утвореннями так і всередині них (G 20). Така тенденція згодом призвела до формування двох глобальних мега-блоків Глобального Півдня і Глобальної Півночі, відносини між якими все більше набувають конфронтаційного характеру. Так, ці мега-блоки набувають суб'єктності глобального конфлікту породженого боротьбою за глобальне домінування у світі. Тож як на Сході, так і на Заході відбувається пошук альтернативних шляхів укріплення власного впливу на міжнародну політику поза межами усталених інститутів.

Отже, послаблення США призвело до розбалансування всієї системи функціонування однополярного світу. Слабші держави опиняться під загрозою, адже могутніші країни перегрупують сили у відповідь на геополітичні зсуви у світовому розподілі влади. Демократію згодом заступить національна безпека, яка ґрунтується на авторитаризмі, націоналізмі та релігії. Виходячи з такої перспективи Україна не може розраховувати на довгострокову та одностайну підтримку з боку США, оскільки Америка буде поступово втрачати свою здатність чинити вирішальний вплив на міжнародні процеси і коло стратегічних інтересів Америки значно звужиться, принаймні Україна залишиться поза його межами. Стратегічне партнерство України та США очевидно остаточно втратить свою теперішню актуальність.

Не маючи достатніх оборонних ресурсів та за відсутності механізмів реалізації Спільної безпекової і оборонної політики, ЄС вже зараз зіткнувся з викликами, спровокованими реваншистською політикою росії проти України. Реакція ЄС на російську воєнну агресію виявилась неоднозначною. Попри те, що переважна більшість

країн ЄС засудила такі дії Росії, а ЄС у відповідь запровадив проти неї економічні санкції, погляди на вирішення цього конфлікту розділились на два табори.

Головним драйвером цих регіональних і глобальних геополітичних змін стала широкомасштабна російсько-українська війна. Регіональний і глобальний характер цієї війни визначається багаторівневим цивілізаційним характером геополітичних цілей Росії, які виходять далеко за межі російсько-українських відносин, оскільки вони спрямовані на реалізацію фундаментальних інтересів Росії, пов'язаних з поверненням її статусу світової держави в ієрархії міжнародних відносин. Досягнення цієї геостратегічної мети Росії передбачає повернення контролю над Центрально-Східною Європою.

У який спосіб Росія планує повернути під свій контроль над цим регіоном Європи? Головною метою геостратегії Росії в реалізації цієї мети є виведення Європи з під контроль атлантизму (НАТО) і США. Це є пріоритетним завданням Росії. В такому разі вона кардинально змінить баланс сили в Європі на свою користь, оскільки жодна з європейських країн не здатна протистояти военній навалі Росії. То що ж змінилось за останні роки російсько-української війни в геостратегії Росії відносно Центральної Європи? Росія в реалізації цього завдання використовує дві форми геополітичної експансії – військову окупацію Європи, шляхом гібридної війни, яка неодмінно має трансформуватись в конвенційну війну (*спеціальну воєнну операцію*) та внутрішню реорганізацію європейського простору, яка зробить ЦЄ надійним стратегічним союзником Москви, зберігши його автономію і автократію.

Така геостратегія стала очевидною після трьох років кровопролитної і виснажливої російсько-української війни. Цьому є дві причини: по-перше, російсько-українська війна фактично зруйнувала геополітичну вісь Париж-Москва – Берлін, на якій вибудовувалася вся стратегія такої геополітичної переструктуризації на російський фасон. По-друге, в процесі війни, Росії не вдалося ізолювати Україну від допомоги європейських країн у форматі «Рамштайн», який фактично став тиловим хабом України. В той же час Європа виявилась не готовою до побудови власної стратегічної оборонної автономії, тобто власної геостратегії в протистоянні з Росією, натомість обрала стратегію «уникнення ескалації», яку Кремль розглядає як потенційну капітуляцію Заходу.

Під впливом російсько-української війни відбувається переструктуризація глобальних і регіональних геополітичних гравців, серед яких Росія і Китай, які претендують на глобальне домінування, тоді як США - на його збереження. Рівень же впливу визначається величиною їхньої суб'єктності. Тож головний вплив на динаміку геостратегічного простору Центральної Європи будуть мати саме глобальні гравці. Країнами другого ешелону щодо впливу на цю динаміку мають провідні європейські країни, такі як Франція, Німеччина, Італія, Велика Британія. Щодо України, то вона з об'єкта в процесі широкомасштабної війни перетворилась у впливового суб'єкта в переструктуризації геополітичного простору ЦСЄ, оскільки вона не тільки стримує російську навалу, але й обороняє увесь східний фланг НАТО. Іншим геостратегічним наслідком впливу російсько-української війни стало поширення НАТО на увесь регіон Північної Європи, приєднанням до Альянсу Швеції і Швейцарії.

Прихід до влади в США Дональда Трампа ознаменував новий підхід до російсько-української війни, протистояння з Китаєм та ролі РФ в цьому протистоянні. Відповідно до цього підходу, Росія не є ворогом США, а сприймається тільки як партнер. Тому стратегія Трампа буде полягати в тому, щоб ізолювати Росію від стратегічного партнерства з Китаєм, тобто нейтралізувати її в цьому глобальному протистоянні з Китаєм, перш за все шляхом діалогу і надання їй певних преференцій, зокрема в завершенні російсько-української війни.

Головний принцип геостратегії Д.Трампа *«Американські інтереси понад усе»* означає в буквальному сенсі перехід від концепції демократичного інтернаціоналізму до неоізоляціонізму і підпорядкуванню європейських країн НАТО та в цілому Європи і міжнародного порядку виключно інтересам США. Це означає концентрацію всіх ресурсів і можливостей Заходу в руках США. Першим кроком в консолідації таких ресурсів стало зазіхання Трампа на данську Гренландію, Канаду та Панаму, що порушує в першу чергу територіальну цілісність європейських союзників і грає на інтереси Росії, адже у такий спосіб США руйнує НАТО, євроатлантичну солідарність і генерує протистояння між Америкою та Європою. Відносно Центральної Європи, це призведе до фрагментації цього геостратегічного простору. Така тенденція буде генерувати подвійний

геополітичний виклик Центральній Європі як з боку Росії, так і з боку США, насамперед в сфері безпеки.

Значних деформацій в цій ситуації зазнає Північноатлантичний альянс, який до цього залишався основною безпековою та оборонною парасолькою для усього євроатлантичного простору. Основними викликами для НАТО при умові реалізації такої деструктивної політики США стануть: по-перше, втрата спільного інтересу країн-членів Альянсу, що унеможливує введення ст. 5. Від так Європа втратить можливість запровадження колективної оборони; по-друге, НАТО втратить функцію стримування Росії. Альянс вже не в змозі обороняти свій східний фланг і тому вдався до стратегії «уникнення ескалації у відносинах з РФ» і не збирається з нею воювати, тоді як та, навпаки, готується до такої війни. Сповідуючи концепцію *«Деескалації через ескалацію»* та успішно застосовуючи стратегію *«мінімального ядерного залюкування»*, Росія вже веде глобальну війну проти Заходу, правда поки що у гібридній формі. По-третє, орієнтація НАТО на стримування Китаю унеможливить його здатність до оборони ЦСЄ, оскільки без США, Альянс втрачає свій воєнний потенціал, що поставить його перед дилемою бути або зі Сполученими Штатами як інструментом їх політики, або з Європою. При такій перспективі ЦЄ втрачає парасольку своєї колективної безпеки і оборони.

Отже, яке майбутнє очікує Центральну Європу, видається цілком очевидним. Воно залежить, насамперед, від результатів російсько-української війни яка в кінцевому рахунку буде визначатись співвідношенням сил між воюючими сторонами. За цим критерієм перемога для України є маловірогідною в короткотерміновій і можливо в середньотерміновій перспективі, втім як і для Росії також. Якщо вона і станеться, то виявиться *«пірровою перемогою»*. На цій підставі провідні країни Заходу переконані, що вони не зможуть забезпечити перемогу України і тому не вірять в таку перспективу. США найбільш прийнятним вважають припинення війни і досягнення перемир'я.

Концептуально нариси такого статусу прописані в Плані «Трамп – Путін», який можна вважати «Планом відкладеної капітуляції України». Його основні тези зводяться до такого: офіційна політика США має бути спрямованою на досягнення припинення вогню та регулювання шляхом переговорів. Сполученим Штатам не потрібна

участь в російсько-українському конфлікті тому, що їхні власні запаси озброєнь створені для допомоги Україні, роблять США вразливими в будь-якому конфлікті з Китаєм через Тайвань. Продовження російсько-української війни не в інтересах США. «Війна в Україні — це війна за цінності, які нам не потрібно увінчувати, і ми повинні, перш за все, відійти від ядерної загрози Путіна».

Україна ж має відмовитись від перспективи членства в НАТО, прийняти нейтральний статус, скоротити свої збройні сили та переобрати діючу владу на ту яка підпишить угоду про завершення війни на умовах Росії. При цьому вона має залишити окуповані українські території Росії. Це похмурий компроміс для похмурої війни. Але він не може її завершити, а натомість відкриває нову главу, в якій єдність і підтримка Заходу почне руйнуватися, а Путін — як за столом переговорів, так і на фронті — все ближче підбирається до своїх цілей. Трамп може вести переговори з Україною на умовах Путіна, якщо РФ погодиться розірвати стратегічне партнерство з Китаєм¹. Україна ж залишається розділеною в буферній зоні під загрозою нової ескалації російської агресії, без будь яких зовнішніх гарантій безпеки.

Очевидно виходячи з цього тепер і в майбутньому Польща не буде готовою до зміцнення Східного флангу ЄС і НАТО разом з Україною, пори те, що та має саму сильну армію в Європі. Підтвердженням цьому є заява прем'єра Д. Туска на засіданні Євроради про намір будувати систему оборони ЄС «Східний щит Європи» на кордонах з Білоруссю та Україною у яку будуть включені країни Балтійського регіону та Румунія за винятком України, яка в такому разі залишається в буферній зоні.

Об'єктивно сильна Україна могла б стати гарантом більш безпечного середовища для Польщі, створюючи баланс сил у регіоні та забезпечуючи більш ефективну стримуючу функцію проти зовнішніх агресій. Проте варто враховувати, що зростаючий потенціал України може водночас суб'єктивізувати позицію польських

¹ Peter Pomerantsev(2024), Trump depends on the EU and UK to act as peacemakers more than he thinks. 24 November. <https://www.theguardian.com/us-news/2024/nov/24/trump-depends-on-the-eu-and-uk-to-act-as-peacemakers-more-than-he-thinks>

політиків. В умовах формування польського регіонального лідерства, сильна українська держава з розвиненою армією та значним демографічним потенціалом може створити конкуренцію в центральній та східній Європі. Це піднімає питання про подальший розвиток європейського безпекового поля в умовах потенційного зближення інтересів США та Росії, а також формування нового альянсу на європейській арені, що може стати відповіддю на загрозливі геополітичні реалії. Тож в умовах невизначеності майбутньої ролі НАТО та існуючих реалій варто розпочати проектування та стратегування концептуальних засад власного регіонального безпекового і оборонного комплексу ЦЄ.

Софія Присяжнюк

orcid: 0009-0004-7345-1424

Юрій Присяжнюк,

доктор PhD міжнародного права

0000-0002-4582-990X

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ВИЗНАННЯ ЮРИСДИКЦІЇ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ УКРАЇНОЮ ЯК МЕХАНІЗМ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОСІЇ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ СКОЄННІ В УКРАЇНІ

Проблеми правового співробітництва з МКС з точки зору відповідності українського законодавства вимогам Римського статуту досліджують українські науковці, такі як О. Задорожній, І. Лукашук та С. Гнатовський. Особливу увагу приділяють питанням юрисдикції, процедури видачі осіб, передачі доказів та забезпечення участі осіб у процесі до судового провадження [5]. Особливо це питання загострилося після повномасштабного вторгнення рф в Україну.

Під юрисдикцію МКС підпадають лише найсерйозніші злочини, що викликають заклопотаність всього міжнародного співтовариства. Відповідно до Римського статуту МКС має юрисдикцію щодо таких злочинів: 1) злочин геноциду; 2) злочини проти людяності; 3) воєнні злочини; 4) злочин агресії, ст. 5 [8].

Згідно зі ст. 12 Римського статуту юрисдикція МКС поширюється

тільки на країни, що є учасниками статуту, тобто підписали і ратифікували його. Але, разом з тим, в п. 3 ст. 12 допускається юрисдикція МКС, тобто юрисдикція стосовно держав, які не є учасниками статуту: «Якщо відповідно до пункту 2 потрібно визнання юрисдикції державою, яка не є учасницею цього статуту, ця держава може за допомогою заяви, поданої секретарю, визнати здійснення судом юрисдикції щодо даного злочину. Держава, що заявляє про визнання, співпрацює з судом без затримок або виключень відповідно до частини 9» [8].

Римський статут був підписаний Україною 20 січня 2000 р. і відразу скерований до Верховної Ради для ратифікації. Але практично одночасно від імені Президента України до Конституційного Суду було спрямовано подання, в якому поставлено під сумнів відповідність Статуту МКС Конституції України. У своєму висновку від 11 липня 2001 р. Конституційний Суд фактично визнав юридично нікчемними переважну більшість аргументів про неконституційності Статуту МКС, але в частині про доповнення національних органів кримінальної юстиції МКС визнав Римський статут таким, що не відповідає Конституції України [9]:

«Отже, на відміну від міжнародних судових органів, передбачених частиною четвертою ст. 55 Конституції України, які за своєю природою є допоміжними засобами захисту прав і свобод людини і громадянина, Міжнародний кримінальний суд доповнює систему національної юрисдикції. Можливість такого доповнення судової системи України не передбачена розділом VIII «Правосуддя» Конституції України. Це дає підстави для висновку, що абзац десятий преамбули та ст. 1 Статуту не узгоджуються з положеннями частин першої, третьої ст. 124 Конституції України, а тому приєднання України до цього Статуту відповідно до частини другої ст.9 Конституції України можливе лише після внесення до неї відповідних змін [6]. Зміни до Римського статуту прийняті тільки 11 червня 2010 року [3]. Україна вже двічі визнавала юрисдикцію МКС відповідно до п. 3 ст. 12 Римського статуту: вперше – 25.02.2014 р. щодо злочинів проти людяності, які відбулися на території України у період з 21.11.2013 р. по 22.02.2014 р.; а вдруге – 04.02.2015 р. щодо воєнних злочинів, злочинів проти людяності, скоєних вищими посадовими особами рф й керівниками терористичних організацій ДНР та ЛНР у

період з 20.02.2014 р. і до сьогодні [2]. 17 квітня 2014 р. МКС зареєстрував Заяву Верховної Ради України, після цього 25 квітня Прокурор МКС Фату Бенсуда офіційно відкрив процедуру попереднього вивчення ситуації в Україні, у 2015 розширила його і на ситуацію щодо агресії РФ. І тільки наприкінці 2020 року Прокурор МКС прийняла рішення про закінчення попереднього вивчення у справі "Ситуація в Україні" з метою встановлення наявності підстав та їх відповідності критеріям Римського статуту для початку слідства [1]. Як бачимо питання визнання юрисдикції МКС постало з новою силою після подій 2013-2014 років.

Слід нагадати, що МКС не замінює національні судові органи, не має повноважень національних судів, не виключає їх юрисдикції, а лише доповнює національні системи кримінального правосуддя. Основна функціональна спрямованість діяльності МКС – це підсилення національної спроможності України щодо розслідування та розгляду найтяжчих міжнародних злочинів. Саме тому, що юрисдикція МКС заснована на принципі комплементарності виникли питання щодо сумісності положень Римського статуту з нормами Конституції України [7, с. 219].

Список використаних джерел та літератури:

1. Венедіктова І. Надія на Гаагу: чому Міжнародний кримінальний суд життєво важливий для України і світу. Українська правда, 25, 01,07,2022. <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/07/1/7355729/>
2. Гнатовський М. Україна та міжнародний кримінальний суд: конституційний аспект. <https://voxukraine.org/ukraine-and-the-international-criminal-court-a-constitutional-matter-ua>
3. Гутник В.В. Міжнародний кримінальний суд: сучасні проблеми та шляхи їх вирішення. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024, вип. 81, ч. 3, С. 251- 257.
4. Задорожній О. В. "Міжнародне право в правовій системі України", 424 с.
5. Лукашук І. І. "Міжнародне право: загальна частина" (Київ: Таксон, 2008), 417 с.
6. Про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) : Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України від 11.07.2001 р. № 3-в/2001. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01>

7. Смирнов М.І. Визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду як механізм притягнення до відповідальності росії за злочин агресії проти України. Держава та регіони, Серія: Право, 2023 р., № 1 (79). С. 216-222.
8. Rome Statute of the International Criminal Court : from 17 July 1998. URL: <https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/RS-Eng.pdf> , ст. 5 .
9. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01#Text>

*Наталія Романюк,
канд. політ. наук, доц.
Брездень Юлія
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ОСОБИСТІСНА БЕЗПЕКА ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ: ДЕРЖАВИ-ЧЛЕНИ ЄС У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Міграція часто спричинена поєднанням різноманітних взаємопов'язаних чинників, що змінюються залежно від політичної ситуації, економічного стану та соціальних умов держав, які є джерелами міграційних потоків. Так після Другої світової війни мільйони людей були вимушені залишити свої домівки через воєнні руйнування та економічні проблеми. Наразі основні причини міграції можуть бути пов'язаними також із впливом інших чинників, адже, окрім конфліктів, міграцію населення зумовлюють, зокрема, наслідки зміни клімату, що продукують зростання кількості стихійних лих (повені, посухи, урагани). Окрім того, каталізаторами міграції можна вважати кібервійни, соціальні проблеми, порушення прав людини в авторитарних державах та ін.

Саме тому міграція є однією з найважливіших тем як внутрішньої, так і зовнішньої політики Європейського Союзу, оскільки вона безпосередньо пов'язана з питаннями людської безпеки, що охоплюють захист прав мігрантів, доступ до соціальних, медичних та освітніх послуг, а також загалом забезпечення стабільності в європейській спільноті.

На сьогоднішній день ЄС стикається з серйозними гуманітарними викликами через міграційні потоки. Власне кажучи, ще у 2015–2016

рр. Європа зіткнулася з масштабною хвилею міграції через війни в Сирії, Іраку та інших країнах Близького Сходу. Ці міграційні потоки продовжуються і сьогодні, зокрема через політичну нестабільність у Лівії, Ємені та низці інших держав. Водночас агресія Росії проти України, що розпочалася у 2014 р. та переросла у повномасштабне вторгнення у 2022 р. стала однією з найбільших гуманітарних криз в Європі. Починаючи з 2022 р., понад 4,9 мільйонів українців звернулися з проханням про міжнародний захист, а більшість із них прибули до Польщі, Німеччині та Чехії. [1] Звісно, що такий притік мігрантів посилив гуманітарне навантаження на держави ЄС, тому, як ніколи раніше, ЄС зіткнувся з необхідністю переглянути старі та розробити нові стратегії з метою вирішення міграційних проблем.

Регламент «Дублін III», прийнятий ще у 2013 р., визначає, що перша з держав, до якої потрапляє мігрант, є відповідальною за розгляд його заявки щодо надання притулку. З 2020 р. Європейська комісія запропонувала новий Пакт про міграцію та притулок, який спрямований на реформування наявної системи і сприяння рівномірнішому розподілу мігрантів серед держав ЄС. [7] Проте ця ініціатива зустріла опір з боку окремих держав-членів. Зокрема, Угорщина та Польща розглядають міграцію як загрозу, яка підриває їхній суверенітет, тому зазначають, що кожна країна повинна самостійно вирішувати, скільки мігрантів прийматиме. Тому для утвердження справедливого підходу ЄС необхідно подолати розбіжності між державами з цього питання.

У 2024 р. Європейський парламент разом із Радою ЄС схвалив угоду щодо перегляду законодавства, яке стосується міграції та притулку, зокрема з удосконаленням Регламенту Дубліна. Цей пакет реформ має на меті прискорити та спростити процедури надання притулку, зокрема шляхом запровадження нового процесу перевірки на кордонах, що охоплює ідентифікацію, медичні та безпекові перевірки, а також реєстрацію в базі даних Eurodac. Одним із ключових механізмів залишається Спільна європейська система притулку (CEAS), спрямована на забезпечення єдиних стандартів прийому біженців у всіх державах ЄС, з метою уникнення ситуацій, коли мігранти не можуть отримати захист через неоднакові правила в різних країнах. Однак на практиці ця система має обмеження, зокрема, з огляду на нерівномірне навантаження на держави на зовнішніх кордонах ЄС. [4]

Важливим аспектом у цьому контексті варто згадати концепцію людської безпеки, визначену ООН у 1994 р., як таку, що виходить за межі суто фізичної безпеки, а включає також захист прав та гідності індивіда. У контексті міграції це означає, що ЄС має забезпечити мігрантам не лише право на притулок, а й доступ до медичних, освітніх та соціальних послуг, а також гарантувати захист від насильства та експлуатації. [2] Таким чином, безпека мігрантів не повинна зводитися лише до контролю на кордонах, а й охоплювати захист їхніх основних прав. У зв'язку з цим важливим є також питання особистісної безпеки мігрантів в ЄС.

Європейський Союз активно впроваджує принципи людської безпеки через низку ініціатив, зорієнтованих на полегшення доступу громадян третіх країн до держав-членів ЄС. Зокрема, це передбачає наступне законодавство: Директива 2003/86/ЄС про возз'єднання сімей, що надає право мігрантам возз'єднуватися з родинами на території ЄС; Директива 2009/50/ЄС, що визначає умови для прийому висококваліфікованих працівників; Директива 2011/98/ЄС, яка забезпечує єдину процедуру надання дозволу на проживання та роботу; Директива 2014/36/ЄС для сезонних працівників. [3] Додатково, Директива 2003/109/ЄС, яка регулює надання статусу довгострокового перебування громадянам третіх країн, визначає важливі принципи інтеграції, включаючи рівні права для мігрантів у сферах працевлаштування, соціального забезпечення, освіти та доступу до послуг. Важливо зазначити, що такий підхід сприяє інтеграції мігрантів і забезпечує їхній соціальний статус на рівні з громадянами ЄС, що є основою для забезпечення людської безпеки. [3]

Особливо важливим є питання возз'єднання сімей. Директива 2003/86/ЄС гарантує права мігрантів на возз'єднання з родинами. [3] Зауважмо, що в цьому контексті неодноразово підкреслювалось, що вимога щодо складання інтеграційних мовних іспитів не повинна ставати перешкодою для процесу возз'єднання, тобто вони мають бути пропорційними та враховувати індивідуальні обставини осіб, що проходять тестування. Це є важливим кроком для того, щоб інтеграційні тести були спрямовані на підтримку, а не на створення бар'єрів для реальної інтеграції мігрантів.

Варто також відзначити позицію соціал-демократів Естонії, які

зазначають, що в контексті формування міграційної політики важливо враховувати не лише економічні аспекти, а й питання особистісної безпеки та соціальної адаптації мігрантів. Це також знаходить відображення в політиці рівних можливостей, коли всі особи, незалежно від їхнього походження, мають право на соціальну повагу та справедливе ставлення. Таким чином, соціальна і культурна адаптація мігрантів у суспільстві є важливою складовою інтеграції, що включає забезпечення рівних прав в усіх сферах життя. У той же час, запровадження моделі, де іммігрантів переважно залучають до низькокваліфікованої та низькооплачуваної праці, може призвести до формування соціальної сегрегації. За таких умов іноземні працівники часто опиняються у вразливому становищі, що підвищує ризик їх маргіналізації. Відповідно, інтеграційна політика повинна запобігати структурній нерівності та сприяти забезпеченню гідних умов життя для всіх членів суспільства. [5]

З іншого боку, на рівні ЄС існують численні проблеми. Наприклад, під час міграційної кризи 2015-2016 рр. табори для біженців в Італії та Греції були переповненими, а умови в них часто не відповідали мінімальним стандартам гідності. Тисячі людей перебували в статусі затриманих, коли їм відмовляли у доступі до основних послуг, таких як медична допомога, освіта та юридичний захист. Це, у свою чергу, ставило під загрозу основні права людей, що є частиною концепції людської безпеки. Власне тому у 2017 р. ЄС спробував впровадити програму релокації, згідно з якою планувалося переселити 160 тисяч біженців з Греції та Італії в інші держави. [7]

Не менш важливим є питання практик *pushbacks* (примусового повернення мігрантів на кордонах), які є чітким порушенням основних прав людини. У 2021 р. Європейський суд з прав людини виніс рішення щодо незаконних *pushbacks* на кордоні між Хорватією та Сербією, що ставили під сумнів дотримання прав осіб, які шукають притулку. [8]

Серед держав-членів ЄС існують різні підходи до регулювання міграційних потоків. Одні держави підтримують «відкриті кордони», що закріплено у відповідному законодавстві, такому як Дублінський регламент, Візовий кодекс і «блакитна карта», в той час як інші – посилюють контроль, закривають кордони і обмежують права шукачів притулку. Це, в свою чергу, ставить під загрозу принцип солідарності та спільної міграційної політики ЄС.

Різноманітність підходів до міграції в ЄС часто обумовлена історичними та економічними чинниками. Держави «Старої Європи», як Франція, Німеччина, Італія, Іспанія, Бельгія, Нідерланди, Велика Британія (яка вийшла з ЄС після Брекзиту), Австрія, Швеція та Фінляндія, мають значний досвід інтеграції мігрантів. У свою чергу, держави «Нової Європи», що приєдналися до ЄС після 2004 р., мають менший досвід у прийнятті мігрантів, зокрема через робочу міграцію, що пов'язана з економічними можливостями та глобалізацією. [6]

Окрім того, праві популістські партії та політичні сили в Європі часто використовують міграцію, як потужний інструмент для мобілізації виборців, створюючи наратив про «загрозу» з боку мігрантів. Вони акцентують увагу на тому, що притік мігрантів, особливо з мусульманських країн, може призвести до культурних змін, зниження рівня безпеки та економічної нестабільності. Це, в свою чергу, сприяє формуванню низки стереотипів та навіть упереджень, що використовуються для політичних маніпуляцій.

У Франції, наприклад, Марін Ле Пен, лідерка «Національного фронту», активно використовує тему міграції для мобілізації підтримки серед виборців, які занепокоєні впливом біженців і мігрантів на національну ідентичність та безпеку. Вона виступає за жорсткішу міграційну політику, що включає закриття кордонів та обмеження доступу до соціальних виплат для мігрантів. В Італії Маттео Сальвіні, лідер правопопулістської партії «Ліга», також активно підтримує ідею обмеження міграції, критикуючи політику «відкритих дверей» для біженців та звинувачує мігрантів у безпекових, соціальних та економічних проблемах в Італії. Зазначимо, що його позиція часто не ґрунтується на реальній ситуації, а передбачає емоційний вплив на виборців.

У Німеччині партія «Альтернатива для Німеччини» (AfD) є однією з найбільш активних у критиці політики міграції, яку проводила канцлерка Ангела Меркель. Після 2015 р., коли Німеччина прийняла понад мільйон біженців, AfD активно використовувала цю тему для підвищення своєї популярності, стверджуючи, що міграція стала причиною зростання насильства, тероризму та соціальної напруженості в державі.

Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну 2022 р. проблематика міграції в ЄС отримала український вимір. З цього

погляду, особливо важливим було впровадження ЄС Директиви про тимчасовий захист, яка дала змогу українцям перебувати в ЄС та отримувати доступ до соціальних послуг, медичного обслуговування та освіти. Директива надала українцям юридичний захист. Зокрема, Польща, як головний реципієнт українських біженців, запропонувала для них спеціальні ідентифікаційні номери PESEL з метою доступу до соціальних послуг, ринку праці та отримання соціальної допомоги. [1] У багатьох державах, таких як Польща, Чехія і Литва, вже понад 30% українських біженців змогли отримати доступ до ринку праці, що допомогло заповнити дефіцит робочої сили на національному рівні. Європейські ініціативи, як EU Talent Pool, сприяли налагодженню контактів між роботодавцями та кваліфікованими мігрантами, що є рушійною силою економічного зростання. Варто зауважити, що європейські держави активно працюють над інтеграцією дітей біженців у систему національної освіти, спрощуючи процедури та скасовуючи оплату за відвідування дитячих садків та шкіл. Створено також програми, що сприяють доступу до медичних послуг для біженців, зокрема через проєкт EU4Health. [1] Це є важливим кроком у забезпеченні соціальної інклюзії та рівних можливостей для всіх осіб.

Незважаючи на високий рівень підтримки біженців з України, є значні виклики у боротьбі з популістськими наративами, які використовують тему міграції для політичних маніпуляцій. З метою подолання викликів, пов'язаних з риторикою правих сил, що часто формує образ мігрантів як загрози для безпеки та стабільності Європи, Європейському Союзу важливо зберегти акцент на правах людини, а не лише на безпеці. Це має бути центральною темою в боротьбі з популістами, які намагаються змалювати біженців як «небезпечних» осіб. ЄС варто посилити інформаційну кампанію, яка б підкреслювала внесок мігрантів у відновлення економік держав ЄС і важливість їхнього потенціалу як цінних членів суспільства.

Для боротьби з дезінформацією важливими є стратегії комунікації, що зосереджуються саме на позитивних аспектах міграції. Кампанії, що акцентують на успішних історіях інтеграції, робочих місцях, створених біженцями, а також на їхньому внеску в культуру та економіку ЄС, можуть допомогти змінити наратив, який поширюють праві сили. Це сприятиме зниженню соціальної напруженості і конструктивному ставленню до міграції. [9]

Одним із довгострокових рішень є запровадження освітніх програм, спрямованих на боротьбу з ксенофобією та дискримінацією. Важливо включати в освітні програми інформацію про переваги культурного різноманіття, роль мігрантів у розвитку суспільства та економіки. Програми з інтеграції, орієнтовані на взаєморозуміння та співпрацю, допоможуть зменшити конфлікти та сприятимуть соціальній згуртованості. [9]

Отже, як бачимо, міграція є складним і багатогранним явищем, яке потребує комплексного підходу на рівні Європейського Союзу. В умовах глобалізації та геополітичних викликів, таких як війна в Україні та конфлікти на Близькому Сході, ЄС стикається з серйозними труднощами в управлінні міграційними потоками.

Проаналізувавши міграційну політику ЄС з перспектив людської безпеки, підсумуємо, що, незважаючи на значний прогрес у реформуванні системи надання притулку та вдосконаленні механізмів контролю на кордонах, внутрішні розбіжності між державами-членами ЄС залишаються істотним бар'єром для ефективної міграційної політики. Концепція людської безпеки, що охоплює не лише захист від фізичних загроз, а й доступ до базових соціальних послуг для мігрантів, є ключовим аспектом у забезпеченні їхньої інтеграції в суспільства держав-реципієнтів. Водночас, популістські наративи, що наголошують на «загрозах» з боку мігрантів, створюють додаткові перешкоди на шляху функціонування єдиної міграційної політики ЄС. Це ускладнює реалізацію гуманітарних зобов'язань і гарантування безпеки в Європі.

Саме тому для успішного подолання цих труднощів важливо зберігати акцент на правах людини, змінювати наративи через освіту та медіа, а також посилювати солідарність серед держав-членів ЄС щодо мігрантів. Лише шляхом гармонізації політичних підходів та посилення інтеграційних програм ЄС зможе реалізувати сталу та справедливую міграційну політику, яка відповідає сучасним вимогам.

Список використаної літератури та джерел:

1. EUAA. 2024 Річний звіт про ситуацію у сфері надання притулку у Європейському Союзі – Підсумковий звіт [Електронний ресурс] – 2024. – Режим доступу: https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2024-06/2024_Asylum_Report_Executive_Summary_UK.pdf

2. Gasper D. Investigating Migration within a Human Security Framework [Електронний ресурс] // ResearchGate – 2021 – Режим доступу до ресурсу: <https://www.researchgate.net/profile/Des->
3. Legal Migration and Resettlement [Електронний ресурс] // European Commission. – 2025. – Режим доступу: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/legal-migration-and-resettlement_en
4. Pact on Migration and Asylum [Електронний ресурс] // European Commission – 2025. – Режим доступу до ресурсу: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_en
5. Urma, R. The Neoliberal Assault on the Nation-State [Електронний ресурс] // Election Study Center, National Chengchi University – 3 April, 2025. – Режим доступу: <https://news.err.ee/1609652657/richard-urma-the-neoliberal-assault-on-the-nation-state>
6. Івашук І. О., Стахова Н. В., Живко М. А. Міжнародні міграційні процеси: навч. посібник / І. О. Івашук, Н. В. Стахова, М. А. Живко. – Тернопіль: ЗУНУ, 2022. – 204 с.
7. Свящук А.Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності : навч. посібник / А. Л. Свящук – Харків : ФОП Голембовська О.О., 2018. – 325 с.
8. У ЄС розглядають 12 справ про можливі порушення прав людини Грецією [Електронний ресурс] // Європейська правда – 8 квітня, 2025. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.euointegration.com.ua/news/2025/04/8/7209063/>
9. Фролова О.М., Мирончук Л.М. Стратегічні комунікації як засіб врегулювання міграційної кризи в ЄС [Електронний ресурс] / О. М. Фролова, Л. М. Мирончук // Політичне життя. – 2021. – №2. – С. 135–140. – Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2021.2.20>

*Галина Сагура
Мар'яна Бігус,
канд. екон. наук, доц.
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: РЕАЛІЇ ЗАГРОЗ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

Російсько-українська війна, що триває з 2014 року, стала не лише найбільшою збройною агресією в Європі з часів Другої світової війни,

але й ключовим фактором, що загрожує міжнародній безпеці. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році порушило основоположні принципи міжнародного права, насамперед Статуту ООН, Гельсінського заключного акту та Будапештського меморандуму, яким Росія зобов'язувалась поважати територіальну цілісність України. Анексія Криму в 2014 році та підтримка сепаратистських рухів на сході України стали першими кроками до дестабілізації міжнародного порядку. Це поставило під сумнів здатність міжнародних інституцій запобігати війнам, а також показало слабкість системи гарантій безпеки у постбіполярному світі. Одним із найочевидніших прикладів цього є Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй, де право вето Росії як постійного члена зробило цей орган неефективним у вирішенні конфлікту. Незважаючи на численні заклики до втручання, ООН так і не змогла вжити рішучих дій через геополітичний глухий кут, який створює позиція Росії в Раді [1].

Одним із головних викликів, які виникли через війну, є підриг глобального режиму нерозповсюдження ядерної зброї. Україна, добровільно відмовившись від третього за розміром ядерного арсеналу у світі у 1994 році, опинилася під збройною агресією з боку держави-гаранта. Це створило прецедент, що може вплинути на політику інших країн, які мають ядерні амбіції, — таких як Іран чи Північна Корея. Деякі науковці, зокрема Кристофер Форден, вказують, що знецінення без'ядерного статусу України може мати довгострокові наслідки для всього режиму ядерного нерозповсюдження [2].

Окрім того Росія спричинила прямі серйозні загрози ядерній безпеці. Захоплення та мілітаризація Запорізької атомної електростанції російськими військами створили безпрецедентну ситуацію, коли ядерний об'єкт опинився в зоні активних бойових дій. Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) неодноразово висловлювало занепокоєння щодо безпеки на ЗАЕС, зазначаючи порушення ключових принципів ядерної безпеки та обмеження доступу персоналу до об'єкта [3]. Це підвищує ризик ядерної катастрофи, яка може мати глобальні наслідки.

Війна також призвела до загострення глобальної продовольчої безпеки. Україна є одним із найбільших експортерів зерна у світі,

особливо для країн Північної Африки та Близького Сходу. Блокада Чорноморських портів, атаки на зернові термінали та знищення сільськогосподарської інфраструктури порушили світові ланцюги поставок, спровокувавши стрибки цін та голод у деяких регіонах. За оцінками Всесвітньої продовольчої програми ООН, у 2023 році понад 345 мільйонів людей у світі перебували на межі голоду, що частково зумовлено війною в Україні [1]. Також слід зазначити, що порушення глобальних харчових ланцюгів призвело до зростання цін на продукти до історичних максимумів. Це спричинило кризу вартості життя як у розвинених країнах, так і в країнах, які розвиваються. Російська зернова блокада загрожувала створити гуманітарну катастрофу в окремих країнах, адже, наприклад, 85 % держав Африки залежать від імпортової пшениці. Всесвітня продовольча програма (ВПП) засвідчує: продовольча криза залишається безпрецедентною за своїми масштабами, тому що кількість людей, які потерпають від голоду, у десять разів більша, ніж п'ять років тому.

Окрему увагу заслуговують гібридні загрози, які супроводжують збройну агресію. Росія веде активну інформаційну війну, поширюючи дезінформацію як в Україні, так і в країнах ЄС та США. Аналітичні центри, такі як RAND Corporation та Європейський центр протидії гібридним загрозам, підкреслюють, що Росія поєднує військові дії з кібернападами, енергетичним шантажем і маніпуляцією громадською думкою. Дослідження українських аналітичних центрів показують, що Росія цілеспрямовано маніпулює інформаційним простором, щоб підірвати довіру до державних інституцій і дискредитувати західну допомогу. Кіберзагрози стали ще одним викликом для міжнародної безпеки. З 2022 року зросла кількість кібератак на критичну інфраструктуру України, ЄС і НАТО, зокрема на енергетичні системи, транспорт, фінансові установи. Microsoft та інші компанії зафіксували спроби впровадження шкідливого ПЗ, яке здатне спричинити масштабні збої в цивільному секторі. Це демонструє нову війну XXI століття, де лінія фронту проходить також у цифровому просторі [3].

Крім воєнних і кіберзагроз, війна загострила регіональні конфлікти та посилила загальну напруженість у світі. Активна підтримка України з боку країн НАТО та запровадження жорстких санкцій проти Росії викликали нову хвилю конфронтації між Заходом і країнами так званого "глобального Півдня", які прагнуть зберегти нейтралітет або балансувати між двома таборами. У своїй статті «The Return of

Geopolitics» Еліот Коен вказує, що війна в Україні стала каталізатором зміни глобальної стратегічної реальності та повернення політики сили в міжнародні відносини [5].

Повномасштабний наступ російських військ, що розпочався 24 лютого, викликав набагато виразніше засудження з боку світової спільноти, ніж анексія Криму та військова інтервенція на Донбасі в 2014-2015 рр., проте початковий обсяг допомоги Україні з боку США, Великої Британії, країн НАТО та ЄС був явно недостатнім:

- По-перше, на це вплинули занижені стартові оцінки боєздатності ЗСУ та рішучості політичного керівництва України чинити організований опір російському вторгненню. Тому перший пакет військової допомоги Україні з боку США та Великої Британії включав переважно ПТРК Javelin, ПЗРК FIM-92 Stinger та інші озброєння, придатні для використання загонами «високотехнологічних партизанів». Іншими словами, військові експерти на Заході припускали, що у разі захоплення більшої частини або навіть усієї території України російські війська будуть втягнуті у затяжний внутрішній конфлікт, який за своїм характером нагадував би тривалі війни СРСР та США в Афганістані.

- По-друге, адміністрація США та керівництво НАТО категорично відкидали будь-які натяки на можливість прямого залучення до російсько-українського конфлікту, що також впливало на характер та обсяги військової допомоги Україні.

Ситуація почала змінюватися лише внаслідок демонстрації високої боєздатності ЗСУ, які зуміли зупинити та відкинути російські війська від Києва. Перші ознаки того, що адміністрація США визнає «можливість перемоги» Києва у війні з росією, прозвучали в коментарі прес-секретаря Пентагону Джона Кірбі на брифінгу 6 квітня. Дж. Кірбі зокрема заявив: «Я не думаю, що хтось знає напевно, як довго може тривати ця війна, якщо її не буде припинено за допомогою дипломатії. Це неможливо знати... [6].

Гуманітарна криза, спричинена війною, також має міжнародний вимір. За даними УВКБ ООН, понад 6 мільйонів українців стали біженцями, ще близько 5 мільйонів — внутрішньо переміщені особи. Ці потоки людей викликали зміни у політиці приймаючих країн, загострили дебати щодо інтеграції, і водночас поставили перед

Європейським Союзом питання довгострокового планування міграційної політики.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну зумовило глобальне переосмислення концептуальних підходів щодо перспектив забезпечення безпеки та оборони Європейського континенту, розробки нових пріоритетів та підходів до реалізації міжнародної політики, зокрема:

1. якщо раніше європейська спільнота зосереджувалася на запобіганні конфліктів, збереженні миру та сприянні міжнародній безпековій співпраці, то нині фокус уваги змістився на нові питання: особливості організації територіальної оборони, безальтернативність НАТО і трансатлантичної системи для європейської оборони, примарність перспектив «стратегічної автономії» ЄС, необхідність визначення та оцінювання глобальних наслідків російської агресії [7];

2. війна в Україні викликала «глобальний шок», тому що «ознаменувала собою різке закінчення тридцятирічного періоду глобалізації та системи міжнародного співробітництва» та призвело до виникнення найгострішої безпекової кризи у Європі з часів Другої світової війни. Наслідки російсько-української війни, які безпосередньо впливають на глобальні тенденції, спонукатимуть до створення засад нового не лише європейського, а й світового порядку;

3. основою для оновлення архітектури міжнародної безпеки мають стати ключові елементи перемоги України – відновлення територіальної цілісності держави, забезпечення її недоторканності, справедливе покарання агресора за воєнні злочини та злочини проти людяності, примус нападника до відшкодування збитків [8].

Таким чином, російсько-українська війна є не лише регіональним конфліктом, а й серйозною загрозою для міжнародної безпеки. Вона підриває основи міжнародного права, створює прецеденти для інших агресивних дій, спричиняє гуманітарні та економічні кризи та вимагає переосмислення підходів до забезпечення глобальної стабільності. Міжнародна спільнота повинна об'єднати зусилля для протидії агресії, підтримки України та реформування існуючих механізмів безпеки з метою запобігання подібним конфліктам у майбутньому.

Список використаних джерел та літератури

1. Крет О.В., Крет Р.М., Вівчар І.В. Вплив російсько-української війни на глобальну систему міжнародної безпеки: виклики та перспективи. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/74_2024/22.pdf
2. Forden, C. (2022). Nuclear Guarantees and Ukraine's Lesson to the World. Harvard Kennedy School Discussion Paper URL: <https://www.hks.harvard.edu/faculty-research/policy-topics/international-relations-security/transcript-ukrainian-president>
3. The Guardian. "Safety at Ukraine's Zaporizhzhia nuclear plant deteriorating, IAEA warns". URL: <https://www.theguardian.com/environment/energy/2024/aug/17/all>
4. Microsoft Threat Intelligence, 2022. Defending Ukraine: Early Lessons from the Cyber War URL: <https://www.microsoft.com/en-us/security/security-insider/intelligence-reports/the-cyber-and-influence-operations-of-the-war-in-ukraines-digital-battlefield>
5. Як найсучасніші технології впливають на геополітику XXI століття? URL: <https://vilni-media.com/2025/04/11/iak-najsuchasnishitekhnologii-vplyvaiut-na-heopolityku-khkhi-stolittia/>
6. Екзистенціальний вимір російсько-української війни URL: <https://ivinas.gov.ua/viina-rf-proty-ukrainy/ekzystentsialnyi-vymir-rosiiskoukrainskoi-viiny.html>
7. The European Parliament. What Think Tanks are Thinking. EU security, defence and foreign policies. Briefing, February, 2023. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739364/EP_RS_BRI...
8. Як війна Росії проти України змінила світ. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/yak-viyna-rosiyi-proty-ukrayiny-zminyly-svit>

Valentyn Serdiuk

Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID 0009-0002-9428-339X

FROM INTERNATIONAL POLICEMAN TO INTERNATIONAL MEDIATOR

On February 24, 2025, on the third anniversary of the full-scale aggression of the Russian Federation (hereinafter - the Russia) against Ukraine, the UN Security Council (hereinafter - the UNSC) adopted resolution S/RES/2774 (2025) [1], in which UNSC members called for an early end to the conflict between Russia and Ukraine. The draft resolution

was prepared and proposed by the United States. This resolution consists of only one paragraph, in which the authors of the resolution called for (or pleaded with, translated from English as “Implores”) a quick end to the conflict and the establishment of a lasting peace between Ukraine and Russia. It should be noted that this resolution does not contain any condemnation of the aggressor or a hint of the aggressor itself, and also declares the war unleashed by one state against another as a conflict. In addition, the UK, France, and European member states of the UNSC proposed amendments to condemn the crimes of the Russia, to comply with international law and suggestions to call a spade a spade (S/2025/114 [2], S/2025/115 [3] and S/2025/116 [4]) but all of them were vetoed within the UNSC.

On the same day, another principal UN body adopted two more resolutions on the anniversary of the full-scale Russian invasion of Ukraine. The UN General Assembly (hereinafter referred to as the UNGA) adopted resolution A/RES/ES-11/7 [5] and the resolution A/RES/ES-11/8 [6]. We should highlight that by their content, both of these resolutions contradict the content of the resolution adopted by the UNSC. Both resolutions adopted by the UNGA contain references to the fundamental principles of the UN Charter (hereinafter - the Charter), the importance of their restoration and further observance by all Member States, as required by the Charter and international law. The UNGA resolutions, among other things, mention the following issues: prohibition of the use of force and threat of force; commitment to the territorial integrity of Ukraine, its sovereignty and equality of states; recognition of the illegality of any territories acquired through the use of force; accountability for the most serious crimes; recognizes the involvement of the armed forces and formations of the Democratic People's Republic of Korea in the Russian aggression against Ukraine as a significant escalation of the conflict; condemns the Russian attacks against civilian and critical infrastructure of Ukraine: etc.

It is also important to note that the resolutions adopted in the UNGA were proposed by different states and have different titles and content. UNGA Resolution A/RES/ES-11/7 is entitled “Advancing a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine,” while Resolution A/RES/ES-11/8 “The path to peace” is essentially a version of the UNSC resolution, but with amendments to its content proposed by European states.

Analyzing these resolutions, Florian Kriener noted that, “*Resolution 2774 legitimizes the Russian use of force to a certain extent. By situating the use of force by Russia and Ukrainian self-defense in the broader context of the “Russian Federation-Ukraine conflict”, the UNSC equates illegal with legal measures. From the perspective of the UNSC, the category of legal or illegal use of force is irrelevant to the resolution of this conflict. This distortion bestows the Russian aggression with certain legitimacy*” [7, p. 3].

Analyzing the legal content of the UNSC resolution, as well as the fact that the mutual voting of the United States and the Russia is an extremely rare phenomenon and, in fact is an example of a sharp departure from the past established diplomatic practice of the superpower, we can conclude that such legal actions are a modern attempt to formulate an approach to legalization of a certain range of legal facts (for example, the crime of aggression and acquisition of territory by force) in order to achieve the so-called “peace,” which is one of the top priorities of the new US President Administration. In this context, the situation resembles the transition of the UNSC from the mandate of a world policeman, as conceived by the founders of the UN when it was created, entrusted by small states with the duty of maintaining international peace and security, to the model of a world mediator which, in order to achieve its own political interests, if necessary, will “adjust” peculiar legal nuances to the actual actions of one of the permanent members of the UNSC.

Florian Kriener also pointed out that even though Article 52 of the Vienna Convention on the Law of Treaties [8], the adoption of Resolution S/RES/2774 is one of the elements of persuading a victim of armed aggression to accept an imposed settlement agreement. The author emphasizes that such legal actions could quite realistically form the basis of a conditional settlement agreement enshrined in the same UNSC resolution in the future (provided that the UK or France will not veto it. Both of them, have been practicing non-use of this procedural right since 1989), which could legalize territorial acquisitions by means of armed aggression. However, the author also notes that such a legal distortion of the Charter would simply not be valid [7, p. 3-4].

In turn, I would like to add to the last thesis of the above-mentioned author that the fact of violation of the Charter and free and chaotic interpretation of its fundamental norms and principles may lead to the

adoption of legally invalid resolutions, which, in accordance with the provisions of the Charter, will be binding. It is clearly that the adoption of such a decision would deny the fundamental principles of the UN and modern international law as such, but in this case, it is also reasonable to argue that even under such conditions, modern international law, as we know it, will not cease to exist and will not automatically, in an instant, change into such a barbaric vector of development. In fact, even the understanding of the invalidity of such a decision, which is an attempt to deny the fundamental principles of international law enshrined in the Charter, does not protect a small state from the actual adverse consequences that may occur to it, since such a decision, based on the classical approach to the interpretation of international law, is based on mutual consent and the treaty nature of international law. At the same time, it should not be forgotten that such a practice of distorting the foundations and principles of international law will create dangerous consequences not only for the direct victim of aggression, but also for the entire modern system of collective security enshrined in the provisions of the UN Charter. However, given the constant rapid change in political dialogue after the new US President Administration came to power, changes in political statements can not be equated with changes in law. We assume that this UNSC resolution is an example of the use of the UNSC's legal mechanism not in the context of law and the function of maintaining international peace and security, but as a political body that is able to make purely political decisions, in particular to establish a dialogue between the permanent members of the UNSC, the United States and Russia, and their possible consensus on the use of the UNSC's legal mechanisms to resolve the issue of Russia's war against Ukraine, in particular through the active use of the mechanism of maintaining international peace and security.

This opinion finds its support by a quote from the America's acting envoy to the UN, Dorothy Camille Shea, who described the US resolution as, *“simple historic statement... that looks forward, not backwards. A resolution focused on one simple idea: ending the war”* [9]. In view of these words, we would like to hope that, in the understanding of the new US President Administration, the mechanism for implementing this *“simple”* idea should not be as simple as the idea itself. After all, the wording of the above suggests that in order to achieve peace, the only force in the world capable of confronting Russia will agree to any concessions to the aggressor, such as legalizing the aggression itself and all its gains for

the aggressor, including amnesty for the criminals involved who committed the most serious international crimes in Ukraine.

Thus, Kushtrim Istrefi and Luca Pasquet in their article noted that the behavior and statements of subjects of international law, namely states, are in fact important and decisive for international law. In this context, the authors speak, *inter alia*, about the threat of loss of mandatory force for the Charter provision provided for in Article 2, paragraph 4, namely the use of force or threat of force, as well as about the danger of the practice of states' renunciation of their international obligations, which is often justified by the phrase, "... *this is contrary to our national interests*" [10, c. 1-2].

It is equally important to pay attention to the latest public statements by officials of the new US President Administration, in particular the interview with US President's foreign envoy Steve Witkoff, during which he was able to make several significant statements about the temporarily occupied territories of Ukraine. "*They're Russian-speaking ... There have been referendums where the overwhelming majority of the people have indicated that they want to be under Russian rule. ... constitutional issues within Ukraine as to what they can concede... with regard to territory*" had become "*the elephant in the room*" during negotiations. ...*The Russians are de facto in control of these territories. The question is: Will the world acknowledge that those are Russian territories?*" [11].

Although Steve Witkoff recognizes the issue of the occupied territories as "central" to the negotiations, we can not ignore his statements. The US President's foreign envoy publicly, in the period between the official negotiations of the parties on the settlement and cessation of the war, speaks about the referendums held by the Russian occupation authorities in four regions of Ukraine and the language spoken by people there as a counterargument to the issue of the territories captured by the Russia through the use of armed aggression and referendums held during the occupation regime. It is important to note that according to the US high officials the "elephant in the room" is the Constitution of Ukraine, not the full-scale Russian aggression against Ukraine nor numerous violations of international law, and the illegal annexation of Crimea, which, in accordance with international law, received purely legal non-recognition as the international community's reaction to this, as it turned out, quite decisive and fateful crime for the future. Such statements can be considered an attempt of primary political legalization of the violated fundamental

principles of international law, norms and principles of the UN Charter by the permanent members of the UNSC, which may lead to an attempt to legally formalize and consolidate such invalid legalization, in particular, in relation to the fact of violation of Article 2, paragraph 4 of the Charter, which in turn will further call into question the legal validity of the general rule of international law prohibiting the use of force and threat of force.

In view of the above, it is also worth mentioning Chapter III “Serious Breaches of Obligations Under Peremptory Norms of General International Law” of the Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts. Article 40 establishes the responsibility arising from a serious breach by a State of an obligation arising under a peremptory norm of general international law, which provides, inter alia, for the prohibition of aggression, according to the comments of the International Law Commission [12, c. 112]. Article 41(2), stipulates that, no State shall recognize as lawful a situation created by a serious breach within the meaning of article 40, in our case, armed aggression, nor render aid or assistance in maintaining that situation [12, c. 114]. Thus, states should cooperate to overcome the consequences of serious violations by lawful means, as enshrined in Article 41(1), and refrain from any recognition of the unlawful situation created as a result of a serious violation. On these grounds, we can conclude that the public statements of the US President's foreign envoy are contrary to the fundamental norms and principles of international law and recognizes unlawful situation created by the serious violation of international law.

Continuing the consideration of this issue, it is also worth mentioning the recent statement of US Secretary of State Marco Rubio, according to which, in fact, a proxy war is currently taking place between the two nuclear powers, the United States and Russia [13]. In turn, these words find much in common with numerous statements by Russian officials about their war against the collective West, not against Ukraine. Such play-ups are probably acceptable in the processes of mediation and bringing the parties closer together to achieve the desired results, but at the same time, they pose threats to the law, respect for it and its established strength. Thus, the words of the US Secretary of State we can characterize as an admission that the United States, using its own proxy - Ukraine, waged a war against Russia. In this situation, the Russia still remains the direct aggressor, since no use of force was used against the Russia and therefore there is no reason to call the aggressor's actions individual self-defense, as enshrined in

Article 51 of the Charter, but the further continuation of the war against Ukraine and all related crimes committed by the Russia are being justified and legalized by the current US President Administration in the context of attempts to restore and establish a political dialogue between the superpowers of the UNSC.

It is important to pay attention to the fact that the largest contemporary world power chooses to negotiate and turn a blind eye to the most serious violations of modern international law in order to promote and achieve so-called “agreements” or so-called “peace”. We characterize such behavior as a desire to mediate between parties who are willing or unwilling to reach an agreement and who cannot agree on their own, but the mediator can influence the will of both parties at its own discretion and from its own idea of justice, which is formed under the influence of his or her own interests. However, this mediation, in accordance with the above-mentioned international treaties and norms of principles, is not able to legally formalize and consolidate the fact of ignoring the commission of the most serious international crimes, and therefore it may result in legally invalid agreements that are contrary to the nature of law, even despite the contractual nature of the relationship itself. However, it should be understood that such agreements may still have real factual consequences in parallel with their invalid status under the principles of international law.

Summarizing the consequences of the adoption of the UNSC Resolution S/RES/2774, we can outline the existing vector of development of the use of the UNSC as a political and legal actor involved in the process of out-of-court dispute resolution as a result of abuse of procedural law - the veto right, which made it impossible to activate the UNSC's mandate to maintain international peace and security in the context of Chapter VII of the Charter, which led to such consequences. This resolution is a modern example of the practice of the main body of the organization, which artificially but deliberately shifts the focus from international responsibility and punishment of the offender for actions that pose a direct threat to international peace and security to the path of concessions and turning a blind eye to some of the most serious violations of the fundamental principles of modern international law in order to achieve so-called agreements for peace. In our opinion, we consider such activities as a manipulative distortion of the very concept of “restoration of international peace and security” by deliberately putting into this concept the exclusively

substantive content of “cessation of hostilities and establishment of peace”. In our opinion, it is important to emphasize that, the restoration of peace and security, as well as the achievement of a ceasefire and peace, are impossible without proper protection and respect for the fundamental principles, in particular those enshrined in the UN Charter, such as the inviolability of borders, prohibition of the use of force and threat of force, accountability, reparation for damage, prohibition of the recognition of territories acquired through armed aggression, equality of states, etc.

In its turn, this resolution clearly demonstrates a sufficiently different approach to the functioning of the principal UN bodies. Thus, within the framework of the UNGA, two resolutions were adopted on the same topic, both of which differed in their content from the UNSC resolution and contained, in our opinion, provisions and calls intended to provide a more teleological content to the concept of “restoration of international peace and security” and in the spirit of respect for the general norms of international law. Such differences allow us to see the level of substantive quality of the resolutions and the level of their support among UN member states. Remaining the world's single largest platform where countries can express their position, the UNGA demonstrates the ability to actively function in fulfilling its mandate to maintain international peace and security with the involvement of the voices of all members of the organization, albeit with decisions of a declarative legal nature. It is fair to say that even in the UNGA, the voting process can be subject to pressure from superpowers such as the United States. It is prominently evident from the UNGA resolution A/RES/ES-11/8 “The path to peace,” which, although it became a version of the UNSC resolution more in the spirit of international law, still allows us to see the level of content of the concept of “restoration of international peace and security,” as well as its focus on unconditional peace, which implies the rejection of possible onerous conditions, unlike Resolution A/RES/ES-11/7 “Advancing a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine,” which is an illustration of a variant of the comprehensive content of the above concept. However, even taking into account the fact that there is pressure on the will of member states within the UNGA, we believe that such pressure is still can be overcome, as demonstrated by the adoption of the proposed amendments for voting within the UNGA. Therefore, we fairly assume that on the way to defending the interests of the majority of the world's states and the international community, especially in matters directly related to the

observance of the peremptory *jus cogens* norms enshrined in the UN Charter, the UNGA is more focused on the observance of such norms tool, unlike the system in which the UNSC currently operates.

Sources:

- 1 – Resolution of the Security Council of the United Nations S/RES/2774 (2025) “On imploring a swift end to the conflict between Ukraine and the Russian Federation” (2025, February). URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4077110?ln=ru&v=pdf>
- 2 – United Nations Security Council document S/2025/114. Amendment to the draft resolution contained in document S/2025/112 / Denmark, France, Greece, Slovenia and United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. (2025, February). URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4077105?ln=ru&v=pdf>
- 3 – United Nations Security Council document S/2025/115. Amendment to the draft resolution contained in document S/2025/112 / Denmark, France, Greece, Slovenia and United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. (2025, February). URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4077106?ln=ru&v=pdf>
- 4 – United Nations Security Council document S/2025/116. Amendment to the draft resolution contained in document S/2025/112 / Denmark, France, Greece, Slovenia and United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. (2025, February). URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4077106?ln=ru&v=pdf>
- 5 – Resolution of the General Assembly of the United Nations A/RES/ES-11/7 “Advancing a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine” (2025, February). URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4076916?ln=ru&v=pdf>
- 6 – Resolution of the General Assembly of the United Nations A/RES/ES-11/8 “The path to peace” (2025, February). URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4076919?ln=ru&v=pdf>
- 7 – Kriener, F. (2025). UNSC Resolution 2774: The Implications of Equidistance for Ukraine and International Law. *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law*. 4 p. URL: https://www.ejiltalk.org/unsc-resolution-2774-the-implications-of-equidistance-for-ukraine-and-international-law/?utm_source=mailpoet&utm_medium=email&utm_campaign=ejil-talk-newsletter-post-title_2
- 8 – Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations, or between International Organizations (1986, March). URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_2_1986.pdf
- 9 – Landale J., Jackson P. (2025). US sides with Russia in UN resolutions on Ukraine. *BBC News*. February 25, 2025. URL: [US sides with Russia in UN resolutions on invasion of Ukraine](https://www.bbc.com/news/world-europe-67484848) (дата звернення 28 березня 2025 року)
- 10 – Istrefi K., Pasquet L. (2025). Mind Your Attitude: The Erosion of International Law? *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International*

Law. 4 p. URL: https://www.ejiltalk.org/mind-your-attitude-the-erosion-of-international-law/?utm_source=mailpoet&utm_medium=email&utm_campaign=ejil-talk-newsletter-post-title_2

- 11 - Christian E. (2025) Trump's foreign envoy touts Kremlin talking points, in interview that will alarm Europe. *CNN*, March 24, 2025. URL: <https://edition.cnn.com/2025/03/22/europe/witkoff-carlson-trump-russia-ukraine-talks-intl/index.html> (дата звернення 1 квітня 2025 року)
- 12 - Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries. International Law Commission's report covering the work of its fifty-third session (A/56/10). 2001. 143 p.
- 13 - Roth A. (2025) 'They brought it on themselves': a new low in US-Ukraine relations. *The Guardian*. March 9, 2025. URL: <https://www.theguardian.com/world/2025/mar/09/they-brought-it-on-themselves-a-new-low-in-us-ukraine-relations> (дата звернення 1 квітня 2025 року)

Наталія Стручок
канд. екон. наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АНТИКРИЗОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ

Актуальність теми дослідження визначається об'єктивним характером системних змін в Україні, демократичною сутністю суспільних перетворень, що зумовлюють необхідність проведення низки реформ і спеціальних програм у пріоритетних сферах розвитку держави. Водночас будь-які реформи приречені на невдачу, якщо не враховувати кризовий характер сучасного соціально-економічного та політичного становища України. Тому найактуальнішим питанням сьогодення є розробка і реалізація ефективного державного механізму антикризового управління з урахуванням ресурсних обмежень, що передбачає застосування проектного підходу.

Криза є одним зі станів, в який періодично переходить будь-яка соціально-економічна система, тому пошук ефективних шляхів і методів виходу із кризи ніколи не втрачає своєї актуальності.

Механізм державного регулювання антикризового врегулювання є

ключовим елементом забезпечення стабільності та безпеки функціонування економіки країни, особливо у періоди економічних і фінансових криз. Він охоплює сукупність заходів, інструментів і методів, які застосовуються державними органами з метою подолання кризових явищ та їхніх наслідків.

Протоколи дій є невід'ємною частиною управління системами національної безпеки. Протокол дій, як правило, відноситься до чітко визначеної послідовності кроків або процедур, які необхідно виконати для досягнення певної мети чи вирішення проблеми. Протокол - це детальний план, інструкція або набір правил, які забезпечують ефективність та стандартизацію процесу [2, с.1-12]. Такий протокол може використовуватися в різних сферах, таких як медицина, інформаційні технології, безпека, щоб гарантувати, що всі учасники дотримуються узгодженої процедури.

Вони окреслюють конкретні заходи, які мають бути вжиті у відповідь на різноманітні загрози чи кризи, з метою збереження стабільності та захисту населення.

Ці протоколи розробляються з урахуванням законодавчих норм, можливих ризиків і ресурсів, доступних державі.

Основний зміст протоколів дій включає:

1. опис потенційних загроз та аналіз ризиків;
2. сітку структуру заходів у разі конкретних надзвичайних ситуацій;
3. координацію з відповідними державними установами та міжнародними партнерами;
4. механізми моніторингу та оцінки ефективності реалізованих заходів;
5. стратегії з відновлення нормального стану суспільного життя після подолання загрози [3].

Інструкцій дій у кризових ситуаціях являє собою продуману систему заходів, яка допомагає організаціям і особам ефективно управляти різноманітними кризами, забезпечуючи безпеку, підтримку та відновлення нормальної діяльності.

Метою інструкцій для дій у таких ситуаціях є забезпечення злагодженості та ефективності у вжитих заходах. Ці документи містять рекомендації, необхідні для швидкої адаптації, збереження життя та зменшення матеріальних втрат.

Сценарне планування - це метод стратегічного мислення, що полягає у моделюванні можливих майбутніх ситуацій. Його мета - не передбачити точний розвиток подій, а підготуватися до кількох ймовірних варіантів, кожен з яких потребує певного набору дій [3].

Розробка сценаріїв у кризовому реагуванні включає такі етапи:

1. етап. визначення типу можливих криз (техногенні, природні, соціальні тощо).

2. етап. Аналіз чинників ризику та ступеня їх впливу.

3 етап. Формування кількох логічно можливих сценаріїв (оптимістичного, реалістичного, песимістичного).

4 етап. Розробка алгоритмів реагування на кожен сценарій. 5. Етап. Узгодження сценаріїв з ресурсами, людським потенціалом та інфраструктурою.

Механізм державного регулювання антикризового врегулювання є комплексним процесом, що поєднує різні напрями політики, інструменти та підходи. Його ефективність залежить від стратегічного планування, оперативності реалізації заходів та здатності адаптуватися до викликів сучасного світу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Casto, Charles A. (2014). Crisis Management: A Qualitative Study of Extreme Event Leadership. Dissertations, Theses and Capstone Projects. P. 626. 64. Cowley, Robert, ed., The Cold War: A Military History (New York: Random House, 2005).
2. Головін Р. Г. Особливості реалізації заходів державного антикризового управління в провідних країнах світу. Державне управління: теорія та практика. 2013. № 1. С. 1–12.
3. Овсяник В. М. Кризові комунікації в умовах надзвичайних ситуацій. Вісник НАДУ при Президентіві України. Серія «Державне управління». 2018. № 2. С. 105–111. URL: <http://visnyk.Academy.gov>.
4. Організація системи забезпечення національної стійкості на регіональному і місцевому рівнях : аналіт. доп. / [Резнікова О. О., Войтовський К. Є. Лепіхов А. В.] ; за заг. ред. О. О. Резнікової. – Київ : НІСД, 2021. 140 с.

Юрій Теміров
кандидат історичних наук, доцент,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса
<https://orcid.org/0000-0003-1062-942X>

ДОНАЛЬД ТРАМП, АМЕРИКАНСЬКА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ТРАДИЦІЯ ТА СВІТОВИЙ ПОРЯДОК

В інавгураційній промові Дональд Трамп наголосив, що «золота ера Америки починається прямо зараз». На додаток він доступною мовою пояснив, як він це зробить: «Я просто поставлю Америку на перше місце. З цього дня наша країна процвітатиме і її знову поважатимуть у всьому світі. Ми будемо предметом заздрості кожної нації, і ми більше не дозволимо, щоб нас використовували». Не зважаючи на попередні резонансні заяви стосовно Канади, Гренландії, перейменування Мексиканської затоки, під час інавгурації його увага фокусувалася на питаннях внутрішньої політики. Варто пам'ятати, MAGA розшифровується «Make America Great Again», українською - «Зробімо Америку великою знову». Не людство, не Україну, а саме Америку. Може саме тому, вступаючи на посаду, 47-й президент про російсько-українську війну також не згадав. Згідно з опитуваннями КМІС у лютому-березні 2025 р. лише 19% українців вважають, що обрання Трампа президентом є позитивом для України, в той час як у грудні 2024 року таку думку поділяли 54% респондентів. За той самий час з 21% до 73% зросла частка тих, хто негативно оцінює наслідки для нашої держави обрання Дональда Трампа президентом Сполучених Штатів. За підсумками перших ста днів «золотої ери Америки», розчарування українців є лише одним з пазлів загальної картини потрясінь для американської та світової політики[12]. Рекордна кількість і тематика указів, які Трамп підписав у перший день правління, у перші 100 днів другої адміністрації засвідчують загрозливу тенденцію поєднання популізму та надмірної персоніфікації влади. Як зазначає Волтер Рассел Мід, вперше за роки після закінчення Другої світової війни американці обрали президента, який зневажає політичні стратегії, ідеї та інститути, що утворюють

серцевину повоєнної зовнішньої політики США [14, р. 2].

Таким чином, вивчення впливу трампізму на американську зовнішньополітичну традицію та світовий порядок обґрунтовано потрапило до фокусу уваги дослідників. Актуальність такого інтересу підсилюється тим, що вже на початку другої каденції набагато відвертіше виявляється справжня природа трампізму. Трамп чітко дав зрозуміти, що це його адміністрація: жодна "вісь дорослих" цього разу не завадить його планам[4]. «Справжній трампізм» кидає виклик традиціям та інститутам. Не випадково характеристика наслідків цього виклику політиками та експертами часто формулюється з використанням таких оцінок як «хаос»[2; 3], «руїна»[17]. З огляду на роль Сполучених Штатів у світовій політиці, дестабілізація хаосом набуває глобального виміру[5; 6].

Те, що в першу президентську каденцію Д. Трампа здавалося небезпечною тенденцією, тепер поза сумнівом перетворилося на очевидну загрозу базовим засадам демократії всередині країни та історичному фундаменту її ролі на міжнародній арені. Під історичним фундаментом мається на увазі передусім американська зовнішньополітична традиція. Цей фундамент набув різних інтерпретацій, найбільш ґрунтовні з яких, на нашу думку, представлені дослідженнями Волтера Рассела Міда [13] та Генрі Нау [16], а також колективною роботою в чотирьох томах «Американські зовнішньополітичні традиції» [1]. Не зважаючи на відмінність підходів до розуміння зовнішньополітичної традиції як такої, принципів класифікації, а відповідно й визначення кількості оригінальних традицій, склалися певні спільні методологічні рамки осмислення питання у вигляді дилем зовнішньої політики США: реалізм vs ідеалізм, консерватизм vs лібералізм, ізоляціонізм vs інтернаціоналізм, односторонні дії vs багатосторонні дії. Виходячи з різних комбінацій наведених пар характеристик В.Р. Мід виокремлює зовнішньополітичні традиції гамільтоніанства, джефферсоніанства, джексоніанства та вільсоніанства, а Г. Нау розрізняє націоналізм, реалізм, консервативний інтернаціоналізм та ліберальний інтернаціоналізм. При цьому перший, а разом з ним М. Кларк і А. Рікеттс [7], вважають, що трампізм уособлює повстання джексоніанців [14]. Волтер Рассел Мід визначає джексоніанство як популістський націоналізм, який бачить у Сполучених Штатах насамперед національну державу, яка повинна перейматися

добробутом американців, а не реалізацією глобальної місії поширення демократії. Важливість націоналізму в трампістській версії американської зовнішньої політики відзначає також Майкл Кіммедж, однак розглядає явище в контексті глобального піднесення націоналізму [11].

Разом з тим було б помилкою пояснювати зовнішню політику Дональда Трампа виключно крізь призму американських зовнішньополітичних традицій. Справа в тому, що трампізм є розривом з традицією, а не її оновленням у вигляді, наприклад, джексоніанства 2.0. Він не піддається поясненню в дуалістичних категоріях «реалізм-ідеалізм», «консерватизм-лібералізм», «ізоляціонізм-інтернаціоналізм». Вельми показовим є критичне ставлення до зовнішньої політики 45-го та 47-го президента США авторитетних представників як сучасного реалізму, так й лібералізму: Стівена Волта[17] та Френсіса Фукуями[10]. Останній пропонує переконливі аргументи неможливості віднесення Дональда Трампа до ізоляціоністів і реалістів в класичному розумінні. На особливу увагу заслуговує думка Фукуями про те, що реалізм у міжнародних відносинах передбачає певний рівень розсудливості, манера ж поведінки Трампа дуже далека від розсудливості[10]. Стівен Волт намагається осягнути феномен трампістської зовнішньої політики за допомогою дещо парадоксальної характеристики: «я не думаю, що Трамп діє в інтересах іноземної держави, або що він свідомо хоче зробити Сполучені Штати менш безпечними та менш процвітаючими; він просто діє так, наче він цього хоче»[17].

Традиційні стратегії американської зовнішньої політики значною мірою визначалися співвідношенням інтересів та ідеалів. У транзакційній зовнішній політиці Трампа реалістичні інтереси та ліберальні ідеали не мають цінності, але набуває ключового значення його власний умонастрій (mindset), в якому ідеологічні принципи поступаються місцем примітивним уявленням однієї людини. До того ж, на думку «The Economist», натхненник «America First» має очевидні проблеми з відокремленням власних інтересів і державних[8]. Враховуючи панування трампістів у республіканській партії та контроль республіканців над конгресом, ще більшою мірою, ніж під час першої каденції, набуває ваги особистість Дональда Трампа, що особливо відверто проявляється в кадровій політиці. Буде

доречним дослухатись до авторитетного ветерана американської політики, радника з національної безпеки в першій адміністрації Трампа Джона Болтона. Він привертає увагу до зростання загрози підміни конституційної лояльності державних чиновників вищого рангу особистою вірністю, навіть беззаперечною покорою. Дональд Трамп мав серйозні проблеми із самостійними політичними фігурами під час першого терміну. Як наслідок, під час співбесід при відборі на посади в другу адміністрацію він намагався забезпечити повну лояльність. Претендентів, наприклад, запитували про ставлення до справедливості результатів президентських виборів 2020 р., до штурму Капітолію 6 січня 2021 р. До речі, одним з перших указів новобраний президент помилував майже 1600 учасників штурму. Одним з наслідків кадрової політики персональної лояльності стала складна конфігурація угруповань всередині адміністрації. Відомий американський політолог Гел Брендс нарахував п'ять груп впливу з достатньо розбіжними векторами інтересів. Його публікація має красномовну назву: «Кожен американський президент має зовнішню політику. Трамп має п'ять»[4]. Якщо додати до цієї ситуації схильність Дональда Трампа прислухатися до останньої з почутих порад, то маємо додаткове, кадрове, джерело хаосу та невизначеності зовнішньої політики.

Повною мірою весь негатив поєднання популістського націоналізму, надмірної персоніфікації влади та транзакційності демонструється в політиці щодо російсько-української війни. На тепер достатньо очевидним є те, що взаємодія з адміністрацією Трампа вимагатиме від української влади особливої майстерності в комунікаціях, змістовних коригувань у порівнянні із співпрацею з попереднім урядом Джозефа Байдена.

Таким чином, внутрішня природа трампізму не тільки загрожує демократичним інститутам власної держави, заперечує американську зовнішньополітичну традицію, але й виступає фактором деградації здатності Вашингтона сприяти творенню нового міжнародного порядку. Рах Trumpiana – це світ глобального хаосу, спричиненого використанням у міжнародних відносинах сили, яка не обмежена цінностями[8]. Більше того, вкрай небезпечною є не тільки сама по собі непередбачуваність зовнішньої політики, а її фактичне культивування Дональдом Трампом, його наміри застосування «madman theory» на практиці[9]. Проте не варто поспішати

відспівувати як американську демократію, так і міжнародний порядок, базований на правилах. Колишня прихильниця Дональда Трампа Памела Хемфілл, яка брала участь у нападі на Капітолій 6 січня 2021 р., відмовилася від помилування. Вона назвала помилування «ляпасом верховенству права, поліцейським Капітолія і нашій нації». Такий вчинок зберігає віру в глибинність не держави, а демократії в Сполучених Штатах. Від глибинності американської демократії залежить не тільки доля цієї країни, але й можливість світового ліберального порядку, а також перспективи стійкості України у війні на виснаження з росією.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. American Foreign Policy Traditions. Four Volume Set. Ed. by Brendan O'Connor. Sage Publications Ltd, 2009.
2. Bequelin N. The Key to Understanding Trump's Chaotic Foreign Policy. *Foreign Policy*. March 18, 2025. URL: https://foreignpolicy.com/2025/03/18/understanding-trump-chaotic-foreign-policy-us-democracy-autocracies/?tpcc=flash_points&utm_source=Sai%E2%80%A6
3. Bosworth J. With Trump, the Chaos Is the Point. *World Politics Review*. March 17, 2025. URL: https://www.worldpoliticsreview.com/trump-us-foreign-policy-chaos/?utm_source=Active+Subscribers&utm_campaign=347a8c53c4-daily-review-s...
4. Brands H. Every President Has a Foreign Policy. Trump Has Five. *Bloomberg Opinion*. February 03, 2025. URL: <https://www.aei.org/op-eds/every-president-has-a-foreign-policy-trump-has-five/>
5. Brands H. The Renegade Order. How Trump Wields American Power. *Foreign Affairs*. 2025. Vol. 104. № 2. P. 22-35.
6. Charai A. How Trump 2.0 Challenges the Global Order. *The National Interest*. February 12, 2025. URL: <https://nationalinterest.org/blog/politics/how-trump-2-0-challenges-the-global-order>
7. Clarke M., Ricketts A. Donald Trump and American foreign policy: The return of the Jacksonian tradition. *Comparative Strategy*. 2017. Vol. 36. № 4. P. 366-379.
8. Donald Trump will upend 80 years of American foreign policy. *The Economist*. January 18, 2025. URL: https://www.economist.com/leaders/2025/01/16/donald-trump-will-upend-80-years-of-american-foreign-policy?utm_content=ed-picks-image-link-1%E2%80%A6

9. Drezner D.W. It's Madman's World. Richard Nixon's theory of unpredictable leaders is about to be stress-tested. *Foreign Policy*. 2025. Winter. P. 52-55.
10. Francis Fukuyama warns Trump is not a realist. URL: <https://iai.tv/articles/francis-fukuyama-warns-trump-is-not-a-realist-auid-3128? auid=2020>
11. Kimmage M. The World Trump Wants. American Power in the New Age of Nationalism. *Foreign Affairs*. 2025. Vol. 104. № 2. P. 8-21.
12. Lindsay J.M. First 100 Days: Trump's Foreign Policy Disruption Is Just Beginning. *Council on Foreign Relations*. April 29, 2025. URL: <https://www.cfr.org/article/first-100-days-trumps-foreign-policy-disruption-just-beginning>
13. Mead W.R. Special Providence. American Foreign Policy and How It Changed the World. New York and London: Routledge, 2009.
14. Mead W.R. The Jacksonian Revolt. American Populism and the Liberal Order. *Foreign Affairs*. 2017. Vol. 96. № 2. P. 2-7.
15. Mead W.R. The Jacksonian Tradition and American Foreign Policy. *The National Interest*. 1999. № 58. P. 5-29.
16. Nau H.R. Conservative Internationalism. Armed Diplomacy under Jefferson, Polk, Truman, and Reagan. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2013.
17. Walt S.M. How to Ruin a Country. *Foreign Policy*. April 7, 2025. URL: https://foreignpolicy.com/2025/04/07/trump-ruin-us-foreign-policy-country/?tpcc=world_brief&utm_source=Sailthru&utm_medium=email&utm_cam...

Юлія Тимцуник
кандидат педагогічних наук
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
ORCID 0000-0002-5694-8955

ЕВОЛЮЦІЯ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Збройна агресія російської федерації проти України, яка розпочалася у 2014 році з незаконної анексії Автономної Республіки Крим та переросла у повномасштабну війну з 2022 року, суттєво трансформувала підходи української держави до розроблення й реалізації безпекової політики. Воєнний конфлікт став критичним чинником, що спричинив системну модернізацію безпекової

архітектури, переосмислення оборонної доктрини, оновлення зовнішньополітичного курсу та активізацію процесів зміцнення внутрішньої стійкості.

Україна змушена була оперативно переглядати стратегічні документи, змінювати архітектуру сектору безпеки й оборони, активізувати міжнародну співпрацю, зокрема через прагнення до членства в НАТО та ЄС. Водночас світовий безпековий порядок також зазнав значних змін. Традиційні механізми гарантування безпеки, такі як міжнародне право, багатостороння дипломатія та системи колективної безпеки, показали свою обмежену ефективність у стримуванні агресора. Це об'єктивно підштовхнуло Україну до переосмислення власної безпекової політики з акцентом на розвиток оборонних спроможностей, стійкості суспільства та посилення міжнародних альянсів.

Безпекова політика є ключовим складником національної стратегії кожної держави, адже саме через неї формуються механізми захисту суверенітету, територіальної цілісності та забезпечення стабільного розвитку суспільства. Збройна агресія російської федерації стала безпрецедентним викликом не лише для внутрішньої стабільності України, але й для всієї європейської архітектури безпеки.

Дослідження еволюції безпекової політики України в умовах російської агресії є важливим для розуміння того, які підходи виявилися ефективними, які потребують корекції, і як формувати політику безпеки в майбутньому. Це має не лише наукову цінність, але й практичне значення для зовнішньої безпекової політики, державного управління, стратегічного планування та забезпечення сталого розвитку України в післявоєнний період.

Крім того, вивчення цього питання сприятиме напрацюванню рекомендацій щодо підвищення стійкості України до нових загроз та викликів, що залишається особливо актуальним у контексті глобальної нестабільності та постійних ризиків з боку росії.

На сьогодні проблема формування та трансформації безпекової політики держави розглядається у широкому колі зарубіжних і вітчизняних наукових досліджень. Її актуальність у контексті сучасних міжнародних відносин підтверджується напрацюваннями провідних теоретиків і практиків у сфері міжнародної безпеки [5]. Зокрема, фундаментальні підходи до розуміння безпеки, як одного з

ключових елементів зовнішньої політики держави, були сформовані у працях таких класичних представників школи політичного реалізму, як К. Волтца, Р. Гілпіна, Дж. Міршаймера, Г. Морґентау, С. Уолта та ін..

У межах неоліберального та конструктивістського підходів до вивчення безпеки важливий внесок зробили А. Вендт, Р. Когейн, Дж. Най, а також Б. Бузан – засновник Копенгагенської школи безпеки, який запропонував концепцію сек'юритизації. Окремі аспекти еволюції безпекової політики держав аналізували також Е. Ротшильд, Р. Ульман, М. Калдор та інші дослідники, які розширили розуміння безпеки за межі суто військового складника.

З погляду геополітики, балансу сил та стратегічного бачення глобальної безпеки окреслену проблему досліджували такі впливові аналітики, як З. Бжезінський та Г. Кіссінджер. Їхній внесок полягає в глибокому аналізі міжнародної системи та визначенні ключових принципів формування безпекової політики на глобальному рівні.

У сучасному українському науковому дискурсі досліджуються різні аспекти проблеми безпекової політики, що свідчить про її міждисциплінарний характер і стратегічну значущість для державної політики [1]. Значна кількість праць вітчизняних учених присвячена аналізу концептуальних засад безпекової політики, зокрема це відображено у дослідженнях О. Власюка та Б. Парахонського. Трансформацію системи національної безпеки в умовах російської агресії вивчали О. Шевченко і В. Бадрак. Політико-правові аспекти інтеграції України до систем євроатлантичної безпеки стали предметом наукових пошуків Г. Яворської та Ю. Ковдриша. Питання стратегічної стійкості та адаптивності державних інституцій до гібридних загроз досліджувала О. Резнікова. Зв'язок національної безпеки з процесами європейської інтеграції аналізували Г. Ситник та М. Орел.

Увагу науковців привертають проблеми розроблення стратегічних моделей зовнішньої безпекової політики, про що свідчать праці М. Белєскова. Важливим є й емпіричний аналіз наслідків повномасштабної війни для сектору безпеки України, що відображено в колективній монографії «Національна безпека України в реаліях масштабної військової агресії».

Крім того, впродовж останніх років спостерігається динамічне зростання кількості дисертаційних досліджень, присвячених

проблематиці безпекової політики в Україні. Це свідчить про зростаючу увагу наукової спільноти до питань забезпечення національної безпеки в умовах трансформації світового порядку, гібридних загроз та триваючої збройної агресії російської федерації. Тематика дисертацій охоплює широкий спектр аспектів – від теоретико-методологічних основ до конкретних механізмів реалізації безпекової політики.

Так, у дослідженні В. Торічного «Інформаційне забезпечення державної безпеки України в умовах трансформаційних викликів і загроз» (2020 р.) проаналізовано роль інформаційної політики у забезпеченні національної безпеки.

У дисертаційному дослідженні І. Іськіва «Державна політика у сфері забезпечення національної безпеки України» (2023 р.) теоретично обґрунтовано і розроблено методичні підходи до формування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України. Автор аналізує системні основи державної політики безпеки, її цілі, функції та структурні елементи.

Міжнародний вимір безпекової політики розкрито у дисертаційній роботі А. Моренчука «Безпекові аспекти міжнародних відносин України та Японської Держави в контексті російсько-української війни» (2024 р.), в якій автор досліджує міждержавну співпрацю у сфері безпеки як інструмент зовнішньої політики.

Адміністративно-правові механізми реалізації безпекової політики у сфері економічної безпеки держави в умовах воєнного стану розглядає А. Лиманюк (2025 р.), акцентуючи увагу на правових інструментах та державному регулюванні.

Таким чином, спектр дисертаційних досліджень охоплює як внутрішньодержавні аспекти забезпечення безпеки, так і зовнішньополітичні виклики. Це свідчить про зростання наукового інтересу до комплексного вивчення безпекової політики України, що сприяє формуванню науково обґрунтованих рекомендацій для державної політики у цій сфері.

Таким чином, аналіз сучасного наукового дискурсу та дисертаційних досліджень свідчить про глибоке зацікавлення зарубіжних та українських науковців у вивченні багатовимірної природи безпекової політики в умовах системних загроз. Агресія російської федерації проти України стала критичним чинником, що

зумовив перегляд традиційних стратегічних орієнтирів держави у сфері безпеки. Це, своєю чергою, актуалізувало потребу в формуванні нової парадигми безпекової політики, здатної відповідати на асиметричні та гібридні загрози.

Серед ключових викликів, з якими зіштовхнулась Україна, варто виокремити:

- військову загрозу та ризики втрати територіальної цілісності;
- енергетичну та інфраструктурну уразливість;
- інформаційні та психологічні операції з боку держави-агресора;
- нестабільність міжнародної безпекової архітектури;
- обмеженість ресурсів та необхідність їх пріоритетного перерозподілу;
- потребу в зміцненні суспільної стійкості до тривалих кризових ситуацій.

У відповідь на ці виклики безпекова політика України набула чітко вираженого оборонного характеру з паралельним посиленням зовнішньополітичного вектору, спрямованого на євроатлантичну інтеграцію. Важливим кроком стало ухвалення Стратегії національної безпеки України у 2015 році, що започаткувало новий етап формування безпекової політики, орієнтованої на принципи колективної безпеки, взаємодію з НАТО, зміцнення обороноздатності та розбудову сектора безпеки і оборони відповідно до стандартів Альянсу [3]. Також прийняття нового закону «Про національну безпеку України» (2018 р.) [2] заклало підґрунтя для побудови сучасної, прозорої та підзвітної системи безпеки й оборони відповідно до стандартів НАТО [4]. Закон визначив чітку структуру сектору безпеки.

У 2020 році було затверджено Стратегію національної безпеки України, яка визначила головні загрози та стратегічні цілі держави в сфері безпеки, зокрема: стримування збройної агресії російської федерації, захист прав і свобод людини, зміцнення обороноздатності, кіберстійкості та інтеграція в ЄС і НАТО. На її основі були розроблені окремі нормативно-правові акти, зокрема щодо забезпечення інформаційної безпеки, кібербезпеки, енергетичної безпеки та «Стратегія воєнної безпеки» (2021 р.), що конкретизували функціональні напрями безпекової політики.

У довгостроковій перспективі, з огляду на незворотність євроінтеграційного курсу та необхідність забезпечення стійкості

держави до майбутніх викликів, безпекова політика України має ґрунтуватися на наступних засадах:

- інституційній стійкості та оперативній спроможності сил безпеки;
- впровадженні сучасних технологій у сфері оборони, аналізу ризиків і управління кризами;
- підвищенні рівня стратегічної культури в суспільстві;
- розвитку стратегічних альянсів та участі в колективних системах безпеки;
- поглибленій інтеграції в європейську безпекову архітектуру.

На основі вищезазначеного, можна стверджувати, що еволюція безпекової політики України є не лише реакцією на конкретні загрози, а й відображенням поступового формування нової моделі державної політики, орієнтованої на забезпечення стійкого, довготривалого миру, національного суверенітету та ефективної участі у глобальних безпекових процесах.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження встановлено, що російська агресія проти України, яка триває з 2014 року, а з 2022 року набула форми повномасштабної війни, стала ключовим чинником трансформації безпекової політики. Відповіддю на нові виклики та загрози – гібридну війну, інформаційні та енергетичні атаки, послаблення міжнародної системи безпеки – стало суттєве оновлення стратегічних підходів держави до гарантування національної безпеки. Відбулося глибоке переосмислення традиційних моделей безпеки, активізувалося реформування сектору безпеки й оборони, а також була значно посилена зовнішньополітична діяльність України, зокрема у напрямі євроатлантичної інтеграції.

Сучасна безпекова політика України набуває комплексного міжвідомчого характеру, охоплюючи не лише військовий, а й інформаційний, кібернетичний, економічний та гуманітарний складники. Вона формується у тісному взаємозв'язку з внутрішньополітичними пріоритетами та зовнішньополітичними зобов'язаннями, що визначає її стратегічну спрямованість на інтеграцію до системи колективної безпеки європейського та трансатлантичного простору.

У стратегічній перспективі еволюція безпекової політики України має спиратися на системне стратегічне планування, інституційну спроможність, високий рівень суспільної стійкості, технологічну

модернізацію оборонного сектору та ефективну взаємодію з міжнародними партнерами. Такий підхід забезпечить не лише ефективну протидію наявним загрозам, а й формування стійкої основи для мирного розвитку держави в умовах глобальної нестабільності.

Список використаної літератури та джерел

1. Домбровська С., Помаза-Пономаренко А., Порока С., Урбанек А. Безпекова політика України в умовах євроінтеграції: монографія. Харків: НУЦЗУ, 2023. 252 с. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/18785/1/MonDPPU.pdf> (дата звернення: 28.04.2025).
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 28.04.2025).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#Text> (дата звернення: 28.04.2025).
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 28.04.2025).
5. Introduction to Global Studies / Dino Bozonelos et al.. ASCCC Open Educational Resources Initiative (OERI). 2025. 271 p. URL: [https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Geography %28Human%29/Introduction to Global Studies %28OERI%29/07%3A Global Insecurity and Conflict/7.03%3A Theories and Approaches to Global Security](https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Geography/%28Human%29/Introduction%20to%20Global%20Studies/%28OERI%29/07%3A%20Global%20Insecurity%20and%20Conflict/7.03%3A%20Theories%20and%20Approaches%20to%20Global%20Security) (дата звернення: 28.04.2025).

Ігор Тодоров
д-р. істор. наук, професор
Ужгородський національний університет
ORCID: 0000-0003-0986-9485

КІНЕЦЬ ТРАНСАТЛАНТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА? ВПЛИВ ПОЛІТИКИ Д. ТРАМПА НА АРХІТЕКТУРУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ДОЛЮ УКРАЇНИ

Вже під час попередньої каденції Трампа безпосередні геополітичні наслідки відчувалися в розмиванні альянсів: ставлення Трампа до НАТО, породило невизначеність серед союзників, що призвело до занепокоєння щодо надійності США як партнера. Однак, сучасні політичні виклики, обумовлені діями адміністрації Д. Трампа, спричинили значний негайний і довгостроковий геополітичний ефект, змінивши ландшафт міжнародних відносин. Це призводить до переоцінки ролі США в глобальному світі, впливаючи на альянси та міжнародні норми. Політичні рішення та дії президента Дональда Трампа протягом перших 100 днів його другої каденції мають вагоме значення для розуміння еволюції зовнішньополітичного курсу Сполучених Штатів Америки в умовах триваючої російсько-української війни. Нові пріоритети адміністрації Трампа, підходи до військової підтримки України, санкційної політики щодо Росії та взаємодії з європейськими союзниками відчутно вплинули на розвиток конфлікту, міжнародну безпеку та архітектуру трансатлантичних відносин.

Основні принципи міжнародної політики на початку другої каденції Дональда Трампа в рамках концепції «Make America Great Again» у міжнародних справах можна звести до наступного: першочергове значення надається захисту безпеки, економічного процвітання та суверенітету США; зовнішня політика спрямована на пряме забезпечення вигід для американського населення; захист американської економіки через перегляд торговельних угод, введення тарифів, протидію недобросовісним торговельним практикам просування принципу «справедливої торгівлі» на противагу глобалізації у її попередньому вигляді; зменшення витрат на міжнародні організації та безпекові ініціативи, якщо вони не

принносять прямої вигоди США; перевага двосторонніх угод і переговорів перед багатосторонніми механізмами, які обмежують маневр США або передбачають компроміси; прагматичний аналіз сили та інтересів, а не просування демократії або прав людини; використання демонстрації сили (санкції, удари, погрози) як засобу дипломатичного тиску; активне прагнення уникати втягування США у «чужі війни». Ці принципи, поєднують елементи традиційного американського ізоляціонізму втім мають яскраво виражений економічний і популістський характер, акцентований на внутрішній підтримці.

Саме на цих принципах базуються зовнішньополітичні ініціативи адміністрації Трампа щодо війни в Україні. Зокрема, йдеться про таке. Перегляд обсягів та умов військової допомоги Україні (акцент на передачі озброєнь із більш жорсткими умовами щодо використання та фінансової відповідальності України, скорочення військової допомоги з можливою перспективою її припинення та ненадання розвідувальної інформації. Підвищення вимог до Європейських союзників (настійна вимога до країн ЄС брати на себе більшу частку фінансового та військового навантаження у підтримці України.

Акцентування уваги на мирних переговорах (ініціювання нової переговорної платформи або тиск на Україну для участі у перемовинах із Росією на умовах припинення вогню, що забезпечило б «швидке завершення війни», посередницькі ініціативи за моделлю «вигідної угоди» (deal-making).

Зменшення акценту на санкційній політиці (перегляд санкцій проти Росії з точки зору їх ефективності для інтересів США, можливе послаблення або часткове скасування певних санкцій в обмін на поступки Кремля, особливо у сферах енергетики чи контролю за озброєннями. Інформаційна невідтримка України (відмова від антиросійської риторики, розповсюдження російських наративів, голосування проти резолюцій спрямованих на підтримку України в ООН та G7). Виключення залучення США до операції по підтримці миру на території України, зменшення присутності в країнах східного флангу НАТО.

Відповідно, зміни в політиці США щодо України порівняно з попередньою адміністрацією Дж.Байдена різючі. Так президент Байден безумовно підтримував територіальну цілісність України через широку військову, економічну та дипломатичну допомогу. Підтримка

України розглядалася як боротьба за збереження міжнародного правопорядку. Адміністрація Байден підтримувала Україну у вимогах повного відновлення контролю над окупованими територіями як передумови мирного врегулювання.

Від початку другої каденції Трампа допомога Україні стає більш прагматичною. Санкційний режим стосовно Росії переглядається з точки зору відповідності інтересам США. Можливе часткове пом'якшення санкцій в обмін на конкретні поступки Кремля. Зміщення акценту на двосторонні відносини призвело до того, що США розглядають взаємодію з Україною не як частину ширшої коаліції, а як окремих договірний процес, де пріоритетом є інтереси Вашингтона. Трамп орієнтується на «швидку угоду» і наполягає на компромісних домовленостях, які можуть включати часткові територіальні поступки з боку України задля припинення бойових дій і стабілізації ситуації. Нехтування основними принципами міжнародного права обумовлене американськими територіальними претензіями до союзників (Данії та Канади).

Політика США щодо України з початку другої каденції Дональда Трампа демонструє зсув від цінного підходу, захисту міжнародного права до прагматичного. Це означає, що підтримка України більше не розглядається як самоціль, а лише як елемент ширшої стратегії захисту американських глобальних і регіональних інтересів.

Показовою є реакція ключових міжнародних акторів на дії США. Європейський Союз намагається бути стримано-критичним. ЄС сприйняв прагматичний підхід Трампа як зменшення трансатлантичної солідарності. Зростають побоювання щодо можливої втрати довгострокової американської підтримки України. Водночас відбувається посилення власних ініціатив. ЄС прагне більшої стратегічної автономії у питанні підтримки України.

В НАТО відстежується певною мірою напружене партнерство. Жорстка критика Трампа щодо внесків країн-членів викликала непорозуміння всередині Альянсу. Зокрема, йдеться про вимогу США збільшити оборонні витрати всіх союзників до 5% ВВП. Фактично Сполучені Штати діють всупереч Стратегічній концепції НАТО 2022 р., де зазначено, що НАТО «і надалі відповідально і єдиним фронтом реагуватимемо на загрози, що походять від Росії, і її ворожі дії» [1].

Водночас НАТО продовжує активну підтримку України, частково компенсуючи американську обережність. Створено окремі механізми координації допомоги без безпосереднього лідерства США.

З боку Росії можна сказати про її обережний оптимізм. Росія сприйняла ініціативи Трампа (особливо потенційний перегляд санкцій) як можливість для дипломатичного маневру. Відповідно Москва активізувала дипломатичні зусилля для прямого або опосередкованого діалогу з Вашингтоном. Кремль активно використовує нову ситуацію для розколу західної єдності у питанні підтримки України.

Китай поставився політики Трампа зі стратегічною настороженістю. Він уважно спостерігає за діями США, оцінюючи можливості зміцнити власні позиції у Євразії. Стримане ставлення США до України розцінюється як сигнал про можливу втрату Вашингтоном глобальної ініціативи. Відповідно КНР робить спроби власних дипломатичні ініціативи щодо «мирного врегулювання» війни для посилення свого іміджу як нейтрального посередника.

Велика Британія поглиблює власні двосторонні відносини із Україною. Велика Британія позиціонує себе як надійного союзника України незалежно від позиції США. Це може сприяти формуванню нових безпекових альянсів

Отже перші 100 днів другої каденції Трампа дії США викликали певне переформатування міжнародної підтримки України. Західні союзники активізували власні ініціативи незалежно від Вашингтона. Росія та Китай намагалися скористатися ситуацією для зміцнення своїх позицій. США фактично втрачають статус беззаперечного лідера заходу в питанні російсько-української війни. Відповідно, поняття «колективний захід» на чолі з США, мабуть, залишається в минулому.

Зміни в американській політиці безумовно впливають на перебіг бойових дій. Зменшення рівня військової підтримки США призвело до певного тимчасового уповільнення постачання критичних видів озброєння Україні (особливо ППО, далекобійних систем, боєприпасів). В наслідок цього відбулося зниження оперативних можливостей Збройних Сил України на окремих напрямках і посилення позицій російських військ у короткостроковій перспективі на певних ділянках фронту. Відбувається примус України до переформатування військових операцій у бік більшої обережності та ресурсозбереження. Дії адміністрації Трампа ускладнила українські

наступальні дії, проте не зруйнували обороноздатність України завдяки компенсуючим зусиллям європейських партнерів. Продовження американської допомоги за новими умовами призвело до зростання фінансового навантаження на Україну та партнерів. Проте допомога США залишилася життєво важливою, але її зменшення в обсягах та зміна умов посилили залежність України від внутрішньої мобілізації ресурсів та підтримки Європи.

Рішення адміністрації Трампа у перші 100 днів його другої каденції призвели до тактичного послаблення оборонних можливостей України, ускладнення координації допомоги з союзниками, ослаблення єдності санкційного фронту проти Росії.

Політика адміністрації Трампа може мати потенційні довгострокові наслідки для безпеки Європи. Посилення стратегічної автономії Європейського Союзу. ЄС буде змушений розвивати власні оборонні можливості через зниження передбачуваності підтримки з боку США. Ініціативи типу PESCO (Постійна структурована співпраця) та Європейський оборонний фонд отримають новий імпульс. Може відбутися формування європейських військових структур, частково незалежних від НАТО.

Ослаблення НАТО як головного гаранта безпеки. Без чіткої американської підтримки НАТО може втратити свою ефективність як основний оборонний альянс. Можливе поглиблення внутрішніх розбіжностей між країнами-членами (особливо між США та західноєвропейськими державами і Канадою). Зниження довіри до статті 5 Вашингтонського договору.

Переформатування регіональної безпеки у Центрально-Східній Європі. Країни південної Балтії, Польща, Румунія шукатимуть нові безпекові альянси (наприклад, через ініціативу Міжмор'я або посилення двосторонніх угод з Великою Британією). Мережеве багаторівневе забезпечення безпеки на основі регіональної взаємодії без очікування централізованого лідерства НАТО.

Зростання ролі Великої Британії, Туреччини та інших регіональних акторів. Велика Британія активно зміцнюватиме свою роль як ключового військового і політичного партнера європейських країн після Брекзиту. Можливе виникнення нових безпекових форматів без прямої участі США (наприклад, оборонні пакти з країнами Східної Європи). Диверсифікація системи гарантій безпеки в Європі.

Підвищення ризику регіональних конфліктів. Росія може сприйняти ослаблення американської підтримки як можливість для активізації своїх гібридних та військових операцій у прикордонних регіонах (наприклад, у Молдові, на Кавказі, на Західних Балканах). Зростання загрози нестабільності на периферії Європи.

Нова американська політика Трампа стимулюватиме перехід Європи від залежності до прагнення стратегічної самостійності, що супроводжуватиметься: ослабленням НАТО як єдиного гаранта безпеки, формуванням нових регіональних альянсів, загостренням нестабільності на східних кордонах ЄС.

Ці процеси можуть привести до появи багатополюсної безпекової архітектури Європи замість класичної трансатлантичної моделі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Стратегічна концепція НАТО – 2022 ухвалена главами держав і урядів на Мадридському саміті НАТО 29 червня 2022 року [Електронний ресурс]. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept-ukr.pdf

Софія Федина

Кандидат політичних наук, доцент

ЛНУ ім. І.Франка

<https://orcid.org/0000-0003-2492-6804>

Марта Добрянюк

*Інститут гуманітарних
і соціальних наук (ІГСН)*

НЕБЕЗПЕКИ І ВИКЛИКИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Проігнорований міжнародною спільнотою напад московської федерації на Грузію у 2008 році, а далі анексія Криму та окупація військами московської федерації окремих районів Донецької та Луганської областей України, які не мали наслідків для агресора, позначили кінець існуючого світового ладу, підрив основ системи міжнародного права і дії міжнародних договорів та виникнення реальної загрози міжнародній безпеці.

Існуюча до цього часу система міжнародних відносин, яку часто називають міжнародним порядком, що ґрунтується на правилах, побудована на низці ключових принципів та інститутів, розроблених після Другої світової війни, насамперед для запобігання конфліктам між великими державами, управління глобальною співпрацею та підтримки миру, суверенітету і розвитку. Її основні стовпи це:

- Принципи суверенітету держав та непорушності кордонів.
- Дотримання норм міжнародного права, зокрема Статуту ООН.
- Механізми колективної безпеки та міжнародні організації (ООН, ОБСЄ, НАТО).
- Міжнародні угоди про роззброєння, контроль над озброєннями та запобігання конфліктам.
- Економічна та політична співпраця як запорука стабільності.

Однак московська агресія проти України, починаючи з 2014 року і з новою фазою повномасштабного вторгнення у 2022 році, показала неспроможність існуючої архітектури безпеки адекватно реагувати на виклики, пов'язані з ревізійністськими амбіціями авторитарних держав, гібридними загрозами та ерозією міжнародного права.

Саме **зростання ревізійністських тенденцій** стало одним із ключових викликів міжнародній системі безпеки в XXI столітті у зовнішній політиці окремих держав. У центрі уваги цього процесу опинилася московська федерація, яка послідовно підриває чинний міжнародний порядок, створений після Другої світової війни. Це проявляється у свідомому запереченні принципів суверенітету, непорушності кордонів та невтручання у внутрішні справи інших держав. Агресивні дії щодо Грузії (2008), України (з 2014 року), а також активне втручання у внутрішні справи Молдови, Сирії, Лівії та країн Африки є прямими проявами цієї політики. Зокрема, Росія порушила низку основоположних норм міжнародного права, а саме: **Статут ООН (стаття 2.4)** — заборона загрози силою чи її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави; **Будапештський меморандум (1994)** — яким Росія, серед інших гарантів, зобов'язалася поважати незалежність, суверенітет та існуючі кордони України в обмін на її ядерне роззброєння; **Гельсінський заключний акт (1975)** — зокрема, принципи

непорушності кордонів, утримання від загрози або застосування сили та поваги до суверенітету.

Такі дії свідчать про послідовну спробу Москви відновити сфери впливу, притаманні епосі Холодної війни, шляхом ревізії сучасного правового та безпекового порядку, а водночас підривають довіру до міжнародного права як механізму врегулювання конфліктів і створюють небезпечний прецедент для інших авторитарних режимів, які можуть наслідувати ревізійністську модель поведінки.

Сьогодні ми можемо чітко прослідкувати ланцюжок нарощення потенціалу для агресії та її систематизоване обґрунтування ще з 2007 року, коли у своїй промові на Мюнхенській конференції з безпеки у 2007 році Володимир Путін відкрито поставив під сумнів справедливість однополярного світу та задекларував прагнення Росії до зміни глобального балансу сил. Більш того, у контексті анексії Криму, президент РФ виправдовував порушення територіальної цілісності України нібито "волевиявленням населення", чим намагався легітимізувати насильницьке приєднання частини території іншої суверенної держави. Західні лідери неодноразово вказували на цю загрозу. Зокрема, президент США Джо Байден заявив: *«Якщо ми дозволимо Росії безкарно порушувати міжнародне право, це поставить під загрозу глобальний порядок, який забезпечує мир і стабільність у світі»*

Якщо дії московської федерації залишаться безкарними або будуть легітимізовані (наприклад, примусове визнання окупованих територій), це може підштовхнути інші держави до застосування сили для перегляду кордонів. Наприклад, спровокувати посилення протистоянь щодо Тайваню, в Південно-Китайському морі, на Балканах.

На цьому фоні видимими стали **проблеми функціонування та ефективності міжнародних організацій**, зокрема ООН. Членство агресора у Раді Безпеки з правом вето паралізує прийняття рішень і ставить під сумнів легітимність структури. ООН та інші міжнародні організації зіткнулися з труднощами в ефективному реагуванні на кризу, виявивши обмеження у своїй здатності врегульовувати конфлікти за участю великих держав, і реальна відсутність механізмів

покарати агресора. Це викликало заклики до реформ і поставило під сумнів ефективність існуючих міжнародних структур управління у підтримці миру і безпеки.

Відсутність миттєвої та ефективної реакції на агресію у 2008 і 2014 роках стала каталізатором подальших порушень, демонструючи **кризу інституцій міжнародної безпеки**, що позначає певний краї механізмів стримування агресора та системи міжнародного права. Збройна агресія Російської Федерації проти України у 2014 році, а особливо широкомасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, стали критичним моментом для глобальної безпеки та правопорядку. Ці дії були безпрецедентними за масштабами порушення міжнародного права в Європі після Другої світової війни. Для забезпечення належного рівня міжнародної безпеки потрібні не тільки домовленості і договори, але й засоби забезпечення їх дотримання, а також усвідомлення країнами того, що колективна безпека важлива і її треба прагнути. Станом на зараз ефективність колективної безпеки під сумнівом через зловживання правом вето, порушення міжнародного права (наприклад, агресія проти України) і через активне застосування великими акторами дипломатії сили (сильних).

Агресивна політика РФ фактично **нівелювала правозастосовний механізм**, показавши, що норми міжнародного права, без наявності дієвих механізмів примусу, можуть бути знехтувані. Це створює прецедент, що загрожує поверненням до сили як основного аргументу у вирішенні міжнародних спорів. Щобільше, війна в Україні виявила обмежену здатність міжнародних юридичних механізмів забезпечувати відповідальність держав та їх очільників за злочини агресії, геноциду та воєнні злочини. Як ось, наприклад, коли на арешт путіна видано ордер Міжнародного кримінального суду за депортацію українських дітей, проте вже є прецедент, коли путін приїхав до Монголії (учасниця Римського Статуту МКС) його НЕ арештували. Що щобільше, зараз президент США активно виводить московію з міжнародної ізоляції, ведучи з ними переговори, замість того, щоб агресор та вбивця отримав відповідну кару.

Ще одним викликом є **ескалація загроз у сфері кібербезпеки**. Україна стала полігоном для випробування складних тактик

кібервійни. Російські кібероперації були спрямовані на об'єкти критичної інфраструктури, урядові системи та державні установи не лише в Україні, але й по всій Європі. Ці атаки висвітлили вразливі місця в національних системах кібербезпеки і підкреслили необхідність посилення кіберзахисту. Це все відбувається на фоні активної інформаційної війни з боку московської федерації задля дестабілізації заходу та роз'єднання позицій союзників. Ще одним аспектом є Розвиток штучного інтелекту та його інтеграція у військові технології створює нові виклики для контролю над озброєннями та міжнародної безпеки. Це вимагає оновлення існуючих міжнародних угод та механізмів контролю.

Актуалізувалися також ядерні загрози, ставлячи під питання стратегічну стабільність. Кремль виступив із завуальованими ядерними погрозами у відповідь на підтримку України з боку Заходу, що викликає занепокоєння щодо можливості переростання конфлікту в більш масштабний. Зокрема, колишній міністр оборони московії Сергій Шойгу попередив, що Москва не потерпить іноземних «миротворців» на українській землі і припустив, що розгортання західних військ може спровокувати Третю світову ядерну війну.

Нормалізація ядерного примусу. Ядерні погрози Росії послабили норми стримування і підштовхнули авторитарні держави до використання ядерної зброї як політичного важеля. Наслідком цього процесу можуть стати дестабілізація режимів контролю над озброєннями та ризики розповсюдження ядерних озброєнь. З іншого боку оскільки Будапештський меморандум – рішення України відмовитися від володіння ядерною зброєю в обмін на гарантії безпеки - виявився абсолютно недієздатним і жодних гарантій безпеки в результаті не було, це впевнює багатьох, що лише наявність ядерної зброї може стримати потенційного агресора.

Водночас залежність Європи від російських енергоносіїв виявилася стратегічною вразливістю. **Війна порушила роботу світових енергетичних ринків**, що призвело до зростання цін і змусило ЄС шукати альтернативні джерела енергії. Цей зсув має значні наслідки для глобальної енергетичної безпеки та економічної стабільності. Водночас питання енергоносіїв відіграє надзвичайно важливу роль у глобальних політичних процесах.

Повномасштабне вторгнення московії в Україну також **порушило глобальні ланцюги постачання**, особливо в сільському господарстві

та енергетиці, що призвело до зростання цін та економічної нестабільності в усьому світі. Санкції проти Москви та руйнування української інфраструктури ще більше загострили ці проблеми, підкресливши взаємопов'язаність глобальних економік і далекосяжні наслідки регіональних конфліктів.

На жаль також високий **ризик ширшої війни за участю країн НАТО або інших регіональних держав**. Відзначають високу ймовірність, що Москва спробує розширити театр бойових дій і може напасти на Литву (йдеться про Сувальський коридор, який геополітики вважають однією із потенційно найгарячіших точок світу). Почастішали випадки порушення повітряного простору європейських держав московськими винищувачами і дронами. Водночас ми спостерігаємо провокації з боку Китаю в Південнокитайському морі. Це все є наслідками розбалансування міжнародного середовища і руйнації системи стримування і противаг.

Агресія московської федерації проти України стала каталізатором глибокої трансформації глобальної системи безпеки. Московська агресія в Україні виявила не лише вразливість чинного міжнародного порядку, а й необхідність переосмислення підходів до гарантування миру та стабільності. Сьогодні ми можемо спостерігати як **формується контури нової архітектури міжнародної безпеки**. Важко окреслити її сучасні характеристики, але Україна суб'єкт трансформаційного процесу пропонує власне бачення нової системи безпеки, яка має базуватися на юридично зобов'язальних гарантіях безпеки; механізмах та інструментах автоматичної реакції у разі агресії; відмові від компромісів із державами-агресорами та оновленні норм міжнародного права щодо гібридних загроз.

Одним із ключових аспектів цієї трансформації є **зміна у сприйнятті безпеки як спільного інтересу**, що виходить за межі формальних союзів. На фоні неспроможності ООН ефективно діяти через блокування з боку Росії, міжнародна спільнота шукає і створює альтернативні формати, зокрема Контактну групу «Рамштайн» чи безпекові угоди з Україною

Хоч з початку повномасштабного вторгнення в Україну основним гравцем у сфері безпеки залишалися Сполучені Штати Америки, як

“Democracy WatchDog”, проте після приходу адміністрації Трампа перед Європою та НАТО зокрема постало питання переоцінки своєї стратегічної позиції. Оскільки США сигналізують про зміщення фокусу в бік Азії і зменшення своєї провідної ролі в європейській безпеці, європейські країни перебувають під тиском необхідності посилення власної обороноздатності. Генеральний секретар НАТО Марк Рютте закликав країни-члени збільшити свої фінансові, матеріальні і політичні зобов'язання перед Альянсом, на критичній потребі збільшувати оборонні видатки і випуск оборонної продукції у дедалі більш неспокійному безпековому середовищі.

Сучасна система міжнародних відносин — **гібридна**, вона поєднує елементи минулих етапів (суверенітет, баланс сил, інститути колективної безпеки) з **якісно новими тенденціями**: багатополюсністю, гібридністю загроз, надвисоким рівнем взаємозалежності, міждержавною недовірою та кризою міжнародного права. Вона перебуває в стані **глибокої трансформації**, а її подальший розвиток значною мірою залежатиме від результату боротьби України проти агресора, стабільності глобального Заходу та здатності реформувати міжнародні інституції.

Важливо усвідомлювати, що Москва через вторгнення в Україну, через руйнування Сирії, провокації в європейських країнах, загравання з Трампом намагається розбудувати власну систему міжнародних відносин, де б вона була генемоном. Кремль видав інструкцію для державних і прокремлівських ЗМІ з інструкціями висвітлювати заяви путіна, підкреслюючи особливу роль московії у створенні запропонованого «нового світового порядку» та зображуючи путіна як «найбільшого світового лідера», чиє глибоке мислення, «широта політичної думки» та роль «голосу глобальної більшості та нового світового порядку» відрізняють його від західних політичних лідерів.

В рамках дослідження автори спробували проаналізувати альтернативу, що не відбулася: чи могла вчасна міжнародна реакція зупинити трансформацію світового порядку? Постає закономірне питання: чи була б необхідною трансформація міжнародної системи безпеки, якби світ у 2014 році адекватно і рішуче зреагував на російську агресію проти України?

Аналіз показує, що вчасна реакція міжнародної спільноти — у вигляді масштабних економічних санкцій, ізоляції агресора, надання Україні оборонної підтримки та негайного використання механізмів колективної безпеки — могла б суттєво змінити хід подій. У такому разі ревізійніська стратегія Росії не отримала б фактичного схвалення у вигляді слабкої відповіді і, відповідно, втратила б свою ефективність як інструмент геополітичного впливу.

Дослідники міжнародних відносин, зокрема Аурел Браун та Тарас Кузьо, підкреслюють, що відсутність жорсткої реакції з боку Заходу після анексії Криму не лише не стримала Росію, але й сприяла формуванню у Кремлі переконання у безкарності та допустимості перегляду кордонів силою.

Відтак, **трансформація світової системи безпеки стала не стільки запланованим етапом розвитку, скільки вимушеною реакцією на системну кризу**, спричинену агресивними діями ревізійніської держави та нездатністю наявних інституцій адекватно відповісти. Вона мала би шанс залишитися еволюційною, а не кризовою, якби світ у 2014 році діяв не декларативно, а стратегічно та скоординовано.

Таким чином, сьогодення необхідність побудови нової архітектури безпеки — це не лише відповідь на загрози, а й компенсація за згаяний шанс зберегти міжнародний порядок через ефективне стримування агресора у момент його першого серйозного порушення норм.

*Наталя Хомик
Львівський національний університет
імені І. Франка
ORCID 0009-0002-3919-209X*

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ НА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ҐРУНТІВ В ЄС

Активний розвиток інтеграційних процесів котрі відбуваються в рамках Європейського Союзу, призводить до подальшого реформування та розвитку і його окремих інституцій. Водночас сам інституційний механізм Європейського Союзу має складну структуру,

яка відображає поступовий характер розвитку європейської інтеграції. У даному дослідженні увагу зосереджено на вивченні правових засад функціонування, організації та діяльності інституційного механізму Європейського Союзу, зокрема Європейського Парламенту у сфері охорони ґрунтів. Саме за допомогою даних інститутів та органів Європейський Союз забезпечує досягнення поставлених цілей та реалізацію завдань у даній сфері суспільного життя.

Інституційна структура ЄС наділена низкою особливостей, спричинених статусом наддержавного об'єднання ЄС, яке при цьому суворо обмежене наданими йому державами-членами компетенціями. Її вирізняльною рисою є «змішування» функцій, серед яких традиційно виокремлюються «законодавча», «виконавча» та «судова», між різними інституціями, із одночасним забезпеченням чіткості у розподілі між ними повноважень. Як наслідок, неможливо співвіднести певну функцію з одним конкретним інститутом, який виконував би виключно законодавчі, виконавчі чи інші повноваження. [1,7].

Сьогодні перелік повноважень кожної із інституцій із достатньою визначеністю викладено в установчих документах ЄС. Остаточний розподіл таких повноважень між інституціями та органами ЄС викристалізовано у тексті Лісабонського договору, [2] яким вносилися зміни до Договору про ЄС та Договору про заснування ЄС. Означені зміни, як слушно відмічають науковці В. Муравйов, І. Березовська, О. Краєвська, створили передумови для посилення наднаціональних повноважень об'єднання та примножили обсяг компетенції ЄС. [3,с.53; 4,с.76].

Принагідно зауважимо, що у юрисдикційних межах ЄС мандат на управління не є виключною прерогативою внутрішніх структурних одиниць Європейського Союзу. Ним наділені і члени цього самостійного утворення. Не дарма у Лісабонському договорі проведено розподіл компетенції між ЄС та державами-членами шляхом її диференціації за критерієм співвідношення на виняткову, спільну та підтримуючу. Перший виокремлений різновид зводиться до того, що повноваження можуть здійснюватися виключно органами Союзу. Другий різновид полягає у здатності реалізації повноважень спільно ЄС та державами-членами. Однак, у разі прийняття Союзом нормативно-правового акта держави-члени не можуть видавати акт, який йому суперечить. Щодо підтримуючої компетенції, то така

передбачає сприяння ЄС у проведенні державами-членами політики на національному рівні із обмеженням його права проводити гармонізацію законодавства. [5, с.74]

Питання у сфері навколишнього природного середовища, що включає охорону ґрунтів, віднесено до спільної компетенції (англ. *shared competence*), [5, с.74] тобто перебуває у сфері спільної відповідальності ЄС та держав членів, що зумовлює необхідність у крайній мірі тісному рівні взаємодії між повноважними європейськими та національними органами. Виключно в такий спосіб можна досягнути єдності і узгодженості в прийнятті як стратегічно важливих, так і поточних рішень, сукупність яких визначає загальну спрямованість політики із питань охорони ґрунтів.

У межах цього дослідження зосередимо увагу на окремих інституціях та органах ЄС, які реалізують повноваження з охорони ґрунтів у порядку, визначеному установчими договорами. Такий вибір обумовлений їх численністю, а також належністю до своєрідного апарату управління ЄС як окремого міждержавного союзу. Видається, що обраний нами підхід до вивчення є правильним, адже концентрується насамперед на єдиному функціонуванні ЄС, а не на незліченних особливостях роботи його учасників.

Лісабонський договір імпліцитно встановлює перелік інституцій ЄС, відносячи до них Європейський парламент, Європейську раду, Раду Європейською Союзу (Рада), Європейську комісію, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк, Рахункову палату. [2].

Вектори політики Союзу щодо охорони ґрунтів як частини більш глобальної політики у сфері довкілля детерміновані положеннями ст. 191 Договору про функціонування ЄС. Для того, щоб забезпечити отримання бажаного результату впроваджено особливий порядок і спосіб прийняття рішень. Передбачається, що Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічним і соціальним комітетом та Комітетом регіонів, приймають рішення щодо того, яких заходів слід вживати Союзові для досягнення цілей, зазначених в ст. 191. У аналогічному порядку, тобто за допомогою звичайної нормотворчої процедури, приймаються загальні програми дій, що встановлюють пріоритетні завдання, виконання яких слід

досягти (ст. 192 Договору про функціонування ЄС). [2]

Європейський Парламент та Рада спільними, але при цьому чітко розмежованими зусиллями, здійснюють правотворчу функцію. Діючи у суворій відповідності до положень Договору про функціонування ЄС, Європарламент та Рада по чергово розглядають законодавчу пропозицію і або приймають, або відхиляють її, вносячи при цьому бажані правки. Звичайна нормотворча процедура складається із трьох читань, кожне наступне із яких відбувається виключно у випадку неуспішності попереднього. На завершальному третьому читанні Рада та Європарламент розглядають спільно сформульований текст і або ухвалюють відповідний акт, або відхиляють його, що ознаменовує закінчення нормотворчої процедури.

Європейський парламент є представницькою інституцією, депутати до якої обираються шляхом прямого загального виборчого права, вільно і таємно громадянами ЄС. [6]. Цікаво те, що євродепутати об'єднуються у групи не за національною ознакою, а за політичними переконаннями та партійною належністю. [7, с.316]. Консолідація за принципом політичних інтересів, на наше переконання, є більш дієвим способом лобювання важливих для населення ЄС ідей та намірів, особливо враховуючи популярну тенденцію до охорони довкілля, а отже і ґрунтів. Натомість створення груп на національному підґрунті призвело б до «розпорошення» цих ідей та суперечило б наднаціональному характеру Європарламенту. До прикладу, активним просуванням таких пріоритетів як «зробити Європу першим континентом, який досягне кліматичної нейтральності, високоенергоєфективною та повністю відновлювальною» займається політична група «Зелені / Європейський вільний альянс» (The Greens / EFA). [8]

У складі Європарламенту на постійній основі функціонують профільні комітети, які де-факто виконують величезний масив поточної законотворчої роботи. Вони аналізують зміст пропонованих нормативних актів та надають щодо них звіти. Одним із них є Комітет з питань навколишнього середовища, охорони здоров'я та безпеки харчових продуктів (ENVI). Саме цим комітетом готувався звіт щодо пропозиції (проекту) директиви Європейського парламенту та Ради про моніторинг ґрунтів та їх стійкість (Закону про моніторинг ґрунтів), про що зазначено у Звіті ENVI про діяльність за 2019-2024 роки. [9]

Формування екологічної політики, невід'ємною складовою якої є охорона ґрунтових покривів, забезпечується через скоординовану діяльність інституцій та органів ЄС. Особливості розподілу повноважень всередині цього наднаціонального утворення визначають ефективність ухвалення й реалізації відповідних політик. Охорона ґрунтів становить частину спільної компетенції ЄС та держав-членів, що зумовлює потребу в узгодженій взаємодії між ними. Ключову роль у виробленні екологічних стандартів та їх впровадженні у реальність відіграють інституції, відповідальні за нормотворчий процес: Європейський парламент та Рада ЄС, консолідовані зусилля яких призводять до прийняття загальнообов'язкових актів. У складі кожної зі згаданих інституцій є спеціалізоване утворення (комітет, конфігурація, директорат тощо), які працюють виключно у напрямку обговорення та вирішення проблематики в сфері навколишнього середовища і ґрунтів як одного із його іманентних компонентів.

Список використаної літератури та джерела:

1. Прокопенко Л.Л., Рудік О.М., Рудік Н.М. Інституційна система ЄС. Навчальний посібник. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.
2. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007 (2007/C 306/01). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/lis/sign/eng>.
3. Муравйов В.І., Березовська І.А. Види компетенції реформованого Європейського Союзу. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. 2009. №37. С. 53 – 57.
4. Краєвська О. А. Трансформація моделей формування спільних політик ЄС у компетенції ЄС за Лісабонським договором. *Вісник Львівського університету*. 2016. №38. С. 70 – 79.
5. Небеська М. С. Особливості компетенції Європейського Союзу. розмежування компетенції між Європейським Союзом і державами-членами. *Альманах міжнародного права*. 2017. № 16. С. 70-78.
6. Consolidated text: Act concerning the election of the members of the European Parliament by direct universal suffrage. URL: [https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/1976/787\(2\)/2002-09-23/eng](https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/1976/787(2)/2002-09-23/eng).
7. Фалалєєва Л.Г. Європейський парламент: правовий статус та роль у забезпеченні прав громадян Європейського Союзу. *Правова держава*. 2018. №29. С. 313-323
8. The Greens/EFA. Fit for 2030 package. URL:

efa.eu/en/fighting-for-you/fit-for-2030-package.

9. Activity Report 2019-2024 Committee on Environment, Public Health and Food Safety (ENVI). URL: <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/283738/ENVI%20Activity%20Report%202019-2024.pdf>.

Олег Цебенко

к.політ.н., доцент, доцент

Сергій Абрам

Національний університет «Львівська політехніка»

РОЗВИТОК ОБОРОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ

Російсько-українська повномасштабна війна спричинила значні виклики світовій та європейській системам безпеки. Воєнні дії значно похитнули авторитет міжнародних організацій, поставили під сумнів необхідність дотримання норм міжнародного права державами світу. Російсько-українська війна спричинила значні руйнування українських територій, Росія окупувала близько 26 % України. Існує велика ймовірність, у майбутньому, російського вторгнення у держави ЄС. Саме держави союзу є стратегічними партнерами України у протидії російській агресії. Військова та оборонна сфери є пріоритетними у співпраці між ЄС та Україною на сьогодні. Співпраця у цих сферах регламентується Угодою про асоціацію між ЄС та Україною від 1 червня 2017 року. 21 березня 2022 року Рада ЄС затвердила стратегічний компас, який має на меті посилити обороноздатність та безпеку союзу до 2030. Стратегічним завданням компасу є зміцнення союзу із партнерами по НАТО та регіональними, зокрема Україною та протидія викликам та загрозам у Європі[2].

Важливою подією для України стала презентація 5 березня 2024 року Європейської оборонно-промислової стратегії, що зумовлено викликами для ЄС від російсько-української війни. Метою стратегії є посилення безпеки та обороноздатності союзу. Документ передбачає посилення співпраці з Україною у військово-промисловому комплексі. Україна зможе брати участь у закупівлях зброї на ринку ЄС. Надаватиметься доступ до новітніх розробок та технологій, буде збільшено потужності українського військово-промислового комплексу[3].

Пріоритетними сферами співпраці між Україною та ЄС у військовій та оборонній сферах є:

1. Надання військової допомоги Україні з метою протидії російській агресії;

2. Постійний воєнно-політичний діалог з метою розвитку оборонної співпраці, координації зусиль щодо розвитку оборонної промисловості;

3. Формування нових оборонних союзів держав-членів ЄС із Україною та укладання відповідних договорів (Великобританія, Польща, Литва, Італія);

4. Постійне постачання летальної та нелетальної зброї від держав членів ЄС в Україну;

5. Ініціативи держав ЄС щодо виробництва та закупівлі зброї для України;

6. Підтримка України державами союзу в рамках НАТО та формату «Рамштайн»;

7. Розвиток співпраці в рамках Європейського фонду миру та збільшення допомоги Україні;

8. Посилення співпраці між європейськими та українськими оборонними підприємствами з метою посилення обороноздатності нашої держави;

9. Координація діяльності в рамках Місії ЄС з військової допомоги Україні;

10. Обмін досвідом та стратегічними даними між європейськими та українськими силами оборони;

11. Активізації взаємодії у сфері кібербезпеки з метою протидії російським атакам;

12. Держави-члени ЄС є базою підготовки для українських військовослужбовців, які постійно перебувають на навчаннях. За ініціативи Франції та Польщі було створено та озброєно деякі українські бригади ЗСУ[1; 2].

Співпраця України та ЄС у сфері безпеки та оборони має низку викликів, зокрема: потужна антиукраїнська інфокампанія Росії в ЄС, різні позиції держав ЄС щодо підтримки України, слабкість оборонної стратегії ЄС, відсутність багаторічної уваги до безпекової складової ЄС та орієнтація лише на НАТО. Варто зазначити, що оборонна

промисловість держав ЄС не була готовою до війни в Європі, яку важко запустити на повну станом на сьогодні.

Щодо перспектив, то ЄС варто посилити співпрацю та підтримку України, що допоможе уникнути потенційного нападу Росії на інші європейські держав. Важливо для ЄС посилити виробництво озброєння та його передачу українським силам оборони, наростити власні запаси зброї. Це зможе забезпечити баланс сил на європейському континенті. Також позитивним моментом було б надання більших можливостей Україні на Європейському ринку оборонних товарів. Пори наявність певних оборонних угод частини держав ЄС із Україною, європейські партнери повинні гарантувати безпеку українській державі.

Підсумовуючи, для ЄС та України Росія є найбільшою загрозою для їхньої безпеки. Співпраця у оборонній та військовій сферах є пріоритетом у двосторонній співпраці. Україна включена у нові оборонні ініціативи та стратегії ЄС. Держави союзу активно співпрацюють у напрямку постачання оборонної допомоги Україні, надають розвідувальні дані, здійснюють підготовку українських військових. Оборонна співпраця ЄС та України має лише поширюватись, оскільки у найближчому майбутньому є потенціал збройного нападу РФ на інші держави Європи.

Список використаних джерел та літератури:

1. Співробітництво у воєнно-політичній, військовій та військово-технічній сферах. *Сайт представництва України при ЄС*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/spivpracya-ukrayina-yes-u-ramkah-spilnoyi-politiki-bezpeki-i-oboroni> (дата звернення 1.05.2025 р.)
2. Чеховська М. М. Європейський вектор військово-технічного співробітництва України. *Економіка та суспільство*. № 41. 2022. 6 с.
3. Боярчук Т. Україна стала частиною Європейської оборонно-промислової стратегії. *Lb.ua*. 6.03.2024. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://lb.ua/news/2024/03/06/601981_ukraina_stala_chastinoyu_ievropeyskoi.html (дата звернення 1.05.2025 р.)

Вячеслав Ціватий

кандидат історичних наук, доцент

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1505-7483>

БАГАТОСТОРОННЯ ДИПЛОМАТІЯ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ «КРИЗОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ» В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ, СТРАТЕГІЧНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ ВИМІРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Загострення конфліктогенності в умовах російсько-української війни актуалізувало проблематику кризової дипломатії та дієвості багатосторонньої дипломатії у всіх її аспектах: стратегічному, переговорному, превентивному, посередницькому, миротворчому, інституціональному, протокольно-етикетному, міжкультурному, соціокультурному та ін. [1, с. 74-80].

Російсько-українська війна знову на політико-дипломатичний порядок денний (агєнда / аджєнда) поставила питання відновлення миру та проблему ефективності міжнародного посередництва у врегулюванні найскладніших внутрішніх конфліктів і війн у ключових регіонах світу.

Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки перебуває в пошуку свого місця в політико-дипломатичній системі координат: інституціональне формування системи регіональної безпеки та нового світового порядку; російсько-українська війна в контексті загроз міжнародній безпеці; кризове врегулювання та повоєнна відбудова України; Україна та контури нового світового порядку сьогодення та ін. [2, с. 274-278].

Урегулювання політико-дипломатичних кризових ситуацій, війн і регіональних конфліктів – пріоритетні завдання сучасної дипломатії. Кризова дипломатія – це термін, що означає політико-дипломатичну діяльність, спрямовану на зниження напруги в умовах війни, регіональної політичної кризи чи політичного конфлікту.

В умовах сьогодення особливо актуалізується питання дослідження особливостей теорії та практики зовнішньої політики і дипломатії,

зокрема – практичної дипломатії у сфері національної безпеки, міжнародно-політичних переговорів, політичної комунікації, зовнішньополітичної іміджології в поліцентричному світі XXI століття [3].

Моделювання, аналіз і прогнозування зовнішньої політики і дипломатії – це один із пріоритетних напрямів досліджень у сфері міжнародних відносин XXI століття. Моделі та інструментарій цього напрямку надають можливість поєднати теорію з практикою в пошуках відповідей на актуальні питання практичної дипломатії та зовнішньополітичних стратегій держав, у т.ч – й у сфері стратегічної культури та стратегічного планування в дипломатії; у сфері національної безпеки та політичної іміджології.

Одним із нових напрямів у теорії дипломатії, теорії зовнішньої політики та теорії міжнародних відносин на сьогодні є – кризова дипломатія (*disaster diplomacy*), модель кризової дипломатії та інституціональна політична безпека. Інституціональні й мондіалізаційні (глобалізаційні) політичні процеси, глобальна дипломатія XXI століття – це тренд сучасної моделі поліцентричного світоустрою.

У цьому напрямі одним із об'єднувачих інституціональних векторів у світовій політиці є дипломатія, кризова дипломатія (*disaster diplomacy*) і міжнародно-політичні переговори як засіб нейтралізації конфліктогенних чинників та інструментарій урегулювання політичних, воєнних і політико-дипломатичних конфліктів, а також гібридних війн XXI століття [2, с. 274-278].

Поняття гібридної війни виявилось теоретично й практично найбільш придатним для визначення характеру російсько-української війни 2022 року. Для опору й стримування агресора Україна разом з її міжнародними партнерами демонструє модель кризової дипломатії та модель політичної безпеки / національної безпеки, чітке розуміння природи й характеру цієї війни.

Гібридні конфлікти і гібридні загрози на сьогодні розглядають як важливу характеристику національної безпеки, міжнародного безпекового довкілля, що перебуває в стані системної кризи.

Новими теоретико-методологічними пріоритетами для моделювання конфліктів і війн у сфері теорії дипломатії, зовнішньої політики і міжнародних відносин повинні стати – концепції теорії систем і системного аналізу, загальної теорії управління і кібернетики,

синергетики, інформаційних технологій і логіколінгвістики, теорії хаосу й активних систем, діаспоральна аксіоматика і т.д. [3].

Нові тенденції в розвитку сучасних політичних і політико-дипломатичних конфліктів і війн вимагають і нових ефективних методів вивчення цих конфліктів на основі математичних, структурно-логічних, кібернетичних та імітаційно-комп'ютерних, історико-компаративних підходів. Політичні конфлікти сучасності – це клас (інституціональний кластер) соціальних конфліктів. Політичні конфлікти відбуваються в соціальній сфері [4].

У нових геополітичних умовах ХХІ століття, в умовах багатополлярної (поліцентричної) моделі світоустрою, теорія і практика глобальної дипломатії, теорія зовнішньої політики, теорія дипломатії та теорія міжнародних відносин акцентують свою дослідницьку парадигму на нових підходах у дослідженні національної безпеки, політичних конфліктів та воєн – на основі використання сучасних методів математичного та комп'ютерного моделювання.

Поряд із традиційними підходами до вивчення, моделювання та аналізу зовнішньої політики, міждержавних відносин, політичних конфліктів і війн слід залучати й нові підходи: використовувати останні досягнення в області природознавства, математики, інформатизації, штучного інтелекту (ШІ) і комп'ютеризації тощо [5, р. 16-26].

Новий напрям галузевої дипломатії – кібердипломатія – важливий інструмент вирішення глобальних проблем, який набуває особливої актуальності в кіберпросторі. Такого висновку дійшли представники вітчизняного науково-експертного середовища у сфері кібердипломатії, що спонукало їх до створення Стратегії кібердипломатії України. Очікується, що довершення та реалізація положень цього нормативно-правового документа закладе підвалини побудови міжнародних відносин у кіберпросторі, сприятиме захисту національних інтересів та збереженню довгострокової глобальної стабільності, розвитку та миру [6, с. 73-88].

Політизація кіберпростору, в якому вирішуються питання зовнішньої політики та національних інтересів, змінило його призначення з інструменту комунікації до важливого геополітичного чинника. А поширення нових технологій на міжнародній арені

змусило дипломатію працювати в кіберпросторі, а згодом виокремити кібердипломатію.

Кібердипломатію можна визначити як дипломатію в кіберсфері або, використання дипломатичних ресурсів і виконання дипломатичних функцій для забезпечення національних інтересів у кіберпросторі. Такі інтереси зазвичай визначаються в національних стратегіях кіберпростору або кібербезпеки, які часто містять посилання на дипломатичну програму. Переважні питання порядку денного кібердипломатії включають кібербезпеку, кіберзлочинність, зміцнення довіри, свободу Інтернету та управління Інтернетом [7; 8, с. 213-243].

Основним завданням кібердипломатії є використання дипломатичних інструментів і зусиль для досягнення цілей у складній і постійно мінливій сфері кіберпростору, а саме: формування діалогу та комунікації між державами та недержавними суб'єктами; колективна відповідь на кіберзагрози; нерозповсюдження кіберзброї; просування національних інтересів у кіберпросторі через дипломатію та політику кібербезпеки; захист прав людини в кіберпросторі; розвиток міжнародних кіберзаконів [8, с. 213-243].

Важливим чинником кібердипломатії є застосування сучасних технологій, які стають більш поширеними у світі. Саме вони визначають успішність дипломатії в кіберпросторі. Найбільш поширеними новими технологіями виступають – штучний інтелект, блокчейн та Інтернет речей.

Штучний інтелект (Artificial Intelligence) став ключовим елементом кібердипломатії, впливаючи на різні аспекти, від виявлення загроз до міжнародних переговорів. Здатність штучного інтелекту швидко аналізувати величезні набори даних є важливою для виявлення потенційних кіберзагроз, сприяючи дипломатичним зусиллям у сфері кібербезпеки.

Технологія блокчейн (blockchain) представляє нову парадигму безпечного обміну даними та перевірки для кібердипломатії. Незмінність і прозорість блокчейна може підвищити довіру до міжнародних угод і спільних документів.

Поширення пристроїв IoT (Internet of Things) має значні наслідки для кібердипломатії. Пристрої IoT сприяють взаємопов'язаній глобальній мережі, що викликає занепокоєння щодо транскордонних потоків даних і міжнародних стандартів безпеки пристроїв.

Квантові обчислення (Quantum computing) представляють як можливість, так і виклик для кібердипломатії. Його потенціал зламати звичайне шифрування становить значну загрозу національній безпеці, вимагаючи міжнародного співробітництва для розробки квантовостійких криптографічних стандартів [2, с. 274-278; 8, с. 213-243].

Зважаючи на тенденції у світі у сфері технологій важливим завданням кібердипломатії виступає їх дослідження та розуміння з метою протидії їм або подальшого застосування.

Саме комп'ютеризація стала рушійним чинником розвитку сучасності й прогрес відбувається саме в цій сфері. Тому кризова дипломатія намагається ефективно реагувати на такі тенденції в кіберпросторі, фокусуючи увагу на безпеці та підтримці свого авторитету серед міжнародних акторів та в публічному просторі. [9, р. 353–364].

Публічна дипломатія та політика «м'якої сили» є одним із засобів реалізації зовнішньополітичної стратегії для будь-якої держави, що претендує на вагомую роль у системі міжнародних відносин ХХІ століття і реаліях підвищеної світової політичної конфліктогенності міждержавних відносин. З наданням міжнародної допомоги пов'язаний і особливий спосіб просування «м'якої сили» держави – кризова дипломатія (*disaster diplomacy*) [6, с. 73-88; 10, с. 33-38].

Закінчення епохи холодної війни і біполярного світу поставило перед державами питання обґрунтованості існування системи міжнародних відносин та її інституціональну трансформацію, з'являється новий дипломатичний інструментарій та моделі дипломатії [1, с. 74-80; 2, с. 274-278; 6, с. 73-88; 10, с. 33-38].

Феномен гібридної війни має два головні модуси існування – матеріальний (фізичний) і дискурсивний. Ці два модуси асиметричні. У військовому (матеріальному) вимірі російсько-українська війна є локалізованим, охоплюючи частину території України, натомість дискурс цієї гібридної війни набув глобального масштабу.

Інтерпретаційна складова гібридної війни, або когнітивний вимір ведення гібридних воєнних дій реалізується за допомогою дискурсивних вербально-семіотичних засобів, політико-дипломатичного інструментарію, переговорного інструментарію та моделювання політичної безпеки.

Розгляд відмінностей у розумінні нових «змішаних» форм ведення

бойових дій дозволяє поставити питання про наявність у сучасних підходах до гібридної війни відмінних перспектив, залежно від позиції сторін у війні та їхніх цілей, а також про вплив «точки зору» на формування стратегій протидії гібридним загрозам і гібридному нападу, особливостям політичної безпеки (міжнародної безпеки; європейської безпеки; національної безпеки та ін.) і міжнародно-політичних інституцій [5, р. 16-26; 8, с. 213-243; 10, с. 33-38].

Отже, постановка проблеми кризової дипломатії (*disaster diplomacy*), інституціоналізації конфліктів і війн, політичної безпеки, гібридних воєн та інституціональних механізмів їх урегулювання в сучасній міжнародній політико-дипломатичній системі є новою для історико-політологічних, міжнародно-правових і політико-правових досліджень, що відтак вимагає застосування системного аналізу та відповідної термінології, яка необхідна для виконання наукових завдань.

В умовах трансформації сучасної системи міжнародних відносин, переконуємось, що кібердипломатія відіграє важливу роль у протидії інформаційній агресії та вже робить свої кроки, реалізуючись у комплексі заходів у нормативно-правовому, структурно-виконавчому, науково-освітньому, стратегічному та практичному вимірах, націлених проти технологічних (кібератак) та інформаційних (деструктивних пропаганди і закликів, маніпуляцій тощо) загроз у кіберсфері.

Подальша класифікація цих заходів в межах наведених вимірів, їх уточнення та формування завершеного їх переліку й алгоритму реалізації складають перспективні напрями наукових пошуків та вказують шлях до формування ефективної Стратегії кібердипломатії України.

Слід зауважити, що Україна вже має досвід кібердипломатії на зазначених напрямках. Ми вистояли завдяки зокрема дипломатичній діяльності – комплексу дій і стратегій, спрямованому на просування та захист національних інтересів і реалізацію зовнішньополітичних цілей України в кіберпросторі, а також підтримання й розвиток дипломатичних відносин та співпраці з іноземними державами, їх об'єднаннями та міжнародними організаціями.

Сили безпеки і оборони нейтралізували значну кількість кібератак країни-агресора, адже цьому передувала тісна співпраця із союзниками по НАТО у сфері зміцнення власної кібернетичної

оборони.

Кризова дипломатія має акцентувати увагу на сукупності інструментів спільної дипломатичної відповіді України на зловмисну кібердіяльність передбачає визначення і впровадження комплексу методів і заходів для узгодженого й ефективного реагування України на кібератаки, а також сприяння запобіганню конфліктам, зменшенню загроз кібербезпеці та збільшенню стабільності в міжнародних відносинах.

Модель кризової дипломатії, кризова дипломатія (*disaster diplomacy*) – є на сьогодні одним із нових напрямів у теорії дипломатії та теорії міжнародних відносин. Моделювання, аналіз і прогнозування зовнішньої політики і дипломатії є важливою складовою інноваційних досліджень у сфері міжнародних відносин XXI століття.

Для сучасних інститутів європейської колективної безпеки попереду ще довгий інституціональний шлях до створення такої дієвої моделі, яка буде ефективно справлятися з новітніми безпековими викликами...

Чи має багатостороння дипломатія вирішити міжнародні кризи, чи це лише про крихкі проміжні політико-дипломатичні компроміси? Ці та інші подібні питання потребують свого системного дослідження. Акцент має ставитися саме на проблематиці щодо дієвості, спроможності та ефективності багатосторонньої дипломатії в міжнародних кризах, політичних конфліктах і війнах. Ступінь демократизації певної держави як учасника мирних переговорів також не впливає на їх результат.

У той же час – нагального дослідження потребує питання впливів і результативності міжнародних перемовин і переговорного процесу від політичної культури та етнокультурного різноманіття. Як напрям подальших наукових розвідок – саме цей взаємозв'язок вимагає уважного та детального подальшого наукового розгляду та компаративного аналізу.

Список використаної літератури та джерел:

1. Ціватий В.Г. Модель публічної дипломатії Європейського Союзу (ЕС) в умовах трансформації постбіполярного світоустрою XXI століття: інституціональний, міжкультурно-комунікативний і темпоральний виміри. *Європейська дипломатія у XXI столітті: Збірник наукових статей*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 74–80.

2. Ціватий В.Г. Політика безпеки, гібридні війни і міжнародно-політичні переговори в теорії та практиці дипломатії: історико-інституціональний і політико-правовий дискурс. *Міжнародна безпека. Російсько-українська війна: право, безпека, світ. Збірник наукових праць*. Тернопіль: ЗУНУ, Західноукраїнський національний університет, 2022. Випуск V. С. 274–278.
3. Bassan F. *Digital Platforms and Global Law*. Edward Elgar Publishing, 2021. 168 p.
4. Ritzer G., Dean P. *Globalization: Conceptualization, Origins, and History*. 2nd Edition. Oxford, 2019. 606p.
5. Tsviatyi V. National Security as a Component of Global Security: Lessons from Ukraine's Crises. *Eastern Europe Regional Studies*. Tbilisi–Chişinău, 2017. No 2 (4). P. 16–26.
6. Ціватий В.Г. Публічна дипломатія в Україні та світі: соціально-гуманітарний, міжнародно-політичний і практичний виміри зовнішньої політики у сфері культури (1991-2025 рр.). *Соціально-гуманітарні відносини в сучасній Україні: виклики та перспективи: колективна монографія*. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. Розділ 3 (3.2). С. 73-88.
7. *Inter-Cultural Dialogue in International Crises* / Ed. by Pernille Rieker and Ole Jacob Sending. – Oslo: NUPI, 2012. p.103.
8. Верховцева І.Г. Глобальний кіберпростір та опір інформаційній агресії: кібердипломатія України в протидії російській інформаційній інвазії. *Міжнародне співтовариство та Україна в процесах економічного та цивілізаційного поступу: актуальні економіко-технологічні, ресурсні, інституціональні, безпекові та соціогуманітарні проблеми: монографія*. Ryga: Baltija Publishing”, 2024. С. 213–243.
9. Andre Barrinha, Thomas Renard (2017). *Cyber-diplomacy: the making of an international society in the digital age*. *Global Affairs 2017, VOL. 3, NOS. 4–5, 353–364*.
10. Ціватий В.Г. Концепт «кібердипломатія» і міжнародні переговори в умовах цифрового суспільства XXI століття: практико орієнтований, протокольний-етикетний та інституціональний дискурс. *Кібердипломатія: збірник наукових праць / за заг. ред. чл.-кор. НАН України, докт. техн. наук, проф. О.Г. Корченка; упорядники: І.Г. Верховцева, О.В. Гайдук*. Київ: Дипломатична академія імені Геннадія Удовенка; Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, 2025. С. 33-38.

*Тарас Шевчук
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

СИЛА ПРАВА ЧИ ПРАВО СИЛИ: ЦІННІСНА ДЕВАЛЬВАЦІЯ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

2025 рік – це рік, який є ювілейним для низки ключових історичних подій, що істотним чином вплинули як на загальносвітовий розвиток загалом, так і на характер, сутність і зміст сучасного міжнародного права зокрема.

400 років тому (1625 рік), наприкінці першого періоду Тридцятилітньої війни(1618-1648рр.), у науковому доробку міжнародного права з'явилась фундаментальна робота нідерландського юриста, філософа, історика, «батька науки міжнародного права» та одного із засновників теорії природного права Гуго Гроція (1583-1645рр.) - трактат «Про право війни і миру». Як ціннісний інтелектуальний орієнтир міжнародного праворозуміння, правотлумачення та правозастосування початку XVII ст., трактат, який за визначенням самого автора «написано задля захисту Справедливості», світоглядно слугував подальшому розвитку міжнародного права та його наступним історичним трансформаціям. 80 років тому (1945 рік) закінчилась Друга Світова війна та у червні 1945 року було утворено Організацію Об'єднаних Націй (ООН). Статут ООН, що набув чинності 24.10.1945 року, визначив принципи засади повоєнного міжнародного правопорядку та став фундаментальною основою універсальної системи міжнародної безпеки, у рамках якої балансувались інтереси поляризованого світу і формувались ключові політико-правові тренди міжнародних відносин впродовж усієї другої половини XX ст. та першої чверті XXI ст. 75 років тому (1950 рік) прийнято Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод. Як перший, своєрідний «європейський основоположний людиноцентричний акт», конвенція на регіональному рівні започаткувала новий етап і міжнародно-правову культуру взаємовідносин між державою і особою крізь призму суб'єктивних прав, обов'язків та відповідальності за нормами

міжнародного права. 55 років тому (1970 рік) прийнято Декларацію про принципи міжнародного права, положення якої значно посилили зобов'язальну складову міжнародної правосуб'єктності та підняли на якісно новий цивілізаційний рівень вимоги до суб'єктів міжнародного права у контексті правомірності їх поведінки та відповідності нормам «*jus cogens*». 50 років тому (1975 рік) підписано багатогранний Заключний акт НБСЄ (Гельсінський акт 1975 року). Як політико-правовий компроміс між різними політичними режимами та світоглядами положення цього акту загалом окреслили інтегруючу роль міжнародного права, його силу і здатність сприяти узгодженню інтересів на засадах справедливості та верховенства права.

Міжнародне право було у минулому, є сьогодні і буде у найближчому майбутньому одним з основних регуляторів міжнародних відносин та найбільш ефективним інструментом формування міжнародного правопорядку. Історія його зародження, становлення та розвитку, віддзеркалюючи загальносвітовий поступ, дає підставити стверджувати, що світоглядно міжнародне право є своєрідним якісним мірилом соціокультурного прогресу та особливим маркером міжнародно-правової культури і правосвідомості

.Формалізуючи у вигляді міжнародно-правових норм та принципів ідеали і цінності загальносвітового розвитку, його надбання та пріоритети сучасне міжнародне право, передусім, виконує надважливі стратегічні завдання – забезпечення миру, міжнародної безпеки, стабільності міжнародного правопорядку, взаємовигідного співробітництва, сталого розвитку та соціального прогресу. Його фундаментальну основу складають загальновизнанні принципи, визначені як такі Статутом ООН 1945 року, Декларацією про принципи міжнародного права 1970 року та Заключним актом НБСЄ 1975 року. У контексті нашого дослідження, на окрему увагу заслуговують принципи суверенної рівності, невтручання у внутрішні справи, заборони використання сили чи погрози силою та принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань. Водночас необхідно пам'ятати, що відповідно до Декларації 1970 року усі принципи є взаємопов'язані і кожен принцип повинен розглядатись у світлі інших принципів. Власне, така принципова міжнародно-правова конфігурація забезпечила відносний миротворчий вплив міжнародного права після завершення Другої Світової війни, як у період так званої «холодної війни» на тлі політико-ідеологічного

протистояння між США та СРСР, так і у перші роки після розпаду СРСР, коли утворювались нові незалежні держави та відбувся інтенсивний процес їх міжнародно-правового визнання. Проте, на зламі тисячоліть (під впливом глобалізації та поглиблення інтернаціоналізації суспільного життя) відбулись цивілізаційні зрушення, які зробили світ надзвичайно взаємозалежним та доволі вразливим до системних криз, корегуючи порядок денний подальшого розвитку світового співтовариства. На авансені міжнародних відносин ХХІ ст. з'явилися нові, геополітично та економічно мотивовані гравці з доволі амбітними планами на головні ролі і намірами боротьби за сфери майбутнього впливу.

Зокрема, у росії на початку ХХІ ст., після зміни вищого керівництва держави, відчутної деформації зазнали інститути демократії, верховенства права та прав людини у контексті їх реальної відповідності загальноновизнаним міжнародно-правовим стандартам. По суті відбулась реорганізація політичної еліти, переформатування влади за принципом особистої відданості та радикально модифікувалась як внутрішня так і зовнішньополітична риторика кремля. Ностальгія, передусім оновленої владної верхівки, за радянським минулим (у конфігуральному форматі якого росія анатомічно виступала у якості метрополії з потужною централізованою владою та величезними ресурсами усієї імперії), активізувала неоімперські рухи, генерувала появу новітніх наративів і міфів щодо «особливої місії російського народу». Такі та подібні погляди, підходи, стиль та спосіб мислення формували вкрай викривлену ідеологію національної безпеки, яка де-факто маскувала реальну неоімперську стратегію і тактику російської держави, що методично формували контури майбутніх агресивних дій та загарбницьких воєн. Формально у її основу було покладено зумисно вигадану загрозу зі сторони НАТО та, вибудовану на цій підставі політику превентивного захисту. Як своєрідний фіговий листок для прикриття справжнього злочинного умислу, така політика росії, як однієї із найбільших ядерних держав сучасності, вкрай негативно відобразилась на функціональній ефективності міжнародного права, девальвуючи його цінності, авторитет та імідж.

Але проблематика великодержавного утвердження росії на початку третього тисячоліття не обмежилась лише реанімованою

неоімперською (по суті із старими імперськими міфами та легендами) риторикою, а значно ускладнилась, поглибилась та стала критично гострою у зв'язку із популяризацією такої ідеології, її практичним втіленням і локальною апробацією у реальному житті. Водночас, подібна практика стала ще й специфічним московським тестом на предмет міжнародно-правового реагування світової спільноти на явні спроби втручання у внутрішні справи інших держав. Зрозуміло, що основним засобом реалізації такого типу політики не могло бути діюче міжнародне право, оскільки його норми та принципи, переслідуючи іншу мету, для цього непридатні, натомість сила, у її найрізноманітніших проявах, у тому числі й через політичний та економічний тиск, забезпечує швидкий і потрібний результат або ж створює для його досягнення необхідні передумови. Таким чином, прямий силовий тиск ядерної держави, як одного з п'яти постійних членів Ради Безпеки ООН на будь-яку іншу суверенну державу з метою формування власної сфери безальтернативного впливу, контролю та підпорядкування великоімперським, шовіністичним за характером та соціокультурною природою інтересам кремля, ціннісно дезорієнтував сучасний світ та девальгував силу міжнародного права загалом.

Очевидно, свідомо справляючи потужний деструктивний вплив на міжнародне право, як фундаментальну опору світового правопорядку, росія у контексті протистояння з НАТО, цілеспрямовано руйнує не лише існуючу архітектуру євроатлантичної колективної безпеки, але й, у такий спосіб підриває основи та поглиблює кризу усієї глобальної системи міжнародної безпеки, що базується на Статуті ООН та відповідних міжнародно-правових актах. Особливо ілюстративно руйнівний стиль такої політики відобразився крізь призму російсько-української війни, яка яскраво демонструє такі домінуючі риси «культури міжнародного-правового діалогу за участю кремля», як диктат сили, агресія, терор, віроломство, підступництво, ігнорування угод, тощо.

Прагнення утримувати у сфері власного впливу та контролю український народ (і прикладає у цьому пориві максимально можливі зусилля, витрачаючи величезні ресурси, зневажаючи та ігноруючи різного роду угоди про мир, дружбу, співробітництво і надані гарантії безпеки у зв'язку із відмовою у 1994 році Україною від ядерної зброї) підкреслює неоімперський стиль відносин за участю сучасної росії,

яка вкотре таким чином підтверджує загарбницьку, віроломну та терористичну природу власної міжнародно-правової культури, ключовим елементом якої є брутальна сила. Власне, на протипагу міжнародно-правовій поведінці, що базується на повазі до міжнародного права, яку демонструє Україна, як добросовісний суб'єкт міжнародного права, сучасна росія публічно демонструє та заохочує політику права сили. Очевидно, ментально культура сили права як така, для «руського міра» є світоглядно чужим соціокультурним явищем, а поведінка за принципом, «боїться, значить поважає», «страх породжує повагу» чи «хочеш щоб любили, бий», тощо є маркером відсутності справжньої свободи та власної волі і обумовлює характер загарбника та поневолювача.

Сьогодні реанімований неоімперський підхід став серцевиною політики рашизму, а розпочата ще у лютому 2014 року загарбницька, віроломна, не спровокована і неоголошена війна проти України, попри різні гарантії суверенітету, територіальної цілісності, незастосування сили чи будь-якого іншого тиску, невтручання у внутрішні справи та непорушності державних кордонів, маніпулятивно перепакована у лютому 2022 року у примітивну обгортку «спеціальної військової операції» стала з одного боку кривавою ілюстрацією руйнівної і брутальної природи «руського міра», а з іншого, зухвалою і цинічною наругою над усім демократичним, на превеликий жаль толерантно терплячим і нерішучим цивілізованим світом. Більше того, як виявилось де-факто, навіть у цьому, ментально притомному демократичному світі, руйнівна потуга пропагандистської машини рашизму знаходить «благодатний ґрунт» та своїх потенційних жертв. Її прихильники і подвижники, що волею долі та стратегічного євроінтеграційного курсу осіли у самому тілі цивілізаційного двигуна об'єднаної Європи – Європейському Союзу (ЄС), вправно виконують роль слуги кремля не лише у Європі, а й у інших регіонах та державах світу. Сьогодні, симптоми цієї хвороби проявляються і за океаном, з огляду на процес, характер і обсяг американської допомоги Україні у контексті обіцяного швидкого завершення російсько-української війни. Американський мирний план для України із пропозицією визнати втрату власних територій - це політика усмирення жертви агресії, що захищає себе, світ і міжнародне право і винагороду агресора, що руйнує світовий порядок і міжнародне право. Це

однозначно стратегія дезорієнтації демократичного світу та девальвації міжнародно-правових цінностей, що продиктована правовим нігілізмом та геополітичною недалекоглядністю. Така ситуація, у якій опинились Україна, у зв'язку з ціннісно дезорієнтованою позицією лідерів демократичного світу, стала сьогодні серйозним викликом-тестом дієвості основоположних принципів сучасного міжнародного права у цілому та принципу верховенства права у міжнародних відносинах зокрема. Доречно наголосити, що саме у цій війні сьогодні Україна по факту захищає не просто власну свободу, територію і право на життя та мирне співіснування з іншими народами, але й загальноцивілізаційні цінності та міжнародне право загалом, віддаючи цвіт нації - своїх кращих синів і дочок задля не лише власної свободи і незалежності, але й задля безпеки і справедливості у Європі та усьому світі.

Усі ці аспекти міжнародно-правової політики у надскладних умовах глобалізації неймовірно ускладнених російською агресивною війною проти України на тлі усіх інших конфліктів загроз та викликів сучасного світу формують хибну, світоглядно зміщену уяву для широкого загалу про цінність міжнародного права, його справжню силу, роль, значення і здатність в умовах системних глибинних криз протистояти культу права сили. Особливо авторитет міжнародного права падає та слабне його сила, коли лідери надпотужних держав дозволяють собі необачно та поверхнево тлумачити ціннісні орієнтири на яких базується світовий правопорядок, керуючись власними меркантильними інтересами, які не завжди відтворюють навіть національні інтереси відповідної держави. Немає сумніву у тому, що такий підхід є яскравим проявом відповідного рівня правосвідомості та правової культури вищих посадових осіб і на правовій мапі світу відображається як гіпертрофована, світоглядно делімітована проекція персонального міжнародно-правового нігілізму та геополітичної дезорієнтації. У свою чергу диктаторські риси, що у силу різного роду причин і обставин стають узвичаєною практикою таких правителів дистанціюють їх особисто та народ який вони представляють на міжнародній арені від ідеалів та цінностей міжнародного права, девальвуючи його норми і принципи, деактивуючи цілі інститути та галузі, піддаючи руйнівній загрозі ті фундаментальні опори на яких тримається сучасний міжнародний правопорядок, мир та міжнародна безпека.

Водночас, не зважаючи на потік критичних закидів щодо функціональної дієздатності сучасного міжнародного права, ми впевнено можемо стверджувати, що сьогодні, в умовах поглиблення кризи існуючої системи міжнародної безпеки, роль і значення міжнародного права ні на йоту не повинні зменшуватись. Делітантською, недалекоглядною, а, відтак і небезпечною з точки зору майбутнього світопорядку є популяризація і масштабування політики надмірної замкнутості на власних національних інтересах та їх реалізації шляхом маніпулювання та ігнорування міжнародно-правовими інтересами. Як правило, така політика стає надто дороговартісним для цивілізації задоволенням і формує викривлену міжнародну політико-правову реальність, що спотворює справжні правові ідеали та цінності, підмінюючи їх маревом оманливих обіцянок, очікувань, фантазій, міфів, лукавством та лицемірством недалекоглядних та геополітично необачних суджень, заяв та дій. Таким чином з'являються небезпечні і соціально токсичні міжнародно-правові елементи, що формують паралельний псевдоправовий простір на якому панує груба сила, шантаж, диктат, обман, підкуп і т. п. Вплітаючись маніпулятивними шляхами у нормальний, цивілізований міжнародно-правовий порядок, такі псевдоправові елементи, як нищівний вірус руйнують серцевину міжнародного права, породжують хаос та свавілля, деформуючи міжнародно-правову свідомість, ціннісно дезорієнтуючи світове співтовариство загалом. У зв'язку з цим, треба правильно розуміти механізм функціонування міжнародно-правової системи, усвідомлюючи, що її важливими, якщо не визначальними чинниками є власне суб'єкти права, їх добра воля та відповідна правова культура, ядром якої повинен бути цивілізаційний культ права, а не варварський культ сили. Більше того, саме у міжнародно-правовій системі, на протигагу національним, цей елемент особливо вразливий, оскільки, суб'єкти міжнародного права з точки зору імперативного, зобов'язуючого впливу значно вільніші у виборі власної моделі міжнародно-правової поведінки, а основним мотиваційним чинником їх правовідповідної (правомірної, правоосудної, правокультурної) поведінки є взаємна добросовісність і добра воля, що базується на принципі «*racta sunt servanda*», який і є формальним відображенням і проявом міжнародно-правової свідомості, мудрості та культури, їх

екзистенційної ролі і значення у контексті заохочення, зміцнення і популяризації культури сили міжнародного права, його іміджу та авторитету, як одного із основних регуляторів міжнародних відносин, ціннісного інструмента забезпечення миру та міжнародної безпеки.

Наталя Яковенко
доктор історичних наук, професор
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID 0000-0002-3493-5950

ПРОБЛЕМА ЛІДЕРСТВА НАТО В УМОВАХ РАШИСТСЬКОЇ АГРЕСІЇ

На сучасному етапі Північноатлантичний альянс переживає нелегкий період своєї історії. Перед Альянсом сьогодні черговий раз постало питання «самооновлення», щоб відповідати новим реаліям середовища безпеки. Звичайно, ця проблема постійно залишається нагальною, оскільки середовище безпеки наразі зазнало найскладнішого випробування в глобальному вимірі. Для НАТО, як вагомого гравця на міжнародній арені, це питання підтвердження статусу гаранта міжнародної безпеки та утримання авторитету на високому рівні.

Загарбницька війна росії проти України, включаючи незаконну анексію Криму росією у 2014 році, її диверсійно-терористичні акції на Донбасі і повномасштабне вторгнення у 2022 році, докорінно змінила середовище безпеки. НАТО офіційно визнала росію головною загрозою безпеці Альянсу у липні 2022 року під час Мадридського саміту, коли було ухвалено нову Стратегічну концепцію НАТО – ключовий документ, що визначає пріоритети Альянсу на найближчі роки. В пп. 8-9 Стратегічної концепції Альянсу наголошено, що «Російська Федерація є найбільш значною і прямою загрозою безпеці держав – членів Альянсу та миру і стабільності в євроатлантичному регіоні. ... Нарощування Москвою військової сили, зокрема у районі Балтійського, Чорного і Середземного морів, а також її військовий союз з Білоруссю, кидають виклик нашій безпеці і нашим інтересам. ... У світлі ворожої політики і дій Російської Федерації ми не можемо розглядати її як партнера Альянсу» [1].

Варто пригадати, що в попередній Стратегічній концепції НАТО 2010 року росія згадувалася як партнер. І лише після повномасштабного вторгнення в Україну в лютому 2022 року НАТО кардинально змінила свій підхід, визначивши росію при її поведінці на міжнародній арені як безпосередню загрозу. Постає питання: а чи не запізно Альянс це зробив? Адже, задовго до 2022 року провокаційні дії росії неодноразово порушували міжнародне право, дестабілізували регіони та ставали сигналом для світової спільноти (передусім для НАТО) про агресивні наміри кремля. Достатньо згадати рашистське вторгнення на територію Грузії в 2008 році під приводом «захисту» громадян у Південній Осетії та Абхазії і подальше визнання незалежності цих «держав»; провокації на Донбасі й неприхована підтримка сепаратистських угруповань, починаючи з 2014 р; незаконну окупацію українського Криму в 2014 році і позбавлення українських кримчан громадянських прав і свобод. Слід наголосити, що анексія Криму порушила: Статут ООН; Гельсінський заключний акт (1975); Будапештський меморандум (1994); двосторонні договори з Україною. Таких прикладів можна навести безліч.

Це свідчить про те, що дії росії з 2008 по 2021 роки мали системний, агресивний характер, з наявним порушенням норм міжнародного права. Кожний новий провокаційний крок був своєрідною «перевіркою на межі дозволеного», яка готувала ґрунт до повномасштабної агресії 2022 року. При цьому в багатьох випадках реакція Заходу, включаючи НАТО, була досить стриманою і повільною, що лише підживлювало апетити кремля.

Але реакція Альянсу як надійного гаранта глобальної безпеки ніколи не повинна бути стриманою і пасивною! Словесних декларацій, засуджень, заяв, звинувачень, запевнень в солідарності з постраждалими і готовності допомогти – недостатньо! Така думка неодноразово висловлювалася ЗМІ, простежувалася в виступах і дослідженнях науковців, включаючи й автора даної публікації.

Маємо наголосити, що такі міркування в жодному разі не спрямовані на критику діяльності Альянсу. Навпаки, вони мають стимулювати його «самооновлення», активізувати його діяльність щодо рішучої протидії спільному ворогові.

Позицію НАТО у підтримці України можна визначити як

«обережну», яка зумовлена поєднанням військових, політичних, економічних та геополітичних причин. По-перше, впродовж певного часу Альянс вважав за доцільне уникнути прямого зіткнення з ядерною державою. При цьому постачання сучасного озброєння або введення військ НАТО в Україну могло бути розцінене Москвою як акт війни. По-друге, це відсутність консенсусу серед країн-членів. НАТО діє на основі принципу одностайності, а окремі країни (наприклад, Угорщина, частково Туреччина, Словаччина) є традиційно обережними у питаннях тиску на РФ. Між тим, в Стратегічній концепції 2022 року чітко зазначено: «Ми як держави – члени Альянсу є єдиними у захисті нашої свободи і забезпеченні більш мирного світу» [1, с. 2]. На жаль, в нинішній ситуації такої єдності не продемонстровано. По-третє, військові запаси багатьох європейських країн вичерпуються, що створює ризики для їхньої обороноздатності та єдності НАТО – частина не готова жертвувати власною обороноздатністю.

В результаті НАТО обрала позиційну стратегію на виснаження, розраховану на те, що час і ресурси спрацюють проти Росії. При цьому в якості інструменту виснаження ресурсів РФ виступає стратегія підтримки України. Північноатлантичний альянс як організація посилює свою роль у забезпеченні України всім необхідним для боротьби з російськими окупантами. НАТО допомагає Україні з озброєнням, розвідкою, навчанням військових, але поступово і обережно, контролюючи рівень ескалації. Слід наголосити, що підтримка Альянсу зміщена в бік навчання, озброєння та підготовки України до самостійного ведення війни.

Так, у сфері безпеки та навчання українських військових Альянс створив нову низку відповідних центрів. За словами Голови Військового комітету (ВК) НАТО, адмірала Р. Бауера, новий Центр NSATU (NATO Security Assistance and Training for Ukraine) є «одним зі стовпів підтримки України з боку НАТО». Другим «стовпом підтримки» він назвав JATEC у Польщі (JATEC - Analysis, Training, and Education Centre), Центр аналізу, навчання та освіти) і третім – фінансову підтримку, «оскільки ми домовилися на саміті НАТО у Вашингтоні виділити наступного року 40 млрд євро» [2].

Комплексний пакет допомоги (КПД), трансформований у 2023 році в багаторічну програму допомоги, передбачає ініціативи, покликані забезпечити Україні невідкладну, короткострокову нелетальну

допомогу та програми і проекти з метою посилення довгострокової підтримки України з боку НАТО. Станом на лютий 2025 року держави-члени Альянсу і партнери виділили майже 955 мільйонів євро (близько 990 мільйонів доларів США) до Цільового фонду КПД на реалізацію цих ініціатив [3]. НАТО продовжує розробляти проекти у рамках підсиленого КПД, виходячи з невідкладних потреб України, і сприяти довгостроковим реформам в країні.

Станом на квітень 2025 року НАТО продовжує активно підтримувати Україну у боротьбі з російською агресією, незважаючи на складну політичну ситуацію та спроби окремих країн ініціювати мирні переговори, які можуть бути вигіднішими для росії. Генеральний секретар НАТО Марк Рютте заявив, що Росія залишається довгостроковою загрозою для Альянсу. «Ми всі в НАТО погоджуємося, що Росія є довгостроковою загрозою для території НАТО – для всієї євроатлантичної території», – сказав Рютте журналістам після зустрічі в Білому домі [4].

Однак, питання про те, чи є НАТО лідером у боротьбі проти росії, є складним. Хоча Альянс як організація ухвалює стратегічні рішення та координує дії своїх членів, основну роль у наданні допомоги Україні відіграють окремі держави-члени. Це відображає принципи НАТО, згідно з якими союзники діють на основі консенсусу та національних інтересів. Теза про те, що НАТО не є стороною збройного конфлікту в Україні, є офіційною позицією Альянсу і підтверджується як міжнародним правом, так і неодноразовими публічними заявами керівництва НАТО. «НАТО не є стороною конфлікту, і НАТО не буде стороною конфлікту. Але НАТО надає підтримку Україні, щоб допомогти їй захистити себе. І ми просто повинні пам'ятати знову і знову про те, що відбувається», – заявляв колишній генсек Альянсу Єнс Столтенберг [5]. Країни-члени НАТО надають зброю, фінансування, розвіддані, але це робиться на запит України і не означає автоматичного вступу в збройний конфлікт (війну).

Згідно з нормами міжнародного гуманітарного права, держава (або організація), яка надає військову допомогу іншій країні без прямої участі у бойових діях, не вважається стороною збройного конфлікту (війни). До того ж, НАТО не має на території України своїх військ або бойових підрозділів, які беруть участь у бойових діях. Хоча російська пропаганда намагається позиціонувати НАТО як сторону конфлікту,

жоден міжнародний суд або організація не визнає Альянс стороною війни.

В Стратегічній концепції 2022 року окреслено, що НАТО протистоїть широкому колу загроз шляхом посилення стримування і колективної оборони, на яких ґрунтується зобов'язання Альянсу у галузі колективної оборони; сприяючи запобіганню і врегулюванню криз; а також просуюючи безпеку на основі співробітництва. Здається, що таке твердження має більшу причетність до «вчорашнього дня» і не відповідає сьогоднішній жакливій реальності. Не дивно спостерігати, що все частіше поширюється критика НАТО – зокрема в контексті війни в Україні, і в публічному дискурсі дедалі частіше звучить розчарування тим, що Альянс діє повільно, обережно і обмежено, незважаючи на масштаб загрози. Через це навіть виникла метафора «паперовий тигр» – сильна на вигляд структура, що насправді не демонструє рішучості у критичних моментах. Світ прагне, щоб НАТО стала гарантом безпеки в реальності, а не лише на папері.

На думку автора, Організація Північноатлантичного договору потребує реформ в певних аспектах, як то: механізм ухвалення рішень (реформа консенсусного принципу); швидкість реагування (посилення командних структур); оновлення Статті 5 Північноатлантичного договору; відновлення довіри партнерів (реалістичний шлях до членства, запровадження статусу асоційованого членства в НАТО (Україна, Грузія); стратегічна автономність Європи (зменшення залежності від США) та ін.

НАТО залишається найпотужнішим оборонним союзом у світі, але без структурної й політичної модернізації ризикує втратити довіру партнерів і авторитет у глобальному середовищі безпеки. Показати свою дієвість НАТО може саме в Україні – це лакмусовий папірець її майбутньої ролі у ХХІ столітті.

Список використаної літератури та джерел:

1. Стратегічна концепція НАТО – 2022 ухвалена главами держав і урядів на Мадридському саміті НАТО 29 червня 2022 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept-ukr.pdf

2. Новий центр допомоги НАТО для України NSATU запроцює наприкінці цього року – Бауер [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ufpa.org.ua/blog/14958>
3. Комплексний пакет допомоги (КПД) Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_231639.htm
4. Росія залишається довгостроковою загрозою для НАТО – генсек Рютте [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ryutte-rosiya-zahroza-perehovory/33396463.html>
5. НАТО не збирається надсилати свої війська в Україну, і вона цього не просить [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3848562-nato-ne-zbiraetsa-nadsilati-vijska-v-ukrainu-i-vona-cogo-ne-prosit-stoltenberg.html>

Oleksandr Yaroshchuk

National University of Kyiv-Mohyla Academy

<https://orcid.org/0000-0001-6040-8292>

ENVIRONMENTAL AND CLIMATE CHALLENGES IN THE EUROPEAN UNION'S SECURITY POLICY

The issue of climate change and environmental degradation has been in the international spotlight since the 1970s, when the UN adopted the Stockholm Declaration on the Human Environment and created the United Nations Environment Programme. Over time, and with additional scientific progress—particularly under the auspices of the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) and within the frameworks of the UN Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)—the severity of the environmental crisis became increasingly evident. This led to the adoption of a range of international conventions, programs, strategies, and policy documents addressing what has become one of the biggest political, economic, and security challenges of the 21st century.

The nexus between security concerns and environmental and climate challenges is pervasive and multifaceted. Climate security represents a policy dimension that links climate change, global warming, pollution, and environmental degradation with security and defence strategies. Foreign policies are increasingly shaped by the recognition that climate change is a common concern of humanity and that its risks cannot be overlooked. Since 2007, climate security has played an important role in European policy

planning, as it is considered a multiplier of existing security and political challenges. For example, climate change and global warming have increased the global average temperature and the frequency of extreme weather events such as droughts, floods, and wildfires. According to Eurostat, the European Statistical Office, in the last decade the EU has lost \$145 billion due to extreme weather-related events, such as increasingly severe wildfires [2]. Climate change and pollution also contribute to biodiversity loss and ecosystem degradation. Unsustainable food production exacerbates environmental degradation and water scarcity. Data indicate that by 2050, at least one billion people worldwide will have insufficient access to water. Meanwhile, demand for food is expected to increase by 60%, while soil degradation could reach 90% [8]. Europe, too, will face food and water scarcity as a consequence of climate change.

According to the EU Council, the “triple planetary crisis” of climate change, biodiversity loss, and pollution poses a global and existential threat and exacerbates existing security concerns [6]. For this reason, the EU plays an active global and regional role in climate and environmental negotiations. It has advocated for the adoption of the Paris Agreement on climate change (2015), the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030, and the 2030 Agenda for Sustainable Development. At the regional level, the EU has developed a range of strategies, policy instruments, and programs, such as the Green New Deal, which defines the EU’s green priorities. These include achieving climate neutrality by 2050 and decoupling economic growth from the use of fossil fuels and other non-renewable resources.

The European Union recognizes that the risks posed by environmental change and global warming are central to its current and future policy planning. The European Climate Risk Assessment, prepared in 2024 by the European Environment Agency, identifies 36 climate security risks that will—or already do—have severe consequences for European security and life across the continent [3]. Major risks include threats to ecosystems, deteriorating human health due to intensified heatwaves and pollution, damage to infrastructure from floods and wildfires, and threats to the security of critical energy infrastructure [7].

EU strategic documents underscore that climate change acts as an amplifier of existing challenges. Global warming and shifting ecosystems will intensify these challenges, making mitigation efforts less effective. Among these, it is reasonable to highlight those that—according to EU and

member state strategic policy documents—will have the greatest impact on the EU's decision-making and security posture throughout Europe.

Conflict over resources

Climate change and global warming are driving increasing global and regional competition for resources. At the forefront are the basic necessities that humans and other species require for survival, such as food and water. Environmental degradation leads to more extreme weather events, such as droughts and floods, which can diminish or entirely destroy crops. If such conditions persist over a longer period, they can reduce the area of arable land or decrease its fertility. This is already occurring in many parts of the world, including the Maghreb, the Sahel, parts of India, the United States, Mexico, and even Spain, Italy, and France.

Arable land has also become a strategic objective in the Russian invasion of Ukraine: Russia seeks Ukraine's valuable southern lands to bolster its role in the global food market, thereby enabling it to influence prices and exert greater leverage over global and European politics.

Access to freshwater is similarly at risk. Already today, many communities across Europe face water shortages, a problem that climate change will only amplify. Prolonged droughts will put additional stress on Europe's groundwater reserves, as well as underground aquifers. Scientific data already shows that European aquifers are losing water at an accelerating rate, potentially leading to their exhaustion by the end of this century. Water shortages will further exacerbate farmers' challenges and contribute to additional food insecurity.

Food and water shortages can also become sources of interstate conflict and terrorism proliferation. The Lake Chad crisis serves as a stark illustration of the challenges that may lie ahead. Since the 1960s, the lake has shrunk by 90% due to climate change, excessive irrigation, and drought. Water and fertile land have become increasingly scarce, causing millions to face food scarcity and malnutrition, and forcing many to migrate. Terrorist groups such as Boko Haram have exploited vulnerabilities created by environmental degradation to undermine regional security, in turn creating a vicious cycle of instability and insecurity throughout the Lake Chad region.

Migration

Food and water shortages, along with terrorism and extremism—such as in the case of Lake Chad—are driving increased migration to Europe and

other parts of the world. According to the UN Refugee Agency, by mid-2024, almost 90 million people worldwide were living in countries with high to extreme exposure to climate-related hazards. Millions have already been forced to migrate due to extreme weather events and ecosystem degradation. While future projections vary, there is broad consensus that the situation will worsen. The World Bank projects that climate change could force up to 216 million people to migrate by 2050, particularly from Sub-Saharan Africa, South Asia, and Latin America [9].

Climate change could trigger a new wave of migration to Europe, with Southern Europe especially at risk, as much of the migration is expected to originate from Sub-Saharan Africa and the MENA (Middle East and North Africa) regions. Although it remains difficult to fully separate climate change from other migration drivers, such as internal conflicts, these conflicts are often omnipresent in countries most affected by climate change and are characterized by weak environmental adaptation and mitigation strategies.

Thus, climate change is a significant driver of migration, one that will further intensify Europe's resource scarcity, heighten conflict risks, and pose governance and security challenges, including the proliferation of terrorism and human trafficking.

Energy security

The environmental crisis will also impact Europe's energy system. Rising average temperatures and more frequent heatwaves, which have already become more common not only in the Mediterranean region but also in Northern Europe, will likely cause widespread blackouts and potential technological failures. As a result, this may lead to economic losses, loss of life, and security challenges, as electricity failures could be exploited by terrorist groups or state actors to carry out digital and physical attacks on already fragile infrastructure. Furthermore, these challenges will require costly repairs and modernization of existing power systems. Blackouts will disrupt airports and railways, healthcare institutions and financial markets, metallurgy, chemistry, and other energy-dependent industries causing billions of euros in damages.

For instance, on April 28, significant fluctuations in high-voltage transmission lines in Spain and Portugal resulted in the loss of approximately 10 gigawatts of electrical capacity leading to widespread blackouts and service disruptions. This event underscores the vulnerability of critical energy infrastructure to current climate variability and other

external interventions, such as cybersecurity attacks [7]. As global temperatures are projected by the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) to increase by 2 to 4°C, the likelihood of more frequent, extensive, and prolonged power outages is expected to rise correspondingly.

Another critical issue is the increased demand for energy. Given Europe's dependence on energy imports, it will become more vulnerable to global energy trade disruptions and decisions made by energy-exporting countries, such as those in the Persian Gulf or Russia. This challenge is already evident and manifests in several ways. For example, Europe has yet to fully substitute Russian energy sources in its energy mix. Alternative sources are limited, and many European production sites are nearing depletion. Increased political turmoil in many African and Asian countries further limits the range of potential energy import partners. Countries such as Algeria, Libya, Angola, and Mozambique may be viable energy sources, but they too face rising security challenges, such as terrorism and internal unrest.

Even renewable technologies carry their own risks, such as reliance on technology from China or other foreign countries. Additionally, changing weather patterns must be considered, as they can damage installations and exacerbate some of the environmental challenges currently faced, particularly in protected terrestrial or marine areas.

Thus, considering Europe's energy system, it is paramount to develop policies and investment plans to upgrade the energy grid, modernise existing infrastructure, build more efficient and resilient systems, and increase the capacities of digital protection.

Health risks

Health and the security of healthcare systems are emerging as critical factors in the broader context of climate-related security risks. Firstly, extreme weather events, such as heatwaves, are expected to cause a rise in cardiovascular and respiratory deaths from heatstroke, particularly among vulnerable populations such as the elderly, children, and individuals with pre-existing health conditions. To meet the growing demand for medical services, Europe will need to invest significantly in upgrading and adapting its healthcare systems.

Rising temperatures, along with more intense rainfall and flooding, will also facilitate the spread of disease-carrying insects like mosquitoes and

ticks. This will lead to the increased transmission of diseases such as malaria, dengue fever, Zika virus, Lyme disease, and West Nile virus into regions where they were previously uncommon.

Moreover, higher temperatures and increased flooding can contaminate drinking water supplies with pathogens, resulting in outbreaks of diarrheal diseases such as cholera and other gastrointestinal infections.

Overall, Europe will face the dual challenge of managing new infectious diseases previously unseen on the continent while simultaneously responding to the mounting pressure on healthcare systems caused by the growing frequency and severity of extreme weather events.

EU climate security action plan

Current EU climate security policies are guided by several key strategic documents, including the European Green Deal, the Council Conclusions on EU Green Diplomacy, the Council Conclusions on EU Security and Defence, the European Climate Risk Assessment, and the European Commission's Joint Communication to the Council and the European Parliament, *"A New Outlook on the Climate and Security Nexus: Addressing the Impact of Climate Change and Environmental Degradation on Peace, Security, and Defence."*

The EU's current approach to climate and security focuses on three priority areas. First, it emphasizes the development of enhanced evidence-based analysis and foresight. The EU is working to establish effective early warning systems and is collecting empirical data to better understand how climate change and environmental degradation will influence future security challenges. Second, the EU is assessing the impact of changing climate patterns on its external policies and programs. By integrating this data, the EU aims to better adapt to climate change-amplified risks such as migration, pandemics, instability in neighboring regions, and internal and international conflicts over scarce resources. EU policymakers recognize that early planning is essential for preventing future crises and avoiding the escalation of tensions. Third, the EU is developing policies to adapt the civilian and military capabilities of member states to new climate-related conditions. The Council also stresses that climate security issues can only be addressed in a comprehensive and integrated way through enhanced multilateralism and global action [1].

Strategic documents from the EU External Action Service and the Common Security and Defence Policy (CSDP) highlight the importance of

increasing the resilience of EU infrastructure, investing in risk reduction, strengthening disaster risk governance, enhancing preparedness for effective response and recovery, and embedding sustainability in future planning. As global warming and climate change are common concerns of humanity, the EU particularly stresses the need for enhanced global cooperation. This includes partnerships among state parties to the UN Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), the Convention on Biological Diversity (CBD), and the UN Convention to Combat Desertification (UNCCD).

Ukraine is a key partner within the EU's climate security policy framework. The EU views Ukraine as essential for both food and energy security. Ukraine has the potential to play a leading role in the EU's green transition, especially in the development of the European hydrogen industry. Its considerable agricultural capacity can support EU food security and help address food shortages in countries most affected by climate change, thereby reducing displacement risks. Moreover, Ukraine and the EU can collaborate to advance climate science by studying the effects of climate change on global and regional weather patterns. Joint efforts can also be directed at countering environment-related disinformation and developing a coordinated communication strategy to better respond to emerging information threats.

Climate security is becoming increasingly central to the EU's policy and security calculus. However, future efforts must prioritize the development of innovative approaches and technologies that reduce human impact on the environment and support the transition to a climate-neutral, green economy. Integrating climate security into broader security policy will be essential, particularly given the critical role of energy infrastructure in ensuring the EU's political and military stability. The EU and Ukraine should collaborate in designing and implementing recovery and reconstruction programs that are environmentally sustainable and carbon-neutral.

List of References:

1. EEAS Press Team. Joint Communication to the Council and the European Parliament: "A New Outlook on the Climate and Security Nexus: Addressing the Impact of Climate Change and Environmental Degradation on Peace, Security, and Defence". – Брюссель, 2023.

2. Eurostat. Losses from climate change: €145 billion in a decade [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20221024-1>
3. European Environment Agency. European Climate Risk Assessment: Executive Summary [Електронний ресурс]. – 2024. – Режим доступу: <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/european-climate-risk-assessment>
4. European Union External Action Service. Enhancing Climate Security and Defence [Електронний ресурс]. – 2025. – Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/eeas/enhancing-climate-security-and-defence_en#106061
5. General Secretariat of the Council of the European Union. Council Conclusions on Climate and Energy Diplomacy [Електронний ресурс]. – 2023. – Брюссель. – Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/media/62942/st07248-en23.pdf>
6. General Secretariat of the Council of the European Union. Council Conclusions on Green Diplomacy [Електронний ресурс]. – 2024. – Брюссель. – Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/media/70777/st07865-en24.pdf>
7. Joint Research Center of the European Commission; European Defence Agency. Impacts of Climate Change on Defence-Related Critical Energy Infrastructure. – Люксембург: Publications Office of the European Union, 2023.
8. Joint Research Centre of the European Commission. New World Atlas of Desertification shows unprecedented pressure on the planet's resources [Електронний ресурс]. – 2018. – Брюссель. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_18_4202
9. The World Bank Group. Millions on the move in their own countries: The human face of climate change [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/09/13/millions-on-the-move-in-their-own-countries-the-human-face-of-climate-change>

*Ростислав Гудь, магістр,
Львівський національний університет імені Івана Франка
orcid.org/0009-0002-8422-1814*

*Дарина Сех, магістр,
Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника
<https://orcid.org/0009-0006-2963-587X>*

ТРАНСФОРМАЦІЯ БЕЗПЕКОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВ ТРИМОР'Я)

Країни, що входять до Центрально-Східноєвропейського регіону, мають спільні інтереси щодо забезпечення енергетичної безпеки та зменшення залежності від російських енергоносіїв, зокрема газу. З цією метою Президентами Польщі Анджеєм Дудою та Хорватії Коліндою Грабар-Кітарович в 2015 році була започаткована Ініціатива трьох морів, інаугурація якої відбулася в м. Дубровнік у 2016 р. Тримор'я – це de facto реінкарнація ідеї Міжмор'я, яка має на меті розвивати інфраструктурні проекти, що об'єднують країни регіону. Основною її метою є створення нових інфраструктурних ланцюгів у напрямку «Північ-Південь», щоб з'єднати Балтійське, Чорне та Адріатичне моря. Це повинно сприяти підвищенню рівня регіональної інтеграції, стимуляції економічного зростання та посилення енергетичної незалежності від Росії.

Завдяки індустріальним та технологічним можливостям країн-учасниць регіон Тримор'я має значний економічний потенціал. Більшість його держав демонструють досить високі темпи економічного зростання порівняно із стабільнішими західноєвропейськими економіками. Це зростання обумовлене розвитком промисловості, аграрного сектору, технологічних інновацій та цифрової економіки.

Загалом регіон Тримор'я займає 29% території Європейського Союзу. Нині – це 13 країн-членів (Австрія, Болгарія, Хорватія, Чехія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина й Греція) і чотири держави, які є асоційованими учасниками проекту – Україна, Молдова, Чорногорія й Албанія.

Загалом в них проживає близько 25% населення ЄС (112 мільйонів осіб), які створюють майже 19% його сукупного ВВП. Однак регіон стикається з викликами, зокрема необхідністю модернізації інфраструктури, підвищенням енергетичної незалежності та вирішенням проблем безпеки на тлі зростання міжнародної напруженості.

Основними пріоритетами Тримор'я є розвиток транспортних і енергетичних коридорів, які сприятимуть зменшенню залежності від зовнішніх гравців та забезпечать економічне зростання країн-учасниць. У цьому контексті ключові проекти мають пріоритетне значення для регіональної економічної інтеграції. Серед них виділяються:

Автомостраль Via Carpathia: транспортний коридор, що має з'єднати порти Клайпеда в Литві з Салоніками в Греції, відкриваючи нові можливості для перевезень.

Балтійсько-адриатичний залізничний коридор: покликаний покращити сполучення між країнами Центральної Європи, що сприятиме економічній інтеграції.

Інфраструктура для СПГ: передбачає будівництво морських терміналів у Польщі та Хорватії з метою забезпечення альтернативних джерел енергії для країн Тримор'я.

Автомостраль Via Baltica: транспортний коридор, що поєднує Прагу з Гельсінкі.

Rail Baltica: проект з інтеграції залізничних мереж країн Балтії до загальноєвропейської системи.

Amber Rail: вантажний коридор для покращення перевезень між країнами Тримор'я, що посилить економічний потенціал регіону.

Для підтримки інфраструктурних проектів був створений Інвестиційний фонд трьох морів, що отримав широку міжнародну підтримку. Країни-учасниці активно інвестують у проекти розвитку економіки, енергетики та цифрових технологій. Такі країни, як Польща, Румунія, Естонія, Латвія та інші, вже зробили значні внески, а загальний обсяг інвестицій сягає близько 12 мільярдів євро. Це дозволяє реалізувати важливі інфраструктурні проекти, такі як транспортні мережі та цифрова інфраструктура, а також модернізацію енергетичної системи.

Крім того, енергетичні та транспортні проекти в межах Ініціативи трьох морів привертають увагу великих міжнародних

гравців. Так, стратегічними партнерами проекту є Сполучені Штати Америки, Японія, Європейська Комісія, Німеччина, а також Туреччина й Іспанія. США особливо зацікавлені в підтримці проектів, які сприятимуть зменшенню енергетичної залежності Європи від Росії та відкриватимуть нові можливості для американських енергетичних компаній у регіоні. Важливими є також технологічні ініціативи щодо цифрової трансформації, що спрямовані на інтеграцію новітніх технологій у сфери транспорту, енергетики та комунікацій, де вже працюють компанії Microsoft та Google.

Таким чином, географічне охоплення Міжмор'я та його економічний потенціал обумовлені стратегічним розташуванням регіону, розвитком інфраструктури та підтримкою міжнародних партнерів. Інтеграція країн Центральної та Східної Європи через інфраструктурні та енергетичні проекти не лише сприяє економічному зростанню, але й підвищує безпеку регіону, зробивши його більш стійким до зовнішніх загроз, дає можливість країнам регіону зміцнити економічні та оборонні зв'язки, а також активніше співпрацювати для забезпечення стабільності.

За перші десять років свого існування цей амбітний проект уже приніс певні результати, передусім в сфері енергетичної безпеки. Зокрема, коли росія припинила поставки газу Польщі й іншим державам регіону завдяки співпраці держав Тримор'я (побудові газових інтерконекторів між Польщею та Литвою й Словаччиною, газопроводу Baltic Pipe, збільшенню пропускної здатності газового порту в Свіноуйсьцю та ін.) вдалося не лише забезпечити потреби економік низки його країн-членів, але й скерувати частину газу для заспокоєння потреб воюючої України. Враховуючи турбулентність безпекової ситуації в сучасній Європі й світі, згаданий проект, безперечно, зберігатиме свою актуальність і в наступні десятиліття.

Література.

1. Trójmorze: od inicjatywy marzycieli do unii technologicznej i bezpieczeństwa? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://obserwatormiedzynarodowy.pl/2021/04/07/trojmorze-od-inicjatywy-marzycieli-do-unii-technologicznej-i-bezpieczenstwa/>
2. Семенова І. Наш зв'язок із вільним світом. Що таке Тримор'я і чому Україна прагне приєднатися до цього об'єднання 12 країн ЄС [Електронний ресурс] // NV. - 2022. – Режим доступу до ресурсу:

<https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/trimor-ya-shcho-ce-ta-yaki-krajini-do-nogo-vhodyat-ukrajina-stala-partnerom-iniciativi-troh-moriv-50251323.html>.

3. Andrzej Duda: Inicjatywa Trójmorza to projekt na dekady, [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wywiady/inicjatywa-trojmorze-to-projekt-na-dekady,100492>
4. Jubileusz Inicjatywy Trójmorza? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/jubileusz-inicjatywy-trojmorza,100812>

Ірина Фатич
Державний університет
“Київський авіаційний університет”
ORCID 0009-0006-3961-3834 0009-

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ЯК ЗАГРОЗА МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ: РОЛЬ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ПІДТРИМЦІ УКРАЇНИ

Російсько-українська війна розпочалася у 2014 році з анексії Криму і переросла у повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, стала дуже серйозною загрозою міжнародній безпеці після Другої світової війни. Цей конфлікт виходить за рамки відносин між Росією та Україною і також впливає на глобальну стабільність, економіку та систему міжнародного права. Порушення Росією територіальної цілісності України поставили під сумнів, закладені правила у Статуті ООН, зокрема право народів на самовизначення та суверенітет та ідентичність. Ігнорування дій або недостатня відповідь міжнародної спільноти створюють небезпеку для інших держав, стимулюють військові дії проти сусідів.

Міжнародна підтримка має велике та критичне значення для України у боротьбі проти Росії. Вона також допомагає нам підтримати економіку, гуманітарну сферу, зміцнити обороноздатність держави, а також зміцнює її позиції на дипломатичному рівні. Серед найбільш активних союзників України вирізняється Велика Британія. Велика Британія надає всебічну допомогу Україні з перших днів повномасштабного вторгнення. Лондон постачає сучасне озброєння — системи протиповітряної оборони, протитанкову зброю,

далекобійні ракети та танки. Британські інструктори навчають тисячі наших військових на своїй території та територіях партнерських країн. Окрім військової допомоги,

Велика Британія виділяє значні фінансові пакети на відбудову інфраструктури, підтримку енергетичної системи та гуманітарні програми. На дипломатичному рівні Британія послідовно виступає за посилення санкцій проти Росії та активну міжнародну ізоляцію агресора. Вона також підтримує створення спеціальних трибуналів для розслідування воєнних злочинів і закликає до справедливості для жертв агресії. Підтримка Великої Британії має важливе символічне і практичне значення: вона демонструє, що міжнародна спільнота не залишає Україну один на один зі своїми проблемами, і що захист суверенітету, свободи і міжнародного права є спільною відповідальністю демократичних країн. Внесок Британії не лише зміцнює Україну в її боротьбі, а й допомагає забезпечити стабільність і безпеку в Європі та світі загалом.

Велика Британія, як один із ключових гравців на міжнародній арені, однією з перших чітко заявила про свою підтримку України. Її позиція виявилася рішучою і принциповою, це відображало солідарність та усвідомлення стратегічного значення цього конфлікту. Умови війни продемонстрували, що жодна країна не може самостійно протистояти повномасштабній агресії без підтримки міжнародних партнерів. І одним з цих партнерів є Велика Британія, вона надала не лише матеріальну допомогу, а й стала дипломатичним та моральним союзником. Її підтримка стала критично важливою в перші місяці вторгнення, коли вирішувалася доля української незалежності. Російсько-українська війна в контексті міжнародної безпеки. Порушення міжнародного права Агресія РФ є грубим порушенням також і Гельсінського заключного акту та Будапештського меморандуму 1994 року, підписаного, зокрема, Великою Британією. Цей меморандум передбачав гарантії безпеки Україні в обмін на відмову від ядерної зброї. Виходячи з цього, позиція Британії має моральне підґрунтя — Лондон відчуває політичну відповідальність за дотримання взятих зобов'язань. Хоча як ми можемо побачити не всі країни сприймають цей договір всерйоз. Руйнування системи глобальної стабільності Війна стала руйнівною силою, яка поставила під сумнів міжнародне право. Якщо агресора не зупинити, це може

стимулювати інші авторитарні режими такі наприклад як Китай діяти подібним чином. Велика Британія послідовно наголошує на необхідності посилення системи колективної безпеки. Адже конфлікти несуть ризики для сусідніх держав, що сприяє глобальній енергетичній кризі, продовольчій нестабільності (через блокування українських портів), посиленню хвиль міграції. Лондон активно закликає партнерів до спільних дій, аби зменшити негативні наслідки для світової безпеки. Велика Британія є одним із найбільших постачальників зброї для України. Було передано протитанкові ракети NLAW, артилерійські системи, зенітні комплекси, а згодом — далекобійні ракети Storm Shadow. Крім цього, британські інструктори беруть участь у програмі Operation Interflex — підготовки українських військових на території Британії.

Важливою складовою є також надання розвідувальної інформації у реальному часі, що допомагає ЗСУ в плануванні операцій. Також важливою є економічна та гуманітарна підтримка Лондон виділив мільярди фунтів стерлінгів на підтримку економіки України, зокрема через МВФ та Світовий банк. Крім того, Британія бере участь у відновленні інфраструктури в зруйнованих містах та регіонах. У гуманітарному напрямі – надання медичної допомоги, підтримка біженців (спрощена візова система Homes for Ukraine), відправлення вантажів з харчами, генераторами та іншим необхідним обладнанням. Дипломатична діяльність і санкційна політика Велика Британія стала ініціатором численних санкцій проти російських банків, компаній, пропагандистів і політичних діячів. Британські дипломати постійно просувають питання України на міжнародних майданчиках — G7, ООН, НАТО, що сприяє збереженню уваги до теми агресії РФ. Стратегічне значення підтримки України для Британії і світу Захист міжнародного порядку Допомога Україні розглядається не як акт милосердя, а як стратегічно важливий крок для захисту засад міжнародного права. Британія демонструє свою вірність принципам, які лежать в основі післявоєнного світопорядку. Стимування агресивних держав та підтримка України створює ефект стримування для інших авторитарних держав, зокрема Китаю, який спостерігає за реакцією Заходу на дії Росії. Якщо агресора не буде зупинено, це може мати великі наслідки. Зміцнення трансатлантичної єдності Співпраця Великої Британії з США та країнами ЄС у контексті підтримки України сприяє посиленню єдності Заходу. Лондон активно

координує дії з Вашингтоном і Брюсселем, виступає як міст між ЄС та позаєвропейськими партнерами.

Британська допомога — це приклад довгострокового стратегічного партнерства, яке ґрунтується на спільних цінностях, політичній рішучості та глибокому розумінні загроз. Без підтримки Лондона український опір був би значно слабшим. Війна стала точкою зламу для світової системи безпеки. Роль Британії у цьому контексті - це роль держави, яка намагається не просто реагувати, а формувати нову архітектуру безпеки - більш стійку, колективну й засновану на справедливості. Війна в Україні також спричинила глобальну економічну нестабільність. Це звичайно ж порушення постачання зерна, різні енергетичні кризи, зростання цін на продукти харчування й енергоносії вплинули на держави по всьому світу, особливо на найбідніші країни. Конфлікт посилив гуманітарну кризу, тобто мільйони людей були змушені залишити свої домівки, свою землю що збільшило навантаження на системи міграції та соціального забезпечення у багатьох державах. Безпековий вимір війни в Україні стосується також загрози використання ядерної зброї. Погрози з боку російської влади змусили світову спільноту переглянути стратегії ядерного стримування та оборонні доктрини. Це підвищило загальний рівень глобальної напруженості та ризик ескалації. Крім того, війна спричинила формування нових геополітичних альянсів і посилила протистояння між авторитарними та демократичними режимами. Західні країни, об'єднавшись навколо підтримки України, зміцнили трансатлантичну єдність, але водночас посилилося зближення між авторитарними державами. Таким чином, війна в Україні є не лише локальним конфліктом, а й глобальним викликом, що стосується всіх аспектів міжнародної безпеки — від права і економіки до гуманітарних питань і ядерної загрози. Реакція міжнародної спільноти на цю війну визначатиме архітектуру глобальної безпеки на десятиліття вперед. Програма Operation Interflex, яка триває з 2022 року, зазнала значного розширення у 2024–2025 роках. До підготовки українських військовослужбовців долучилися інструктори з інших країн-членів НАТО, що зробило цю ініціативу символом міжнародної солідарності. Особливий акцент був зроблений на підготовці спеціалістів у сфері психологічної стійкості, щоб могли надавати допомогу або у саперній справі, кібербезпеці та веденні бою в

урбанізованому середовищі. Це не лише посилило обороноздатність України, а й сприяло передачі досвіду між арміями держав-партнерів.

У дипломатії особливо важливою стала Декларація про безпекове партнерство між Великою Британією та Україною підписана у січні 2025. Цей документ заклав підґрунтя для довгострокової співпраці у сферах безпеки, оборони, обміну розвідданими, кіберзахисту та інновацій. Документ підкреслює відданість обох країн принципам міжнародного права та територіальної цілісності. Така угода є першим кроком до формування нової моделі гарантій безпеки для України в післявоєнний період.

Крім того, Велика Британія послідовно підтримує ініціативу створення спеціального трибуналу для притягнення до відповідальності керівництва Російської Федерації за злочин агресії. Участь Лондона у формуванні коаліції правосуддя демонструє не лише юридичну, а й моральну позицію держави, яка стоїть на захисті міжнародного правопорядку.

Як ми вже знаємо значні зусилля також докладаються у сфері гуманітарної допомоги. У 2024-2025 роках британський уряд профінансував постачання медичних комплектів, систем очищення води, мобільних госпіталів і енергетичного обладнання для постраждалих регіонів України. Особливу увагу приділено підтримці внутрішньо переміщених осіб та програмам реабілітації ветеранів. Британія також стала одним із найбільших донорів міжнародних ініціатив щодо розмінування територій України, що є критично важливим елементом для безпечного повернення населення та відновлення сільського господарства. Так, у 2025 році Велика Британія в підтримці України виходить за межі короткострокової допомоги - вона стає інструментом формування нової архітектури європейської безпеки. Системна, багаторівнева участь Лондона у військовому, політичному, гуманітарному та правовому вимірах конфлікту засвідчує стратегічну зацікавленість у стабільному та безпечному майбутньому європейського континенту. Українсько-британське партнерство набуває ознак не лише ситуативного альянсу, а довготривалого союзництва, яке ґрунтується на спільному баченні майбутнього міжнародної системи — справедливої, правової та заснованої на повазі до суверенітету.

Список використаних джерел:

1. Декларація про безпекове партнерство між Великою Британією та Україною (2025): <https://www.gov.uk/government/publications/uk-ukraine-100-year-partnership-declaration>
2. Підтримка України партнерами: <https://www.chathamhouse.org>
3. Політична позиція Великої Британії щодо РФ: <https://www.theguardian.com/world/2025/apr/28/uk-offers-eu-a-strategic-partnership-to-boost-trade-and-security>
4. Новини про санкційну політику та військову допомогу: <https://www.reuters.com>